

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK CEZA HUKUKUNDA
KOŞULLU SALIVERİLME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan Ali ŞİMŞEK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. E. Eylem AKSOY RETORNAZ

ŞUBAT 2023

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu, birey ile devlet arasındaki, basit şüphe ile başlayan cezalandırma ilişkisinin son halkası olarak nitelendirebilecek koşullu salıverilme müessesesi oluşturmaktadır. Konunun belirlenmesinde adalet kavramının sahip olduğu özel önemin yansımaları olarak bir gün dahi kişinin haksız yere özgürlüğünden mahrum bırakılmaması uğruna sarf edilecek emeğin ne kadar kıymetli olduğu fikri, bu bağlamda infaz hukukunun hak temelli ele alınmaması ve alanın ülkemizde hak ettiği değeri görmediği düşüncesi etkili olmuştur. Adalet ve özgürlük kavramlarına ekmek ve su gibi ihtiyaç duyduğumuz düşüncesiyle hazırlanan bu çalışmanın, ceza hukuku ve infaz hukuku ile ilgilenen hukukçulara en ufak bir katkıda bulunması beni bahtiyar edecektir.

Gerek lisans gerek yüksek lisans dönemimde her zaman desteğini hissettiren, infaz hukukunu ele alış biçimiyle bu alanda çalışmam konusunda büyük bir şevk uyandıran, çalışmanın en umutsuz dönemlerinde dahi büyük bir motivasyonla yanımda olan kıymetli danışmanım Prof. Dr. E. Eylem AKSOY RETORNAZ'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimde beni ceza hukuku ile tanıştıran ve ceza hukuku alanında çalışmam için çıktığım yolculukta her daim beni destekleyen ve tez jürimde yer alarak onurlandıran kıymetli hocam Prof. Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

Kendisiyle tanışma fırsatı bulduğum kısa zaman içerisinde dahi büyük bir özveri ve içtenlikle her zaman yanımda olduğunu hissettiren, birlikte çalışmaktan haz duyduğum, tez jürimde yer alarak değerli görüşlerini benimle paylaşan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi A. Selen ATAÇ'a minnettarım.

Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalında beraber çalışmaktan memnuniyet duyduğum kıymetli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KARAER GÜÇLÜ ve Ar. Gör. Dr. Melike Ezgi YETİMOĞLU'na çalışma sürecinde desteklerini esirgemedikleri için ayrıca teşekkür ederim.

Tez yazımı esnasında en zor zamanlarımda yardımına koşan ve her türlü desteklerini hissettiren dostlarım Ar. Gör. Hasan Basri ÇİFCİ, A. Yasin UYSAL ve Oğuzhan Emre PARLAK'a minnettarım. Birlikte mesai harcadığımız, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki değerli araştırma görevlisi arkadaşlarıma da destekleri için özellikle teşekkür etmek isterim.

Varlığıyla yanlışlar karşısında dik durmayı ve doğru bildiğini söylemeyi öğreten babam Reşit ŞİMŞEK'e, bir ömür boyu sürecek okuma sevgisi ve çalışma azmini küçüklüğümünden itibaren bana aşılayan annem Nurdan ŞİMŞEK'e, benim için her zaman küçük ve şirin bir kız çocuğu olarak kalacak kardeşim Firdevs Dilara ŞİMŞEK'e, ailem olarak hayatımda oldukları için büyük mutluluk duyduğum Şule

AKINLAR ve İstemi SERİN'e her an yanımda olarak bana duydukları güveni hissettirdikleri için özel olarak teşekkür ederim.

Maddi ve manevi dayanağım; Zezem ve Gecemin annesi; bu çalışmanın ilk kelimesinin yazılmasından son noktasının konulmasına kadar geçen tüm sürede yanımda olup heyecanımı, mutluluğumu, gerginliğimi ve dile getiremediğim tüm duygularımı benimle paylaşan; en yakın dostum ve en büyük dert ortağım; moral, motivasyon ve neşe kaynağım; sevgili eşim Av. Gamze SERİN ŞİMŞEK'e minnettarım ve bu çalışmamı kendisine atfetmek isterim.

Bu çalışmayı, 2210-A Genel Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı kapsamında destekleyen TÜBİTAK'a, göstermiş olduğu alicenaplık için özellikle teşekkür ederim.

Özgür olduğumuz yanılsamasına düşmediğimiz, gelecekteki özgür günlere...

Kozyatağı-2023
Furkan Ali ŞİMŞEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
RÉSUMÉ.....	ix
ABSTRACT.....	xiv
ÖZET.....	xix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KOŞULLU SALIVERİLME MÜESSESESİNE BAKIŞ.....	7
I. KOŞULLU SALIVERİLME KAVRAMI VE TARİHÇESİ.....	7
A. Koşullu Salıverilme Kavramı.....	7
B. Koşullu Salıverilmenin Tarihçesi.....	15
1. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde Koşullu Salıverilmenin Tarihi.....	15
2. Kıta Avrupasında Koşullu Salıverilmenin Tarihi.....	19
3. Türk Hukuk Tarihinde Koşullu Salıverilme.....	22
II. KOŞULLU SALIVERİLMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE BENZER HUKUKİ KURUMLAR İLE MUKAYESESİ.....	26
A. Koşullu Salıverilmenin Hukuki Niteliği.....	26
B. Koşullu Salıverilmenin Benzer Hukuki Kurumlar ile Mukayesesi.....	31
1. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi.....	31
2. Hapis Cezasının Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi.....	34
3. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi.....	36

4. İnfazın Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi.....	40
5. Af ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi.....	44
III. CEZALANDIRMANIN AMACI BAKIMINDAN KOŞULLU SALIVERİLME.....	49
A. Cezalandırmanın Amacına Yönelik Teoriler.....	51
1. Mutlak Teoriler.....	51
a. Kefaret Teorisi.....	53
b. Adalet Teorisi.....	53
2. Nispi Teoriler.....	54
a. Genel Önleme Amacı.....	55
b. Özel Önleme Amacı.....	57
3. Karma Teori.....	58
B. Yeniden Topluma Kazandırma Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme.....	59
İKİNCİ BÖLÜM: KOŞULLU SALIVERİLME MÜESSESESİNİN UYGULANMASI.....	63
I. KOŞULLU SALIVERİLMENİN ŞARTLARI.....	63
A. Hükümlünün İnfaz Sürecinde İyi Halli Olması.....	63
1. İyi Halin Tespitinde Dikkate Alınacak Hususlar.....	65
a. 7242 sy. Kanun Değişikliği Öncesinde İyi Halin Tespiti.....	65
b. 7242 sy. Kanun Değişikliği Sonrasında İyi Halin Tespiti.....	67
2. İyi Halin Tespitine Karar Verecek Mercii.....	73
a. İdare ve Gözlem Kurulu.....	73
b. Terör Suçlarında ve On Yıldan Fazla Hapis Cezasını Gerektiren Suçlarda Durum.....	75
B. Cezanın Bir Kısımının İnfaz Kurumunda Çekilmiş Olması.....	76
1. Adi Suçlar Bakımından.....	78
a. 7242 sy. Kanun Değişikliği Öncesindeki Durum.....	78
b. 7242 sy. Kanun Değişikliği Sonrası Güncel Durum...81	81
2. Çocuklar Bakımından.....	92

3. 3713 sy. TMK Kapsamında Terör Suçları Bakımından.....	93
4. Örgütlü Suçlar Bakımından.....	96
5. Mükerrirler Bakımından.....	98
6. Cezaların İctimai Bakımından.....	102
7. Uygulanacak Oranın Belirlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Zaman Bakımından Uygulama.....	108
C. Koşullu Salıverilme Yasağının Bulunmaması.....	110
1. Devletin Güvenliğine, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine, Milli Savunmaya Karşı Suçların Örgüt Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi Dolayısıyla Haklarında Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası Verilen Hükümlüler.....	112
2. CGTİHK Geçici Madde 2 Kapsamındaki Hükümlüler.....	112
3. 3713 sy. TMK Kapsamında Koşullu Salıverilme Yasakları.....	113
4. İkinci Kez Mükerrir Olanlar.....	115
5. 5411 sy. Bankacılık Kanununda Düzenlenen Zimmet Suçu Kapsamındaki Hükümlüler.....	116
6. Koşullu Salıverilme Kararı Geri Alınanlar.....	117
7. Koşullu Salıverilme Yasaklarının Salıverilmeyi Umud Etme Hakkı Açısından Değerlendirilmesi.....	118
II. KOŞULLU SALIVERİLME KARARI.....	123
A. Kararı Verecek Merci.....	123
B. Kararlaştırılan Denetim Süresi ve Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirleri.....	125
1. Uzman Kişi Görevlendirilmesi.....	128
2. Denetim Süresinde Uygulanacak Tedbirler, Öngörülebilecek Yükümlülükler ve İnfazı.....	129
C. Koşullu Salıverilme Kararının Sonucu.....	131
III. KOŞULLU SALIVERİLME KARARININ GERİ ALINMASI.....	132

A. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararı Verilmesini Gerektiren Sebepler.....	132
B. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararını Verecek Merci.....	134
C. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararının Sonuçları.....	136
SONUÇ.....	138
KAYNAKÇA.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	156

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
Ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
GSÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Ibid.	: Ibidem (Aynı Yerde)
K.	: Karar
m.	: Madde
No.	: Numara
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
sy.	: Sayılı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
v.	: Versus
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
§	: Paragraf
§§	: Paragraflar

RÉSUMÉ

Le sujet de cette thèse est la libération conditionnelle en droit pénal turc, qui est la dernière étape de la relation punitive entre l'État et l'individu, qui commence par l'existence d'un simple soupçon qu'un crime a été commis. Lors du choix du sujet de thèse, on a pris en compte de l'importance de la réinsertion du condamné dans la vie sociale en recouvrant sa liberté, et à cet égard, on vise à contribuer à la bonne compréhension et mise en œuvre de la libération conditionnelle afin d'empêcher la personne d'être injustement privé de sa liberté même un jour. En ce qui concerne les enfants, on considère également les dimensions psychologiques, sociologiques et économiques de la libération conditionnelle dans cet aspect comme faisant l'objet d'une étude de thèse distincte en raison de la nécessité de le traiter en détail, et dans le cadre de cette étude, on ne s'occupe que des cas où les termes de période de libération conditionnelle diffèrent. Alors, il est prévu de limiter le sujet de cette étude à la libération conditionnelle en droit pénal turc, notamment en soulignant les problèmes rencontrés dans la pratique du fait de la mise en œuvre de la libération conditionnelle, qui s'est presque détériorée, et on introduit les évaluations en ce qui concerne le droit comparé dès que possible.

Étant donné l'augmentation rapide du nombre de détenus dans notre pays ces dernières années, la nécessité d'accorder une libération conditionnelle conformément à son objectif a révélé qu'il faut élucider la libération conditionnelle avec son histoire et sa nature juridique. De plus, du fait qu'il s'agit de la dernière étape de la relation punitive, on considère qu'il est nécessaire de réfléchir et de comprendre quel est le but de la punition afin de bien saisir le sens de la libération conditionnelle.

Dans ce contexte, la première partie de la thèse, qui se compose de deux parties, tente d'exposer le concept et l'émergence de la libération conditionnelle, et son évolution dans le processus historique, sa nature juridique et le but de la peine en tenant diverses discussions.

L'expression utilisée pour la libération conditionnelle était « meşrutan tahliye » en turc, puis « şartlı salıverilme » a été utilisée au fil du temps, où les deux ont le même sens que la libération conditionnelle en turc, et enfin, l'article 107 de la loi sur l'exécution des peines et mesures de sécurité (LEPMS) a utilisé le terme « koşullu salıverilme » (libération conditionnelle). Étant donné que le terme préféré est « libération » dans un usage passif en turc, il a été évalué qu'il faut considérer la libération conditionnelle du point de vue du condamné. À cet égard, la libération conditionnelle peut être définie comme la libération du condamné, dont la procédure pénale a été menée en raison du crime qu'il a commis, et pour ce crime, l'exécution de sa peine a commencé après que la condamnation est devenue définitive, après avoir effectué au moins la moitié de sa peine dans l'établissement pénitentiaire, à condition qu'il ait été constaté qu'il a une bonne conduite et qu'il soit de nouveau incarcéré s'il ne respecte pas les conditions nécessaires.

L'émergence du concept de libération conditionnelle repose sur l'idée que la correction du criminel, l'un des principaux buts de la peine, est atteint plus tôt dans le processus pénal et qu'il ne serait pas bénéfique de priver la personne de sa liberté après que cet objectif est atteint. À cet égard, il faut apporter des améliorations immédiates en ce qui concerne la mauvaise application de la libération conditionnelle, qui est d'une grande importance, en particulier dans le cadre du droit de la personne à espérer une libération, entre les mains de mauvais praticiens, et assurer la mise en œuvre correcte et efficace de la libération conditionnelle par l'adoption d'un système basé sur la réinsertion du condamné pendant le temps qu'il est exigé de passer dans l'établissement pénitentiaire.

Après les évaluations sur la libération conditionnelle et sa mise en œuvre, il est décidé qu'il faut aborder l'histoire de ce mécanisme, et dans ce contexte, on se penche sur son émergence et son évolution dans le processus historique. On peut dire que la libération conditionnelle a d'abord été introduite sous la forme de déportation de certains condamnés vers l'Amérique et l'Australie afin de réduire le nombre excessif de prisonniers en Angleterre. Ainsi, le nombre de condamnés supérieur à la capacité carcérale, qui servait de base à l'émergence de la libération conditionnelle, qui était d'abord un mécanisme du système juridique anglo-saxon, se présente plus tard comme une justification, et on a déterminé que si les capacités dans les établissements correctionnels sont dépassées, cela facilite la mise en œuvre de la libération conditionnelle. De plus, les systèmes développés par *Alexander Maconochie* et *Walter Crafton* ont pris de l'importance dans le développement historique de la libération conditionnelle, et après l'adoption d'un système de correction et de réhabilitation des personnes incarcérées dans les établissements correctionnels, il a été affirmé comme principe essentiel que le régime d'exécution pénale doit faire preuve de souplesse en fonction des remords éprouvés. Il convient d'observer que la libération conditionnelle a trouvé une application en Europe continentale, où les premières applications ont eu lieu en France au début du 19ème siècle, son champ d'application, qui se limitait d'abord aux petits délinquants, s'est élargi par la suite, divers congrès nationaux et internationaux ont eu lieu à propos de ce mécanisme et des efforts ont été faits pour le faire avancer, et enfin, au début du XXe siècle, la libération conditionnelle a été mise en place presque dans toute l'Europe continentale. En ce qui concerne l'histoire juridique de la Turquie, il est constaté que la libération conditionnelle a d'abord été réglementée par le Code pénal turc no. 765, que des modifications essentielles ont été apportées à ce code au fil du temps, que son champ d'application a été redéfini par la loi sur l'exécution des peines no. 647, que l'occupation des prisons a augmenté parce qu'il a été difficile de mettre en œuvre la libération conditionnelle dans le processus, que la libération conditionnelle a été rendue plus facile à mettre en œuvre avec l'augmentation du taux d'occupation, et qu'en conséquence, les capacités des prisons ont de nouveau été dépassées avec l'augmentation du taux de criminalité, et pris dans un cercle vicieux, finalement, ce mécanisme a pris sa forme définitive en vertu de la loi no. 7242 modifiant la LEPMS, qui réglemente la libération conditionnelle.

Après son historique, on analyse la nature juridique de la libération conditionnelle et examine sa comparaison avec des mécanismes juridiques similaires. Bien qu'il existe diverses opinions concernant la nature juridique de la libération conditionnelle, il convient de préciser qu'il existe en général deux points de vue principaux : qu'il faut considérer la libération conditionnelle comme un droit et qu'il s'agit d'un avantage, d'une faveur accordée aux condamnés par l'État. En plus, il a été avancé que cette procédure est un système de récompense-punition car elle comprend

un mécanisme de punition en plus un caractère de récompense. Alors qu'il ait été affirmé par la CEDH que la libération conditionnelle n'est pas un droit accordé aux condamnés et que la Cour constitutionnelle de Turquie a affirmé qu'il s'agit d'une faveur, il est possible de la considérer comme un type spécial d'exécution pénale soumis à une condition suspensive, tel qu'adopté par certains auteurs dans la doctrine. Après avoir exposé sa nature juridique, cette thèse effectue une comparaison entre la libération conditionnelle et le sursis à l'inculpation, le sursis à la peine d'emprisonnement, le sursis à l'annonce du verdict et le sursis à l'exécution de la peine, et enfin, avec la grâce, où il faut être le plus prudent lors de la réalisation d'une évaluation. En outre, après avoir déterminé que le fait que de nombreux règlements issus sous le nom de libération conditionnelle ont à vrai dire la nature d'une grâce indirecte, cette thèse tente de déceler clairement les différences entre ces mécanismes juridiques, à savoir la grâce et la libération conditionnelle. Il est également souligné dans ce contexte que l'application correcte de la libération conditionnelle empêcherait que les modifications du régime de libération conditionnelle soient perçues comme une grâce par la société. Il est également souligné dans ce contexte que la bonne application de la libération conditionnelle est susceptible d'empêcher que les modifications du régime de libération conditionnelle soient perçues comme une grâce par la société.

Après ces constatations, à la fin du premier chapitre, nous avons discuté de la libération conditionnelle à propos du but de la peine, et des théories de l'expiation et de la justice en matière de théories absolues concernant le but de la peine. Dans le cadre des théories relatives, nous nous concentrons sur les buts de la punition tels que la prévention ainsi que la dissuasion générale et spécifique, puis nous abordons la théorie mixte qui a émergé après la détermination que les théories absolues et relatives ne suffisent pas à expliquer le but de la punition. Cependant, compte tenu de son importance, nous examinons la libération conditionnelle sous une rubrique distincte à l'égard de réinsertion, qui est l'un des buts de la peine. Nous essayons de montrer qu'en visant la resocialisation du condamné, sa réinsertion dans la société, et en faisant du condamné un individu qui respecte les règles, les problèmes relatifs au condamné tels que la prisonnisation et son adhésion à la sous-culture carcérale seraient être résolu.

Après les évaluations sur la libération conditionnelle dans la première partie, nous examinons l'application de la libération conditionnelle dans le droit pénal turc dans la deuxième partie. À cet égard, nous examinons les critères de libération conditionnelle, la décision de libération conditionnelle, les conséquences de la décision et la révocation de la décision, respectivement.

Les critères nécessaires pour la libération conditionnelle du condamné sont qu'il éprouve d'un bon comportement pendant son séjour dans l'établissement pénitentiaire, qu'il a purgé une certaine partie de sa peine dans l'établissement pénitentiaire et qu'il n'y a aucune interdiction de libération conditionnelle.

Nous examinons le critère de la bonne conduite du condamné pendant le temps donné qu'il faut purger dans l'établissement pénitentiaire, considérant des questions que l'on va se pencher sur dans la détermination de la bonne conduite et l'autorité qui tranchera sur l'existence de la bonne conduite. Dans ce contexte, nous fournissons l'évaluation de la détermination de la bonne conduite dans deux instances différentes pour avant et après les modifications de la loi n° 7242, et nous critiquons l'incertitude de la législation avant les modifications de la loi n° 7242. Les modifications apportées

à la loi n ° 7242 prévoient une réglementation détaillée à l'article 89 de la LEPMS concernant les critères à évaluer pour déterminer la bonne conduite et adoptent qu'il est nécessaire de prendre en compte les programmes de réhabilitation suivis par le condamné, ses activités culturels et artistiques, les relations qu'il a établi et les remords qu'il a éprouvé pour avoir commis un crime et les sanctions disciplinaires. Ensuite, nous analysons le fait que l'existence d'une bonne conduite serait déterminée par le Conseil d'administration et d'observation, et que différents membres participent au Conseil, de plus, que le procureur de la République affecté au Conseil d'administration et de surveillance préside ce conseil pour les crimes terroristes et les infractions qui exigent plus de dix ans d'emprisonnement. En outre, nous avons également abordé la question de la dangerosité comme un autre élément important à considérer pour déterminer la bonne conduite.

L'exécution d'une partie de la peine, qui est le deuxième critère requis pour la libération conditionnelle, dans l'établissement pénitentiaire est importante tant pour modifier le taux à appliquer selon le type de crime pour lequel la peine a été prononcée et déterminer la norme juridique à appliquer au condamné. C'est dans cette perspective que l'on traite également des discussions théoriques sur la durée pendant laquelle le condamné doit purger sa peine dans l'établissement pénitentiaire. Nous analysons la question de la durée pendant laquelle le condamné doit purger sa peine, principalement à propos des infractions ordinaires, en considérant la période où la première version de la LEPMS était en vigueur et où le décret ayant force de loi n° 671 n'a pas encore été apporté, puis examinons la période au cours de laquelle la réglementation introduite par le décret n° 671 est entrée en vigueur et a ensuite été promulguée en tant que loi. Enfin, nous discutons des durées pendant laquelle le condamné doit purger sa peine dans l'établissement pénitentiaire pour la libération conditionnelle dans le cadre de la loi n° 7242 qui est maintenant en vigueur. Il convient de noter que la règle de base actuelle à cet égard est la moitié de la durée de la peine et qu'il existe deux groupes d'exceptions à cette règle, les deux tiers de la peine prononcée et les trois quarts de la durée de la peine. Après avoir discuté la libération conditionnelle relative aux infractions ordinaires, nous examinons le régime d'exécution à appliquer pour la durée de libération conditionnelle pour les enfants en raison de leur situation particulière, de durées pour les crimes terroristes dans le cadre de la loi n ° 3713 sur la lutte contre le Terrorisme, à l'égard de crimes organisés et des récidivistes. Enfin, dans le même chapitre, nous traitons la question d'examen de la libération conditionnelle dans le cas d'un cumul des peines, où se posent les problèmes les plus importants en pratique et qui comporte des évaluations extrêmement complexes, et nous donnons notre avis sur la question comment il faut déterminer les taux et les questions à considérer pour la législation en faveur.

Nous examinons également en détail de l'absence de l'interdiction de la libération conditionnelle, qui est le dernier critère nécessaire à la mise en œuvre de la libération conditionnelle et évaluons les interdictions de libération conditionnelle en vertu de la loi sur la lutte contre le terrorisme, à l'égard de ceux qui deviennent récidivistes pour la deuxième fois, les personnes reconnues coupables de détournement de fonds en vertu de la loi bancaire et les prisonniers dont la liberté conditionnelle a été révoquée. De plus, nous examinons séparément les interdictions de libération conditionnelle dans le contexte du droit d'espérer une libération, qui est consacré par la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, même s'il n'est pas encore inscrit normativement dans notre système pénal, et nous essayons de montrer l'importance du droit d'espérer être libéré.

Après avoir examiné les critères relatifs à la libération conditionnelle, nous analysons la décision de libération conditionnelle en ce qui concerne l'autorité prenant la décision, les mesures de probation prononcées dans cette décision et les conséquences de la décision. Nous essayons également de faire une évaluation à l'égard de la désignation d'un expert dans le cadre des mesures à mettre en œuvre, des obligations qui peuvent être imposées et de l'exécution de ces obligations.

D'ailleurs, nous nous concentrons sur la révocation de la décision de libération conditionnelle, élucidons les raisons de la révocation de la libération, l'autorité de décider de la révocation et les conséquences d'une telle décision qui révoque la libération.

Dans le dernier chapitre, nous essayons d'aborder les problèmes liés à la mise en œuvre de la libération conditionnelle dans la pratique et soulignons qu'il est impératif d'empêcher que ce mécanisme ne soit perçu comme une forme de grâce par la société. Bien que nous reconnaissons les problèmes créés par la situation de facto, comme la surpopulation carcérale quant à la pratique, nous soutenons que ces problèmes devraient être surmontés avec des solutions différentes hormis la libération conditionnelle, telles que la mise en œuvre de la détention provisoire en tant que mesure, et non en tant qu'une forme d'exécution de la peine et en assurant la proportionnalité via l'élargissement de la pratique des mesures de contrôle judiciaire. Nous affirmons également qu'il faut adopter un système où l'on fait des évaluations extrêmement sensibles et mettre en œuvre la libération conditionnelle d'une manière qui ne viole pas le principe d'égalité entre les condamnés. Dans ce contexte, il a été constaté qu'il faut renoncer aux règlements qui violent le principe d'égalité à propos de la durée pendant laquelle le condamné doit purger sa peine dans l'établissement pénitentiaire, adopter un taux constant, que le système devrait fonctionner correctement à partir de l'étape d'observation et de classification, et que les tests psychosociaux doivent être appliqués de manière efficace et précise. En outre, après avoir discerné que les modifications incessantes de la législation sur l'exécution rendent difficile la compréhension et l'application des règles, et que ce fait conduit à une attente persistante de grâce parmi de larges couches de la société et parmi les condamnés, il est proposé qu'il faut réexaminer la législation sur l'exécution des peines d'une manière très simple et compréhensible et assurer la stabilité du système adopté. En conclusion, il est constaté que les réglementations casuistiques ne sont pas un pas avant et que lors de la détermination de la politique criminelle et à l'égard des peines, en effet, il ne serait pas avantageux d'augmenter les durées requis pour la libération conditionnelle ou d'aggraver les peines en quantité, et qu'il faut faire l'évaluation de la dangerosité correctement et établir la dangerosité criminologique comme critère dans l'évaluation de la dangerosité, et non la dangerosité dans l'établissement pénitentiaire.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the conditional release (parole) in Turkish Criminal Law, which is the last stage of the punishment relationship between the State and the individual, which starts with the existence of a simple suspicion that the crime has been committed. When choosing the thesis topic, we have considered the importance of the convict's reintegration into social life by regaining his freedom, and in this respect, this thesis is aimed to contribute to the correct understanding and implementation of the conditional release in order to prevent the person from being unjustly deprived of his freedom even for one day. We deemed the conditional release of children should be the subject of a separate thesis study for the psychological, sociological and economic dimensions of the subject-matter requires to deal with it in detail, and in the scope of this study, we included only the situations that differ in terms of the conditional release period. We intended to limit the subject of this study to the conditional release in Turkish Criminal Law, especially by emphasizing the problems encountered in the practice due to the implementation of conditional release and which have almost gone adrift and provide the evaluations on comparative law whenever possible.

Considering the rapidly increasing number of prisoners in our country in recent years, the necessity of granting conditional release in accordance with its purpose revealed that this legal concept with its history and legal nature should be clearly elucidated. Further, due to the fact that it is the last stage of the punishment relationship, we argue that it is necessary to think about and comprehend what the purpose of punishment is in terms of making sense of the conditional release.

In this context, the first part of the thesis, which consists of two parts, tries to expound the concept and emergence of conditional release, and its evolution in the historical process, its legal nature and the purpose of punishment including various discussions.

The expression used for the conditional release was “meşrutan tahliye” in Turkish, then “şartlı salıverilme” has been used over time, both have the same meaning as conditional release in Turkish, and finally, Article 107 of the Law on the Execution of Penalties and Security Measures (LEPSM) used the term “koşullu salıverilme” (conditional release). Since the term preferred is "release" in a passive use in Turkish, it has been evaluated that the conditional release should be considered from the perspective of the convict. In this regard, conditional release can be defined as the release of the convict, whose criminal process has been carried out due to the crime he has committed, and for such crime, the execution of his sentence has been started after the conviction has become final, he has served less than his sentence in the correctional institution, provided that it has been determined he is in good behavior and on the condition that he will be imprisoned again if he does not comply with the necessary conditions.

The emergence of the conditional release relies on the idea that the purpose of the correction of the criminal, one of the main purposes of the punishment, is achieved earlier in criminal process and it would not provide any benefit to deprive the person of his freedom after this purpose is achieved. In this regard, immediate improvements should be made regarding the misapplication of conditional release, which is of great importance especially within the scope of the person's right to hope for release, in the hands of bad practitioners, and the correct and effective implementation of the conditional release should be ensured by adopting a system based on the reintegration of the convict within the time required to be served in the correctional institution.

After the evaluations on the conditional release and its implementation, we decide that the history of this mechanism should be addressed, and in such context, we focus on its emergence and evolution in the historical process. It may be stated that conditional release was first introduced in the form of deportation of some of the convicts to America and Australia in order to reduce the excessive number of prisoners in England. Thus, the number of convicts higher than the prison capacity, the basis for the emergence of the conditional release, which was at first a mechanism of the Anglo-Saxon legal system, later appeared as a justification, and it is determined that if the capacities in the correctional institutions are exceeded, such fact facilitates the implementation of the conditional release. Accordingly, the systems developed by *Alexander Maconochie* and *Walter Crafton* gained importance in the historical development of the conditional release, and after the adoption of a system for the correction and rehabilitation of the incarcerated persons in the correctional institutions, it was adopted as a guiding principle that the criminal execution regime should show flexibility in line with the remorse shown. It should be noted that the conditional release found an application in Continental Europe, the first implementations were in France at the beginning of the 19th century, its scope, which was limited to petty criminals at first, was expanded later, various national and international congresses were held regarding this mechanism and various efforts were made to take it forward, and finally, at the beginning of the 20th century, conditional release had been implemented almost throughout all Continental Europe. With regard to the legal history of Turkey, we determine that the conditional release was first regulated by the Turkish Criminal Code no. 765, that essential amendments were made to this Code over time, that its scope was redefined by the Law on the Execution of Penalties no. 647, that the prison occupancy increased since it was made difficult to implement conditional release in the process, that the conditional release was made easier to implement with the increase in the occupancy rate, and that as a result, the prisons' capacities were again exceeded with the increase in the rate of crime, and trapped in a vicious circle, eventually, this mechanism got its final form by virtue of the Law no. 7242 amending the LEPSM, which regulates the conditional release.

After its history, we analyze the legal nature of the conditional release and examine its comparison with similar legal mechanisms. Although there are various opinions regarding the legal nature of conditional release, it should be stated that there are two main views in general: that it is necessary to evaluate the conditional release as a right and that it is a benefit, a favor granted to convicts by the State. Further, it has been argued that this procedure is a reward-punishment system as it includes a punishment mechanism as well as having the nature of a reward. Although it has been claimed by the ECtHR that the conditional release is not a right granted to convicts and the Constitutional Court of Turkey asserted that is a favor, it is possible to consider

it as a special type of criminal execution subject to a suspensive condition, as adopted by some authors in the doctrine. After revealing its legal nature, this thesis compares the conditional release with the postponement of filing public charges, the postponement of the prison sentence, the deferment of the announcement of the verdict and the postponement of the execution of the sentence, and finally, with the pardon, where one must be most cautious when carrying out an evaluation. Accordingly, after it is determined that many regulations made under the name of conditional release, in fact, have the nature of an indirect pardon, this thesis tries to elucidate the differences between these legal mechanisms, namely, pardon and conditional release. It is also emphasized in this context that the correct application of the conditional release would prevent the changes in the conditional release regime from being perceived as a pardon in the society.

After these evaluations, at the end of the first chapter, we discuss the conditional release in terms of the purpose of punishment, and the theories of atonement and justice in respect of absolute theories regarding the purpose of punishment. Within the scope of relative theories, we focus on purposes of punishment such as general and specific prevention along with deterrence, and then we include the mixed theory that emerged after the conclusion that absolute and relative theories alone fail to explain the purpose of punishment. However, considering its importance, we discuss the conditional release under a separate heading in terms of reintegration, which is one of the purposes of the punishment. We try to show that by aiming the re-socialization of the convict, his reintegration to the society, and getting convict become an individual who complies with the rules, the problems relating to the convict such as prisonization and him adhering to the prison subculture would be solved.

After the evaluations on the conditional release in the first part, we examine the application of conditional release in Turkish Criminal Law in the second part. In this regard, we review the criteria for conditional release, the conditional release decision, the consequences of the decision, and the revocation of the decision, respectively.

Necessary criteria for conditional release of the convict are that he shows good behavior during his time in the correctional institution, that he serves a certain part of his sentence in the correctional institution, and that there is no prohibition on conditional release.

We have discuss the criterion of the convict's good behavior during the time to be served in the correctional institution, both in terms of the issues to be taken into account in the determination of good behavior and the authority that will decide on the existence of good behavior. In this context, we provide the evaluation of the determination of good behavior in two different instances for pre and post the Law No. 7242 amendments, and we criticize the uncertainty in the legislation before the Law No. 7242 amendments. The amendments to Law No. 7242 provide a detailed regulation in Article 89 of the LEPSM regarding the criteria to be assessed in determining the good behavior and adopts that it is necessary to consider the rehabilitation programs attended by the convict, the cultural and artistic activities, the relations he established and the remorse he showed for committing a crime and the disciplinary punishments. Afterwards, we evaluate the fact that the existence of good behavior would be determined by the Administration and Observation Board, and that different members participate in the Board, in addition, that the Public Prosecutor assigned to the Administration and Monitoring Board chair this board for terrorist

crimes and crimes requiring more than ten years' imprisonment. Moreover, we also discuss the question of dangerousness as another important issue to be considered in determining good behavior.

The serving of a part of the sentence, the second criterion required for conditional release, in the correctional institution is important both in terms of changing the rate to be applied according to the type of crime for which the sentence has been handed-down and determining the legal norm to be applied to the convict. In this perspective, we also cover theoretical discussions on how long the convict should serve its sentence in the correctional institution. We analyze the question of the time required to serve, primarily as it pertains to ordinary crimes, considering the period when the first version of the LEPSM was in force and the Decree having Force of Law No. 671 was not yet brought, then examine the period when the regulation introduced by the Decree No. 671 entered into force and was subsequently enacted as law. Lastly, we discuss the periods of time that one must serve in the correctional institution in order to be eligible for conditional release within the scope of the Law No. 7242 that is in force at present. It should be noted that the current ground rule in this respect is half of the sentence period, and that there are two groups of exceptions to this rule, two-thirds and three-quarters of the sentence period. After discussing the conditional release relating to ordinary crimes, we examine the execution regime to be applied in terms of conditional release period for children due to their special circumstances, periods of time for terrorist crimes within the scope of the Law No. 3713 on Fight Against Terrorism, question of organized crimes and recidivists. Finally, under the same chapter, we treat the question of how the conditional release be calculated in the case of a cumulation of sentences, where the most important problems in practice occur and which contains extremely complex evaluations, and we review how the rate will be determined and the issues to consider for the legislation in favor.

We also discuss in detail the absence of the prohibition on conditional release, which is the last criterion necessary for the implementation of the conditional release and evaluate the conditional release prohibitions under the Law on Fight Against Terrorism, relating to those who become recidivist for the second time, those convicted of embezzlement under the Banking Law, and the prisoners whose conditional release was revoked. Finally, we examine the conditional release prohibitions separately in the context of the right to hope for release, which is set forth by the ECtHR case-law, even though it is not yet normatively included in our criminal system, and we try to show the importance of the right to hope for release.

After examining the criteria relating to conditional release, we analyze the conditional release decision with respect to the authority making the decision, the probation measures decided in such decision, and the consequences of the decision. We also try to make an assessment of the appointment of an expert within the scope of the measures to be implemented, the obligations that can be imposed and the execution of these obligations.

Finally, we focus on the revocation of the conditional release decision, describe the reasons for the revocation of the release, the authority to decide on the revocation and the consequences of such decision to revoke the release.

In the concluding chapter, we try to address the problems regarding the implementation of the conditional release in practice and emphasize that it is

imperative to prevent this mechanism from being perceived as a form of pardon by the society. Although we acknowledge the problems created by de facto state of affairs such as prison overcrowding with regards to the practice, we argue that it is necessary to overcome these problems with different solutions apart from conditional release, such as the implementation of detention as a measure, not as a form of execution of sentence and by ensuring proportionality via expanding the practice of judicial control measures. We also argue that a system in which extremely sensitive evaluations are made should be adopted and conditional release should be applied in a way that does not violate the principle of equality among convicts. In this context, it has been determined that the regulations that violate the principle of equality in terms of the time required to be served in the correctional institution should be abandoned, that a single rate should be adopted, that the system should function correctly starting from the observation and classification stage, and that psycho-social tests should be applied effectively and accurately. Further, after revealing that the incessant amendments to the execution legislation make it difficult to understand and implement the rules, and that this fact leads to a persistent expectation of pardon among the large sections of the society and among the convicts, it is suggested that the legislation on the execution of sentences should be reconsidered in a very simple and understandable manner and the stability of the adopted system should be ensured. In conclusion, it is stated that the casuistic regulations are not way forward and that while determining the crime and punishment policy, in effect, it would not provide any benefit to increase the conditional release periods or the punishments in quantity, that the dangerousness assessment should be done correctly and that the criminological dangerousness should be taken as the criterion in the dangerousness assessment, not the dangerousness in the correctional institution.

ÖZET

Bu tez çalışmasının konusunu, suçun işlendiğine ilişkin basit şüphenin varlığıyla başlayan devlet ve birey arasındaki cezalandırma ilişkisinin son aşaması niteliğindeki Türk Ceza hukukunda koşullu salıverilme müessesesi oluşturmaktadır. Tez konusunun seçiminde, hükümlünün özgürlüğüne tekrardan kavuşarak yeniden toplumsal yaşam içine karışmasının sahip olduğu önem göz önünde bulundurulmuş ve bu bakımdan kişinin bir gün dahi haksız yere özgürlüğünden mahrum kalmasının önüne geçilmesi amacıyla koşullu salıverilme müessesesinin doğru anlaşılması ve uygulanmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Çocuklar açısından koşullu salıverilmenin psikolojik, sosyolojik ve ekonomik boyutlarının da ayrıca detaylı bir biçimde ele alınması gerekliliği dolayısıyla ayrı bir tez çalışmasının konusu olduğu değerlendirilmiş ve bu çalışmada çocuklar bakımından yalnızca koşullu salıverilme süresinde farklılık arz eden durumlara yer verilmiştir. Özellikle kurumun tatbikinde karşılaşılan ve neredeyse kangren haline gelmiş sorunlar üzerinde durularak bu çalışmanın konusunun Türk Ceza hukukunda koşullu salıverilme müessesesi ile sınırlı tutulması hedeflenmiş, mukayeseli hukuka ilişkin değerlendirmelere yeri geldikçe değinilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde son yıllarda sayısı hızla artan mahpus sayısı göz önünde bulundurulduğunda, koşullu salıverilmenin amacına uygun düşecek şekilde uygulanması gerekliliği; kavramın, tarihçesinin ve hukuki niteliğinin net bir biçimde ortaya konulması gerektiğini ortaya koymuştur. Öte yandan cezalandırma ilişkisinin son halkası niteliğini haiz olması sebebiyle de koşullu salıverilme müessesesinin anlamlandırılması bakımından cezalandırmanın amacının ne olduğuna ilişkin düşünsel faaliyet içerisine girilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Bu kapsamda iki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde koşullu salıverilme kavramı, ortaya çıkışı ve tarihsel süreç içindeki evrimi, hukuki niteliği ve cezalandırmanın amacı bakımından koşullu salıverilme müessesesi çeşitli tartışmalarla birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Eskiden meşrutanın tahliye olarak ifade edilen koşullu salıverilme kavramı, zaman içinde şartlı salıverilme olarak da ifade edilmiş ve nihayet CGTİHK m. 107’de koşullu salıverilme olarak düzenlenmiştir. Kavramın pasif bir kullanım içinde “salıverilme” olarak tercih edilmesi sebebiyle, müessesenin hükümlü perspektifinden ele alınması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu bakımdan koşullu salıverilme, işlemiş olduğu suç nedeniyle yargılaması yürütülen ve hakkında verilen mahkumiyet hükmü kesinleşerek infazına başlanan hükümlünün, hükmolunan ceza süresinden daha az bir kısmını infaz kurumunda geçirdikten sonra, iyi halli olduğunun da tespiti ile ve gerekli şartlara uymadığı takdirde tekrar hapsedileceği koşuluyla salıverilmesi olarak tanımlanabilecektir.

Koşullu salıverilme kavramının ortaya çıkışında cezalandırma ile ortaya çıkan amaçlardan suçlunun uslandırılması amacına daha erken ulaşıldığı ve artık bu amaca ulaşıldıktan sonra da kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakmanın fayda sağlamayacağı düşüncesi yer almaktadır. Bu bakımdan özellikle kişinin salıverilmeyi umut etme hakkı kapsamında oldukça büyük bir öneme sahip olan koşullu salıverilmenin, kötü uygulayıcılar elinde yanlış uygulanmasına ilişkin ivedi bir biçimde iyileştirmeler sağlanmalı ve infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre içinde hükümlünün yeniden topluma kazandırılması temelinde bir sistem benimsenerek kurumun doğru ve etkili uygulanması sağlanmalıdır.

Koşullu salıverilme kavramı ve uygulanmasına yönelik değerlendirmeler sonrasında, kurumun tarihçesinin ele alınması gerektiği düşünülmüş ve bu bağlamda tarihsel süreç içinde kurumun ortaya çıkışı ve değişimi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kurumun ilk olarak İngiltere’de aşırı mahkum sayısını azaltmak maksadıyla hükümlülerden bir kısmının Amerika’ya ve Avustralya’ya sürgün edilmesi şeklinde ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla esasen Anglo-Sakson hukuk sisteminin bir kurumu olan koşullu salıverilmenin ortaya çıkışında dayanak olan kapasitenin üzerindeki hükümlü sayısı, daha sonraları da gerekçe olarak kendisini göstermiş, süreç içinde ülkelerin infaz kurumlarındaki kapasiteler aşıldığı takdirde koşullu salıverilmenin uygulanışını kolaylaştırdıkları saptanmıştır. Yine kurumun tarihsel gelişiminde *Alexander Maconochie* ve *Walter Crafton*’un geliştirdikleri sistemler önem kazanmış, infaz kurumlarına giren hükümlülerin uslanması ve rehabilitasyonuna yönelik bir sistem benimsenmesiyle birlikte ortaya konulan pişmanlık doğrultusunda da infaz rejiminde esneklik gösterilmesi gerektiği prensip edinilmiştir. Kıta Avrupası’nda da kurumun uygulama alanı bulduğu, ilk denemelerin XIX. yüzyıl başlarında Fransa’da atıldığı, önceleri küçük suçluların yararlandığı bu kurumun daha sonra kapsamının genişlediği, kuruma ilişkin çeşitli ulusal ve uluslararası kongreler düzenlendiği ve kurumun ileri götürülmesi için çaba sarf edildiği ve nihayet XX. yüzyıl başında neredeyse Kıta Avrupası’nın tamamında koşullu salıverilmenin uygulandığı ifade edilmelidir. Türk hukuk tarihinde ise koşullu salıverilmenin ilk olarak 765 sy. TCK ile normatif olarak düzenlendiği, zaman içinde kanun metninde kapsamlı değişiklikler yapıldığı, 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ile düzenleme yapılarak kapsamının yeniden belirlendiği, süreç içinde koşullu salıverilmenin uygulanmasının zorlaştırılması ile infaz kurumlarında doluluğun arttığı, doluluğun artması ile birlikte koşullu salıverilmenin daha kolay uygulanabilir hale getirildiği ve bunun sonucunda da suç işleme oranının yükselmesiyle infaz kurumlarının tekrar kapasitelerinin üzerine çıkıldığı tespit edilmiş, bu şekilde bir kısır döngü içinde son olarak CGTİHK’da düzenlenen kurumun 7242 sy. Kanun ile nihai halini aldığı ortaya konulmuştur.

Tarihçesi sonrasında koşullu salıverilme müessesesinin hukuki niteliği üzerinde durulmuş ve benzer hukuki kurumlar ile mukayesesi incelenmiştir. Koşullu salıverilmenin hukuki niteliği bakımından çeşitli görüşler olmakla birlikte genel olarak tartışmaların kurumun bir hak olarak değerlendirilmesi gerekliliği ile devlet tarafından hükümlülere verilen bir ödül, lütuf olduğu şeklinde iki temel görüşün ileri sürüldüğü ifade edilmelidir. Öte yandan kurumun ödül olma özelliğinin yanı sıra bir ceza mekanizması içermesi sebebiyle ödül-ceza sistemi olduğu da ileri sürülmüştür. AİHM tarafından kurumun hükümlülere tanınan bir hak olmadığı ve AYM tarafından da kurumun ödül niteliğinde olduğu ileri sürülmüşse de kanaatimizce doktrinde de bir kısım yazarlar tarafından benimsendiği şekliyle kurumun geciktirici şarta bağlı özel

bir infaz şekli olarak değerlendirilmesi mümkündür. Hukuki niteliğinin ortaya konulması sonrasında sırasıyla koşullu salıverilmenin kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hapis cezasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve infazın ertelenmesi ile karşılaştırmasına yer verilmiş ve nihayet en hassas değerlendirmenin yapılması gerektiği düşünülen af ile kıyaslanmasına yer verilmiştir. Gerçekten de koşullu salıverilme adı altında yapılan pek çok düzenlemenin esasında dolaylı af niteliği taşıdığı değerlendirildiğinde, af ve koşullu salıverilme müesseselerinin farklarının sarıh bir biçimde ortaya konulması için çaba gösterilmiştir. Koşullu salıverilmenin doğru tatbik edilmesi ile de koşullu salıverilme rejimine yönelik değişikliklerin toplumda af olarak algılanmasının önüne geçeceği de bu kapsamda vurgulanmıştır.

Söz konusu değerlendirmeler sonrasında birinci bölümün sonunda cezalandırmanın amacı bakımından koşullu salıverilme ele alınmış ve cezalandırmanın amacına yönelik mutlak teoriler bağlamında kefarete ve adalet teorileri ele alınmıştır. Nispi teoriler kapsamında ise cezanın genel ve özel önleme amacı ile birlikte caydırıcılığının üzerinde durulmuş ve akabinde mutlak ve nispi teorilerin cezalandırmadaki amacın açıklanmasında tek başlarına yetersiz kaldıklarının değerlendirilmesi sonrası ortaya çıkan karma teoriye yer verilmiştir. Bununla birlikte sahip olduğu önem göz önünde bulundurularak, cezanın amaçlarından yeniden topluma kazandırma amacı bakımından koşullu salıverilme ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Hükümlünün yeniden sosyalleşmesi, topluma yeniden uyum göstermesi, kurallara uyum sağlayan bir birey haline gelmesi hedeflenerek hükümlünün cezaevileşme ve cezaevi alt kültürünü benimsemesi sorunlarına da çözüm getirileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde yapılan koşullu salıverilme müessesesine ilişkin değerlendirmelerle birlikte ikinci bölümde Türk Ceza Hukukunda koşullu salıverilmenin uygulanmasına yer verilmiştir. Bu bağlamda sırasıyla koşullu salıverilmenin şartları, koşullu salıverilme kararı, kararın sonuçları ve kararın geri alınması değerlendirilmiştir.

Hükümlünün koşullu salıverilmesi için gerekli şartlar infaz kurumunda geçirdiği süre içinde iyi halli olması, kararlaştırılan cezanın belirli bir kısmının infaz kurumunda çekilmesi ve koşullu salıverilme yasağının bulunmamasıdır.

İnfaz kurumunda geçirilecek süre içinde hükümlünün iyi halli olması gerekliliği gerek iyi halin tespitinde dikkate alınacak hususlar gerek de iyi halin varlığına karar verecek merci bakımından ele alınmıştır. Bu bağlamda iyi halin tespiti 7242 sy. Kanun değişikliği öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirilmiş, 7242 sy. Kanun değişikliği öncesi mevzuatta yer alan belirsizlik eleştirilmiştir. 7242 sy. Kanun değişikliği ile birlikte iyi halin tespitinde dikkate alınacak hususlara ilişkin CGTİHK m. 89'da ayrıntılı bir düzenleme yapılmış ve hükümlünün katıldığı iyileştirme programları, kültürel ve sanatsal aktiviteler, kurmuş olduğu ilişkiler ve suç işlemek dolayısıyla duyduğu pişmanlık ile disiplin cezalarının dikkate alınacağı kararlaştırılmıştır. Akabinde iyi halin varlığının İdare ve Gözlem Kurulu tarafından saptanacağı belirtilerek, özel olarak terör suçları ve on yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda İdare ve Gözlem Kuruluna görevlendirilen Cumhuriyet Savcısının başkanlık etmesi ve ek olarak Kurula farklı üyelerin katılması da değerlendirilmiştir. Öte yandan tehlikelilik kavramı da iyi halin tespitinde dikkate alınacak bir diğer önemli husus olarak ayrıca ele alınmıştır.

Koşullu salıverilme için gerekli olan ikinci şart niteliğindeki cezanın bir kısmının infaz kurumunda çekilmesi şartı, gerek mahkumiyet hükmü kurulmuş suç tipine göre uygulanacak oranın değişmesi bakımından gerek de hükümlü hakkında tatbik edilecek yasal düzenlemenin hangisi olduğunun tespiti bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamda hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin ne kadar olması gerektiğine yönelik teorik tartışmalara da yer verilmiştir. Geçirilmesi gereken süre bakımından durum ise öncelikle adi suçlar yönünden CGTİHK ilk hali ile 671 sy. KHK ile getirilen düzenleme arasındaki dönem bakımından değerlendirilmiş, sonrasında 671 sy. KHK ile getirilen ve akabinde kanunlaşan düzenleme incelenmiştir. Nihayet hali hazırda geçerli olan 7242 sy. Kanun kapsamında koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler ele alınmıştır. Bu bağlamda geçerli olan temel kuralın hükümlülük süresinin yarısı olduğu, bu kuralın hükümlülük süresinin üçte ikisi ve dörtte üçü olmak üzere iki grup istisnasının mevcut olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Adi suçlara yönelik genel değerlendirme yapıldıktan sonra da özel durumları sebebiyle çocuklar açısından koşullu salıverilme süresi, 3713 sy. TMK kapsamında terör suçları bakımından süreler, örgütlü suçlarda durum ve mükerrerler açısından uygulanacak infaz rejimi incelenmiştir. Nihayet bu başlık altında uygulamadaki en önemli sorunların yaşandığı, son derece karmaşık değerlendirmeleri içinde barındıran cezaların ıttımaı durumunda koşullu salıverilmenin nasıl hesaplanacağı ele alınmaya çalışılmış ve oranın nasıl belirleneceğı ile lehe kanun düzenlenmesinde dikkate alınması gereken hususlara yer vermeye çalışılmıştır.

Koşullu salıverilmenin uygulanabilmesi için gerekli olan son şart niteliğindeki koşullu salıverilme yasağının bulunmaması da ayrıntılı şekilde ele alınmış ve bu kapsamda TMK m. 302 ila 325'te düzenlenen suçların örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları, CGTİHK geçici m. 2 kapsamındaki hükümlüler, 3713 sy. TMK kapsamında koşullu salıverilme yasakları, ikinci kez mükerrer olanlar, Bankacılık Kanununda düzenlenen zimmet suçundan hüküm giyenler ve koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlüler değerlendirilmiştir. Nihayet koşullu salıverilme yasakları, henüz normatif olarak ceza sistemimizde yer almasa da AİHM içtihatları ile ortaya konulan, salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında ayrıca incelenmiş ve salıverilmeyi umut etme hakkının önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Koşullu salıverilmeye ilişkin şartlar incelendikten sonra koşullu salıverilme kararı; kararı verecek merci, kararda kararlaştırılan denetimli serbestlik tedbirleri ve kararın sonuçları bakımından ele alınmıştır. Uygulanacak tedbirler kapsamında uzman kişi görevlendirilmesi, öngörüleebilecek yükümlölükler ve bu yükümlölüklerin infazı da ayrıca değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Nihayet koşullu salıverilme kararının geri alınması üzerinde durulmuş, salıverilmenin geri alınmasını gerektiren sebepler, geri alınma kararını verecek merci ve geri alma kararının sonuçları ortaya konulmuştur.

Sonuç kısmında ise koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmasına yönelik sorunlara değinilmeye çalışılmış, kurumun toplum tarafından af olarak algılanmasının önüne geçilmesinin bir zaruret olduğu vurgulanmıştır. Uygulama bakımından infaz kurumlarındaki kapasite aşımı gibi fiili durumların yarattığı sorunların kabulü ile birlikte bu sorunların koşullu salıverilme dışında, tutuklamanın bir infaz biçimi olarak değil tedbir olarak uygulanması ve adli kontrol tedbirlerinin yaygınlaştırılarak

ölçülülüğün sağlanması gibi, farklı çözüm önerileri ile aşılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca son derece hassas değerlendirmelerin yapıldığı bir sistemin benimsenerek hükümlüler arasında eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmeyecek biçimde koşullu salıverilmenin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre bakımından eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eden düzenlemelerden vazgeçilerek tek bir oranın kabul edilmesi, gözlem ve sınıflandırma aşamasından başlanarak sistemin doğru bir biçimde işlemesi ve psiko-sosyal testlerin etkili bir biçimde ve doğru olarak uygulanması gerektiği saptanmıştır. Öte yandan infaz mevzuatında sürekli değişiklik yapılmasının kuralların anlaşılmasını ve uygulanmasını zorlaştırdığı, toplumun geniş kesimlerinde ve hükümlüler arasında devamlılık arz edecek biçimde af beklentisini yerleştirdiği ortaya konularak infaz mevzuatının son derece yalın ve anlaşılır halde yeniden ele alınması ve kararlaştırılan sistemin istikrarının sağlanması önerilmiştir. Nihayet kazuistik düzenlemelerin isabetli olmadığı belirtilerek, suç ve ceza politikası belirlenirken esas olarak koşullu salıverilme sürelerinin ya da ceza miktarlarının artırılmasının fayda sağlamayacağı, tehlikelilik değerlendirilmesinin doğru bir biçimde yapılması ve yapılan tehlikelilik değerlendirmesinde ise infaz kurumundaki tehlikeliliğin değil kriminolojik tehlikeliliğin ölçüt alınması gerektiği belirtilmiştir.

GİRİŞ

Toplumsal düzenin sorunsuz bir şekilde varlığını sürdürebilmesi ve devamının sağlanması bakımından büyük bir önemi bulunan ceza hukukunda, toplum sözleşmesini bozacak her türlü fiil saptanmakta ve bu fiilleri meydana getiren failler çeşitli yaptırımlara maruz bırakılmaktadır. Cezalandırma fikrinin ortaya çıktığı ilk zamanlarda, esasında düşünsel alt yapısında intikam alma duygusunun yer alması sebebiyle, düzen bozucu eylemleri gerçekleştiren failler; acı çektirici, azap ve ızdırap verici nitelikleri bulunan pek çok fiziki müdahalelerle karşı karşıya kalmaktaydı¹.

Zamanla, suç işleyen insanların bedenlerine verilecek cezadan ziyade, onların ruhlarında işlemiş oldukları suçlardan dolayı oluşturulacak ıstıraba daha çok önem vermeye başlanmıştır. Ünlü hukukçu *Beccaria* da cezanın amacının duygusal bir yönü bulunan insanı üzme ve onun bunalmasını sağlamak olmadığını ve fakat işlenen bir suçu sanki daha önce hiç işlenmemiş gibi inkar etmenin de mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda düşünöre göre “*cezaların oranları ve onların uygulanma yöntemleri öyle seçilmelidir ki bunlar insanların ruhları, zihinleri üzerinde pek çok kalıcı, ama suçlunun bedeni üzerinde en az üzücü iz bırakacak biçimde*” olmalıdır². Bu şekilde bir cezalandırma fikrini öne süren *Beccaria*; ani bir etki yapan ölüm cezasından ziyade kişiye verdiği ıstırap ve kişi üzerindeki caydırıcı etkisi daha fazla olan hapis cezası ile kişiyi hürriyetinden yoksun kılacak şekilde bir cezalandırma biçiminin düzenlenmesinin daha etkili olacağını savunmaktadır. Her ne kadar *Beccaria*’nın çağdaş ceza hukukunda çığır açıcı düşünceleri ile pek çok modern ceza

¹ Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I**, (Haz. Köksal Bayraktar/ Serap Keskin Kızıroğlu/Hamide Zafer vd.), 14. Baskı, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 2-7.

² Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çev. Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi, 2019, s. 69-70.

kanununu etkilediğini kabul etsek de düşünürün hapisane ve cezaların infazı³ ile ilgili düşüncelerinin yenilikçi yanı ile bağdaşmadığını söylemek mümkündür⁴.

XVI. yüzyılda ortaya çıkan ve daha sonra XVII. yüzyılda Beccaria ile özgürlüğü bağlayıcı ceza verme fikri doğrultusunda, cezanın infazı amacı ile kullanılan hapisane kavramına yüklenen anlam incelendiğinde de kişilerin ruhlarını cezalandırmak ve onlara işlemiş oldukları suçu unutturmamak şeklinde bir yaklaşımın benimsendiğini kabul etmek gerekmektedir. *Michel Foucault*'un “Hapishanenin Doğuşu” adlı eserinde belirttiği gibi büyük gözaltı olarak nitelendirilebilecek modern iktidarın, toplumda yer alan kesimlerden birisi olan suçluları göz altında tuttuğu yerin hapisane olduğu karşımıza çıkmaktadır⁵. Suç işlemiş kişilerin cezalandırılması ve disipline edilmesi amacıyla yerleştirildikleri hapisanelerde, bu kişilere çektirilecek olan azabın görkemli olması ve bu kişilerin terbiye edilmesinin sağlanması hiç şüphesiz iktidarların temel hedefleri arasında yer alacaktır. Bu kapsamda kişilerin özgürlüklerini kısıtlamak amacıyla ortaya çıkmış bir kurum olan hapisanelerde, temel hak ve hürriyetlerin⁶ korunması rejimini doğru şekilde ortaya koyabilmek büyük önem kazanmaktadır⁷.

³ Kelime anlamı yerine getirmek olan infazın dar ve geniş manada olmak üzere ikiye ayrıldığı ifade edilmelidir. Dar anlamda infaz, ceza mahkemesince verilen ceza ve güvenlik tedbirinin uygulanması anlamına gelmekteyken geniş anlamda infaz ise kişinin tutuklanması ya da verilen mahkumiyet hükmü kesinleştiyse cezaevine konulması, adli para cezasına hükmolunmuşsa paranın ödetilmesidir. Ayrıntılı bilgi ve diğer tanımlamalar için bkz. Yılmaz Sağlam, “İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, S. 4, 1995, s. 578 vd.

⁴ E. Eylem Aksoy Rétornaz, “Beccaria’nın Hapis Cezasına Bakışı Üzerine Bir Değerlendirme”, *TBB Dergisi*, S. 112, 2014, s. 99-103; Modern ceza hukukunun düşünsel kaynakları arasında değerlendirilen Beccaria ile ilgili değerlendirmeler için ayrıca bkz. Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 62-67.

⁵ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1992, s. 375 vd.

⁶ Bireylere ve topluluklara tanınmış hak ve özgürlükler için; Amerikan hukuk terminolojisinde kişi hakları ya da kamusal haklar olarak ifade edebileceğimiz *civil rights*; Fransa’da çoğunlukla kamu özgürlükleri olarak tercüme edilebilecek *libertes publiques*; Alman hukuk terminolojisinde ise temel haklar olarak belirtilen *die Grundrechte*; ülkemizdeki doktrinde ise 1980’li yıllar sonrasında Fransa’daki azınlık görüş tarafından benimsenen *droit de l’homme* yani insan hakları kavramlarının kullanıldığı yönünde bkz. Oktay Uygun, *1982 Anayasası’nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi*, İstanbul: Kazancı, 1992, s. 2-3.

⁷ Hürriyeti bağlayıcı cezaların ve hapisanelerin tarihsel gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 615-624; Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 111-161; Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, 15. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, ss. 31-42; Süheyl Donay, *Türk Ceza İnfaz Hukuku*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014, ss. 32-37; Mustafa Öztürk/Akgün Bilgin, *Antikçağdan Günümüze İnfaz Hukuku Tarihi*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 29-84; Mustafa Özen, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 28-33; Erdal Yerdelen, *Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 91-97; Ramadan Sanıvar, *Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 26-94.

Klasik ceza infaz hukuku düşüncesinde hükümlüler, özel statüleri gereği hak süjesi olarak değerlendirilmemekte ve kişinin hapsedilmesinin doğal sonucu olarak diğer temel hak ve hürriyetlerden yoksun kalması sonucu kabul edilmekteydi. Bu düşüncenin benimsendiği dönemde yapılan başvurular da Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından “Doğal Sınırlama” teorisi kapsamında değerlendirilerek, diğer özgürlüklerin kısıtlanmasının kişiye hürriyeti bağlayıcı ceza verilmesinin doğasından kaynaklandığı gerekçesiyle reddedilmiştir⁸.

Çağdaş ceza hukukunda hükümlünün birtakım hak yoksunluklarına uğratılmasıyla birlikte, esas hedeflenen kendisine acı ve ızdırap çektirilmesi değil, hükümlünün ve kamunun ortak menfaatinin birlikte değerlendirilmesi sonrası mahpusun yeniden sosyalleşerek⁹ ve hukuk düzenine daha fazla riayet eden bir kişi olmasını sağlamaktır. Nitekim artık baskılayıcı özelliği ağır basan ceza rejimindense yapıcı nitelikler barındıran ve hükümlüyü ıslah ederek topluma yeniden kazandırılmasını sağlayacak karma nitelikteki yaptırımlar sistemi benimsenmiştir¹⁰. Böylece hem suç işleyen failin korunması sağlanacak hem de toplumsal menfaatlerin gözetilmesi doğrultusunda gerekli önlemler alınacaktır¹¹.

Modern infaz rejiminde artık mahpusların, diğer özgür bireyler gibi insan haklarının bir süjesi oldukları belirtilerek¹² yalnızca çektirilen cezanın mahiyetinden dolayı gidip gelme özgürlüklerinin sınırlandırılması ve fakat bunun haricinde ulusal ve uluslararası düzenlemelerle ortaya konulmuş haklardan yararlanması gerektiği ifade edilmektedir¹³. Zira evrensel nitelikte kabul edilen insan hakları; hiçbir keyfi ve özel bir statü ile ilgili olmaksızın, kişinin salt insan olmasından kaynaklı sahip olduğu

⁸ E. Eylem Aksoy Rétornaz, “Özürü Hükümlünün Cezasının İnfazı ve İnsan Hakları”, **GSÜHFD**, S. 2009/2, 2009, s. 57.

⁹ Yeniden sosyalleştirme kavramı ile ilgili bkz. Handan Yokuş Sevük, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi”, **AÜEHFD**, C. VII, S. 3-4, 2003, s. 336; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 269-274; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 195-201.

¹⁰ Mukayeseli hukuk kapsamında Alman hukukunda ve uluslararası belgelerde yer alan yeniden sosyalleştirme kavramı ile ilgili bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 274-277; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 201-203.

¹¹ Dönmezer/Erman, **Cilt I**, s. 6-8.

¹² Talay Şenol, **İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008, s. 18; Nur Centel, “Çağdaş Ceza İnfaz Hukukunda Özgürlüğü Bağlayıcı Cezalar ve Gelişmeler”, **Prof. Dr. Aydın Aybay’a Armağan**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004, s. 38; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 51.

¹³ E. Eylem Aksoy Rétornaz, **La Sauvegarde des Droits de l’Homme dans l’Exécution de la Peine Privative de Liberté, notamment en Suisse et en Turquie**, Genève, Schulthess, éditions romandes, 2011, s. 18-19.

haklardır¹⁴. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Komisyonu da daha sonra verdiği kararlarda yukarıda zikredilen “doğal sınırlama” teorisinden vazgeçerek hükümlülerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının özgür bireylere uygulanan rejim ile aynı olacağını kararlaştırmış¹⁵ ve bu kapsamda adaletin hapisanelerin kapısının dışında bırakılmaması gerektiğini vurgulamıştır¹⁶.

Her ne kadar günümüz ceza hukuku anlayışında mahpusların da özgür kişilerde olduğu gibi temel hak ve özgürlüklerden yararlanması gerektiği kabul edilmiş olsa ve bu özgürlüklerin kısıtlanması rejiminin özgür bireylerinki ile aynı olması kabul edilse de hapsedilmenin tabiatından kaynaklanan birtakım özel kısıtlamaların var olduğu da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların en başında da kişinin seyahat ve hareket etme hakkının belli bir süre ile ceza infaz kurumu içerisine kişinin konulması suretiyle kısıtlanması olacaktır. Bu noktada bu en temel kısıtlılık halinin ne şekilde ve hangi koşullar altında sonlanacağı ve kişinin özgür bir birey haline nasıl geleceği önem arz edecektir. İşte hükümlünün dış dünyaya¹⁷ yeniden dönmesini sağlayan kurumlardan birisi olarak bu bağlamda karşımıza koşullu salıverilme çıkmaktadır¹⁸.

Modern infaz hukukunda hükümlülerin topluma yeniden kazandırılması bakımından en etkili araçlardan olan¹⁹ ve hükmolunan cezanın infazı aşamasında bireyselleştirilmesine hizmet eden²⁰ koşullu salıverilme; gerek suç ve ceza siyasetinin bir yansıması olarak kamu güvenliğinin sağlanması ile toplumdaki suç ve suçlu oranının azaltılmasına katkıda bulunması²¹ gerek de temel hak ve hürriyetlerin başında gelen kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını son derece yakından ilgilendiriyor olması

¹⁴ Oktay Uygun, “İnsan Hakları Kuramı”, **İnsan Hakları**, YKY, İstanbul, 2000, s. 13.

¹⁵ AİHM, Golder v. Birleşik Krallık, B. No: 4451/70, T. 21.02 1975.

¹⁶ AİHM, Campbell ve Fell v. Birleşik Krallık, B. No: 7819/77; 7878/77, T. 28.06.1984.

¹⁷ Hükümlünün dış dünya ile iletişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 296-322; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 207-227.

¹⁸ Koşullu salıverilmenin cezaların bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini sonlandırmak amacıyla oluşturulduğu yönünde bkz. Ahmet Caner Yenidünya, “Şartla Salıvermenin Hukuki Niteliği”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 1, S. 1, 2003, s. 68; Nuri Berkay Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 76.

¹⁹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (2003) 22 Sayılı Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Tavsiye Kararı, <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>, (E.T. 17.01.2023).

²⁰ Ahmet Caner Yenidünya, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme**, İstanbul: Legal, 2002, s. 15.

²¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (2003) 22 Sayılı Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Tavsiye Kararı m. 3, <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>, (E.T. 17.01.2023).

sebebiyle ceza hukuku sistemimiz içinde oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Kurumun varlığına yönelik çeşitli eleştiriler bulunmakla birlikte kurumun gerekli olduğu ve fakat uygulamasında çeşitli temel sorunları içinde barındırdığı görüşleri de ileri sürülmektedir.

Önemle belirtmek gerekir ki kötü hukuk kuralları iyi uygulayıcılar elinde uygulandığı takdirde, her ne kadar çeşitli sorunlar olsa da, sorunlarla birlikte adalet sisteminin iyi bir şekilde yürüyebilmesi mümkündür. Bununla birlikte kötü uygulayıcılar marifetiyle uygulanan bir kural ne kadar iyi olursa olsun, adalet sisteminin bir müddet sonra tıkanması ve işleyemez hale gelmesi kaçınılmazdır. Tüm hukuki kurumlar ve müesseseler için geçerli kabul edilebilecek bu yaklaşımın, ceza infaz sistematığının en temel kurumlarından olan koşullu salıverilme müessesesi için de geçerli olduğunu kabul etmek ve kurum hakkında yapılacak değerlendirmelerde bu hususun yadsınamaz bir gerçek olduğunun farkına varmak gerekmektedir. Nitekim kötü uygulamaların kurumun içini boşalttığı ya da gevşettiği, otomatik olarak uygulanan ve örtülü biçimde getirilen af düzenlemelerine²² kaynak teşkil eden bir müessese olduğu algısının yerleştiği ve bu durumun da suç ve ceza siyasetine oldukça büyük zararlar verdiği kabul edilmelidir²³. Öte yandan belirlilik ilkesinin son derece önemli bir ilke olduğu ceza hukukunda; kişi özgürlüğünü yakından ilgilendiren koşullu salıverilme vb. müesseselere ilişkin normatif düzenlemelerde sık sık değişiklikler yapılması, öngörülebilirlik ve belirlilik açısından sıkıntılar meydana getirmekte ve bu da adalet sistemine güveni zedelemektedir.

Ülkemizde uzunca bir zamandır var olan ve fakat son yıllarda ciddi artış gösteren temel sorunlardan olan ceza infaz kurumlarının doluluğu sorununu yakından ilgilendiriyor olması, koşullu salıverilmenin etkin ve doğru uygulanması zarureti bir kez daha gözler önüne sermektedir. Gerçekten de ülkemizde Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan istatistiklere göre, 31.12.2005 tarihi itibarıyla 55.870 olan toplam mahpus²⁴ sayısı, 31.12.2014 tarihinde yaklaşık üç katına çıkarak 158.837'ye

²² Örnek olarak 3713 sy. Terörle Mücadele Kanununun Geçici 1. maddesindeki düzenleme ve 4616 sy. “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun” m.1-2. bent hükümleri gösterilebilir.

²³ Ersan Şen/Beyza Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 21.

²⁴ Gerek CGTİHK’da aynı rejime tabi tutulmaları gerek de terminolojik açıdan birliktelik sağlanması amacıyla hükümlü ve tutuklular birlikte değerlendirilerek “mahpus” kavramı kullanılmıştır.

ulaşmıştır. Bu tarihten sonra geçen yedi yılı aşkın süre içinde de mahpus sayısı altı katına ulaşmış ve 31.03.2022 itibarıyla 275.965 hükümlü ve 38.537 tutuklu olmak üzere toplam 314.502²⁵ mahpus ceza ve tutukevlerinde yer almıştır²⁶. Söz konusu istatistikler ile günümüzde özgürlüğü kısıtlanan mahpus sayısının ceza infaz kurumlarındaki kapasitenin çok üzerinde olduğu ve bu durumun da infaz sistemi içinde ciddi sorunları beraberinde getirdiği gözler önüne serilmektedir.

Açıklanan nedenlerle koşullu salıverilme müessesesinin infazın amacında ve bireyselleştirilmesinde sahip olduğu önem göz önünde bulundurularak, kurumun işleyişi üzerine bir çalışma yürütülmüş, uygulamada yaşanan sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için uygulayıcıların eserlerinden de faydalanılmaya çalışılmış, özellikle cezanın caydırıcılığı bağlamında adalet anlayışını zedeleyebilecek uygulamaların önüne geçilmesi için izlenilmesi gerektiği düşünülen yol haritası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öte yandan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bağlamında koşullu salıverilme müessesesi ayrıca ele alınmış, müessesenin uygulanmasında tehlikelilik değerlendirmesini tam olarak yapılmaması ile bireyselleştirme ilkesinin göz ardı edilmesinin ne gibi riskler yaratacağı soruları üzerine yanıtlar aranmaya çalışılmıştır.

²⁵ <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf> (E.T. 12.11.2022).

²⁶ Ayrıntılı veriler için bkz. <https://www.prisonstudies.org/country/turkey> (E.T. 15.01.2023).

BİRİNCİ BÖLÜM:

KOŞULLU SALIVERİLME MÜESSESESİNE BAKIŞ

I. KOŞULLU SALIVERİLME KAVRAMI VE TARİHÇESİ

A. Koşullu Salıverilme Kavramı

765 sy. TCK döneminde meşrutane tahliye olarak ifade edilen, 5275 sy. CGTİHK'nın “Diğer Cezalar, Tedbirler, Koşullu Salıverilme ve Tutukluluk” başlıklı ikinci kitabının, “Diğer Cezalar” başlıklı birinci kısmının, “Koşullu Salıverilme, Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri” başlıklı ikinci bölümünde²⁷ yer alan 107. maddesinde²⁸ normatif olarak düzenlenen koşullu

²⁷ Koşullu salıverilme müessesesinin kanun sistematğinde bulunduğu yer konusunda kanun koyucunun dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun bir şekilde hareket etmediğini ifade etmek gerekmektedir. Gerçekten de her ne kadar ikinci kitabın başlığı “Diğer Cezalar, Tedbirler, Koşulu Salıverilme ve Tutukluluk” olarak düzenlenmişse de koşulu salıverilme kurumu “Diğer Cezalar” başlıklı birinci kısım içerisinde yer almış ve dolayısıyla kitap başlığındaki kurumu kapsayıcı ifadeye kısım başlığında yer verilmemiştir. Kitap başlığında koşullu salıverilmeye yer verilmişken, kısım olarak yalnızca diğer cezalar şeklinde ve esasında koşullu salıverilme müessesesinin niteliği ile de bağdaşmayacak şekilde bir kavram kullanılmış olması isabetli olmamıştır.

²⁸ 5275 sy. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 107. Maddesi şu şekildedir:

Koşullu salıverilme

Madde 107- (1) Koşullu salıverilmekten yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekir.

(2) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmekten yararlanabilirler. **(Ek cümleler: 14/4/2020-7242/48 md.)** Ancak, Türk Ceza Kanununun;

- a) Kasten öldürme suçlarından (madde 81, 82 ve 83) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,
- b) Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçundan (madde 87, fıkra iki, bent d) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,
- c) İşkence suçundan (madde 94 ve 95) ve eziyet suçundan (madde 96) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,
- d) Cinsel saldırı (madde 102, ikinci fıkra hariç), reşit olmayanla cinsel ilişki (madde 104, ikinci ve üçüncü fıkra hariç) ve cinsel taciz (madde 105) suçlarından süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,
- e) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan (madde 102, 103, 104 ve 105) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,
- f) Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,
- g) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (madde 188) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,

h) Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından (madde 326 ilâ 339) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ayrıca, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar ile 1/1/1983 tarihli ve 2937 sy. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır.

(3) Koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre;

a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzaltı,

b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz,

c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzaltı,

d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz,

e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla yirmisekiz, Yıldır.

(4) Suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûmiyet hâlinde; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuzaltı yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/48 md.)** Koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından ise tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır. Ancak, bu süreler;

a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde kırk,

b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzdört,

c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla kırk,

d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzdört,

e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuziki,

Yıldır. **(Ek cümle:22/7/2010 - 6008/9 md.)** Bu fıkra hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.

(5) Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır.

(6) Koşullu salıverilen hükümlünün tâbi tutulacağı denetim süresi, yukarıdaki fıkralara göre infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre kadardır. Ancak süreli hapislerde hakederek tahliye tarihini geçemez.

(7) Hükümlü, denetim süresinde, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında, ücret karşılığında çalıştırılabilir.

(8) Onsekiz yaşından küçük olan hükümlüler, denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam ederler.

(9) İnfaz hâkimi, denetim süresinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir. Bu kişi, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya yanında çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek infaz hâkimine verir.

(Ek cümleler:14/4/2020-7242/48 md.) İnfaz hâkimi ayrıca, iki yılı geçmemek üzere denetim süresi içinde hükümlünün denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenecek yükümlülükler tabi tutulmasına karar verebilir. Bu karar gereğince denetimli serbestlik müdürlüğü, risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak hükümlüyü;

a)Belirli bir bölgede denetim ve gözetim altında bulundurma,

b)Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,

c)Belirlenen programlara katılma,

yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutar. Denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlünün risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak yükümlülükleri değiştirebilir.

(10) İnfaz hâkimi, koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak; denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasını veya belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir.

(11) **(Değişik:14/4/2020-7242/48 md.)** Hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, infaz işlemlerinin yapıldığı yer infaz hâkimliğine verilir. İnfaz hâkimi, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir;

salıverilme²⁹ hükmolunan cezasının kanunen kararlaştırılmış bir bölümünü ceza infaz kurumunda geçiren iyi halli hükümlünün, özgürlüğüne daha erken kavuşarak cezasının kalan kısmını infaz kurumu dışında ve belirli şartlar içerisinde çekmesini sağlayan bir infaz hukuku müessesesi³⁰ olarak tanımlanabileceği gibi³¹, ceza infaz kurumunda hükmolunmuş cezanın belirli bir kısmını infaz kurumunda iyi halli olarak geçiren kişinin belirtilen şartlara uymadığının saptanması durumunda tekrar hapsedilmek

raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

(12) Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülükler, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır.

(13) Koşullu salıverilme kararının geri alınması hâlinde hükümlünün;

a) Sonraki suçu işlediği tarihten itibaren başlamak ve hak ederek tahliye tarihini geçmemek koşuluyla sonraki işlediği her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin,

b) **(Değişik: 25/5/2005-5351/8 md.)** Yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, bu yükümlülükler uymama tarihi ile hak ederek salıverilme tarihi arasındaki süreyi geçmemek koşuluyla ihlalin niteliğine göre takdir edilecek bir sürenin,

Ceza infaz kurumunda aynen çektirilmesine karar verilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra aynı hükmün infazı ile ilgili bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez.

(14) Denetim süresi yükümlülükler uygun ve iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır.

(15) **(Değişik: 20/7/2017-7035/25 md.)** Hükümlü, geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilirse ya da bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmezse hükmü veren ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer infaz hâkimliği, cezaların toplandığı hâller ile hükmün bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından verilmiş olması hâlinde ise 101 inci maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen infaz hâkimliği tarafından koşullu salıverilme kararının geri alınmasına dosya üzerinden karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır.

(16) 5237 sy. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

²⁹ Bağımlılığına, tutukluluğuna veya baskı altındaki durumuna son vererek serbest kılmak, bırakmak, koyuvermek anlamında kullanılan *salıvermek* fiili ile bırakmak veya bağışlamak anlamına da gelen *vermek* fiilinden türetilen *salıvermek*; gerçekleşen eylemin aktif konumundaki kamu otoritesi tarafından müesseseye bakışı ifade etmekte iken diğer taraftaki hükümlü açısından ise *salıverilmek* söz konusu olacaktır. CGTİHK m. 107'de düzenlenen hükmün başlığı dikkate alındığında, kanun koyucunun hükümlü perspektifinden kurumu ele aldığı söylenebilir.

³⁰ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 21.

³¹ Kurumun Fransa'daki karşılığı *libération conditionnelle* olup (<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F32562>, E.T. 16.01.2023) ABD'deki karşılığı ise *parole* kavramıdır. *Parole*; Fransızca'daki şeref sözü manasındaki *parole d'honneur* kelimesinden türetilen ve dışarıya çıkması sonrasında kişinin yeniden suç işlemeyeceğine dair verdiği söz sonrası serbest bırakılmasına karşılık gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Herbert G. Callison, **Introduction to Community-Based Corrections**, New York, 1983, s. 46.

koşuluyla serbest bırakılması olarak da ifade edilebilir³²³³. Müesseseyi değerlendiren Avrupa Konseyinin R(2003) 22 Sayılı Tavsiye Niteliğindeki Kararında ise, koşullu salıverilmenin kamusal bir tedbir niteliğini haiz ve bireyselleştirilmiş tahliye akabinde çeşitli koşullar altında hükümlünün erkenden tahliye edilmesi şeklinde tanımlanabileceği belirtilmiştir³⁴.

Koşullu salıverilme ile cezanın amaçlarından olan suçluyu uslandırma amacına daha erken ulaşıldığı kanaatiyle hükümlünün özgürlüğüne daha erken kavuşması, bir diğer ifade ile de yetkili merciden alınan karar doğrultusunda hükümlünün normal yaşama daha erken dönmesi sağlanmaktadır³⁵. Hükümlünün salıverilmesinin koşullu olarak nitelendirilmesi ise, cezanın infazı tamamlanana kadar hükümlünün yeniden suç işlememesi ve kararlaştırılan belirli yükümlülöklere uyma şartlarına riayet etmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır³⁶.

³² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 18; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 11. Baskı, Ankara, 1993, s. 632; Esat Şener, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 2001, s. 516. Hükümlünün infaz kurumundaki infaz süresini iyi halli biçimde geçirmesi şartıyla ve çeşitli cezalara göre belirlenmiş asgari süreyi çekenlerin denetime tabi olacak biçimde bırakılması yönündeki tanımlama için bkz. Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2011, s. 798. Ayrıca diğer tanımlar için bkz. Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 701; Emin Artuk/Ahmet Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2022, s. 934; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 721; Berrin Akbulut/Neslihan Demirkol/Taha Yasin Turan, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 447; Yerdelen, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, s. 403; Mustafa Sağıroğlu, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 95; Nimet Özkavalcı, **5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Uygulaması**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 372; İzzet Özgenç/Cumhur Şahin (Ed.), **İnfaz Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 109; Oktay Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 198; Kemal Mecit, **İnfaz Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 378; Bahattin Aras/Sezgin Güvercin, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 163; Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 799; Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 615; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 862; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 22. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 541; Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 27. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 703.

³³ Doktrinde koşullu salıverilmenin öngördüğü denetim süresinin hükmolunan yaptırımın çekilmeyen kısmının yerine geçeceği belirtilerek bu kurumun cezaya seçenek bir kurum olarak da ifade edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Avcı, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994, s. 241 vd.; Kayıhan İçel, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönde Değerlendirilmesi”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu** (22-26 Mart 1976), İstanbul: 1977, s. 321 vd.

³⁴ Avrupa Konseyi R (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararı m. 1 ve 2, <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf> (E.T. 17.01.2023)

³⁵ Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 525.

³⁶ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 370.

Önemle vurgulamak gerekir ki, koşullu salıverilme kişiye cezasının tamamen infaz edilmiş sayılması hakkını vermez ve yalnızca bihakkın tahliye günü gelinceye kadar geçecek zaman diliminde hükümlünün kararlaştırılan koşullar altında serbest kalmasını ifade eder³⁷.

Koşullu salıverilmenin tamamen idari mercilerin takdirinde tatbik edilen keyfi bir müessese, bir lütuf ya da ödül olarak kabul edilemeyeceği³⁸; ceza infaz sistematığının bir parçası ve tamamlayıcısı, infazın bireyselleştirilmesini³⁹ sağlayan bir infaz kurumu olduğunu vurgulamak gerekmektedir⁴⁰. Öte yandan, koşullu salıverilmenin infazın amaçlarından olan ıslah edilmiş hükümlünün kazandırılmasının da aracı olduğu vurgulanmıştır⁴¹.

Koşullu salıverilme hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı kapsamında önem arz etmesi ile cezanın amaçlarından olan hükümlünün uslandırılması ve topluma kazandırılmasına hizmet etmesi nedeniyle⁴², ceza infaz sistemindeki en önemli kurumlardandır⁴³. Anayasa Mahkemesi de somut norm denetimi kapsamında kurumu değerlendirdiği bir kararında “... Şartla salıverme kurumunun ortaya çıkışında, suçlunun, hâkimin kabul ettiğinden 'daha kısa sürede uslanabileceği ve bu durumdaki mahkûmların ceza infaz kurumlarında daha fazla kalmasının gereksizliği düşüncesi önde gelmektedir. Ayrıca şartla salıverilme, cezaevine giren mahkûmu iyi duruma özendirmekte, cezaevlerinde düzenin kurulmasında yardımcı olmakta, iyi durumda olanları ödüllendirmekte, özgürlük özlemini artırmakta ve eski mahkûmların özgür bir vatandaş olarak topluma katılmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu nitelikleriyle şartla salıverilme, çağdaş ceza hukukunun ve ceza infaz sisteminin temel bir kurumudur...”

³⁷ “... Şartla salıverme kararı ile cezanın infazı tamamlanmış sayılmaz. Şartla salıverme, ancak, kesin salıverme gününe kadar geçecek süre içinde bazı kayıt ve şartlarla hükümlünün serbest bırakılmasını sağlar... Öte yandan yukarıda açıklandığı üzere şartla salıverme kararıyla ceza tamamen çekilmiş sayılmamakla beraber bu karar hükümlünün bazı kayıt ve şartlarla serbestisini sağlamakta olduğundan bunun geri alınması hali, kişi dokunulmazlığı ile de ilgilidir...” (AYM, E. 1963/86, K. 1965/63, T. 21.12.1965, RG. 09.04.1966/12270).

³⁸ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 371.

³⁹ Yenidünya, “Şartla Salıvermenin Hukuki Niteliği”, s. 72; Ahmet Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2021, s. 41-42; Ahmet Hulusi Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 1-2, 2008, s. 310.

⁴⁰ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 90 vd.

⁴¹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 371.

⁴² Koşullu salıverilmenin bireysel, toplumsal ve kamusal amacı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 41-45.

⁴³ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 22.

şeklinde ifade ederek modern infaz sistemi açısından koşullu salıverilmenin haiz olduğu önemi ortaya koymuş⁴⁴, başka kararlarında da kurumun infaz sistemindeki etkili araç olduğunu belirtmiş ve hükümlüye tanınan bir ödül niteliği taşıdığını vurgulamıştır⁴⁵.

Doğası gereği yalnızca hükmedilen hapis cezaları için uygulanabilen⁴⁶ ve hükümlüyü yeniden topluma dönme konusunda teşvik edici bir etkiye sahip olan koşullu salıverilme⁴⁷, esasen CGTİHK m. 6'da belirtilen hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkelerden hükümlünün iyileştirilmesi bakımından tüm imkanların kullanılması gerekliliği ile oldukça yakından ilgilidir⁴⁸. Nitekim bu kurumun uygulanması ile birlikte, toplum suçlu olsa dahi bireyi kaybetmek istemeyerek onun topluma yeniden dönmesi sağlanacak ve birey de yapmış olduğu hatadan dönerek arınma fırsatı bulacaktır⁴⁹.

Buna karşılık özellikle devletin hükümlüyü salıverildiği zaman zarfı içinde etkin bir denetim ile takip etmesi ve dolayısıyla hükümlüyü özgürlüğüne erken kavuşturmakla birlikte toplumu da suç işlenmesine karşı koruyarak dengeyi sağlamak gibi pozitif bir yükümlülüğü bulunduğundan bahsetmek mümkündür. Devlet, öncelikle suçtan zarar gören ve mağdurun adalet duygusunu tatmin etmekte yetersiz

⁴⁴ AYM, E. 1989/35, K. 1990/22, T. 19.07.1990, RG. 21.03.1991/20821.

⁴⁵ "...Şartla salıverilme, mahkûm edildiği hürriyeti bağlayıcı cezalardan, kanunun gösterdiği bir kısmını iyi hal ile ve kurallara uyarak geçirmiş bulunan hükümlünün, konulmuş olan şartlara riayet etmediği takdirde geri alınması şartı ile, hükümlülük süresini tamamıyla bitirmeden, merciince alınacak bir kararla salıverilmesini ve böylece serbest hayata dönmesini ya da bu hayata geçişin kolaylaştırılmasını sağlayan bir kurumdur.

Şartla salıverilme, cezanın çektilmesinin kişiselleştirilmesi, başka bir deyişle cezaevindeki tutum ve davranışlarıyla (iyi durumuyla) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün ödüllendirilmesidir. Suçlunun kendisine verilen cezadan daha kısa bir sürede uslanması, eyleminden pişmanlık duyması ve bunu iyi davranışıyla kanıtlaması durumunda, cezaevinde daha fazla kalması gereksiz olabilir. Bu durumda, şartla salıverilme infaz sistemindeki en etkili araçtır. Şartla salıverilmenin en önemli öğeleri, cezanın belirli bir süre çekilmiş olması, hükümlünün bu süre içinde iyi durum göstermesi, şartla salıverildikten sonra gözetim altında kalması ve şartla salıvermenin gereklerine uyulmaması durumunda şartla salıverilme kararının geri alınabilmesidir..." (AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.7.2001, RG. 27.10.2001/24566).

⁴⁶ Avcı, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler**, s. 241 vd. Öte yandan koşullu salıverilme müessesesi cezaların infazına yönelik olduğundan ceza kapsamında olmayan emniyet tedbirlerinin uygulanmasında kurumun uygulanamayacağı ifade edilmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Emin Artuk; "Emniyet Tedbirleri", **Ceza Hukuku Makaleleri**, İstanbul, 2002, s. 152-158; Ayşe Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara: Adil Yayınevi, 1997, s. 61 vd.

⁴⁷ Gaston Stefani/Georges Levasseur/Bernard Bouloc, **Droit Pénal Général**, 18e édition, Paris: Dalloz, 2003, s. 580, n. 762.

⁴⁸ İnsanca infaz ilkesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 113-115.

⁴⁹ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 22.

kalmamalı; umut hakkı ile toplumun adalet duygusu arasında hakkaniyete uygun bir denge sağlamalı⁵⁰ ve cezasızlık algısının önüne geçmeye çalışmalıdır.

Koşullu salıverilme müessesesinin aşağıda ayrıntılı biçimde ele alınacak tarihsel gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, özellikle XIX. yüzyıla kadar geçen sürede hükümlünün özgürlüğünden yoksun bırakılarak belirli bir cezaya tabi tutulması ile birlikte suç işlemiş failin uslandırılması hedefinin de bulunduğu göze çarpmaktadır. Buna karşılık infaz kurumlarındaki şartların bu amaca hizmet etmeye elverişli olmaması, cezanın çektirilmesinin yeniden suç işlemeyi engellememesi, bazı suçluların hapisane hayatına alışması ve bu hayatı sürdürmek istemesi, hükümlülerin bir arada kalmasının suç işleme konusunda bir anlamda profesyonelleşmesini sağlaması ve nihayet hükümlülerin giderlerinin kamu maliyesi üzerinde ciddi bir yük bindirmesi pratik olarak mahpus sayısının azaltılması şeklinde bir yaklaşımı gerekli kılmış ve bu doğrultuda çeşitli adımlar atılmıştır⁵¹.

Koşullu salıverilme müessesesi de bu zikredilen olumsuzluklara karşı çare olabileceği düşüncesiyle ortaya çıkmış ve esasında belirtildiği gibi düşünsel bir altyapıya sahip olmaksızın gündelik ve pratik ihtiyaçlara cevap verecek mahiyette ortaya çıkmış ve fakat zaman içinde özellikle cezanın özel önleme amacı ve mahkumun ıslah edilerek kazandırılmasının aracı olacak biçimde gelişmiştir⁵².

Bu noktada koşullu salıverilme müessesesini destekleyici mahiyette yorumlar olduğu gibi aleyhinde fikirler de bulunmaktadır. Gerçekten de yukarıda belirtilen cezaevlerinde genel sorunlara çözüm getireceği düşüncesi ile birlikte; cezanın özel önleme amacının koşullu salıverilme ile sağlanmasının mümkün olması, kurumun infaz kurumundaki hükümlülerin iyi halli olmaları yönünde teşvik edici nitelikte olması⁵³, hükümlüler arasında meşru olmayan birtakım ilişkilerin gelişmelerin engellenmesi ile mahpusların infaz kurumunda iken disipline olmalarının ve bu sayede de düzenin sağlanması⁵⁴, infaz kurumunda geçirilen sürenin azaltılmasıyla birlikte

⁵⁰ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 23.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Timur Demirbaş, “Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları”, **Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan**, İzmir, 2001, s. 392 vd.

⁵² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 104.

⁵³ Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt III**, (Haz. Köksal Bayraktar/Timur Demirbaş/Serap Keskin Kızıroğlu vd.), 14. Baskı, İstanbul: DER Yayınları, 2020, s. 286.

⁵⁴ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 287.

hükümlülerin suç işlenmesine ilişkin başkaca metotlar öğrenmelerini zorlaştırması sebebiyle müessese desteklenmekte⁵⁵ ve esasında hükümlüye cezaevinin anahtarının verildiği⁵⁶ belirtilerek infaz kurumundan çıkmasının kendisinin elinde olduğu ifade edilmiştir.

Öte yandan infaz kurumu ile dışarıdaki sosyal hayat arasında öngörülen geçiş sürecinin bir denetim içinde geçirilmesinin hükümlünün topluma uyumunu kolaylaştıracağı, yeniden suç işlenmesi ya da yükümlülükler uyulmadığı takdirde hükümlünün infaz kurumuna geri gönderilmesi ile toplumun korunduğu, işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyan hükümlülerin bu pişmanlıklarında samimi olmaları durumunda affedilmelerinin toplumsal fayda sağlayacağı⁵⁷, hükümlülerin infaz kurumunda geçirecekleri sürenin azalmasının mali açıdan devleti rahatlatacağı⁵⁸, hükümlünün koşullu salıverilme süreci içinde iş hayatına atılmasıyla ekonomik olarak bakmakla yükümlü olduğu ailesine destek olacağı ve cezalandırma neticesinde olumsuz etkilenen diğer aile bireylerinin de bu durumdan faydalanacağı, daha erken salıverileceğini umut eden hükümlülerin sosyal gelişimlerini sağlamak için infaz kurumunda iken çaba göstereceği gerekçe gösterilerek kurumun uygulanmasının lehe olduğu ifade edilmiştir⁵⁹.

Buna karşılık özellikle uygulama kaynaklı bazı sorunlar gerekçe gösterilerek⁶⁰ koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmasının aleyhinde görüşler de bulunmaktadır. Müessesenin gerekli dikkat ve özen gösterilmeden sıradan ve rutin olarak uygulanması⁶¹, infaz kurumlarındaki doluluk oranı arttığında bu doluluğu azaltabilmek için koşullu salıverilmeye ilişkin düzenlemelerde kanuni değişiklikler yapılması, hükümlülerin toplumsal yaşama uyumunun sağlanması kolaylaştırılmadan ve buna yönelik kurumlar hayata geçirilmeden koşullu salıverilme ile beklenen faydanın sağlanamayacağı⁶², koşullu salıverilmeye getirilen eleştirilerden bir kısmı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca hükümlüler için gerekli eğitim programları tatbik edilmeden salıverilmelerinin toplumsal sorunlara yol açacağı, bu şekilde

⁵⁵ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 104.

⁵⁶ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 287.

⁵⁷ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 105.

⁵⁸ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 287.

⁵⁹ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 106.

⁶⁰ **Ibid.**

⁶¹ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 288.

⁶² **Ibid.**

uygulanan bir kurumun toplumsal güvenliği de zedeleyeceği ve nihayet özellikle bazı ağır suç tiplerinde hak ettiği cezayı infaz kurumunda tamamlamayan hükümlülerin erkenden toplum içine karıştığı⁶³ gerekçe gösterilerek de koşullu salıverilme müessesesi eleştirilmiştir⁶⁴. Öte yandan kurumun bir lütuf gibi uygulanması sebebiyle adalet anlayışına zarar vermesi ve cezasızlık algısının güçlenmesine neden olduğu yönünde eleştiriler de mevcuttur.

B. Koşullu Salıverilmenin Tarihçesi

1. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde Koşullu Salıverilmenin Tarihi

Koşullu salıverilme müessesesinin ilk adımlarının İngiltere’de yoğun bir biçimde artış gösteren mahpus sayısını azaltmak maksadıyla bunlardan bir kısmının, önce Amerika’ya ve sonrasında da Avustralya’ya sürgün edilmesi şeklinde atıldığını ifade etmek mümkündür⁶⁵. Nitekim Amerika Birleşik Devletlerinde de 1800’lü yıllar itibariyle *parole* olarak ifade edilen koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmaya başlandığı belirtilmektedir⁶⁶. Bu sebeple koşullu salıverilme müessesesinin tarihçesine baktığımızda esasen Anglo-Sakson hukuk sistemi içinde zuhur ettiği belirtilmelidir⁶⁷. Kurumun ortaya çıkış biçimi göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde de geçerliliğini koruyan, kapasitelerinin üzerinde doluluk oranına sahip cezaevlerinin boşaltılmasını sağlamak maksadıyla siyasi iradenin koşullu salıverilme ya da benzeri kurumları araç olarak kullandığı eleştirisinin haklılık payı olduğu ve tarihsel bir dayanağa da sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Son kalıntıları Sanayi Devrimi ile birlikte ortadan kalkan feodalizmin sona ermesi sürecinde, XVI. yüzyıl itibariyle alt sınıflardaki insanların kentleşmenin artması ile büyük şehirlerin gettolarında toplandıkları ve burada suç oranlarının gözle görülür biçimde arttığı ve doğal olarak hapishanelerde yer alan mahpus sayılarının da

⁶³ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 106.

⁶⁴ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 287-288.

⁶⁵ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 289.

⁶⁶ İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde koşullu salıverilme müessesesi ve gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 76-82.

⁶⁷ Dönmezer/Erman, **C III**, s. 289.

giderek kapasiteyi aşacak şekilde genişlediği belirtilmelidir⁶⁸. Özellikle ekonomik açıdan sıkıntı yaşayan bireylerde suç işleme oranının artmasıyla birlikte hapisanelerdeki mahpus sayısını azaltmak hedefi doğrultusunda birtakım çalışmalar yapılmıştır. İşte bu noktada toplumsal yönü ihmal edilemeyecek bir kurum olan koşullu salıverilme müessesesinin temeli; suç işleyen kişilere kısmi bir serbesti tanıyarak siyasi iradenin denetimi altında kalmalarını sağlayacak biçimde, İngiltere'nin hükümlüleri çalışmaları maksadıyla kolonilere göndermesi ile atılmış ve bu kişilerin gemiler aracılığıyla Amerika'ya gönderilmesi sistemi benimsenmiştir⁶⁹⁷⁰.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile birlikte 1776 yılında bu sistemin kaldırılması söz konusu olsa da İngiltere'deki hapisanelerin doluluk oranı göz önünde bulundurulduğunda hükümlülerin sürgüne gönderilmesi zorunluluğu devam etmiştir. Bu bağlamda hükümlülerin sürgüne gönderilmesi sistemine, yeni keşfedilmiş bir kıta olan Avustralya üzerinden devam edilmiş ve bu kişiler burada birtakım imar faaliyetlerinde kullanılmaya başlanmıştır⁷¹. Bu kolonilerdeki yöneticilere, çalışmalarında başarılı olan suçluları cezalarının tamamı bitmeden affetme yetkisi tanınmış ve fakat bu affin belirli bir koşula bağlı olmaması sebebiyle de salıverilen hükümlülerin başkaca problemlere yol açtığı saptanmıştır. Bu sebeple yöneticilerin takdir yetkisi salıverilen hükümlünün kendisini geçindirebileceğine dair teminat göstermesi ve ikamet ettiği yerin belirlenebilir olması şartları ile sınırlandırılmış, bu şekilde salıverilen hükümlülere *ticket of leave* ya da *ticket of licence* olarak ifade edilen bir ayrılma bileti veya lisansı verilmiştir. İşte bu husus günümüzde geçerli olan koşullu salıverilme müessesesine oldukça yakın bir niteliğe büründürmüş ancak salıverilen kişilerin devletin kontrolünde olmaması sebebiyle farklılaşmıştır⁷².

⁶⁸ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 55 vd.

⁶⁹ George F. Cole/Christopher E. Smith/Christiana DeJong, **Criminal Justice in America**, 8th. Edition, Boston: Cengage Learning, 2014, s. 402.

⁷⁰ 1587 öncesinde İngiltere'de kabul edilen *Act of Banishment* ile hükümlülerin Kral adına çalışmalarını sağlamak ve bu şekilde affedilmeleri maksadıyla çeşitli kolonilere gönderilmesi kabul edilmiş ve yaklaşık iki asır boyunca Amerika'daki kolonilere mahkumlar sürgüne gönderilmiştir. 1776'ya kadar geçen yaklaşık iki yüz yıllık süre boyunca her sene ortalama iki bin mahkumun bu şekilde çok kötü koşullar altında gemilerle sürgün edildiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 55-56.

⁷¹ Yaklaşık yüz yıl boyunca uygulanan bu sistemde de 135.000'den fazla mahkumun sürgün maksadıyla Avustralya'ya gönderildiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 57.

⁷² Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 402.

Koşullu salıverilme müessesinin tarihsel gelişiminde *Alexander Maconochie*’nin düşünceleri doğrultusunda ortaya koyduğu büyük katkı hiç şüphesiz yadsınamaz bir gerçektir. Mükerrir suçluların gönderildiği ve daha sert bir infaz rejiminin tatbik edildiği Norfolk Adasında düzenin sağlanması konusunda yaşanan karışıklıklar, mahpus intiharlarının ciddi boyutlara ulaşması sonrasında 1840 yılında yönetici olarak bu adaya görevlendirilen ve esasında bir deniz subayı olan *Maconochie*; *flat sentence* olarak ifade edilen daha önceden saptanan ve tamamı çektirilen sabit hapis cezaları yerine notlandırma sistemi olarak da nitelendirilebilecek ve mahpusun eğitimi, kişisel gelişimi ve de iyi halli olmasının ödüllendirildiği *mark system* olarak adlandırılan yeni bir infaz rejimi ortaya koymuştur⁷³. Cezaların süre esasına göre değil, belirli görevlerin tamamlanması esasına göre çektirilmesi gerektiğini düşünen *Maconochie* kendisine atfedilen “*Bir insan kendi hapishanesinin anahtarını elinde bulundurduğu zaman, hemen onu kilide takması için ikna edilebilir*” sözü doğrultusunda; hükümlünün çalışması, kendileri için kararlaştırılan eğitim programlarına riayet etmesi, dini programlara katılması, iyi davranışlar göstermesi gibi olumlu davranışları sonucunda puanlar elde etmesi ve bununla birlikte olumsuz davranışlarında ise puanının azalması neticesinde daha önceden saptanan belirli puana ulaşması sonucu özgürlüğüne kavuşabileceği bir sistem⁷⁴ öngörmüştür⁷⁵.

Maconochie’nin fikirlerinin kabul görmesi ile birlikte 1854 yılında *Walter Crafton*, *Maconochie*’nin benimsediği sistemden faydalanarak *indeterminate sentence* olarak ifade edilen “müddetsiz hüküm sistemini”⁷⁶ geliştirmiştir. “Dereceli sistem” ya da “*Irish System*” olarak ifade edilen bu sistem ile birlikte *Crofton* hapis cezalarının infazında en etkili sistem olarak kabul edilen; cezanın keyfi bir uzunlukta olmaması, infaz kurumuna giren hükümlünün uslanması ve rehabilite edilmesi doğrultusunda organizasyon oluşturulması, hükümlünün gösterdiği pişmanlığa göre infaz rejiminde

⁷³ **Ibid.**

⁷⁴ Belirtilen sistem öncelikle sıkı bir hapis, sonrasında kamu görevlileri tarafından gözetlenebilecek şekilde çalışma, belirli ve sınırlı bir bölgede kısmi özgürlük, *ticket of leave* ya da *parole* ile neticelenecek koşullu bir af ve nihayet özgürlüğün tamamen kazanılması olmak üzere beş ana prensip üzerine oturmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ibid.**

⁷⁵ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 58.

⁷⁶ Müddetsiz hüküm sisteminin uygulanmasında hükmü veren mahkeme tarafından suçun varlığı tespit edilir ve fakat cezanın hangi tür olduğu ya da süresinin ne olacağı kararlaştırılmaz. Bu müddetsiz hüküm sisteminin mutlak olarak uygulanmasında karşılaşılabilecek sistemdir. Uygulanacak ceza ya da tedbirin süresi önceden kararlaştırılmadığından, keyfiliğe yol açacak biçimde, infazın daha önceden saptanmamış herhangi bir aşamasında yetkili merci tarafından hükümlünün ıslah olduğu gerekçesiyle infazının sona erdirilmesi mümkündür.

esneklik sağlanması prensiplerine dayanan bir sistem öngörmüştür⁷⁷. Modern koşullu salıverilme müessesesinin (*parole*) temeli olarak kabul edilecek bu sistem de kendi içinde alt bölümlere ayrılmakta ve her bölümde giderek mahpusun toplum içerisine entegrasyonunu kolaylaştırıcı mekanizmalar benimsemektedir. Son bölüm sonrasında iyi davranışlar gösteren hükümlü, kendine iş bulma konusunda teminat verdikten sonra, her ay düzenli olarak polis kontrolüne tabi tutulmak ve gelişiminde olumsuz bir durum saptanması durumunda kararı geri alınmak üzere salıverilir⁷⁸.

Maconochie ve Crofton'un söz konusu çalışmaları, Amerika Birleşik Devletlerinde kabul edilen infaz rejimini de oldukça yakından etkilemiş ve 1850 sonrası gerçekleştirilen hapisane reformlarında, koşullu salıverilme müessesesinin kabul edilmesi oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur⁷⁹. Daha önce İngiltere örneğinde gördüğümüz gibi Amerika Birleşik Devletlerinde de özellikle ceza infaz kurumlarındaki kapasitenin üzerine çıkılmasıyla ceza hukukçuları ve yöneticiler alınması gerekli tedbirler ile ilgili çalışma yürütmüş, bu kapsamda 1870 yılında Cincinnati Amerikan Hapishane Kongresi toplanarak ıslah çalışmaları ve yeni infaz kurumu inşası üzerine fikir alışverişi yapılmıştır. Bu kongrede dereceli sistem olarak da ifade edilen İrlanda sistemi ve notlama temelindeki müddetsiz hüküm rejimi de oluşturulacak düzenlemelere dayanak teşkil etmiştir⁸⁰. Nitekim 1876'da New York eyaleti tarafından müddetsiz hüküm sistemini kabul eden yasal düzenlemeler yapılmış ve bazı hapisanelerde cezasından en az bir yılı iyi halle geçiren ve de salıverildikten sonraki hayatı ile ilgili ikna edici bir program sunan hükümlülerin altı ay kontrol altında tutulmaları şartıyla salıverilmeleri sağlanmıştır⁸¹.

Kararlaştırılan süre içinde hükümlüyü denetleyecek makam açısından Crofton'un kurduğu sistemden farklılık arz eden bu sistemde⁸²; hükümlülerin inisiyatifinde olmadan ve öngörülen puana ulaşması ile yetinilmeden, hapisane yönetimine ya da kararlaştırılan başka bir mercie başvurusu ile salıverilmesi sistemi

⁷⁷ Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 403.

⁷⁸ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 60.

⁷⁹ Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 403.

⁸⁰ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 61.

⁸¹ Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 403.

⁸² Crofton tarafından oluşturulan sistemden farklı olarak New York'taki bu sistemde esasen kamusal bir denetim olmadığı ve tamamen gönüllülük esasına dayalı kişilerce mahkumların topluma yeniden kazandırılması ve fakat ilerleyen süreçte kişi sayısının artması ile birlikte gönüllü kimselerin yerini ıslah görevlilerinin alması hakkında bkz. **Ibid.**

benimsenmiş ve dolayısıyla takdir yetkisi yöneticilere ya da oluşturulan birtakım kurullara bırakılmıştır. Hükümlülerin kararlaştırılan infaz süresinin tamamını hapisanede geçirmeden salıverilmesi uygulamasına ilk başlarda ciddi tepkiler gelmiş ve kuruma yönelik pek çok eleştiri getirilmiş olsa da son olarak 1944 yılında Mississippi Eyaletinde kabul edilmesi ile birlikte Amerika Birleşik Devletlerinin tüm eyaletlerinde koşullu salıverilme müessesesi kabul edilmiştir⁸³.

Amerika Birleşik Devletlerinde kabul edilen sistemin *Crofton*'un getirdiği sistemden bir başka farkı ise müddetsiz hüküm sisteminin mutlak olarak uygulanması değil, hükmü kuran mahkemenin saptayacağı alt ve üst ceza sınırları içinde kalınarak infaz rejiminin oluşturulmasıdır. Bu sistemde hükümlü, hakim tarafından belirlenmiş en alt sınırı hapisanede geçirmeden koşullu salıverilemez ve fakat koşullu salıverilmeden yararlandırılmamış olsa bile kararlaştırılan üst sınırdan daha fazla infaz kurumunda tutulamaz⁸⁴.

XX. yüzyılın ilk yarısında hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması bakımından en uygun sistemin müddetsiz hüküm sistemi olduğu kabul edilmişse de son çeyreğe doğru özellikle karar mercilerinin takdir yetkilerinin sınırlandırılması yönünde eleştiriler getirilmeye başlanmıştır⁸⁵. Bu bağlamda 1984'te *Crime Control Act* kabul edilmiş, 1987'de kabul edilen ceza yönergesi ile birlikte de müddetsiz hüküm sisteminden vazgeçilerek belirli ceza sistemi olarak ifade edilebilecek *determinate sentencing* uygulamasına geçilmiştir. Böylece yöneltilen eleştiriler doğrultusunda koşullu salıverilmeye karar veren mercilerin takdir yetkileri ya tamamen kaldırılmış ya da önemli ölçüde azaltılmıştır. Bununla birlikte koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmasına devam edilmiştir⁸⁶.

2. Kıta Avrupasında Koşullu Salıverilmenin Tarihi

Kıta Avrupasında koşullu salıverilme müessesesi ile ilgili ilk denemeler 1830'lu yıllarda Fransa'da yapılmış, 1847'de ilkeler *Bonneville de Marsangy* tarafından ortaya konulmuş⁸⁷, bu kapsamda küçük suçlular için bu yönde bir uygulama tatbik edilmiş,

⁸³ Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 404.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 63.

⁸⁶ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 64; Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 404-405.

⁸⁷ Dönmezer/Erman, *C. III*, s. 289.

daha sonrasında ise 1850 yılında normatif düzenleme yapılarak koşullu salıverilme müessesesi kanuni zemine oturtulmuştur⁸⁸. 1850 yılında getirilen kanunun 9. maddesindeki düzenlemenin yalnızca küçük suçlular için getirildiğini ifade etmek gerekmektedir⁸⁹. Öte yandan bu düzenlemeden dört yıl sonra, hakkında koşullu salıverilme uygulanabilecek suçlular bakımından, siyasi suçlardan hüküm giyen kişilerin ceza kolonilerine sürgün edilmesi ve cezalarının kalan kısmının sürgün edildikleri yerde belirli bir işte çalışarak çektirilmesi yoluna gidilerek normun uygulanma alanında genişleme sağlanmıştır⁹⁰.

Fransa’da ilk olarak 1850 yılında küçük suçlular için kabul edilen ve daha sonra kapsamı siyasi suçluları kapsayacak biçimde genişleyen koşullu salıverilme müessesesi; Mart 1873 ve Mayıs 1885’te yapılan kanuni düzenlemelerle sürgün mahkumlarını da kapsayacak şekilde ele alınmış ve 1885 yılı Ağustos ayında yapılan normatif düzenleme ile birlikte kurumun genel karakteristik özellikleri belirlenmiştir⁹¹. Yine bu kanunda ilk olarak Fransa ve Cezayir’deki hükümlülerin koşullu salıverilmeden yararlanacağı şeklinde düzenleme yapılmışken zaman içinde kolonilerdeki mahkumlar için de uygulanacak şekilde kapsamı genişletilmiştir⁹².

Fransa’da kabul edilen sistemin en önemli özelliklerinden birisi sıkı bir denetim öngörmesi ve bu denetimi sağlayacak mekanizmalar getirmesidir⁹³. Gerçekten de salıverilen hükümlünün özel denetim organları gözetiminde olması sağlanmış ve bu noktada yalnızca denetimin sağlanması ile yetinilmeyerek hükümlünün ıslah edilmesi amacının da gerçekleştirilmesi için faaliyet gösterilmiştir. Patronaj faaliyetini yürüten bu organlar bir araya gelerek federasyon oluşturmuş ve federasyon faaliyeti

⁸⁸ Patricia O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, **From Oxford History Of The Prison: The Practice Of Punishment In Western Society**, Ed. Norval Morris, David J. Rothman, New York-Oxford, 1998, s. 189.

⁸⁹ Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 72.

⁹⁰ O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 189.

⁹¹ Tüm infaz kurumlarında ve tüm suçlular için uygulanabilecek olan koşullu salıverilme kararı verilmesi çeşitli koşulların gerçekleşmesi sonrası verilecek şekilde düzenlenmiştir. Buna göre mahkumun infaz kurumundaki hal, hareket ve tutumlarının ıslah olduğu yönünde kanaat oluşturması, bu kanaatin oluşabilmesi için de hükümlünün belirli bir süre infaz kurumunda kalması gerekmiştir. Öte yandan salıverilen hükümlünün geçimini sağlayabileceği hususunda da güvence vermesi ve bu bağlamda kendisini çalıştıracak kişinin vereceği kabul yazısı ibrazı zorunlu tutulmuştur. O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 190.

⁹² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 53.

⁹³ O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 189-190.

çerçevesinde de pek çok ulusal⁹⁴ ya da uluslararası⁹⁵ patronaj kongreleri düzenlenerek koşullu salıverilen hükümlerle ilgili nasıl faaliyetler yürütüleceği ve bu kişilerin yaşamının nasıl kolaylaştırılacağı üzerine düşünsel faaliyetler yürütülmüştür⁹⁶.

Yeri gelmişken Kıta Avrupasında Fransa'dan önce Avusturya'da 1788'de hükümlülere iyi halli olmaları durumunda, haklarında verilen mahkumiyet süresinin yarısını geçirdikleri takdirde salıverilecekleri vaadi verildiğini ve 1913 yılında Bavarya Kanunu'nda da iyi halli olan ve belirli süresini geçiren hükümlülerin affedileceğine yönelik düzenlemelerin koşullu salıverilme müessesesine benzediğini ancak bu kurum ile felsefi olarak ayrıştıklarını, getirilen düzenlemelerde koşullu salıverilme felsefesinin bulunmadığını ifade etmek gerekmektedir⁹⁷.

Kıta Avrupasında Fransa'dan başka ülkelerde de koşullu salıverilme müessesesinin belirli bir tarihsel gelişim içinde uygulandığını ifade etmek gerekmektedir. Gerçekten de her ne kadar küçük suçlular bakımından kurumun ilk denemelerine Fransa'da denk gelinmiş ise de özellikle yetişkinler açısından kurum ilk olarak 1861 yılında Portekiz'de uygulanmıştır⁹⁸. Portekiz'de ilk olarak uygulandıktan yaklaşık on yıl sonra Almanya'da⁹⁹ uygulanan kurum¹⁰⁰, daha sonra ise 1873'te Danimarka'da ilk kez uygulanmıştır. Danimarka'da uygulanmaya başlanmasından sonra 1878'de Stockholm'de bir uluslararası kongre düzenlenmiş ve koşullu salıverilme müessesesinin tatbik edilme biçimi ve ceza infaz sistemindeki yeri üzerine düşünceler dile getirilmiştir. Cezaevlerine İlişkin Uluslararası Kongre adıyla toplanan bu kongrede koşullu salıverilme müessesesinin öncelikle ceza hukukunun temel ilkeleri ile çelişmediği, genel olarak mahkumiyet kavramına bir zarar vermediği ve

⁹⁴ Örneğin 1912 yılındaki Grenoble ve 1933'teki Paris kongreleri.

⁹⁵ Örneğin 1905 yılında gerçekleştirilen Budapeşte ve 1925 yılındaki Londra kongreleri.

⁹⁶ Patronaj faaliyeti kapsamında yapılan faaliyetlere örnek olarak hapisane ziyareti yapılması, eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmesi, koşullu salıverilen hükümlüler için maddi destek sağlanması ya da bu kişilerin kendileri ya da ailelerinin ikamet edecekleri mekanların düzenlenmesi gösterilebilir. Patronaj derneklerinin faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 55.

⁹⁷ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 289.

⁹⁸ O'Brien, "The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965", s. 189.

⁹⁹ Alman ceza hukukunda koşullu salıverilme müessesesi ve gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 82-85; Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, s. 383-387.

¹⁰⁰ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 289.

nihayet gerek kamu gerek de suç işleyen hükümlü noktasında bazı faydalar sağladığı ifade edilmiştir¹⁰¹.

Stockholm’de düzenlenen kongre sonrasında Fransa’da 1885 yılında getirilen kanuni düzenleme ile uygulanan hükümlüler bakımından kapsamı genişletilen ve çeşitli normatif düzenlemelerde karşılığını bulan kurum, bundan üç yıl sonra da 1888’de Belçika ve sonrasında 1889’da da İtalya’da tatbik edilmeye başlanmıştır¹⁰².

Tatbik edildiği alan Kıta Avrupasında giderek yayılmaya başlayan koşullu salıverilme müessesesi, XX. yüzyılın başlarında 1906’da İsveç’te uygulanmaya başlanmış ve neredeyse tüm Kıta Avrupasında kabul gören bir kurum haline gelmiştir¹⁰³. 1910 yılında gerçekleştirilen Hapishanelere İlişkin Uluslararası Kongresinde de müesseseye yönelik birtakım değerlendirmeler yapılmış ve nihayet 1914’te İspanya’da kurumun uygulanmasına başlanmıştır¹⁰⁴¹⁰⁵.

3. Türk Hukuk Tarihinde Koşullu Salıverilme

Ayrıntılı olarak izah edildiği üzere evrensel bir ceza infaz kurumu olan ve hemen hemen tüm infaz sistemlerinde uygulama alanı bulan koşullu salıverilme müessesesi ülkemizde ilk olarak 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Yasası esas alınarak hazırlanan¹⁰⁶ ve 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sy. TCK’da¹⁰⁷ normatif olarak düzenlenmiştir¹⁰⁸.

¹⁰¹ Kongre ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 189.

¹⁰² O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 190.

¹⁰³ Kıta Avrupası dışında koşullu salıverilme müessesesi 1924 yılında Brezilya’da uygulanmaya başlandığı yönünde bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 525.

¹⁰⁴ O’Brien, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, s. 190.

¹⁰⁵ Koşullu salıverilme müessesesinin tarihsel gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 51-64; Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, s. 56-72.

¹⁰⁶ İtalya Aadalet Bakanı Zanardelli tarafından Parlamente’ye sunulması sebebiyle bu isimle anılması hususunda bkz. Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, s. 31.

¹⁰⁷ 1926 tarihli ve 765 sy. TCK’nın hazırlanışı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Artuk/Gökçen vd., **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 79-82.

¹⁰⁸ 13.07.1965 tarihli Ceza İnfaz Kanununun 19. maddesiyle zımnen yürürlükten kalkan 765 sy. TCK’nın 16. ve salıverilme kararının geri alınmasını düzenleyen 17. maddelerinin ilk halinde meşrutan tahliye (koşullu salıverilme) şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 16- Üç seneden fazla müddetle ağır hapis veya hapis cezasına mahkûm olan ağır hapiste üç seneden eksik olmamak üzere cezasının dörtte üçünü ve hapiste alelittlak yarısını çektikten sonra salahlı hal kanaatini verecek hüsnü hareketi görülürse baki müddeti cezaiyesi üç seneden fazla olmamak şartıyla talebi üzerine meşrutan tahliyesini istihsal edebilir.

Müebbet ağır hapse mahkûm olupta mahkûmiyetinin yirmi senesini hüsnühal ile geçirenler dahi meşrutan tahdiyeden istifade edebilirler.

1-313 ve 495 ila 500 üncü maddelerde yazılan cürümlerin faileri,

2-İdamdan muhavvel ağır hapis cezasına mahkûm olan kimseler,

Söz konusu kanun hükümlerinde 1936, 1957, 1987, 1988, 1991 ve 2004¹⁰⁹ yıllarında olmak üzere pek çok değişiklik yapılmış ve yıllar içinde koşullu salıverilme müessesesi ile ilgili önemli adımlar atılmıştır.

765 sy. TCK'nın 16. maddesinde gerçekleştirilen değişiklikler ile birlikte esasında 1936 ve 1937 yılında, TCK'nın 13. maddesinde gerçekleştirilen değişiklikler ile infazda dört devreli bir sistem benimsenmiş ve fakat mevcut infaz kurumları getirilen sistemin sağlıklı şekilde uygulanabilmesini sağlayacak kapasitede olmadığından 3112 sy. Kanunla öncelikle ilk iki devrenin uygulanması geri bırakılmış ve daha sonra da 1953 yılında kabul edilen 6123 sy. Kanunla birlikte üç devreden oluşan yeni sistem kabul edilmiştir¹¹⁰.

6123 sy. Kanunla getirilen ve esasında daha ağır bir infaz rejimi öngören sistemin tatbiki ile birlikte iki yıl gibi kısa süre içinde mahpus sayısı %35 oranında artmış, bu gelişme karşısında infaz kurumlarının kapasitesinin yetersiz kalması neticesinde infaz rejiminde yeni bir değişiklik yapılmıştır. 1957 tarihinde kabul edilen 6988 sy. Kanun ile birlikte benimsenen infaz rejiminde yumuşamaya gidilmiş ve bazı uygulamalar esnetilerek koşullu salıverilme müessesesinden yararlanacak hükümlülerin kapsamı genişletilmiştir¹¹¹.

3-448 ila 452 nci maddelerle 493 üncü maddede beyan olunan cürümlerden birinin mükerriri olanlar, 4-İkinci defa olarak beş seneden ziyade hürriyeti tahdit eden bir ceza ile mahkûm bulunanlar, meşrutatan tahliyeden istifade edemezler.

Madde 17- Meşrutatan tahliyeden sonra eğer mahkûm, şahsi hürriyeti tahdit eden mücazâtı müstelzim bir cürüm işler veya mecbur olduğu şeraiti ifa etmezse meşrutatan tahliye kararı geri alınır ve bu takdirde meşrutatan tahliye halinde geçen zaman mahkûmun ceza müddetine mahsup edilmeyeceği gibi kendisinin bir daha meşrutatan tahliyeside caiz olmaz.

Meşrutatan tahliye kararı geri alınmaksızın mahkûmun ceza müddeti tamamen geçmiş olursa mezkûr ceza icra edilmiş sayılır.

Eğer asli cezaya emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında bulunmak cezası da ilave olunmuş ise meşrutatan tahliye halinde geçen zaman bu ceza müddetine mahsup edilir.

¹⁰⁹ Madde metinlerinde yer alan değişiklikler ile ilgili bkz. 1936 tarihli 3038 sy. Kanun, 31/5/1957 tarih ve 6988 sy. Kanun m. 1; RG. 7/6/1957-9627; 15/4/1987 tarih ve 3352 sy. Kanun m. 1; RG. 24/4/1987-19440; 7/12/1988 tarih ve 3506 sy. Kanun m. 1; RG. 14/12/1988-20019; 6/6/1991 tarih ve 3756 sy. Kanun m. 3; RG. 14/6/1991-20901; 14/7/2004 tarih ve 5218 sy. Kanun m. 1; RG. 21/7/2004-25529; 15/4/1987 tarih ve 3352 sy. Kanun m. 1; RG. 24/4/1987-19440.

¹¹⁰ 765 sy. TCK m. 13'te gerçekleşen değişikliklerin tarihsel gelişimi, benimsenen evrelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartlı Salıverme**, s. 65-69.

¹¹¹ 6988 sy. Kanunla getirilen düzenleme ile birlikte mükerrirlerin üçüncü devreye geçiş yasağı kaldırılmış; salıverilme için kurumda geçmesi gereken süre azaltılarak ağır hapiste yarısı ve hapis ya da hafif hapiste üçte biri olacak şekilde düzenlenmiş; salıverilme kararının geri alınmasını sonuçlayan cürüm işlenmesi, kasıtlı bir cürüm işlenmesi şeklinde değiştirilmiştir.

765 sy. TCK'nın yanı sıra koşullu salıverilme ile ilgili bir diğer düzenleme, 1965 tarihinde yürürlüğe giren 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19¹¹² ve 1978 yılında eklenen ek 2. maddelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenlemelerde de tıpkı 765 sy. TCK'nın ilgili hükümlerinde olduğu gibi 1973, 1982, 1986, 1987, 1988, 1990 ve 2004¹¹³ yıllarında pek çok değişiklikler yapılarak koşullu salıverilme sisteminde çeşitli yenilikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun¹¹⁴ 19. maddesinde¹¹⁵ getirilen düzenleme ile 765 sy. TCK'nın 16. maddesi yürürlükten kaldırılmış ve esasında hapis

¹¹² 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19. maddesinde yer alan düzenlemenin ilk hali şu şekildedir:

Madde 19- Muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanlardan bulundukları ceza evinde hükümlülük süresinin 2/3 ünü iyi hal ile geçirenler talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu nispetin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı günler de hesaba katılır.

Şartla salıvermeyi gerektirir mahiyette ceza evi idaresi tarafından verilecek gerekçeli mütalaa hükümlünün bulunduğu yerdeki hükmü veren mahkeme derecesinde bulunan mahkemeye tevdi edilir. Mahkeme bu mütalaaı tasvip ettiği takdirde şartla salıverme kararı derhal yerine getirilir.

Mahkeme şartla salıverme tasvip etmediği takdirde gerekçesini kararda gösterir.

Bu karar aleyhine hükümlü veya vekili yahut kanuni mümessil ve Cumhuriyet Savcısı tarafından acele itiraz yoluna başvurulabilir.

Mahkûm oldukları müebbet ağır hapis cezasının 24 yılını iyi halle geçiren hükümlüler hakkında yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır.

Bu kanunun 8 inci maddesinin 1,2 ve 3 üncü bendleri gereğince kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların infazına karar verilenler şartla salıvermeden faydalanamazlar.

Şartlı salıverilmelerine 15 gün kalan hükümlülere, normal hayata avdetlerini sağlayacak ve iş temin edebilecek imkanların verilmesi için kendi başlarına veya infaz sonrası yardım müesseseleri ile temasa geçmek üzere izin verilebilir.

Şartla salıverilmiş olan hükümlüler hakkında şartla salıverme müddetinin hitamına kadar T.C. Kanununun 28 inci maddesinin 3 ve 4 üncü fıkraları hükümleri tatbik olunur.

Şartla salıverme, hükümlünün iktidarı nispetinde şahsi hakları tazmin etmesi şartına talik edilebilir.

¹¹³ Madde metinlerinde yer alan düzenlemelerle ilgili bkz. 3/5/1973 tarih ve 1712 sy. Kanun m. 1; RG. 11/5/1973-14532; 17/3/1982 tarih ve 2638 sy. Kanun m. 3; RG. 19/3/1982-17638; 11/3/1986 tarih ve 3267 sy. Kanun m. 1; RG. 19/3/1986-19052; 23/9/1986 tarih ve 262 sy. KHK m. 3; aynen kabul 26/3/1987 tarih 3333 sy. Kanun m. 3; RG. 7/4/1987-19424; 7/12/1988 tarih ve 3506 sy. Kanun m. 2; RG. 14/12/1988-20019; 6/6/1990 tarih ve 3653 sy. Kanun m. 2, 3; RG. 25/6/1990-20559; 14/7/2004 tarih ve 5218 sy. Kanun m. 1; RG. RG. 21/7/2004-25529.

¹¹⁴ 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun genel gerekçesinde şu ifadelerle yer verilmiştir: “...Şimdiye kadar Türk Ceza Kanununun infaza ilişkin hükümlerinde yapılan değişikliklerin, beklenen faydayı sağlayamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bugün, diğer ülkelerin ceza ve infaz kanunlarında hürriyeti bağlayıcı cezaların uygulama şekilleri değiştirilerek; ‘cezaların şahsileştirilmesi’ prensibine paralel olarak ‘infazın da şahsileştirilmesi’ kabul edilmiş...’bir daha suç işlemeyeceği kanaatini hasıl eden hükümlülerde tecil süresinin genişletilmesi’ gibi hususlara da mevzuatta yer verilmiş bulunmaktadır...”

(https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c001/dm_02001026ss0044.pdf, E.T. 16.01.2023).

¹¹⁵ 19. Maddenin gerekçesi şu şekildedir: “... tasarının getirdiği yeniliklerden biri de şartla tahliye sistemidir. Bu tasarı ile, infazla ilgili devreler kaldırılmış bulunduğu, seyyanen bulundukları ceza evinde hükümlülük süresinin 2/3 ünü iyi halli geçirenlerin, talepleri olmaksızın, şartla salıverilmeleri öngörülmüş ve özellikle eski sistemden daha da ileri gidilerek, bu nisbetin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı günlerin dahi hesaba katılması derpiş edilmiştir... Kararın zaruri gecikmesini bertaraf etmek için söz konusu kararın hükümlünün bulunduğu yerdeki, hükmü veren mahkeme derecesindeki mahkeme tarafından itihaz olunacağı kabul edilmiştir... Red kararının gerekçeli olacağını ve bu karar aleyhine kanun yollarını göstermektedir. Tasarının en mühim özelliklerinden biri de, müebbet ağır hapis

cezaların nevi ya da miktarına bakılmaksızın tüm hükümlülerin koşullu salıverilme müessesesinden yararlanacağı hükme bağlanmıştır. Kanun maddesinde 1973 yılında 1712 sy. Kanunla yapılan değişiklik ile birlikte infaz süresince firar eden hükümlülerin de koşullu salıverilebileceği düzenlenmiş ve doktrinde de eleştirildiği üzere hükmü veren mahkemenin salıverilme kararı verebileceği kararlaştırılmıştır¹¹⁶.

1982 yılında kabul edilen 2638 sy. Kanun hükmü ile birlikte hükümlü iken birtakım disiplin cezalarına çarptırılanların, söz konusu cezaları kaldırılmış olsa bile koşullu salıverilmeden yararlanamayacağı şeklinde düzenleme yapılarak koşullu salıverilme uygulanacak hükümlülerin kapsamı daraltılmıştır. 1986 yılında kabul edilen 3267 sy. Kanun değişikliği ile ise ölüm cezasına çarptırılan ve fakat bu ceza yerine getirilmeyen hükümlülerin de koşullu salıverilmeden faydalanabileceği düzenlenmiş ve koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre kısaltılmıştır. 1988 yılında 3506 sy. Kanunla getirilen düzenleme ile birlikte yalnızca koşullu salıverilme kararı verilen hükmün infazı ile yeniden koşullu salıverilme imkanından yararlanılamayacağı ve fakat ikinci bir suç işlenmesi durumunda gerekli şartlar oluştuğu takdirde koşullu salıverilme tatbikinin mümkün olduğu kararlaştırılmıştır. 1990 yılında 3653 sy. Kanunla getirilen değişiklik ile birlikte de koşullu salıverilme için kurumda geçirilecek süre artırılmıştır.

Tarihsel gelişim içindeki bu değişiklikler, sırasıyla koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmasının sıkılaştırılması durumunda infaz kurumlarının kapasitesinin üzerine çıkıldığı ve çeşitli sorunlara yol açtığını, bunun üzerine sistemde yapılan esneklikler ile cezaevindeki hükümlülerin sayısının azaltılması neticesinde ise toplum içindeki cezasızlık algısının artmasının da etkisiyle birlikte suç işleme oranlarının arttığını ve infaz kurumlarındaki hükümlü sayısının tekrardan artış göstermesi ile kapasitenin yeniden aşılması şeklinde kısır bir döngüye girildiğini gösterir mahiyettedir.

cezasına hükümlü bulunanların da, mahkumiyetlerinin 24 yılını iyi halle geçirdikleri takdirde, meşruten tahliyelerinin mümkün olmasıdır...Meşruten tahliyesine 15 gün kalan hükümlünün, normal hayata dönüşünde kendisine iş temin edebilecek imkanların verilmesi ve infaz sonrası yardım müesseseleriyle temasa geçilebilmesi bakımından, izin verilmesi kabul edilmiştir..."

¹¹⁶ Firar eden hükümlülere bu yönde bir hak tanınmasının isabetli olduğu ve hüküm veren mahkemeye salıverilme kararı verme yetkisi verilmesinin isabetsizliği yönünde bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 73-74.

Nihayet 2005 yılında 5275 sy. CGTİHK'nın yürürlüğe girmesiyle 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanun yürürlükten kalkmış ve 107. maddede koşullu salıverilme müessesesi başlığı ile müessese tekrar düzenlenmiş ve fakat madde gerekçesinde özensiz bir şekilde eski kanundaki ibareye yer verilerek şartlı salıverilme terimi kullanılmıştır¹¹⁷. Söz konusu madde hükmü ikinci bölümde detaylıca incelenecektir.

II. KOŞULLU SALIVERİLMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE BENZER HUKUKİ KURUMLAR İLE MUKAYESESİ

A. Koşullu Salıverilmenin Hukuki Niteliği

Koşullu salıverilmenin hukuki niteliğinin¹¹⁸ saptanmasında göz önünde bulundurulacak hususların kurumun tarihsel gelişimi ile birlikte kanuni düzenlemelerdeki yeri olduğunu belirtmek gerekmektedir. İyi halli hükümlülerin cezalarının tamamını infaz kurumunda çekmeyip daha önceden topluma geri dönmelerini sağlayan bu kurumun, infazın bireyselleştirilmesi için önem arz eden ve nihayet cezanın infaz aşamasını neticelendiren bir müessese olduğu ifade edilmektedir¹¹⁹.

Koşullu salıverilme müessesesinin hukuki niteliği üzerine yoğunlaşan tartışmalarda doktrinde kimi görüşler bu kurumun bir hak niteliği taşıdığını¹²⁰, kimiye devlet tarafından bahşedilen bir ödül niteliğini haiz olduğunu¹²¹, kimileri ise lütuf ve vazgeçilemeyecek bir hak olduğunu¹²² ifade etmektedir. Müessesenin bir hak niteliği taşıdığını ifade eden yazarlar, özellikle cezanın amaçlarından olan ıslah amacı göz

¹¹⁷ Madde başlığındaki kavramsal değişikliğe rağmen özensiz şekilde gerekçede şartla salıverilme tabiri kullanılmış, yapılan değişikliklere ilişkin tatmin edici açıklamalara yer verilmemiştir. Madde metni içeriği aynı şekilde gerekçe kısmında da ifade edilerek gerçek bir gerekçe ortaya konulamamıştır.

¹¹⁸ Hukuki niteliğin bir hukuki kurum ya da kavramın temel ve ayırt edici mahiyetteki özelliklerinin belirtildiği, kendisine benzeyen başkaca hukuki kurumlar ya da kavramlar ile farklılaştığı ve özgün yönlerinin ortaya konulduğunu vurgulayan özellikler bütünü olarak tanımlanması hakkında bkz. Bozdağ, *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi*, s. 45.

¹¹⁹ Dönmezer/Erman, C. III, s. 286.

¹²⁰ Koşullu salıverilmenin hak olduğu yönündeki görüşler ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Bozdağ, *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi*, s. 46-47.

¹²¹ Koşullu salıverilmenin ödül niteliği taşıdığı yönündeki değerlendirmeler için bkz. Bozdağ, *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi*, s. 47-48.

¹²² Levent İnce, *Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019, s. 25.

önünde bulundurulduğunda hükümlünün kanunda öngörülen şartları yerine getirmesi durumunda koşullu salıverilmeye hak kazanacağını vurgulamaktadırlar¹²³. Dolayısıyla bu görüşe göre koşullu salıverilen hükümlüye kamu otoritesi tarafından bir bağış yapılması ya da lütuf gösterilmesi söz konusu olmayıp hükümlü öngörülen şartları yerine getirmesi ile erkenden salıverilerek topluma dönmeye hak kazanmaktadır¹²⁴. Buna karşılık diğer görüş ise koşullu salıverilme müessesesinin devlet tarafından hükümlüye bahsedilen bir ödül olduğunu, yetkili makamların takdiri ve inisiyatifi doğrultusunda tatbik edilecek bir infaz hukuku kurumu olup hiçbir şekilde hükümlüye tanınmış bir hak olarak değerlendirilemeyeceğini öne sürmektedir¹²⁵¹²⁶. Bununla birlikte koşullu salıverilmenin esasında hak ya da ödül niteliği taşımadığı ve yalnızca hürriyeti bağlayıcı cezaların bir infaz şekli olduğu da ifade edilmiştir¹²⁷.

Şüphesiz koşullu salıverilme müessesesinin ödül ya da hak olarak nitelendirilmesi şartları olduğu takdirde kurumun uygulanmasının zorunlu olup olmadığı veya hakkında koşullu salıverilme kararı verilen hükümlünün bunun uygulanmasından vazgeçip vazgeçemeyeceği bakımından önem arz etmektedir. Gerçekten de kurumun bir hak niteliğinde olduğu kabul edildiğinde hükümlü, hakkında koşullu salıverilme kararı verilmiş ise kendisine tanınan hürriyetlerden vazgeçemeyeceği gibi¹²⁸ bu kararın uygulanmasından vazgeçemez¹²⁹. Buna karşılık koşullu salıverilmenin hükümlüye tanınmış bir ödül ya da ona verilen bir lütuf olduğu kabulünde ise şartları oluşsa dahi hükümlü koşullu salıverilmeden yararlanmayabilir ve nihayet koşullu salıverilmesine karar verilen hükümlünün salıverilmesi de kabulüne bağlıdır, yani hükümlünün koşullu salıverilmeyi reddetmesi mümkündür¹³⁰.

Konunun normatif açıdan ele alınması durumunda 5275 sy. Kanunla yürürlükten kaldırılan 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19. maddesinde yer alan “...talepleri olmasa dahi şahsi şartla salıverilirler...” hükmünden yola çıkan kimi

¹²³ Dönmezer/Erman, C. III, s. 291.

¹²⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 371.

¹²⁵ Sami Selçuk, “Doğululaşan Batılı Kurum: Şartlı Salıverme”, **Çürütmeler**, 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1999, s. 260-261; Jean Pradel, **Droit Pénal Comparé**, 2ème édition Paris: Dalloz, 2002, s. 574 vd.

¹²⁶ Koşullu salıverilme müessesesinin ödül niteliğini taşıdığı yönündeki görüşler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 96.

¹²⁷ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 938.

¹²⁸ Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 541.

¹²⁹ Dönmezer/Erman, C. III, s. 291.

¹³⁰ Pradel, **Droit Pénal Comparé**, s. 574 vd.

yazarlar; her ne kadar 5275 sy. Kanun'da bu yönde bir düzenleme olmasa da hükümlünün koşullu salıverilmeyi talep edebilmesi, talebi olmasa dahi salıverilebiliyor olması, CGTİHK m. 107/12 hükmü uyarınca koşullu salıverilmeye ilişkin kararlara itiraz edebilmesi sebebiyle, koşullu salıverilmenin hükümlüye tanınmış bir hak olduğunu; hak olmasaydı itiraz kanun yoluna başvuru imkanına yer verilmeyeceğini ileri sürmektedirler¹³¹.

Konuyu ele alan AYM ise bir kararında kurumun hukuki niteliğini ödül olarak değerlendirdiğini ortaya koymuştur¹³². Mahkeme esasında iyi hal gösteren hükümlülerin ödüllendirilebileceğini, bunun için de hükümlünün karar merciine toplumla kolay bir şekilde uyum sağlayabileceğini göstermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Doktrinde koşullu salıverilmenin hükümlünün yetkisinde olmaması sebebiyle bir hak olmadığı ve dolayısıyla bu haktan yararlanmak istese dahi hükümlünün salıverilebileceği¹³³, buna karşılık şartları olduğu takdirde mutlak biçimde uygulanması gerektiği ve bu sebeple de ödül olarak da nitelendirilemeyeceği de ifade edilmiştir¹³⁴.

Kurumun ödül olma özelliği yanı sıra bir ceza mekanizması da içerdiği ve bu sebeple de ödül-ceza sistemi niteliğinde olduğu da ileri sürülmüştür¹³⁵. Doktrinde bir başka görüş ise koşullu salıverilmenin hukuki niteliğinin erteleme bir türü olduğu¹³⁶, hapis cezasının infazına kısmi bir seçenek oluşturduğu yönündedir¹³⁷. Nitekim koşullu salıverilme müessesesinde öngörülen denetim süresi ile, kararlaştırılan cezanın infaz kurumu dışında çektirilen bölümü için cezaya seçenek olduğu ileri sürülmektedir¹³⁸.

¹³¹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 371.

¹³² “...şartla salıverilme, cezanın çektirilmesinin kişiselleştirilmesi, başka bir deyişle cezaevindeki tutum ve davranışlarıyla (iyi durumuyla) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün ödüllendirilmesidir...” (AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.7.2001, RG. 27.10.2001/24566.)

¹³³ İlhan Akbulut, “Şartla Tahliye”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 55, S. 1-2, 1995-1996, İstanbul, 1996, s. 176.

¹³⁴ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 938.

¹³⁵ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 26.

¹³⁶ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 721.

¹³⁷ Duygu Çağlar Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 255-256.

¹³⁸ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 721; Kayıhan İçel/Fusun Sokullu Akıncı/İzzet Özgenç vd., **Yaptırım Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 2000, s. 416. Benzer görüşte bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 100.

Doktrindeki bir başka görüş, koşullu salıverilmenin aslında ceza infaz siyaseti tedbiri olduğu, uygulanmasının hükümlünün rızasına bağlı olmadığı ve kanunen öngörülmüş koşulları sağlayan hükümlülerin salıverilmelerinin kamu otoritesi açısından bir görev olduğu da ifade edilmiştir¹³⁹. Öte yandan koşullu salıverilmenin cezanın niteliğini fiili olarak değiştirebilen bir infaz hukuku kurumu olduğu ve bununla birlikte maddi ceza hukuku özelliklerini de içerisinde barındırdığı da belirtilmiştir¹⁴⁰.

Koşullu salıverilme müessesesinin hukuki niteliğinin belirlenmesinde denetim süresinin de özel olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim salıverilen hükümlünün denetim altında tutulduğu bu süre içinde esasında devlet ile hükümlü arasındaki infaz ilişkisi devam etmektedir¹⁴¹. Kurumun tarihsel gelişimi de dikkatle incelendiğinde bu ilişkinin sonlanarak ortadan kalktığı ve özgür vatandaşlar ile koşullu salıverilen hükümlülerin aynı hukuki konumda bulunduğu bu anlamda söylenemez¹⁴². Bu noktada denetim süresinin cezai yaptırım niteliğinde olup olmadığı hususunda da sürenin emniyet tedbiri niteliğinde olduğu görüşü ile birlikte infaz aşamasında yumuşama olabileceği ve hükümlünün özgürlüğüne kademeli bir şekilde kavuşmasının, denetim süresinin niteliğini cezanın infazı olmaktan çıkarmayacağı ifade edilmiştir¹⁴³.

Nihayet salıverilen hükümlü ile devlet arasında ceza ilişkisinin özel bir şekilde devam ettiği ve ancak sürenin tamamlanmasıyla sona ereceği belirtilerek, hükümlü ile devlet arasındaki ceza ilişkisinin devam etmesi sebebiyle koşullu salıverilmenin bir hak olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı, cezaların infazının kamusal nitelik taşıdığı ve bu sebeple de şartların yerine gelmesiyle kazanılan bir hak olarak uygulanamayacağı ifade edilmelidir. Öte yandan koşullu salıverilmenin hükümlüye verilen bir ödül olduğu değerlendirmesine karşılık koşullu salıverilmeye karar verecek merciin tamamen keyfî bir şekilde hareket etmesinin hukuk devleti ilkesi ile

¹³⁹ Doğan Soyaslan, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 197 vd.

¹⁴⁰ Mehmet Maden, “Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 646.

¹⁴¹ Yenedünya, **Şartla Salıverme**, s. 98.

¹⁴² İngiliz hukukunda koşullu salıverilme müessesesinin tatbik edildiği dönemlerde, salıverilen hükümlünün mülk edinemeyeceği yönündeki değerlendirmeler için bkz. **Ibid.**

¹⁴³ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Yenedünya, **Şartla Salıverme**, s. 99-101.

bağdaşmayacağı, şartları yerine getiren iyi halli hükümlünün salıverilmesinin devlet açısından bir görev niteliği taşıdığı vurgulanmalıdır¹⁴⁴. Bu noktada koşullu salıverilmenin hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı sırasında cezanın amacı doğrultusunda geliştirilen ve bu amaca hizmet eden, devlet açısından bir yükümlülük, hükümlü açısından hem hak hem de yükümlülük olduğu da ileri sürülmüştür¹⁴⁵.

Bu kapsamda doktrinde büyük çoğunluk tarafından benimsenmesi sebebiyle, kanaatimizce hak ve insan hakları kavramları üzerinde durmak da gerekmektedir¹⁴⁶. Hak sahibi olmak; bir şeyi talep edebilmek ve bir şeyi yapmaya yetkili olmak olarak ifade edilebilecekken, hakkın da sahibine o şeyi yapma yetkisi veren ve başkalarına da bu yetki kullanıldığı sırada engel olmama ve saygı duyma yükümlülüğü yükleyen bir kavram olarak tanımlanması mümkündür¹⁴⁷. İnsan hakları ise, genellikle hukuk tarafından güvence altına alınan, diğer tüm ahlaki haklardan ve taleplerden üstün¹⁴⁸ ve insanın onurlu yaşayabilmesi için güvence altına alınması gereken haklar olarak nitelendirilebilir¹⁴⁹. Bu bağlamda esasen koşullu salıverilmenin devleti bir borç altına sokmadığı ve yine devletin hükümlünün bu talebini mutlak biçimde yerine getirme ve saygı duyma yükümlülüğü altında olmadığı ifade edilerek koşullu salıverilmenin hak niteliği taşımadığı sonucuna ulaşılması mümkündür.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, aşağıda detaylı bir biçimde inceleneceği üzere, AİHM tarafından koşullu salıverilmenin hükümlüye mutlak tanınması gereken bir hak olduğu yönünde değerlendirme yapılmadığı da göz önünde bulundurulmalı ve koşullu salıverilmenin geciktirici şarta bağlı özel bir infaz şekli olduğu, infazın bireyselleştirilmesine yarayan bu müessesenin tatbiki ile birlikte salıverilen hükümlünün öngörülen süre içinde kasıtlı bir suç işlememesi ya da yükümlülüklerine aykırı hareket etmemesi durumunda kamusal otorite ile hükümlü arasındaki ceza

¹⁴⁴ Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 101.

¹⁴⁵ Bozdağ, *Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi*, s. 50.

¹⁴⁶ İnsan hakları kavramı ve kuramı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Oktay Uygun, *Kamu Hukuku İncelemeleri-İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik*, 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 3-45; Rona Aybay/Demirhan Burak Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2021, s. 3 vd.; Süheyl Batum/Didem Yılmaz/Serkan Köybaşı, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Genel Esaslar*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 631-648.

¹⁴⁷ Uygun, *Kamu Hukuku İncelemeleri*, s. 4.

¹⁴⁸ Uygun, *Kamu Hukuku İncelemeleri*, s. 5.

¹⁴⁹ Ioanna Kuçuradi, "Felsefe ve İnsan Hakları", *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 1996, s. 43.

ilişkisinin sona ereceği; buna karşılık hükümlünün söz konusu şartları yerine getirmede ise tekrar infaz kurumuna alınacağı belirtilmelidir¹⁵⁰.

B. Koşullu Salıverilmenin Benzer Hukuki Kurumlar ile Mukayesesi

1. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi

Dava açılmadan önce kamu yararının araştırılmasını gerekli kılan maslahata uygunluk ilkesinin¹⁵¹ sonucu olarak değerlendirilebilecek kamu davasının açılmasının ertelenmesi¹⁵²; CMK m. 171/2 vd.'de düzenlenmiş olup soruşturma evresi sonucunda iddianame tanzim etmek için gerekli olan yeterli şüphenin varlığını değerlendiren Cumhuriyet Savcısının, madde başlığında belirtilen kamu davasını açmada takdir yetkisini kullanarak¹⁵³, iddianame düzenlememesinin gerek şüpheli gerek de toplum için daha yararlı olacağı kanaatiyle ve maddede öngörülen diğer objektif koşulların da gerçekleşmesiyle iddianamenin düzenlenmesini erteleyebilmesi¹⁵⁴ olarak ifade edilebilecektir¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 526.

¹⁵¹ Bu sistem uyarınca ceza davalarının açılması salt kanuni koşulların varlığına bağlanamaz ve kamu davası açılmadan önce maslahata uygunluk (*opportunité*) ya da başka bir ifade ile kamu yararı araştırılmalıdır. Dolayısıyla somut olarak her uyuşmazlıkta kamusal fayda düşüncesi ile hareket edilmeli ve eğer dava açılarak kişinin yargılanması, suçun işlenmesi ile ortaya çıkan zarardan ya da işlenen suçun cezasız kalması nedeniyle toplumda oluşacak zarardan daha büyük zararlara sebebiyet verecekse dava açılmayabilecektir. Söz konusu ilkenin karşılığı kamu davasının mecburiliği ilkesi olup bu ilke uyarınca kanundaki koşullar gerçekleştiği anda otomatik olarak kamu davasının açılması gerekecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Kunter/Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000, s. 167 vd.

¹⁵² Karşılaştırmalı hukukta kamu davasının açılmasının ertelenmesinin onay süreci bakımından iki farklı şekilde tezahür ettiğini belirtmek gerekmektedir. Bunlardan Finlandiya örneğinde olduğu gibi ilk durumda kamu davasını açacak savcı herhangi bir başka makam ya da merciin rızasına ihtiyaç duymadan şartları olduğu takdirde kamu davasının açılmasını erteleyebilir. İkinci durumda ise savcının kamu davasının açılmasının ertelenmesi noktasında tek başına karar mercii olmadığı, başka bir merciinin görüşünü veya onayını alması gerektiği ifade edilmelidir. Bu ikinci duruma Hollanda ve Norveç'teki düzenlemeler örnek olarak gösterilebilir. Nihayet 1930 tarihli Danimarka Ceza Kanununda olduğu gibi kamu davasının açılmasının ertelenmesi, kişinin suç işlediğini itiraf etmesi şartına da bağlanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 36-37.

¹⁵³ Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 612-613.

¹⁵⁴ Nur Centel/Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 21. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022, s. 549 vd; Erteleme ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Emin Artuk/Ahmet Caner Yenidünya, "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Erteleme Müessesesi", **Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan**, İstanbul, 1999, s. 55 vd.; Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 33-49.

¹⁵⁵ Her ne kadar madde başlığında kamu davasının açmada takdir yetkisi başlığı altında düzenlenmişse de ceza muhakemesi sistemimizde kamu davası iddianamenin tanzim edilmesi ile değil CMK m. 175/1'de belirtildiği şekliyle iddianamenin yetkili ve görevli mahkeme tarafından kabul edilmesi ile açılmış sayılacaktır. Bu nedenle madde başlığının isabetsiz olduğunu ve esasında madde içeriğinde düzenlenen kurumun kamu davasının açılmasının ertelenmesi değil, iddianamenin düzenlenmesinin

İddianamenin düzenlenmesinin ertelenebilmesi, CMK m. 171/2 ve 3. fıkralarında gösterilen objektif ve sübjektif koşulların varlığı¹⁵⁶ ile yüklenen suçun CMK m. 171/6'da düzenlenen suçlardan olmamasına bağlıdır¹⁵⁷. Madde metninde belirtilen objektif koşullara ek olarak Cumhuriyet Savcısının yürüttüğü soruşturma sonrasında erteleme durumunda şüphelinin suç işlemekten çekineceği ve iddianame tanzim etmemesinin şüpheli ve toplum için daha yüksek bir fayda sağlayacağı kanaatinde olması gerektiği gibi sübjektif koşullar da yer almaktadır.

Objektif ve sübjektif koşulların bir arada bulunması durumunda Cumhuriyet Savcısı tarafından CMK m. 171/2'de belirtildiği şekliyle beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilir¹⁵⁸. CMK m. 171/4 hükmü uyarınca erteleme süresi içinde şüpheli tarafından kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilirken, süre içinde kasıtlı bir suç işlenmesi durumunda erteleme kararı geri alınarak Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame tanzim edilerek kamu davasının açılması sağlanır¹⁵⁹.

Her ne kadar suç ve ceza politikası doğrultusunda değerlendirilecek ertelemenin suçluyu cezalandırmaktansa onu topluma kazandırma ve suçu önleme amaçlarına hizmet etmesi, kişinin mükerrir olmasının önüne geçmesi ve toplumun da bu şekilde tekerrürden korunması amaçlarını barındırıyor olması¹⁶⁰ sebebiyle koşullu salıverilme ile benzerlik taşıdığı ileri sürülebilecekse de bu benzerliğin tam olarak karşılanmasa bile görece amaçsal boyutta kaldığını ve esasen iki farklı evrelere yönelik iki farklı kurumun söz konusu olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Gerçekten de öncelikle ifade etmek gerekir ki kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uygulanacağı evre bakımından soruşturma evresine ilişkin olup koşullu salıverilmenin uygulanabilmesi içinse kişi hakkında verilen hükmün kesinleşmesi ve infaz aşamasına geçilmesi gerekmektedir. Her iki kurumda da belirli sürenin denetim altında geçiyor olması

ertelenmesi olarak nitelendirilmesi gerektiği yönünde bkz. Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 596.

¹⁵⁶ Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 597.

¹⁵⁷ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 283-285.

¹⁵⁸ ÇKK m. 19/1 hükmü uyarınca on sekiz yaşından küçük çocuklar için erteleme süresi üç yıldır.

¹⁵⁹ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesinde hakim denetimi olmaması, kurumun etkin bir şekilde işlememesi ve şüpheliye yükümlülük olarak yalnızca zararın giderilmesinin yüklenmesi hususlarında getirilen eleştiriler için bkz. Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022, s. 728 vd.

¹⁶⁰ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 34.

karşısında koşullu salıverilmede denetim süresi içinde hükümlüye yüklenen birtakım yükümlülükler bulunmakla birlikte kamu davasının açılmasının ertelenmesi durumunda kişiye yüklenen bir yükümlülük bulunmamaktadır. Öngörülen denetim süresi içinde kasten bir suç işlenmez ise, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir.

Her iki kurumun sonuçları bakımından da koşullu salıverilmede denetim süresinde öngörülen yükümlülüklerle uyan ve kasıtlı suç işlemeyen hükümlünün cezası infaz edilmiş sayılacakken hakkında yürütülen soruşturma neticesinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilen kişinin beş yıllık denetim süresi içinde kasıtlı suç işlememesi durumunda hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Denetim süresinin olumsuz neticelenmesi durumunda ise koşullu salıverilen hükümlünün cezasının infazına kalındığı yerden devam edilecek, hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen kişi için ise iddianame tanzim edilerek kamu davası açılacak ve yargılanmasına başlanacaktır. Bundan ötürü koşullu salıverilmede öngörülen denetim süresinin infazda gösterilen iyi halden sonra geldiğini, kamu davasının açılmasının ertelenmesinde ise denetim süresinin verilen erteleme kararının doğru olup olmadığını değerlendirme imkanı verdiğini belirtmek gerekmektedir¹⁶¹.

¹⁶¹ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 37.

2. Hapis Cezasının Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi

Hukukumuzda ilk olarak 765 sy. TCK ile birlikte girmiş olan cezanın ertelenmesi¹⁶²¹⁶³¹⁶⁴, hali hazırda 5237 sy. TCK m. 51'de¹⁶⁵ düzenlenmiş olmakla birlikte esasen cezanın infazı aşamasında dikkate alınacak ve dolayısıyla infaz rejimine yönelik bir kurum olarak değerlendirilmelidir¹⁶⁶. Gerçekten de zaman bakımından uygulama başlığı altında düzenlenen TCK m. 7/3'te, infaz rejimine ilişkin değişikliklerin derhal uygulanacağı ve fakat istisna olarak zikredilen koşullu salıverilme, tekerrür ve hapis cezasının ertelenmesi kurumlarında TCK'da genel olarak geçerli kabul edilen lehe kanun uygulamasının söz konusu olduğu ortaya konulmuştur¹⁶⁷. Bu düzenleme karşısında her ne kadar hapis cezasının ertelenmesinin TCK'da düzenlenmesi sebebiyle maddi ceza hukukuna ilişkin olduğu yönünde değerlendirme yapılabilse de hapis cezasının ertelenmesinin infaz rejimine yönelik bir müessese olduğu kabul edilmelidir¹⁶⁸.

Hapis cezasının ertelenmesinde¹⁶⁹ de tıpkı kamu davasının açılmasının ertelenmesinde olduğu gibi objektif ve subjektif koşulları olduğunu ifade etmek

¹⁶² *Le Sursis* olarak ifade edilen cezanın ertelenmesi müessesesinin ilk olarak 1888 tarihinde Belçika'da kabul edildiği ve akabinde ise 1891 yılında çıkarılan kanunla Fransa'da uygulanmaya başladığı kabul edilmektedir. Denetim süresi içinde yükümlülükler öngörmeyen bu sistem sonucunda kararlaştırılan süre sonunda kişi suç işlememesi, ertelenen suçtan dolayı hiç mahkum edilmemesini sonuçlar. Pradel, **Droit Pénal Comparé**, s. 589, n. 479; Fransa ve Belçika'da uygulanan sistem ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 46.

¹⁶³ Karşılaştırmalı hukukta cezanın ertelenmesine yönelik iki temel sistemin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bunlardan koşullu mahkumiyet sistemi olarak ifade edilen ilk sisteme göre hakim tarafından suçun sabit olduğu ve tayin edilen ceza miktarı açıklanır ancak ceza verilmesi belirli bir süreliğine geri bırakılır. Failin kararlaştırılan denetim süresi içindeki davranışları cezanın tayininde yol gösterici olur. Bu sisteme hukukumuzda var olan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu örnek olarak gösterilebilir. Koşullu ceza sistemi olarak adlandırılan ikinci sistem ise ya mahkumun cezasının bir kısmını çektikten sonra koşullu salıverilmesi ya da mahkemenin cezaya hükmetmesi fakat cezanın infazını belirli bir süre ertelemesi şeklinde karşımıza çıkar. Mahkum kararlaştırılan süreyi ceza almadan geçirirse hakkında mahkumiyet hükmü hiç verilmemiş gibi olur ya da ceza infaz edilmiş sayılır. Hukukumuzda kabul edilen cezanın ertelenmesi müessesesinin cezaya hükmedilmesi ve bununla birlikte infazının ise koşullu olarak geriye bırakılması sisteminin özelliklerini taşıdığını ifade etmek gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020, s. 652 vd.

¹⁶⁴ Cezanın ertelenmesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç, **İçel Yaptırım Teorisi**, s. 388 vd.; Artuk/Yenidünya, **Ertelene Müessesesi**, s. 80 vd.

¹⁶⁵ Kurumun TCK'da hapis cezasından hemen sonra düzenlenmiş olmasına yönelik eleştiriler için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 653.

¹⁶⁶ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 692 vd.

¹⁶⁷ Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 630 vd.

¹⁶⁸ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 652.

¹⁶⁹ TCK'da eski düzenlemelerden farklı olarak yalnızca hapis cezasının ertelenmesi kabul edildiğinden, adli para cezaları bakımından erteleme hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır. Adli para cezasının

gerekmektedir. Madde metninde düzenlenen objektif koşulların mevcudiyetiyle birlikte mahkemede failin yargılama aşamasında sergilediği davranışlar neticesinde pişmanlık duyduğu¹⁷⁰ ve yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat oluşması şeklinde subjektif koşulların da varlığı aranmaktadır¹⁷¹.

TCK m. 51/2 hükmü uyarınca yargılamayı yürüten mahkeme tarafından gerekli görülürse hapis cezasının ertelenmesinin suçun işlenmesi ile ortaya çıkan zararın tazmini koşuluna bağlanabilmesi mümkündür¹⁷². Bu durumda cezanın infazına başlanarak zarar tazmin edilene kadar infaza devam edilir ve tazminin gerçekleşmesiyle birlikte de hükümlü salıverilir. Hapis cezasının ertelenmesine karar veren mahkeme tarafından hükümlü için uygulanacak denetim süresine de karar verilir. Bu denetim süresi bir yıldan az olamayacağı gibi, üç yıldan da fazla olamaz¹⁷³. Kararlaştırılan denetim süresi içinde mahkemece TCK m. 51/4 hükmünde belirtilen yükümlülüklerin uygulanmasına karar verilebilir¹⁷⁴. Bu yükümlülüklerin belirlenmesinde hükümlünün kişisel özellikleri önem arz edeceğinden, bu husus infazın bireyselleştirilmesine de hizmet eder. Yine mahkemece denetim süresi içinde hükümlüye rehberlik etmesi için uzman bir kişi görevlendirilmesi mümkündür. Denetim süresi içinde hükümlüye gerek yükümlülük yüklenmesi gerek de kendisine rehberlik edecek uzman görevlendirilmesi ihtiyaridir.

Hükümlü kararlaştırılan denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işler ya da infaz hakimi tarafından uyarılmasına rağmen kendisine yüklenen yükümlülüklerle uymamakta ısrar ederse ertelenen cezanın kısmen ya da tamamen çektirilmesine karar verilir. Buna karşılık denetim süreci içinde hükümlü yükümlülüklerine aykırı hareket

hapis cezasından çevrilmiş olup olmaması da bu noktada önemli değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özbe, **İnfaz Hukuku**, s. 363.

¹⁷⁰ 647 sy. Kanun döneminde değerlendirmenin failin suç işleme eğilimi ve geçmişteki hali dikkate alınarak yapılacağı kararlaştırılmış olsa da TCK döneminde bu değerlendirmeye yer verilmemiş ve yalnızca sanığın yargılama aşamasındaki pişmanlığının dikkate alınacağı kararlaştırılmıştır.

¹⁷¹ Kanun hükmünde suçlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmemesi karşısında, “*sanığın aynı türden bir daha suç işlemeyeceği*” kanaatinin oluşmaması nedeniyle erteleminin uygulanmaması Kanuna aykırı görülmüştür. Ayrıntılı değerlendirme için bkz. YCGK, E. 1989/117, K. 1989/214, T. 5.6.1989.

¹⁷² Doktrinde Özgenç tarafından sanığın işlediği suç dolayısıyla ortaya bir zarar çıkması durumunda, bu zarar tazmin edilmemiş ise hapis cezasının ertelenemeyeceği görüşü dile getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 846 vd.

¹⁷³ Hüküm ile birlikte kararlaştırılacak olan denetim süresinin, hükmolunan cezadan az olamayacağı yönünde bkz. “*...Ceza süresinin bir yıl sekiz ay olmasına karşılık denetim süresinin bir yıl olarak belirlenmesi Yasa'ya aykırılık oluşturur...*” (YCGK, E. 2009/230, K. 2010/32, T. 23.2.2010.)

¹⁷⁴ Denetim süresi içinde birden fazla yükümlülük yüklenemeyeceği gibi saptanan yükümlülüğün değiştirilmesi ya da yeni başka yükümlülüğe karar verilmesinin mümkün olmadığı yönünde bkz. YCGK, E. 2007/169, K. 2007/170, T. 17.7.2007.

etmeyerek iyi halli geçirir ve yine süre içinde kasıtlı bir suç işlemez ise hakkında hükmolunan mahkumiyet hükmü infaz edilmiş sayılır¹⁷⁵.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda hapis cezasının ertelenmesinin hükümlüye tanınan bir hak değil, mahkemenin takdirinde bir kurum olduğunu önemle vurgulamak gerekmektedir¹⁷⁶. Her ne kadar koşullu salıverilmede cezanın belli kısmının çekilmemesi ve sonrasında denetim süresi öngörülmesi, denetim süresi içinde kararlaştırılan yükümlülüklerin uygulanıp uygulanmadığına yönelik gerçekleştirilen gözetim ve denetim faaliyetleri ile sürenin olumsuz neticelenmemesi durumunda cezanın infaz edilmiş sayılacağı sonucu doğurması sebebiyle müessesenin hapis cezasının ertelenmesine benzediği ileri sürülse de esasında her iki müessesenin birbirinden farklı olduğu ifade edilmelidir. Gerçekten de hapis cezasının ertelenmesinde cezanın tamamı çektirilmiyor iken, koşullu salıverilmede cezanın belirli bir kısmı çektirilmemektedir. 765 sy. TCK döneminde yüklenen sonuçlar bakımından erteleme durumunda mahkumiyet hükmünün hiç doğmaması ve fakat koşullu salıverilmede cezanın infaz edilmiş sayılması şeklinde farklılık bulursa da 5237 sy. TCK ile bu farklılık sona erdirilmiştir. Bununla birlikte uygulama ve karar verecek merci açısından da erteleme ile koşullu salıverilmenin farklı olduğunu, hapis cezasının ertelenmesine kovuşturma evresinde yargılamayı yürüten mahkemenin hüküm ile birlikte karar verdiğini ve fakat koşullu salıverilmeye hükmün kesinleşmesi sonrasında infaz aşamasında yeni bir mahkeme tarafından karar verildiğini ifade etmektedir¹⁷⁷.

3. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi

Kovuşturma evresinin sonunda sanığa verilen mahkumiyet hükmünün belirli koşullar altında geri bırakılması olarak ifade edebileceğimiz hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun temelleri, özellikle genç suçlular ve ilk kez suç işleyen

¹⁷⁵ 765 sy. TCK. m. 95 hükmünden farklı olarak şartlı genel af niteliğindeki mahkumiyet hükmünün hiç verilmemiş sayılması sonucundan farklı olarak cezanın infaz edilmiş sayılacağı hüküm altına alınmış ve bu yönüyle de kurumun infaza ilişkin bir müessese olduğu vurgulanmıştır.

¹⁷⁶ AYM tarafından verilen kararlarda da bu durum özellikle vurgulanmıştır. Ayrıntılı değerlendirme için bkz. AYM, E. 1985/32, K. 1986/9, T. 11.03.1986, 09.05.1986/19102.

¹⁷⁷ Yenidünya, **Şartlı Salıverme**, s. 49.

kişiler hakkında uygulanmak üzere XIII. yüzyılda İngiltere’de atılmıştır¹⁷⁸. Genel olarak ertelemenin bir türü olarak kabul edilen bu müessese¹⁷⁹, esasında sanık hakkında verilen mahkumiyet hükmünün, hükmün kurulması aşamasında belirli süre için ertelenmesi ve belirli koşullar altında yüklenen yükümlülüklerle¹⁸⁰¹⁸¹ uyulması sonucunu doğurmaktadır¹⁸².

CMK m. 231/5 vd. düzenlenen ve onarıcı adalet anlayışının yansıması olan¹⁸³ hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için hükmedilen sonuç cezanın iki yıl veya daha az hapis veya adli para cezası olması, sanık hakkında daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hükmedilmiş mahkumiyet hükmü bulunmaması, sanığın kişilik özellikleri ve duruşma esnasındaki tutum ve davranışlarının mahkemede

¹⁷⁸ XIII. yüzyılda Anglo-Sakson hukuk kapsamında gelişen bir kurum olan hükmün ertelenmesi, esasında hakim ve sanık arasında yapılan bir akit niteliğinde kabul edilmiş; bu sözleşme uyarınca sanık kararlaştırılan süre içinde öngörülen yükümlülüklerle uyacak ve sonucunda da hakkında mahkumiyet hükmü kurulmayacaktır. Kurumun kökenleri XIII. yüzyılda İngiliz hukukuna dayanmakla birlikte günümüzdeki halini alması XIX. yüzyılda ABD’de John Augustus’un katkılarıyla oluşmuştur. John Augustus’un önce tek bir sanığa kefil olması ve onun davranışlarını belirli süre kontrol edeceğine dair hakime güvence vermesi ile başlayan süreç, özellikle küçük yaştaki suçlular için Augustus’un pek çok kez kefil olması ile devam etmiştir. John Augustus 1846’da 30, 1852’de ise 116 çocuğa kefil olarak denetimlerini gerçekleştirmiş, öldüğü 1859 yılına kadar toplamda 1946 suçlunun denetimini yürütmüştür. Bu denetimlerden özellikle küçük çocuklara ilişkin olanların %80’i başarıya ulaşmış ve mükerrirlik önlenmiştir. Ölümünün ardından Boston Çocuklara Yardım Cemiyeti çatısı altında aynı faaliyete devam edilmiş ve nihayet 1870’te Massachusetts Eyaleti tarafından hükmün ertelenmesi ve denetimli serbestlik rejimi yasal zemine kavuşmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 38-39; Pradel, **Droit Pénal Comparé**, s. 587-588.

¹⁷⁹ Karşılaştırmalı hukukta müessesenin bir başka uygulama türü ise periyodik cezalarla birlikte uygulanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sisteme göre mahkumlar gün boyu belirli işlerle ya da eğitimlerle iştigal ederler ve cezalarının infazı geceleri ya da hafta sonu gerçekleştirilir, bu da hükmün ertelenmesi olarak değerlendirilir. Bu düzenleme ile benzer mahiyetteki düzenlemeler CGTİHK m. 110’da hafta sonu infaz ya da geceleri infaz şeklinde hükmün ertelenmesi noktasında *periodic sentencing* niteliğinde periyodik cezalar kapsamında değil infaz aşamasında özel infaz usulü olarak değerlendirilmiştir. Özel infaz usulleri ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 112 vd.

¹⁸⁰ Hakimın hüküm kurulurken kararlaştıracığı yükümlülükleri suçlunun özelliğine göre belirlemesinin bireyselleştirme açısından oldukça faydalı sonuçlar doğuracağı ve hakim tarafından saptanan yükümlülüklerde ölçülülük ilkesine de dikkat edilmesi gerektiği hususunda bkz. Fusun Sokullu Akıncı, “Adalet Reformu ve Alternatif Ceza Yaptırımları”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul, 1998, s. 338-339.

¹⁸¹ Esneklik sağlanmak suretiyle somut olaya özgü değerlendirmeler yapılmasını gerektiren yükümlülük yüklenmesine karşılaştırmalı hukuktan örnek vermek gerekirse Kanada’da bir memurun gözetimine ve denetimine tabi olma, eş ya da kanunen bakmakla yükümlü olunan başka kişilerin ihtiyaçlarını karşılama, alkol tüketmeme, silah bulunduramama ya da taşıyamama, suçun işlenmesiyle oluşan zararın giderilmesi, mahkemenin yargısal olarak yetkili olduğu yerleşim yerinde ikamet etme, bir iş bularak çalışma gibi yükümlülüklerin yüklenmesi söz konusu olabilecektir. Benzer şekilde ABD’de de eyaletler arasında sistemsel farklılıklar olabilmekle birlikte düzenli biçimde uyuşturucu testi yaptırma, kararlaştırılan saatlerde sokağa çıkmama, eğitimsel programları takip etme, belirli bir bölgeden ya da belirli insanlardan uzak durma, gözetim memurları ile düzenli biçimde görüşme, ortaya çıkan mağdura veya topluma ait zararın giderilmesi gibi yükümlülükler yüklenmesi mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 41-42.

¹⁸² Artuk/Yenidünya, **Erteleme Müessesesi**, s. 69; Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 39.

¹⁸³ Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 272.

sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat oluşturması ve nihayet suçun işlenmesiyle ortaya çıkan kamu ya da mağdura ait zararın giderilmesi gerekmektedir¹⁸⁴¹⁸⁵.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun hukuki niteliği ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Centel/Zafer'e göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, geri bırakma süresi içerisinde durma kararı niteliğindedir. Gerçekten de söz konusu kurumun şartlarının gerçekleşmesi esasında bir yargılama engeli oluşturmaktadır ve bu durumda mahkeme davadan elini tamamen çekmiş değildir¹⁸⁶. Kamuoyunda "Rahşan Affı" olarak bilinen 4616 sy. Kanun uyarınca verilen davanın herhangi bir hükme bağlanmadan ertelenmesi şeklindeki kararların durma niteliğinde olduğu Yargıtay kararlarında da ifade edilmiştir¹⁸⁷.

Bir başka görüşe göre de, kurulan mahkûmiyet hükmü herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacağından, hükmün açıklanmasının geri bırakılması sanık hakkında kurulmuş mahkûmiyetin askıya alınması şeklinde değerlendirilebilir¹⁸⁸. Nihayet bir diğer görüşe göre de hükmün açıklanmasının geri bırakılması şartlı bir düşme olarak nitelendirilebilecektir ve koşullar gerçekleştiği takdirde diğer bireyselleştirme kurumlarından önce uygulanması gerekmektedir¹⁸⁹. Yerleşik Yargıtay içtihadında ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı "koşullu bir düşme kararı" olarak nitelendirilmiştir¹⁹⁰.

¹⁸⁴ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, C. III, s. 272-283; Yenisey/Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 838-852. Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 869-880; Ahmet Gökçen/Murat Balcı vd., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 650-660; Cumhur Şahin/Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 563-576; Yener Ünver/Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 684-704.

¹⁸⁵ "...Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi hâlinde sanık beş yıl süreyle denetime tâbi tutulur ve bu süre içinde kasıtlı bir suç nedeniyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına kararı verilemez. Denetim süresi içinde mahkeme bir yıldan fazla olmamak üzere 8. fıkra da belirtilen denetimli serbestlik tedbirlerine karar verebilir. Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirlerine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir. Süre içinde yükümlülüklerle aykırı davranılması ya da kasten suç işlenmesi halinde ise mahkemece açıklanması geri bırakılan hüküm açıklanır..." (AYM, E.2021/121, K.2022/88, 20/07/2022, RG. 23.09.2022/31962.)

¹⁸⁶ Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 869 vd.

¹⁸⁷ YCGK, E. 2001/4-25, K. 2001/33, T. 27.02.2001.

¹⁸⁸ Süheyl Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılama Hukuku**, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 317; Nevzat Toroslu/Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013, s. 311.

¹⁸⁹ Erhan Günay, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 27.

¹⁹⁰ "Sanık hakkında kurulan mahkûmiyet hükmünün hukuki bir sonuç doğurmamasını ifade eden ve doğurduğu sonuçlar itibarıyla karma bir özelliğe sahip bulunan hükmün açıklanmasının geri

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun hukuki niteliğini ortaya koymakla birlikte koşullu salıverilme ile karşılaştırmalı olarak ele alınması gerekmektedir. Özellikle mukayeseli hukukta periyodik cezalarla birlikte uygulanan erteleme müessesesinin hukukumuzda özel infaz usulleri kapsamında değerlendirilmesi ile birlikte erteleme infaz aşamasına yönelik bir kurum olduğu değerlendirmesi yapılacaksa da esasında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu usul hukukuna yönelik bir müessesedir. Bu kurumda suçlunun toplum içinde gözetim altında tutularak ıslah edilmesi amaçlanır ve karşılaştırmalı hukuktaki *shock probation*¹⁹¹ örneği ayırık tutulmak suretiyle bir mahkumiyet hükmünün infazı sağlanmaz. Gerçekten de kurulan hükmün açıklanması ertelenmiş olur ve dolayısıyla infaz aşamasındaki bir mahkumiyet hükmünden söz edilemez. Nitekim sanık hakkında birtakım denetim yükümlülükleri öngörülmesi, koşullu salıverilme sonrası hükümlüye yüklenen yükümlülükler ile benzerlik gösterse de bu iki yükümlülük tarzının da farklı olduğu ifade edilmelidir. Öncelikle hükmün açıklanmasının geri bırakılması durumunda en fazla bir yıl süre ile yükümlülük kararlaştırılabilecekken koşullu salıverilmede bihakkın tahliye tarihine kadar yükümlülüklerle devam edilir¹⁹².

Nihayet sonuçları bakımından da hakkında kurulan hükmün açıklanması geri bırakılan kişi, beş yıllık denetim süresi içinde kasıtlı olarak yeni bir suç işlemez ya da kararlaştırılan yükümlülüklerle uyum sağlarsa hakkında hiç mahkumiyet hükmü kurulmamış gibi olur. Buna karşılık koşullu salıverilen kişi tarafından bihakkın tahliye zamanına kadar geçen süre içinde kasten suç işlenmemesi ya da yükümlülüklerle aykırı hareket edilmemesi durumunda ceza infaz edilmiş sayılır. Süre içinde suç işlenmesi ya

bırakılması kurumu, denetim süresi içinde kasten yeni bir suçun işlenmemesi ve yükümlülüklerle uygun davranılması halinde, geri bırakılan hükmün ortadan kaldırılarak kamu davasının 5271 sayılı CYY'nın 223. maddesi uyarınca düşürülmesi sonucu doğurduğundan, bu niteliğiyle sanık ile devlet arasındaki cezai nitelikteki ilişkiyi sona erdiren düşme nedenlerinden birisini oluşturmaktadır..” YCGK., E. 2006/346, K. 2008/25, T. 19.02.2008; aynı yönde YCGK, E. 2009/4-13, K.2009/12, T. 03.02.2009; YCGK, E. 2009/4-130, K. 2009/213, 29.09.2009; aynı yönde bkz. Enver Kumbasar, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012, s. 192.

¹⁹¹ ABD uygulamasında kurumun, *shock probation* ve *boot camp* olmak üzere iki özel görünümü bulunmaktadır. Bunlardan *shock probation* sisteminde, hakkında mahkumiyet hükmü kurulan hükümlü, kısa bir süre olsa dahi cezaevine gönderilir ve burada bir anlamda kendisine gözdağı verilerek hükmün ertelenmesi söz konusu olmasaydı nasıl bir yaşam ile karşı karşıya kalacağını farkına varması ve salıverildikten sonra haklarında uygulanacak tedbirlere tam olarak uyum göstermesi hedeflenir. Özellikle genç yaştaki mahkumlar için öngörülen ve eğitim kampı olarak da ifade edilebilecek *boot camp* sisteminde ise ilk kez suç işleyen gençler, kısa süreli hapis cezasına çarptırılan mahkumlar için uygulanır ve bir anlamda askeri bir disiplin içerisinde mahkumların becerilerine göre çeşitli kurslara devam etmelerine ve çeşitli eğitim aktiviteleri ile madde bağımlılıklarına karşı programlara katılmalarına olanak sağlanır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 42- 43; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 561.

¹⁹² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 44.

da yükümlülükler aykırı hareket edilmesi durumunda ise, açıklanması geri bırakılan hüküm açıklanır ve akabinde infaz aşamasına geçilecekken; koşullu salıverilmede kalan sürenin tamamlanması doğrultusunda infaza kalındığı yerden devam edilir¹⁹³.

4. İnfazın Ertelenmesi ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi

İnfazın geri bırakılması olarak da ifade edilebilecek¹⁹⁴ infazın ertelenmesi¹⁹⁵, cezanın infazına ara verilerek bir anlamda askıya alınmasını¹⁹⁶ sağlayan ve hükümlünün topluma kazandırılması amacı taşıyan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁹⁷. CGTİHK’da birinci kitap, ikinci kısım ve üçüncü bölümde düzenlenen infazın ertelenmesi müessesesi; hastalık nedeniyle infazın ertelenmesi¹⁹⁸ (m. 16), hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesi¹⁹⁹ (m. 17) ve mahkemece infazın ertelenmesi ya da durdurulması²⁰⁰ (m. 17/A) olmak üzere üç şekilde tezahür etmektedir²⁰¹.

CGTİHK m. 16’da düzenlenen hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesinde; erteleme akıl hastalığı, akıl hastalığı dışında başka bir hastalık ya da gebelik²⁰² sebeplerinden biri dolayısı ile yapılması mümkündür²⁰³. Bu kapsamda hükümlünün akıl hastalığının tespit edilmesi durumunda cezanın infazı durdurulur ve

¹⁹³ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 45.

¹⁹⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 355.

¹⁹⁵ Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Yerdelen, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, s. 353-386.

¹⁹⁶ Pınar Memiş Kartal, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 14, S. 1, 2021, s. 3.

¹⁹⁷ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 666.

¹⁹⁸ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Memiş Kartal, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, s. 12-18; Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 667; Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 172 vd; Sağiroğlu, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, s. 49 vd.

¹⁹⁹ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Memiş Kartal, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, s. 18-20; Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 666; Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 179-184; Sağiroğlu, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, s. 39-48.

²⁰⁰ Mahkemece infazın ertelenmesi ile ilgili bkz. Memiş Kartal, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, s. 20-21.

²⁰¹ İnfazının ertelenmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 232-272.

²⁰² Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 668.

²⁰³ Cezanın infazının hastalık nedeniyle ertelenmesi ile ilgili bkz. Memiş Kartal, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, s. 14-18; Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 172-179, Sağiroğlu, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, s. 51-53;

hükümlü iyileşene kadar ilgili sağlık kurumunda tedavi ve koruma altına alınır. Önemli bir husus olarak burada geçen sürenin cezaevinde geçmiş sayılacağını vurgulamak gerekmektedir. Diğer hastalıklarda ceza, resmi sağlık kuruluşlarında hükümlüler için ayrılan özel bölümlerde çektirilir ve fakat böyle bir durumda cezanın infazına devam edilmesi hükümlünün hayatı bakımından mutlak bir tehlike taşıyorsa, cezanın infazı hükümlü iyileşinceye kadar durdurulur²⁰⁴. Öte yandan hamile olan ya da doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş kadınlar hakkında hükmedilen hapis cezasının infazı geri bırakılır. Nihayet maruz kaldığı ağır hastalık ya da engellilik durumunun, hükümlünün ceza infaz kurumunda hayatını tek başına idame ettirmesini olanaksız kılması ve kişinin toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağının değerlendirilmesi durumunda, hükümlünün infazının geri bırakılması da mümkündür²⁰⁵.

İnfazın ertelenmesinin ikinci türü olan ve CGTİHK m. 17’de düzenlenen infazın hükümlünün istemiyle ertelenmesi durumunda ise; kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıl veya daha az süreli hapis cezalarının infazı²⁰⁶, çağrı üzerine gelen hükümlünün istemi üzerine, Cumhuriyet Başsavcılığınca ertelenebilir. Erteleme en fazla iki kez ve her defasında bir yılı geçmeyecek şekilde uygulanabilir. Erteleme süresi içinde, hükümlü hakkında kasten işlenen bir suçtan dolayı kamu davası açılması halinde, erteleme kararı kaldırılarak derhal cezanın infazına geçilir. Önemle belirtmek gerekir ki üçüncü fıkrada düzenlenen bu hüküm suçsuzluk karinesi ile çelişmektedir. Gerçekten de gerek madde metninde “kastan işlenen bir suçtan dolayı” ifadesine yer verilmesi yerine “kastan işlendiği iddia olunan bir suçtan dolayı” ifadesine yer verilmeli gerek de cezanın infazına derhal geçilmesi için kişi hakkında cezalandırılma talepli dava açılması yeterli görülmemeli ve kişi hakkında mahkumiyet hükmü kurulması aranmalıdır. Ülkemizde tanzim edilen iddianameler sonucu yürütülen yargılamalar neticesinde verilen mahkumiyet kararı oranının görece düşük

²⁰⁴ Madde hükmünde “geri bırakılır” ifadesine yer verilmiş olsa da bu hususun madde başlığı ile uyumlu olacak biçimde infazın ertelenmesi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

²⁰⁵ Hastalık nedeniyle ertelenme ile ilgili ayrıntılı bilgi ve erteleme usulü için bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 356-359.

²⁰⁶ 6411 sy. Kanun ile getirilen değişiklik öncesi kasten ya da taksirle işlenen suçlarda bir ayırım öngörülmemişken, getirilen değişiklik ile taksirli suçlar açısından hapis cezasının üst haddi artırılarak beş yıl olarak düzenlenmiştir. Öte yandan yine 6411 sy. Kanunla getirilen değişiklik ile daha önce yer alan “*derhal infazın hükümlü veya ailesi için mahkumiyetin amacı dışında ağır bir zarara neden olacağının anlaşılması*” şartı kaldırılmıştır.

olması göz önünde bulundurulduğunda²⁰⁷, bu yönde bir düzenlemenin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Nihayet madde metninde erteleme nin herhangi bir objektif koşul öngörülmeden Cumhuriyet Başsavcılığının takdirine bırakılması da keyfiliğe yol açabileceği endişesiyle eleştirilmelidir²⁰⁸.

Hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesinin bir başka türü olarak CGTİHK m. 17/4'te belirtilen durumlarda, bir yılı geçmeyecek sürelerle ve en fazla iki kez olacak biçimde cezanın infazına ara verilmesi mümkündür. Kural olarak burada infazın ertelenmesinden değil, başlanmış olan infaza ara verilmesinden söz edilmektedir.

7188 sy. Kanunun 32. maddesi ile CGTİHK'ya eklenen 17/A maddesi ile infazın ertelenmesinin üçüncü ve son hali düzenlenerek hükmü veren mahkemeye de infazın ertelenmesi veya durdurulması yetkisi tanınmıştır. Mahkemece infazın ertelenmesi veya durdurulması başlıklı hüküm doğrultusunda; iştirak halinde işlenen suçlarda CMK m. 280/3 ve CMK m. 306 hükümlerinin uygulanması olanağı bulunduğu takdirde, yani istinaf ya da temyiz kanun yoluna başvurmayan sanığa hükmün bozulmasının sirayeti söz konusu olduğunda, ilk derece mahkemesi tarafından hakkaniyete aykırı durumların önüne geçmek amacıyla ve tamamen mahkemenin takdirinde olacak biçimde infazın ertelenmesine ya da durdurulmasına karar verilebilecektir²⁰⁹.

Bu noktada önemle vurgulamak gerekir ki, infazın ertelenmesi özellikle CGTİHK m. 16 açısından belirli özelliklerdeki hükümlüler için ve CGTİHK m. 17 kapsamında yalnızca belirli suçlar için uygulanabilecek, son olarak CGTİHK m. 17/A bağlamında da spesifik olarak hükmün bozulmasının diğer sanıklara sirayeti yönünden

²⁰⁷ Adalet Bakanlığı tarafından 2022 yılı Eylül ayında yayımlanan 2021 yılına ilişkin istatistiki verilere göre, Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yürütülen soruşturmaların %32,2'sinde kamu davası açılması kararı verilirken, %55,7'sinde ise kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmektedir. Kovuşturma aşamasında ise açılan ceza davalarının yalnızca %50,6'sında mahkumiyet kararı verilmektedir. Ayrıntılı bilgiler ve diğer istatistiksel veriler için bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf (E.T. 16.01.2023).

²⁰⁸ Cumhuriyet Başsavcılığınca erteleme talebinin reddine yönelik verilecek kararlara karşı 4675 sy. İnfaz Hakimliği Kanunu m. 4 hükmü uyarınca infaz hakimliğine başvuru imkanının kabul edilmesi bu anlamda önem kazanmaktadır. Aksi takdirde erteleme talebinin neye dayanılarak reddedileceği hususu denetim dışında olacaktır ve bu durumun da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşacağı düşünülemez. Aynı yönde bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 360. Farklı görüşteki Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 10. CD, E. 2014/2577, K. 2014/2611, T. 14.4.2014; 1. CD, E. 2016/6276, K. 2018/3757, T. 1.10.2018; 14. CD, E. 2015/8232, K. 2015/11584, T. 10.12.2015.

²⁰⁹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 362.

değerlendirilebilecek bir kurumdur. Bu yönüyle her ne kadar koşullu salıverilmede bazı suç tipleri ya da durumlar için öngörülen koşullu salıverilme yasağı söz konusu olsa da infazın ertelenmesi koşullu salıverilmeye nazaran çok daha istisnai ve uygulanması genelde takdire bırakılmış bir müessesedir.

Öte yandan her ne kadar CGTİHK m. 17/4 hükmünde infazına başlanan durumlar için infazın ertelenmesi düzenlenmişse de genel olarak infazın ertelenmesi kurumuna infazın başlangıcı aşamasında başvurulacakken koşullu salıverilme sistematik olarak infaz aşamasının en sonunda karşımıza çıkan bir kurumdur. Yine koşullu salıverilme için belirli objektif koşullar yanında hükümlünün belirli süreyi cezaevinde iyi halli olarak geçirmesi aranırken infazın ertelenmesi uygulamalarında bu yönde bir iyi halli olma değerlendirilmesi yapılmamaktadır. İyi hal değerlendirmesi yapılması yanında genellikle infazın ertelenmesinde kurumun uygulanabilmesi için karar merci tarafından takdir edilecek subjektif koşullara da yer verilmemiş, yalnızca objektif bazı koşulların varlığı durumunda takdir yetkisi tanınmıştır.

Sonuçları bakımından da infazın ertelenmesi kurumunda hükümlünün ceza infaz kurumlarında olmadığı süre, TCK m. 57’de belirtilen akıl hastalığı dolayısıyla sağlık kurumunda geçen sürenin cezaevinde geçirilmiş sayılması istisnası dışında, infaz edilmesi gereken toplam süreden düşürülemez ve hükümlü hakkında infazın ertelenmesi sona erdiği takdirde hükmün infazına başlanır ya da başlanmış infaza devam olunur. Buna karşılık koşullu salıverilen hükümlünün bihakkın tahliye zamanına kadar geçen sürede kasten bir suç işlememesi ya da yüklenen yükümlülüklere aykırı davranmaması durumunda ceza infaz edilmiş sayılır. Bununla birlikte koşullu salıverilmede hükümlünün süre içinde yeni bir suç işlemesi ya da yükümlülüklere uygun davranmaması durumunda koşullu salıverilme kararının kaldırılması ve hükümlünün yeniden ceza infaz kurumuna girerek cezasının infazına devam olunmasının, infazın ertelenmesi ile benzer mahiyette olduğu değerlendirilebilir.

5. Af ile Koşullu Salıverilmenin Mukayesesi

Unutmak, bağışlamak anlamlarına gelen Yunanca kökenli *amnestie* kelimesinden türeyen *affin*²¹⁰ Anayasal dayanağının 87. madde olduğunu ifade etmek gerekmektedir²¹¹. 5237 sy. TCK m. 65'te düzenlenen ve “suç işleyen bir kimsenin, takip edilerek ve cezalandırılarak toplumsal gücün kullanılmasından, adalet ve genel yarar düşüncesiyle tamamen veya kısmen vazgeçilmesi”²¹² olarak tanımlanabilecek af²¹³; yürümekte olan bir ceza davasının ya da cezanın veya yalnızca infazın sora erdirilmesi veyahut da infaz süresinin kısaltılması sonucunu doğuran ve kural olarak yasama organı, istisnaen de cumhurbaşkanı (Ay m. 104/2b) tarafından yapılan bir işlemdir²¹⁴.

Bu haliyle *affin* bazen cezaları kaldırdığını, hafiflettiğini ya da değiştirdiğini, bazen de yürümekte olan ceza davasını düşüren ya da daha evvel hükmolunan mahkumiyetin bütün sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılmasını sağlar mahiyette olduğunu, yasama yahut yürütme organı tarafından gerçekleştirilen²¹⁵ ve bir kamu hukuku işlemi niteliği taşıdığını söylemek mümkündür^{216,217}.

²¹⁰ Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 717.

²¹¹ *Affin* tarihçesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 378-383.

²¹² Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, s. 44.

²¹³ Türkiye’de af uygulamaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Timur Demirbaş, “7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 13, S. 2, 2020, s. 393-395; Timur Demirbaş, “Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 12, S. 1, 2019, s. 9-12.

²¹⁴ Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 10. Baskı, İstanbul: Beta, 2017, s. 767.

²¹⁵ *Affin* yargısal sonuçlar doğuran idari bir tasarruf olduğu yönünde bkz. İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç, **Yaptırım Teorisi**, s. 308.

²¹⁶ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 23; Yerdelen, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, s. 685.

²¹⁷ Af ile ilgili ayrıntılı bilgiler ve değerlendirmeler için bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 423 vd.; Doğan Soyaslan, “Af”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 412-436.; Timur Demirbaş, “Af Tartışmaları ve 4616 Sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 78-97; Adem Sözüer, “Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin anayasaya Uygunluğu Sorunu”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 219-252; Kemal Gözler, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 298-329; Türkan Yalçın Sancar, “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun’un Hukuksal Niteliği ve Sonuçları”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 149-195; Servet Armağan, “Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü

AYM de vermiş olduğu kararlarda af kurumunun üzerinde ayrıntılarıyla durmuş, affin genel af ve özel af olmak üzere iki türünü farklarıyla birlikte ortaya koymuş ve özetle affin sonuç olarak devletin geçici olarak sahip olduğu cezalandırma hak ve yetkisinden feragati niteliğinde olduğu vurgulamıştır²¹⁸.

İki şekilde karşımıza çıkan affin ilk biçimi olan genel af²¹⁹ kararı alınması durumunda TCK m. 65/1 hükmü uyarınca kamu davasının düşeceği ve verilmiş olan mahkumiyet hükmünün bütün sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağı, yani söz konusu hüküm hukuk dünyasında hiç var olmamış gibi sonuç doğuracağı ifade edilmelidir²²⁰. Bu sebeple genel af ilan edilmesinin bir anlamda devlet ile suçlu arasında var olan geçmişteki ceza ilişkisinin tamamen unutulması olarak nitelendirilmesi mümkündür²²¹. Kesin hükümden önce ya da sonra kararlaştırılabilecek bu af türünün suçlara yönelik olduğu ifade edilmelidir²²².

Genel affin bu özelliklerine karşılık TCK m. 65/2 hükmü uyarınca özel affin²²³ yalnızca cezaya etki ettiğini, söz konusu cezayı kaldırdığını, değiştirdiğini ya da nev'ini değiştirdiği söylenmelidir²²⁴. Genel afta geçmişin unutulmasına karşılık özel afta geçmiş unutulmaz, bir suçun bağışlanması ya da mazur görülmesi söz konusu olur²²⁵. Yine genel aftan farklı olarak özel affin suçlulara yönelik olduğunu, kural olarak kesin hüküm sonrasında cezanın infazı aşamasına etki edecek biçimde çıkarılacağını belirtmek gerekmektedir²²⁶.

Farklılıklar ile birlikte genel ve özel affin ortak yönlerinin de bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Her iki af türünün de mecburi olduğunu yani sonuç doğurabilmesi için suçluların kabulünün şart olmadığını²²⁷ ve yine her iki af türünün

Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 347-362.

²¹⁸ AYM E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.07.2001, RG. 27.10.2001/24566.

²¹⁹ Genel af ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 400-415.

²²⁰ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 775 vd.

²²¹ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 25.

²²² İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 797-799.

²²³ Özel af ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 415-423.

²²⁴ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 778.

²²⁵ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 799.

²²⁶ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 25.

²²⁷ Affin mecburiliği ilkesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Odyakmaz, "1982 Anayasası Açısından Bireyin Aftan Yararlanmayı Reddetme Hakkı", **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi'nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 364-377.

de geciktirici ya da bozucu şarta bağlanabileceğini belirtmek mümkündür²²⁸. Geciktirici şarta bağlı aftan yararlanılabilmesi için kişinin gerekli görülen koşulları yerine getirmesi beklenmektedir ve kişinin ancak bu koşulu yerine getirmesi durumunda aftan yararlanabilmesi söz konusu olacaktır²²⁹. Bozucu şarta bağlı afta ise kişi öncelikle aftan yararlanır ve fakat genellikle saptanan süre içinde yeniden suç işlenmemesi olacak biçimde kanunda belirtilen şartın gerçekleşmesi durumunda, kişinin yararlandığı affın geri alınacağı ve artık aftan yararlanamayacağı ortaya konulur.

Affin çeşitli yönleriyle ve fakat zikredilen bu son çeşidi olan bozucu şarta bağlı afta daha da görünür biçimde koşullu salıverilme müessesesi ile benzerlik gösterdiği ileri sürülebilse de²³⁰, esasında söz konusu iki müessesenin mahiyet itibarıyla farklı olduğunu vurgulamak gerekmektedir²³¹. Öncelikle koşullu salıverilme kararının verilmesi, şartları gerçekleştiği takdirde zorunlu olup gerek genel gerek de özel af için bu şekilde bir mecburiyetten bahsedilemeyeceğini ifade etmek gerekmektedir. Gerçekten de af konusu özellikle siyasi iradenin ve bu bağlamda kanun koyucu ile Cumhurbaşkanının inisiyatifinde olan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır²³². Öte yandan koşullu salıverilme kararı verilmesi için kanunda aranan şartlardan birisi, mevzuat uyarınca saptanacak olan hükümlünün iyi halli olması iken affın kişiye uygulanabilmesi için infaz mevzuatında yer alan düzenlemeler doğrultusunda kişinin iyi halli olup olmadığının tespitine gerek bulunmadığı gibi suçlunun iyi halli olmaması durumunda dahi aftan yararlanması mümkün olacaktır. Zira kişi hakkında hüküm verilse ve fakat cezasına başlanmasa, hatta hakkında henüz kovuşturma aşamasına geçilmemiş olsa dahi af düzenlemesi kapsamında ise yararlanmasının önüne geçilemeyecektir²³³.

²²⁸ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 26.

²²⁹ Cumhuriyetin 10. Yılında çıkarılan 2330 sy. Af Kanununun 14. Maddesinde yer alan hüküm ile affın geciktirici bir koşula bağlandığı, firar eden kişilerin ilgili kamu otoritesine gerekli süre içinde başvurmaması durumunda kanundaki af düzenlemesinden yararlanamayacağı ortaya konulmuştur.

²³⁰ Koşullu salıverilmedeki şartın genel kural olmasına karşılık bozucu şarta bağlı affın istisnai bir hüküm olduğu yönünde bkz. Kayıhan İçel/Fusun Sokullu Akıncı/İzzet Özgenç vd., **İçel Suç Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 2000, s. 313-314.

²³¹ Doktrindeki genel görüşün aksine koşullu salıverilmenin iyi halli hükümlülere tanınmış bir nevi kısmi af niteliğinde olduğu görüşü için bkz. Ali Rıza Mengüç, **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, 2. Baskı, İstanbul, 1975, s. 191.

²³² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 28.

²³³ Dönmezer/ Erman, **C. III**, s. 401 vd.

Öte yandan her iki müesseseyi sonuçları bakımından değerlendirdiğimizde; koşullu salıverilme kararında belirtilen yükümlülüklerine aykırı hareket eden kişi hakkında koşullu salıverilme kararı geri alınır, kişi yükümlülüklerine uygun hareket eder ise ceza infaz edilmiş sayılır. Dolayısıyla infaz edilmiş sayılan mahkumiyet hükmü hukuk düzeninde varlığını sürdürür ve gerekli olduğu durumlarda erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da tekerrür durumunda dikkate alınır. Buna karşılık genel afta, yukarıda ifade edildiği gibi bir anlamda geçmiş unutulduğundan, daha önce verilmiş olan mahkumiyet kararı tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkar ve dolayısıyla hukuk düzeninde hiç var olmamış gibi sonuç doğurur. Bu sebeple de tekerrüre esas alınamayacağı gibi şartların oluşması durumunda erteleme ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının uygulanması mümkün olabilir. Bununla birlikte özel afta ise mahkumiyet hükmünün sonuçları varlığını korur ve fakat bu sefer de aftan yararlanan kişiye yüklenen ve davranışlarının kontrol altında tutulacağı bir denetim süresi söz konusu değildir²³⁴.

Tüm bu değerlendirmelere ek olarak koşullu salıverilmenin genel olarak infaz rejiminin iyileştirilmesinin bir parçası olduğu ve fakat affın ise sosyal ya da siyasi saiklerle getirildiğini, koşullu salıverilmeye karar verecek merciin yargısal olması karşısında affa karar veren merciin meclis ya da Cumhurbaşkanı olduğunu bir kez daha ifade etmek gerekmektedir.

Her ne kadar iki müessese arasında getiriliş amacı, karar veren mercii, uygulanış biçimi, uygulanmasının sonuçları vs. pek çok açıdan farklılık bulunuyor olsa da hukuk uygulamamızda mahiyet itibarıyla şartlı af niteliğindeki pek çok kanuni düzenlemenin, koşullu salıverilme ya da dava veya cezanın ertelenmesi başlığı altında düzenlendiği kabul edilmelidir. Örneğin her ne kadar 3713 sy. TMK geçici 1. maddesinde²³⁵ yer alan düzenleme ile koşullu salıverilmeye yönelik bir kanuni düzenleme yapıldığı lafzen ileri sürülebilse de hükümlülerin iyi halli olmasının aranmaması karşısında bu

²³⁴ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 28.

²³⁵ Geçici Madde 1-“8/4/1991 tarihine kadar işlenen suçlar sebebiyle;

a) Verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu durumda olanlar 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19 uncu maddesi hükmüne göre çekmeleri gereken cezalarının on yılını,
b) Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanlar çekmeleri gereken cezalarının sekiz yılını,
c) Diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin beşte birini, Çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler...”

düzenlemenin esasında koşullu salıverilmeye yönelik olmadığı, özü itibariyle toplu özel af niteliğinde olduğu belirtilmelidir²³⁶.

Benzer bir başka düzenlemenin 4616 sy. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun 1. maddesinde²³⁷ yer aldığını ve burada da her ne kadar kanun başlığından ve hükümde yer alan ifadelerden koşullu salıverilmeye ya da ertelemeye yönelik bir düzenleme yapıldığı izlenimi verilse de esasen getirilen düzenlemenin özel af mahiyetinde olduğunu ifade etmek gerekmektedir²³⁸. AYM de iki yüz yirmi altı mahkemenin Anayasaya aykırılık iddiasını somut norm denetimi kapsamında incelemiş ve hükümlülerin iyi halli olduklarına ilişkin değerlendirme yapılmadan salıverilmesinin sağlanmasının şartla salıverilme değil, kendine özgü bir müessese olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme uygulama koşulu mahiyetindeki disiplin cezası alanların bu cezaları kaldırılmadığı sürece ilgili düzenlemeden yararlanamayacağına yönelik hükmün varlığının da söz konusu düzenlemeyi koşullu salıverilme niteliğine büründürmeyeceğini, getirilen düzenlemenin genel olarak incelenmesi neticesinde bozucu koşula bağlanmış bir toplu özel af niteliği taşıdığını kararlaştırarak hükmün

²³⁶ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 29.

²³⁷ Madde 1- "...2. **(Yeniden düzenleme: 21/5/2002-4758/1 md.)** Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların veya şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenlerin ya da aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezaların toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez. Birinci paragraf hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar kalan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler..."

²³⁸ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 29.

Anayasa’da yer alan hukuk devleti ilkesine aykırı olduğunu gerekçe göstererek iptaline karar vermiştir ²³⁹240.

III. CEZALANDIRMANIN AMACI BAKIMINDAN KOŞULLU SALIVERİLME

İnfaz rejiminin en son aşamasında yer alan ve sistemin en etkili aracı olarak değerlendirebilecek²⁴¹ koşullu salıverilme müessesesinin etkili bir biçimde tatbik edilmesi, kurumun tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi ile birlikte neden böyle bir kurumun var olduğunun ve neye hizmet ettiğinin de anlaşılabilir bir şekilde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Gerçekten de suç ve ceza politikasının belirlenmesinde oldukça önem arz eden bu müessesenin öneminin tam olarak kavranabilmesi, ceza

²³⁹ “...2. bent ile Yasa kapsamına giren cezalarda indirim yapılmakta 10 yıldan az cezaya mahkûm kimi hükümlülerin diğer koşullarında varlığı halinde hiç cezaevine girmeksizin cezalarının infazına olanak tanınmakta ise de, bu olanak genel affın tanımında belirtildiği gibi ceza mahkûmiyetini bütün neticeleri ile kaldırmamaktadır. Düzenlemenin hükümlülere getirdiği yarar cezaevinde kalma süresini belirli koşullarla kısaltması veya hiç cezaevine girmeden cezanın infazını sağlamasıdır.

Şartla salıverilmenin en önemli unsurları, cezanın belirli bir süresinin cezaevinde çekilmiş olması ve hükümlünün bu süre içerisinde iyi hal göstermesidir. Oysa 2. bent ile 10 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olan hükümlülerin iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın salıverilmelerinin sağlanması bu düzenlemenin şartlı salıverilme olmayıp kendine özgü bir müessese olduğunu göstermektedir.

Türk Ceza Yasası’nın 98. maddesine göre cezayı ortadan kaldıran veya azaltan ya da değiştiren bir düzenleme olarak adlandırılan özel affın, toplu ve şartlı olarak getirilmesinin de olanaklı bulunduğu dikkate alındığında, 2. bentte yer alan kuralın, müebbet ve 10 yıldan fazla süreli hükümlülükler bakımından cezadan indirim öngören, tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar bakımından ise, belirli bir süreyle suç işlememe bozucu (infisahi) koşuluna bağlanmış, toplu özel af niteliğindedir.

Her ne kadar, 4616 sy. Yasa’nın 8. bendi ile Yasa’nın yayımı tarihinden sonra cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası almış olanların tüzük hükümlerine göre disiplin cezaları kaldırılmadığı sürece 1. madde hükümlerinden yararlanamayacaklarının öngörüldüğü ve bu hükümlülerin cezalarının bir kısmını cezaevinde geçirmiş oldukları ileri sürülebilirse de, uygulanma koşulu olarak kabul edilmesi gereken bu durum, 2. bentle getirilen düzenlemenin özel af niteliğinde olduğu yolundaki düşüncüyü değiştirmemektedir...” (AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.07.2001, RG. 27.10.2001/24566).

²⁴⁰ AYM’nin iptal kararına müteakip 4758 sy. ile yeniden düzenleme yapılmış ve fakat yeni düzenlemenin de özel af niteliğinde ve dolayısıyla Anayasaya aykırı olduğu Cumhurbaşkanı tarafından gerekçe gösterilerek hükmün iptali isteminde bulunulmuştur. Anayasada öngörülen nitelikli çoğunlukla kanunun kabul edilmediği gerekçesiyle yapılan başvuruya istinaden yapılan inceleme sonucunda AYM, “... Dava konusu kuralla Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararı doğrultusunda düzenleme yapılırken, esas alınacak cezanın hangi ceza olduğu belirtilmiş, kimi ifade değişiklikleri dışında iptal kararından önceki bend ile öz yönünden bir farklılık yaratılmamıştır... Buna göre, “af” niteliğindeki yasama işlemlerinin TBMM üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile yasalaşması gerektiği açıktır. Dava konusu kural ise bu oran gözetilmeyerek 174 oyla yasalaşmıştır...” “denilerek 4758 sy. Kanunla getirilen değişikliğin de iptaline karar vermiştir (AYM, E. 2002/99, K. 2002/51, T. 28.5.2002, RG. 6.11.2002/24928).

²⁴¹ Bu yöndeki değerlendirme için bkz. AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.7.2001, RG. 27.10.2001/24566.

sorumluluğunun esasının ne olduğu ya da cezalandırmanın neden yapıldığı sorularına doyurucu bir şekilde cevap verilebilmesi ile ilişkilidir²⁴².

Kanun koyucu tarafından bu husus CGTİHK m. 2 ve 3'te ele alınmış ve öncelikle 2. maddede infazda temel ilkelere yer verilmiştir. Hükümlüler arasında hiçbir şekilde ayırım yapılmayacağı şeklinde saptanan temel ilkeye ilişkin düzenlemede, infaz aşamasında hiçbir şekilde zalimane, aşağılayıcı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı ifade edilerek insancılık ilkesine vurgu yapılmıştır. CGTİHK m. 3'te ise infazın temel amacı ortaya konulmuş, bu bağlamda infaz ile hedeflenen amacın ilk olarak genel ve özel önlemenin sağlanması olduğu belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda toplumun suça ve suçlulara karşı korunması, hükümlülerin yeniden suç işlenmesinin önlenmesi ve tekrar sosyal hayata dönmelerinin özendirilmesi ile kanunlara daha sadık bir kişiliğe büründürülmeleri gerektiği vurgulanmıştır²⁴³.

Çağdaş ve hümanist bir ceza infaz rejiminin, verilen cezaların yalnızca mağduru tatmin ederek suç işleyen kişiye acı ile ızdırap vermek ya da toplumsal düzeni bozan suçluya ortaya çıkan haksızlığı ödettirmek ve bununla birlikte suçluyu da kendisinden intikam almak isteyen mağdur ve yakınlarından korumak amacına hizmet etmeyeceği kabul edilmelidir²⁴⁴.

Bu genel değerlendirmeler sonrasında ilk olarak cezalandırmanın amacının ne olduğuna yönelik iki temel teori niteliğindeki mutlak ve nispi teoriler ortaya konulmaya çalışılacak ve ceza sorumluluğunun esasına yönelik çeşitli okulların değerlendirmeleri ele alınacaktır. Sonrasında ise infazın temel amaçlarından olan hükümlünün yeniden topluma kazandırılması amacı bakımından koşullu salıverilmenin önemi ifade edilerek bu bölüm nihayete erdirilecektir.

²⁴² Cezalandırmanın amacının ne olduğunun tarihsel gelişim içinde değerlendirilmesi için bkz. Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 25-40.

²⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 197-205.

²⁴⁴ İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç vd., **Yaptırım Teorisi**, s. 79 vd.

A. Cezalandırmanın Amacına Yönelik Teoriler

1. Mutlak Teoriler

Salt adaletçi teoriler olarak da ifade edilebilecek²⁴⁵ mutlak teoriler, klasik okul²⁴⁶ içerisinde yer alan ve cezalandırmayı başlı başına amaç kabul eden teorilerdir²⁴⁷. Adalet ve kefarete kavramlarını temel alan bu yaklaşım neticesinde cezaların sertleşmesi ile karşı karşıya kalınması söz konusudur. Geçmişle hesaplaşılması gerektiğini ve mutlaka toplum düzenini bozan davranışın cezalandırmasını hedefleyen bu teoride failin ya da toplumun geleceği ile ilgilenilmez. Nitekim cezalandırmanın özünde geçmiş vardır ve bunun sonucunda da daha ağır bir cezalandırma öngörülmektedir²⁴⁸.

Mutlak teorilerin incelenmesine geçmeden önce, yukarıda da ifade edildiği üzere içerisinde yer aldığı değerlendirilen klasik okulun ele alınması isabetli olacaktır²⁴⁹. Cezalandırmanın amacını ortaya koymaya çalışan ilk ekol olan ve zaman olarak önce geldiği için klasik okul olarak adlandırılan ekole göre suç ile bozulan toplum düzeni, cezalandırma ile sağlanır. Toplum düzenini bozan davranışlar cezalandırılır ve bu sebeple de düşünce suçları cezalandırılmaz. Birey topluma dahil olurken birtakım özgürlüklerinden feragat eder ve bu feragat ettiği özgürlükler kadarı ondan geri alınabilir²⁵⁰. Bu cezalandırmanın sınırını oluşturur²⁵¹.

Klasik okul taraftarlarının neredeyse tamamı, kusurun manevi sorumluluğa, manevi sorumluluğun da irade özgürlüğüne dayandığını kabul ederek bundan dolayı da irade özgürlüğü olmayan örneğin akıl hastası bir bireyin cezai sorumluluğu olmadığını ileri sürmektedirler. Aklın cezalandırmayı sonuçlaması şeklinde bir

²⁴⁵ Cezalandırmanın amacına yönelik teorilerin ceza hukukunun özel işlevi altında ele alınması ve bu bağlamda mutlak teorilerin salt adaletçi teoriler şeklinde ifade edilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 46.

²⁴⁶ Cezalandırmanın amacına yönelik teorilerin ceza sorumluluğunun esasî şeklinde ele alınması ve klasik okul, pozitivist okul, üçüncü okul ve toplumsal savunma akımı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 65-73.

²⁴⁷ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 540.

²⁴⁸ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 845; Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 6.

²⁴⁹ Klasik okul ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 65-66.

²⁵⁰ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 540.

²⁵¹ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 65; Nur Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan**, İzmir, 2001, s.338.

yaklaşımı benimseyen klasik okula getirilen eleştirilerden ilki iradenin özgürlüğünün tartışmalı olması, ikincisi ise kusurun varlığı ya da yokluğunun suiistimale açık olmasıdır. Bu sistem faili esas almadığı ve bireyi yok saydığı için günümüz perspektifinden eleştirilir zira bu durumun yaptırımları uzun vadede etkisiz kıldığı ve cezalandırma amacını tehlikeye soktuğu ifade edilmelidir²⁵².

Mutlak teoriyi benimseyen yazarlar, hiçbir amaç olmasa da aklın cezalandırmayı gerektirdiğini ifade etmektedirler²⁵³. Bu teoride suçlu değil, suça konu eylemin esas alındığı ve buna göre cezalandırmanın yapıldığı ifade edilmektedir. Tarihsel süreç içinde *Kant* ve cezanın hukukun inkarının inkarı niteliği olduğunu belirten²⁵⁴ *Hegel*²⁵⁵ tarafından benimsenen teori, kefaret ve adalet kavramlarını esas alması ile ön plana çıkmaktadır²⁵⁶.

Özünde kusur kavramına dayanan bu görüşte kusur; insan onuruna dayalı, insanın kendi eylemlerini şekillendirebilme özgürlüğü olarak açıklanabilen irade özgürlüğü ile açıklanır ve fakat iradenin özgürlüğünün tartışmalı olması yönündeki değerlendirmeler ile birlikte bu teori de eleştirilmektedir²⁵⁷. Cezalandırmanın yalnızca adaleti sağlamak için değil toplumsal barış içinde kişilerin bir arada yaşamalarının gerçekleştirilmesine hizmet etmesi gerektiği belirtilerek temele alınan kavramlardan adaletin göreceli olması sebebiyle zamana ve ülkeye göre değişiklik arz edeceği düşünceleri eleştirilerin temelinde yer almaktadır. Öte yandan cezalandırma yetkisini elinde bulunduran devletin, bazı önemsiz suçlar ile çocuklar, ilk kez suç işleyen insanlar gibi bazı faillerde affetme yetkisini kullanabileceği, diğer temel kavram olan ve kişilerin intikam alma isteğini yansıtan kefaretin ise tüm suçlar için aynı yoğunlukta sağlanamayacağı²⁵⁸ ve cezanın adaletin gerektirdiği her durumda değil ve yalnızca

²⁵² Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, s. 339.

²⁵³ Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, s.338.

²⁵⁴ *Ibid.*

²⁵⁵ Hegel suçun işlenmesiyle toplumsal düzenin bozulduğunu ve ancak bu suçu işleyen kişinin cezalandırılmasıyla yeniden toplumsal düzenin tesis edileceğini ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 81.

²⁵⁶ İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 46; Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 80; Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 6.

²⁵⁷ Artuk/Gökçen, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 846; Cole/Smith/DeJong, *Criminal Justice in America*, s. 6.

²⁵⁸ Tüm suçlarda intikam alınması isteminin eşit olmayacağı ifade edilerek örneğin cinsel saldırı suçunda cezalandırma söz konusu olmazsa mağdurun veya ailesinin intikam almaya kalkışabileceği ve fakat uyuşturucu madde kullanımı suçunda cezalandırma yapılmamasının aynı düzeyde bir intikam alınması isteği uyandırmayacağı yönünde bkz. Yenidünya, *Şartla Salıverme*, s. 82.

toplumsal bir çıkar gerekli kıldığı takdirde uygulanması gerektiği²⁵⁹ de yöneltlen eleştiriler kapsamında dile getirilmiştir²⁶⁰.

a. Kefaret Teorisi

Mutlak teorilerden ilki uyarınca cezalandırma, geçmişle hesaplaşmanın ana eksenini oluşturur, zira ceza geçmişteki kötülüğe kötülükle karşılık vermektir²⁶¹. Bir arada yaşamanın doğal sonucu olarak da bu karşılık zorunludur. Görece bir ahlak anlayışına dayanan²⁶² bu teoride ilk zamanlarda görülen teorilerin etkisi olduğu ve göze göz, dişe diş mantığı²⁶³ ile ve öç alma, ödetme amacıyla gerçekleştirilen cezalandırma faaliyeti söz konusudur²⁶⁴. Bu teorinin sıkı bir şekilde uygulanmasının çok sert cezaları karşımıza çıkardığını ifade etmek mümkündür²⁶⁵.

b. Adalet Teorisi

Adaletin kötülük yapanın mutlak bir biçimde karşılık bulmasını gerektirdiğini savunan bu teori uyarınca suçun işlenmesiyle toplumsal yaşamda varlığı kabul edilen adil denge bozulur ve bozulan bu adalet dengesi de ancak etkili bir cezalandırma ile sağlanır²⁶⁶. Dolayısıyla belirli bir amaca hizmet etmese dahi salt adaletin sağlanması düşüncesiyle ceza verilmesi isabetli olacaktır²⁶⁷. Bu teoride denkleştirici değil dağıtıcı adaletin²⁶⁸ esas alındığını söylemek mümkündür²⁶⁹.

Teorinin savunucularından *Kant*'ın verdiği örnekten yola çıkılırsa bir adada tek bir hükümlü kalsa ve diğer tüm kişiler bir arada yaşadıkları toplumu ortadan kaldırma

²⁵⁹ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 47.

²⁶⁰ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 82.

²⁶¹ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 540.

²⁶² Centel, **Cezanın Amacı ve Belirlenmesi**, s.338.

²⁶³ Söz konusu felsefenin İncil'de yer aldığı ve genel olarak bu teorinin de kaynaklarından olduğu yönünde bkz. Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 6.

²⁶⁴ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 845; Centel, **Cezanın Amacı ve Belirlenmesi**, s.338.

²⁶⁵ Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 6.

²⁶⁶ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 540.

²⁶⁷ Centel, **Cezanın Amacı ve Belirlenmesi**, s.338.

²⁶⁸ Denkleştirici adaletin özellikle bireyler arasında eşya ve hizmetlerin alışverişinde karşımıza çıkan ve temelinde edim ve karşı edimin aritmetik bir eşitliği ifade etmesi ve bu bağlamda herkese eşit olanın verilmesi şeklinde; dağıtıcı adaletin ise salt eşitliğe dayanmayan orantılı bir eşitlik düşüncesini yansıttığı yönündeki açıklamalar ve ayrıntılı bilgiler için bkz. Vecdi Aral, **Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine**, 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 37-40.

²⁶⁹ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 845.

konusunda anlaşmaya varsa bile, hükümlü hakkında hükmolunan ölüm cezası infaz edilmelidir zira ortada toplum kalmamış olsa bile o kişinin cezalandırılması aklın emri doğrultusunda adaletin gereğinin yerine getirilmesi için gerçekleştirilmelidir²⁷⁰. Buna karşılık yapacağımız hiçbir cezalandırmanın hiçbir zaman uyuşmazlığın tüm taraflarını tam olarak tatmin etmeyecek olması, teoriye getirilen eleştirilerden²⁷¹ biri olarak vurgulanmalıdır²⁷².

2. Nispi Teoriler

Yararcı teoriler²⁷³ olarak da ifade edilen ve toplumun korunması amacının ön plana çıktığı nispi teorilerde²⁷⁴, cezalandırmanın mutlak amaç olduğu mutlak teorilere karşılık cezalandırmanın topluma olan faydası gözetilmektedir²⁷⁵. Pozitif okul taraftarı olarak ifade edebileceğimiz bu görüş uyarınca, mutlak teorilerde kabul edilenin aksine irade özgür değildir. Bu sebeple de kusur kavramı farklı yorumlanmaktadır²⁷⁶. Yine bu görüş uyarınca cezalandırmanın temelinde suç işlenmesinin önlenme amacı yatmaktadır²⁷⁷.

Bu teori esasında bilime, ampirik çalışmaya dayanmakta olup konu ile ilgili sosyal deneyler yapılmaya başlanmıştır. Pozitif bilimlerden istifade ederek cezanın amacını ortaya koymaya çalışan bu okul iradenin özgür olmasını reddederek suçluyu esas alır. Deney ve gözlemle amacını gerçekleştirmeye çalışan bu okul somut suçludan hareket ettiği için tehlikelilik kavramını öne çıkararak bireyin cezalandırılmasının nedenini, toplum için taşıdığı tehlikelilik olarak açıklar. Suç içsel ve dışsal olarak ele alındığı için tehlikelilik de içsel ve dışsal olarak değerlendirir. Failin tehlikeliliğini ortadan kaldırmaya yönelik yaptırımlara yönelerek yeniden kendisi ve toplum için tehlikeli hale gelmeyeceği yaptırımlar hedeflenir. Metotsal olarak farklı olan pozitif okul iradenin özgür olmadığı varsayımına dayanması, suçu değil suçluyu esas alması, ıslah edilemeyeceklerin ihracı neticesini doğuracağı için eleştirilmektedir. Ayrıca

²⁷⁰ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 46.

²⁷¹ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 846.

²⁷² Mutlak teorilerin eleştirisi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 541-543.

²⁷³ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 47.

²⁷⁴ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 543.

²⁷⁵ Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7.

²⁷⁶ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 847 vd.

²⁷⁷ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 47.

suçluyu aşırı bir sorumsuzluğa itmesi ve sorumsuz olanların da cezalandırılması sonucu doğurması da eleştirilmektedir. Önleyici araçlar, tamir edici araçlar, zorlayıcı araçlar, tasfiye edici araçlar olmak üzere dört grup ceza olması gerektiğini belirten pozitif okulun kazanımlarına güvenlik tedbirlerinin sisteme dahil edilmesi, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, HAGB uygulamaları örnek olarak gösterilebilir²⁷⁸.

Önde gelen temsilcilerine *Paul Johann Anselm von. Feuerbach* ve *Franz von. List'in* örnek olarak gösterilebileceği bu teoride suç değil suçlu esas alınmaktadır ve kusurun suçlunun dışındaki etmenlerle de şekillendiğini unutmamak gerekir²⁷⁹. Mutlak teorilerde geçmişle hesaplaşma söz konusu iken bu teorinin özünde geleceğe yönelik bir amaç mevzubahistir²⁸⁰. Geleceğe yönelik bu amaçların caydırma, önleme ve topluma kazandırma olduğunu ifade etmek mümkündür.

TCK sistematığının nispi teoriler çerçevesinde, mutlak teoriyi de yok saymadan hareket ettiğini ve CGTİHK m. 3'te²⁸¹ belirtilen infazın temel amaçları arasında yer alan önleme amacı ile hükümlünün tekrar suç işlenmesini önleyici etmenleri kuvvetlendirmek amaçlarının bu bağlamda kanuni düzenlemede yer aldığını ifade etmek mümkündür.

a. Genel Önleme Amacı

Özünde cezalandırma ile fail dışında toplumun diğer bireylerinin suç işlemesinin önüne geçilmesinin yattığı genel önleme amacında ağır değil ama mutlak cezalandırma yapılması gerektiği belirtilmektedir²⁸². Bu noktada suçun işlenmesi

²⁷⁸ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 847 vd.

²⁷⁹ Teorinin temelinde *Jeremy Bentham*'ın görüşlerinin yer aldığı ve takipçileri ile birlikte XVIII. yüzyılda İngiltere'de kısasın anlamsızlığı karşısında yararcılık görüşünü ileri sürdükleri ifade edilmektedir. Burada özellikle kişilerin davranışlarının getiri ve götürülerini dikkate alarak hareket etmesi ve potansiyel suçluların cezanın önleyici ve caydırıcılığı amaçları doğrultusunda suç işlemekten vazgeçebileceği yönündeki değerlendirmeler için bkz. Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 83; Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 527.

²⁸⁰ Centel, **Cezanın Amacı ve Belirlenmesi**, s. 340; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 527.

²⁸¹ CGTİHK m. 3 düzenlemesi şu şekildedir:

İnfazda temel amaç

Madde 3- (1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.

²⁸² Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 548.

sonrasında yaptırımsız kalmadığının toplumun diğer fertleri tarafından görülmesi elzemdir²⁸³. Dolayısıyla bu teorinin esaslı kısımlarından birisi cezanın mutlak uygulanabilir olmasında karşımıza çıkmaktadır²⁸⁴.

Bu görüşü savunan düşünürlere göre, kişinin yaptığı hukuka aykırı eylem neticesinde mutlaka cezalandırıldığının diğer toplum fertleri tarafından görülmesi öncelikle hukuk düzenine duyulan güveni güçlendirir. Pozitif ve negatif genel önleme²⁸⁵ olarak ikiye ayrılabilen genel önleme teorisi, doğal olarak sıkı bir kanunilik ilkesinin kabulünü gerektirir. Zira bireylerin hangi hukuka aykırı eylemleri işlediklerinde nasıl bir müeyyide ile karşı karşıya kalacaklarını bilmeleri gerekmektedir ki o hukuka aykırı eylemi işlemekten imtina edebilsinler.

Öte yandan bu teoride toplumda suç işlenmesinin önlenmesi esas alındığı için, bireyin toplum için cezalandırılması teoriye gelen eleştirilerden biri olarak ifade edilmelidir²⁸⁶. Ayrıca genel önlemede suçlunun karşı karşıya kalacağı cezai müeyyidenin ağırlığı konusunda kriter ortaya koyulamaması, genel önlemeyi sağlama amacı ile hareket edildiğinde ağır cezalara gidilebileceği ve fakat cezanın kişinin kusuru ile orantılı olması gerektiği yönünde eleştiriler²⁸⁷ de mevcuttur²⁸⁸. Bununla birlikte genel önleme amacının suç işlenmesinin önlenmesi için yeterli kalamayacağı ve bu nedenle hükümlünün sosyal hayata uyumunun sağlanması ve yeniden sosyalleşmesi için de ayrıca birtakım çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmelidir.

İnfaz rejimimizde kabul ettiğimiz genel önleme amacının ne ölçüde başarılabildiği net verilerle ortaya konulabilmiş değildir. Zira yetkili makamlarca ortaya konulan istatistikler doğrultusunda toplumda kaç kişinin yalnızca genel önleme amacı doğrultusunda cezai bir soruşturmayla maruz kalmamak ve yaptırıma uğramamak için suç işlemekten alıkonulduğunun anlaşılması güçtür. Bu doğrultuda

²⁸³ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 847.

²⁸⁴ *Beccaria'nın* cezaların mutlak uygulanabilir ve kaçınılmaz olması gerektiği yönündeki görüşü için bkz. Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, s. 129 vd.

²⁸⁵ Pozitif genel önleme toplumda hukuk bilincinin ve hukuka güvenin güçlendirilmesine hizmet ederken, negatif genel önleme ise suç işleyen kişilerin cezalandırılacağı yönünde bir korkutma sağlayarak toplum içerisindeki kişilerin hukuka uygun davranmasını sağlamayı hedefler.

²⁸⁶ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 847; Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7

²⁸⁷ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 49.

²⁸⁸ Genel önleme teorisine yöneltelen eleştiriler ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 549-551.

istatistik biliminden yararlanarak ortaya doğru verilerin konulması, suç ve ceza politikasının belirlenmesi ile birlikte uygulanacak infaz rejiminin kararlaştırılmasında da etkili olacaktır.

b. Özel Önleme Amacı

Bireysel caydırıcılık olarak da ifade edilebilecek²⁸⁹ cezanın özel önleme amacıyla failin esas alındığını ve failin yeniden suç işlemesini engellemeye çalışmanın söz konusu olduğunu ifade etmek gerekmektedir²⁹⁰. Bu görüşe göre cezanın niteliğini kusur değil önleme amacı belirler ve suç değil suçlu esas alındığından o suçluya özel tedbirlerin değerlendirilmesi mümkün hale gelebilecektir²⁹¹. Resosyalizasyonun ana eksenini oluşturduğu bu teoride sosyal devlet anlayışının karşımıza çıkar ve bu suretle de cezaların çeşitlenmesi, bireye özel cezaların ortaya konulması amaç ve sisteme katkı olarak sağlanır. Öte yandan hükümlünün ıslahı da burada önem arz etmektedir²⁹².

Bu noktada özel önlemenin öncelikle suçluyu hakkında uygulanacak olan cezanın şiddetiyle korkutmak ve su sebeple onun yeniden suç işlemesini önlemek, ikinci olarak suçlunun sınırlandırılması ile toplumu suçludan korumak ve nihayet suçluyu uygulanacak program dahilinde rehabilite ederek yeniden sosyalleştirmek olmak üzere üç biçimde gerçekleştirilebileceğini ifade etmek mümkündür²⁹³.

Cezalandırmada temel amacın özel önleme olduğunu ifade eden düşünürlerden *von. Liszt'e* göre; tesadüfi suçluların başka suç işlemelerinin önlenmesi, iyileşmesi mümkün olan hükümlülerin kabul edilen infaz rejiminde uygulanacak programlar doğrultusunda iyileştirilmesi ve yeniden sosyalleştirilmesi, iyileşmesi mümkün olarak gözükmeyen ve suç işlemeyi alışkanlık haline getiren itiyadi suçlular açısından ise bunların belirli bir süre topluma zarar veremeyecek hale getirilmesi sağlanmalı ve bu

²⁸⁹ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 85.

²⁹⁰ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 543.

²⁹¹ Koşullu salıverilmenin esas fonksiyonunun cezanın özel amacı ile ilgili olduğu yönündeki değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 526.

²⁹² Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7; Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 848; Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 85.

²⁹³ Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7; Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 848; Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 85.

noktada hükümlünün yeniden sosyalleşmesine hizmet etmeyen kısa süreli hapis cezalarının uygulanmamalıdır²⁹⁴.

Özel önlemenin cezalandırmada amaç olarak kabul edilmesi; suç işleyen kişinin yeniden sosyalleştirilmesinin tek amaç olarak benimsenmesinin cezanın yerine tedavi yöntemlerine bırakacağı ve bu durumda da suçun bir hastalık olarak değerlendirileceği ifade edilerek²⁹⁵ eleştirilmiştir²⁹⁶.

3. Karma Teori

Mutlak ve nispi teorilere getirilen eleştiriler değerlendirildiğinde, her iki yaklaşımın da tek başına cezalandırmadaki amacı açıklamada tatmin edici sonuçlara ulaştırmadığı kabul edilmiş ve cezanın hem kefaretin karşılığı olarak uygulanması ve adaletin sağlanması için önemli olduğu hem de önleme ile birlikte caydırıcılığı sağladığı şeklinde geçmişle hesaplaşmayı göz ardı etmeyen²⁹⁷ ve fakat geleceğe yönelik de bir nitelik taşıyan karma teori ortaya çıkmıştır²⁹⁸.

Korkutma ve kitleleri tatmin amacını birlikte ele alan karma teori, iki yaklaşımdan farklı olarak iradenin serbestliği üzerine sistemi inşa etmez. Suç sadece hukuki değil, sosyolojik ve psikolojik bir olgudur ve suçun işlendiği andaki iradeyi tespit etmek yeterlidir, öncesi ve sonrasının bir önemi yoktur. Hem toplumun suça karşı korunması hem de suçlunun toplumdan korunması gerektiğinin ifade edilmesiyle birlikte ihkak-ı hakkın önüne geçilebilmesi için devlet eliyle cezalandırma yapılmasının kaçınılmaz olduğunu ortaya koyan bu teori uyarınca cezalandırma kamusal otorite adına yapılmalıdır²⁹⁹.

Uzlaştırıcı teori olarak da ifade edilen bu teoride salt adaletçi teoriler ile yararcı teoriler, cezanın failin kusuru doğrultusunda belirlenmesi ve kusur çerçevesinde kalarak genel ve özel önleme amaçlarının da gözetilmesi şeklinde karma bir yol

²⁹⁴ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 47.

²⁹⁵ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 49.

²⁹⁶ Özel önleme teorisine yöneltilen eleştiriler ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 544-548.

²⁹⁷ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 551.

²⁹⁸ Centel, **Cezanın Amacı ve Belirlenmesi**, s. 347; Cole/Smith/DeJong, **Criminal Justice in America**, s. 7.

²⁹⁹ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 849.

benimsenmiştir³⁰⁰. Öte yandan Modern Okul olarak ifade edilen Pozitivist Okul karşısında daha tutucu kanat olan Klasik Okul da gelmiştir ve bu ikisinin mücadelesi Okullar Mücadelesi olarak isimlendirilmiştir. Bu mücadeleden de uzlaştırıcı teoriler baskın çıkmış ve günümüzde kabul edilen ceza hukukunun evrensel ilkelerinin temellerinin atılmasında ve uluslar üstü sayılan bu ilkelere dayanan amaçlarının oluşturulmasında etkili olmuştur³⁰¹.

Gerçekten de cezanın yalnızca mutlak teoriler çerçevesinde adalet ya da kefarete anlayışı içinde ya da nispi teoriler doğrultusunda önleme ya da caydırıcılık perspektifinden ele alınması eksik değerlendirmelere götüreceği gibi, bu bağlamda ceza ve infaz kurumlarının da yanlış ele alınması sonucunu doğurabilecektir. Nitekim ceza ve infaz aşamasında suçluların rehabilite edilmesi ve topluma yeniden kazandırılması gerekliliği artık yadsınamaz bir gerçek iken, cezalandırmada ödetme amacının da var olduğu ve bu doğrultuda ceza hukukunun temel ilkelerinden kusur ilkesi doğrultusunda suçluların cezalandırılması ve genel olarak toplumun korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla birlikte infaz rejiminin de bu yönde tesis edilmesi önem arz etmektedir³⁰².

B. Yeniden Topluma Kazandırma Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme

İnfazın amaçlarından birisi de onarıcı adalet anlayışının yansıması olarak, hükümlünün sosyalleşmesinin sağlanması ile birlikte yeniden topluma kazandırılmasıdır³⁰³. Bu amaç CGTİHK m. 3'te düzenlenen infazın amaçlarından *“hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek”* doğrultusunda değerlendirilmeli ve benimsenen infaz rejiminde bu yönde adımlar atılmalıdır³⁰⁴. Bu bağlamda hükümlünün yeniden topluma kazandırılması³⁰⁵, infaz kurumunda kaldığı süre içinde gerek hükümlünün gerek de kamusal otoritenin hükümlünün serbest kalıp toplumsal

³⁰⁰ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 49.

³⁰¹ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 50-51.

³⁰² Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 90.

³⁰³ Hükümlünün sosyalleşmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 45.

³⁰⁴ Stefani/Levasseur/Boulloc, **Droit Pénal Général**, s. 580 vd.

³⁰⁵ İnfazın yeniden topluma kazandırma amacı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Yasemin Işıқтаç, “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, S. 1, 2013, s. 625-638; Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 136-230.

yaşama döndükten sonra bu yaşama ayak uydurmasını sağlamak ve mükerrirliğini önlemek için gösterilen çabaların bütünü olarak ifade edilmektedir³⁰⁶. Bu noktada hükümlünün yeniden topluma dönme hakkı olduğu ve salıverildikten sonra sosyal sorumluluk perspektifinden toplumla entegrasyonunun sağlanması hedefi doğrultusunda da gerekli infaz rejiminin tatbik edilmesi ve bu hedefe ulaşılmasını sağlayacak biçimde personel ve organizasyon düzenlemesi yapılması gerektiği ifade edilmelidir³⁰⁷.

İnfazın yalnızca genel önlemeyi sağlayarak suç işlenmesini önlemek ve toplumu suç işlenmesine karşı korumak gibi bir amaca hizmet edemeyeceği, bu amacın varlığı ile birlikte hükümlünün sosyalleşmesi ile topluma dönüşünü kolaylaştırmak ve bu şekliyle de hükümlünün kurallara uyan bir kişiliğe bürünmesini hedeflemesi gerektiği ifade edilmelidir. Bu bağlamda hükümlünün infaz kurumunda bulunması ile birlikte ortaya çıkacak “cezaevilileşme”³⁰⁸ sorununa da çözüm getirilecek ve hükümlünün cezaevi alt kültürünü benimsemesinin önüne geçilmeye çalışılacaktır³⁰⁹.

Yeniden topluma kazandırma amacının esasında Anayasa’da yer alan insan haysiyetinin dokunulmazlığı ve sosyal devlet ilkesinin bir yansıması olduğunu belirtmek mümkündür. Gerçekten de Anayasa m. 5 hükmü uyarınca devletin görevlerinden birisi, “*insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak*”tır. Öte yandan insan onuru³¹⁰ kavramına yer veren Anayasa’nın 17. maddesi³¹¹ ile infazda gözetilecek ilkelerin düzenlendiği CGTİHK m. 6/1-b³¹² birlikte değerlendirildiğinde hapis cezalarının infazında insan onuruna uygun muamele yapılması gerektiği ortaya konulmuştur.

³⁰⁶ Yokuş Sevik, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi” s. 336; Pınar Bacaksız, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, 2014, s. 4920 vd.

³⁰⁷ Sami Selçuk, “Cezanın Çektirilmesinin Değişmezleri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 2000, s. 27.

³⁰⁸ Cezaevilileşme ve cezaevi alt kültür ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 60; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 248-251.

³⁰⁹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 46-47.

³¹⁰ İnfaz hukukunun temel ilkelerinden insan onurunun dokunulmazlığı ile ilgili bkz. Uygun, **Kamu Hukuku İncelemeleri-İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik**, s. 45-85; Özen, **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku**, s. 34-35; Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 99-103.

³¹¹ Madde 17- “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir... Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.”

³¹² “...Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan

Yeniden topluma kazandırmanın, devletin temel hak ve özgürlüklerden kaynaklanan ve insan onuruna saygı ilkesinin bir yansıması olarak bir ödevi niteliğinde olduğunu ve insan haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi şeklinde ifade edebileceğimiz sosyal adaleti³¹³ sağlamanın da yine devletin görevleri arasında yer aldığını ifade etmek gerekmektedir³¹⁴.

Bu bağlamda CGTİHK m. 7’de ifade edilen ve yeniden topluma kazandırma amacına hizmet eden normatif düzenlemenin incelenmesi isabetli olacaktır³¹⁵. Şüphesiz “iyileştirme” olarak ifade edilen kavram doğrultusunda yapılacak çalışmalar ile birlikte hükümlülerin infaz kurumunda kaldıkları süre içinde eğitim ve öğretim faaliyetine katılmaları, kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak aktiviteler içinde olmaları önem arz edecektir. Böylece hükümlülerin yeniden suç işlemelerinin önüne geçilmeye çalışılacak ve infaz rejiminin daha faydalı sonuçlar ortaya koyması mümkün hale gelecektir³¹⁶.

Özü itibariyle isabetli olan bu değerlendirmede yer alan “iyileştirme” kavramına ise eleştirel şekilde yaklaşılması gerekmektedir. Gerçekten de *“bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını, yetersizliğini gidermek veya bozuk olan ruhsal durumunu düzeltmek amacıyla uygulanan tedavi, rehabilitasyon, rehabilite”*³¹⁷ anlamına gelen iyileştirme, esas itibariyle hastalar için kullanılacak bir terim olup hükümlülerin iyileştirilmesi gereken insanlar olarak gösterilmesi terminolojik olarak hatalıdır³¹⁸. Bir diğer anlamı “ıslah”³¹⁹ olan iyileştirmenin bu anlamının da artık çağdaş bir yaklaşımı benimsemediği ve iyileştirmek, düzeltmek, yola getirmek olarak karşımıza çıkan ıslah etmek kavramının tıpkı infaz ile amaçlandığı ileri sürülen bir

maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir...”

³¹³ AYM, E. 1984/9, K. 1985/4, T. 18.2.1985, RG. 26.6.1985/18793.

³¹⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 48.

³¹⁵ CGTİHK m. 7 hükmü şu şekildedir:

İyileştirmede başarı ölçütü

Madde 7- (1) Hapis cezalarının infazında hükümlülerin iyileştirilmeleri amacını güden programların başarısı, elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür. Bunun için iyileştirme çabalarına yönelik olarak hükümlünün istekli bulunması teşvik edilir.

(2) Hapis cezasının, kendisinde var olan zararlı etki yapıcı niteliğini mümkün olduğu ölçüde azaltacak biçimde düzenlenecek programlar, usûller, araçlar ve zihniyet doğrultusunda yerine getirilmesi esasına uyulur. İyileştirme araçları hükümlünün sağlığını ve kişiliğine olan saygısını korumasını sağlayacak usûl ve esaslara göre uygulanır.

³¹⁶ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 49.

³¹⁷ <https://sozluk.gov.tr> (E.T. 16.01.2023).

³¹⁸ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 50.

³¹⁹ <https://sozluk.gov.tr> (E.T. 16.01.2023).

başka kavram olan “hükümlülerin normalleştirilmesi” ile birlikte sorunlu bir bakış açısını yansıttığını söylemek mümkündür. Sorunun sadece tercih edilen kelimelerden kaynaklanmadığı ve bir zihniyet değişiminin şart olduğu da bu noktada ifade edilmelidir.

Her ne kadar suçu meslek edinen kişiler, mükerrirler ve tehlikeli suçluların topluma yeniden kazandırılmasının imkansıza yakın olduğu şeklinde görüşler mevcut olsa da³²⁰ şüphesiz bu suçluların da özgürlüklerine kavuştuklarında sosyal hayat içinde en uyumlu şekilde yer almaları ve bunu sağlayacak nitelikte bir infaz rejimi öngörülmesi önem arz etmektedir.

Tüm bu açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde, koşullu salıverilme müessesesinin hükümlünün yeniden topluma kazandırılması amacına hizmet edeceği, hükümlünün özgür hayata uyum sağlamasını kolaylaştıran bir denetim süresi içerdiği, bu süre içinde suç işlemeyerek ve öngörülen yükümlülükleri yerine getirerek hükümlünün topluma entegrasyonunun kolaylaşacağı ifade edilmelidir. Benzer şekilde koşullu salıverilebilmesi için iyi halli olması gereken hükümlü, infaz kurumunda geçirdiği süre içinde tavır ve davranışlarında azami özeni gösterecek ve bu bağlamda cezaevilileşme tehlikesinden kendisini uzak tutmaya çalışacaktır. Bir hükümlünün salıverilmeyi umut ettiği anda, özgürlüğünü yeniden elde etmesi amacıyla gereken özen ve ihtimamı tüm hareketlerinde göstereceği kuşkusuzdur. Bu bağlamda koşullu salıverilme müessesesi de infazın amaçlarından hükümlünün yeniden topluma kazandırılmasına hizmet eden en önemli kurumlardan biri olarak kabul edilmelidir.

³²⁰ Yeniden topluma kazandırma kurumuna getirilen eleştiriler kapsamında bkz. Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 59-61.

İKİNCİ BÖLÜM:

KOŞULLU SALIVERİLME MÜESSESESİNİN UYGULANMASI

I. KOŞULLU SALIVERİLMENİN ŞARTLARI

Cezasının infazına başlanılan hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı verilebilmesi için; hükümlünün infaz kurumunda kaldığı süre boyunca iyi halli olduğunun tespiti, cezanın bir süre infaz kurumunda çekilmesi ve nihayet hükümlü hakkında koşullu salıverilmenin uygulanmayacağına ilişkin bir yasaklama bulunmaması gerekmektedir³²¹.

Koşullu salıverilmenin şartları ele alınırken kanun maddesinde öngörülen sıra gözetilmiş ve bundan ötürü öncelikle ilk fıkrada belirtilen hükümlünün koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için infaz kurumunda geçirdiği sürede iyi halli olması gerekliliği incelenmiş, akabinde maddenin devamında belirtilen süre şartı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nihayet genel bir şart niteliğindeki koşullu salıverilme yasağı bulunmaması hususu değerlendirilmiştir.

A. Hükümlünün İnfaz Sürecinde İyi Halli Olması

CGTİHK m. 107/1 düzenlemesinde koşullu salıverilmeden hükümlünün faydalanabilmesi için gerekli olan ilk şartın, hükümlünün ceza infaz kurumunda geçirdiği süreyi iyi halle geçirmesi gerektiği ifade edilmiştir³²². Bu husus madde metninde “*Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz*

³²¹ CGTİHK m. 107; AYM, E. 1991/15, K. 1991/22, T. 19.07.1991, RG. 31.07.1991/20946; AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.07.2021, RG. 27.10.2001/24566; AYM, Günay Okan, B. No: 2013/8114, T. 17.09.2014, §20.

³²² Mukayeseli hukukta iyi hal şartı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 479-488.

süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekir...” şeklinde belirtilmiş ve esasında koşullu salıverilme müessesesinin uygulanmasına yönelik kanunun düzenleniş biçiminden kaynaklanan sorunlardan ilki ile karşı karşıya kalınmıştır.

Gerçekten de hükümlünün koşullu salıverilmesi için gerekli olan şartlardan ilkinin iyi halli olma olarak düzenlenmesi, terminolojik olarak bakıldığında muğlaklığı ve bu sebeple de öngörülebilir olmamayı beraberinde getirmektedir. Nitekim bir kimsenin hayatında kötü ve sakıncalı bir durum olmaması şeklinde ifade edilebilecek “iyi hal” kavramı, esasında çok geniş bir anlam içermekte ve bu nedenle de sınırlarının saptanmasını uygulayıcıların inisiyatifine bırakma riskini taşımaktadır. Kanaatimizce “iyi” kelimesi yerine sınırları daha kolay çizilebilir bir terim kullanılmasının, öngörülebilirlik ve belirlilik ilkeleri açısından daha isabetli olacağı ifade edilmelidir. Ayrıca TCK m. 62 kapsamında cezanın belirlenmesi sırasında yapılan takdiri indirimin de kamuoyu tarafından “iyi hal indirimi” olarak nitelendiriliyor olması iki kavramın karışıklığa sebebiyet verecek biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. İleride daha detaylı bir biçimde ele alınacağı üzere, özellikle infaz kurumunda geçen süreye ilişkin değerlendirmeyi içeren iyi hal tespiti için yeterli olmaması gerektiği de göz önünde bulundurulduğunda; CGTİHK m. 107/1 hükmünün *“Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içerisinde kurumun düzen ve işleyişini bozar eylemler içerisinde olmaması, alınacak psiko-sosyal raporlar doğrultusunda kriminolojik tehlikeliliğinin devam etmediğinin ve yeniden topluma uyum sağlamada başarılı olduğunun ortaya konulması gerekir.”* şeklinde revize edilmesi isabetli olacaktır.

Bu kapsamda sırasıyla iyi halin tespitinde dikkate alınacak hususlar 7242 sy. Kanun değişikliği öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrımda ele alınacak ve sonrasında da iyi halin tespitine karar verecek mercii özel durumlar da belirtilmek suretiyle ortaya konulacaktır.

1. İyi Halin Tespitinde Dikkate Alınacak Hususlar

a. 7242 sy. Kanun Değişikliği Öncesinde İyi Halin Tespiti

Koşullu salıverilmede hüsnühal³²³ olarak da ifade edilebilecek iyi halin tespitinde dikkate alınacak hususlar CGTİHK m. 89'da düzenlenmiş ve bu madde hükmü doğrultusunda değerlendirme yapılacağı hüküm altına alınmıştır³²⁴. CGTİHK birinci kitap içerisinde yer alan iyileştirme başlıklı dördüncü kısmın salıverilme için hazırlama başlıklı altıncı bölümünde yer alan bu düzenlemenin kanun sistematigi bakımından değerlendirildiği yer göz önünde bulundurulduğunda; münferit olarak koşullu salıverilmeye özgü düzenlenmesine karşılık farklı bir maddede hüküm altına alınması eleştirilmelidir. CGTİHK genelinde var olduğunu ifade edebileceğimiz sistematik sorununun burada da karşımıza çıktığını belirtmek gerekmektedir.

Maddede 7242 sy. Kanunun 36. maddesi ile değişiklik yapılmadan önceki halinde koşullu salıverilmede iyi halin saptanması başlıklı düzenlenen maddede hükümlünün infaz kurumu düzenliği için konulan kurallara içtenlikle uyması, yükümlülüklerini tam olarak gerçekleştirmesi ve iyileştirme programlarında yeniden sosyalleşmeye hazır olduğunun saptanmış olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda yukarıda iyi hal kavramı için getirmiş olduğumuz muğlaklık eleştirisinin, 7242 sy. Kanunla değişiklik yapılmadan önceki iyi halin saptanmasına yönelik getirilen kriterler için de geçerli olduğu belirtilmelidir.

Gerçekten de hükümlünün konulmuş kurallara içtenlikle uymasının aranması ile tam olarak neyin kastedildiği anlaşılamamış ve kurallara uymanın yeterli görülmemeyerek içtenlik şartının aranması da bu noktada isabetli gözükmemektedir. Benzer şekilde hükümlünün haklarını³²⁵ kullanırken aranan iyi niyet şartı da

³²³ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, s. 564.

³²⁴ CGTİHK m. 89 hükmünün ilk hali madde başlığı ile birlikte şu şekilde düzenlenmiştir:

Koşullu salıverilmede iyi hâlin saptanması

MADDE 89- (1) Hükümlünün, Kanunun 107 nci maddesinde öngörülen süreleri, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara içtenlikle uyarak, haklarını iyi niyetle kullanarak, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirerek geçirmiş ve uygulanan iyileştirme programlarına göre de toplumla bütünleşmeye hazır olduğunun disiplin kurulunun görüşü alınarak idare kurulunca saptanmış bulunması gerekir.

³²⁵ Hükümlünün haklarının ne olduğu ve bu yöndeki AİHM içtihadı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 206-225; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 163-189; Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 231-345; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 953-1078.

kanaatimizce yerinde olmamıştır. Her ne kadar Türk Medeni Kanunu m. 2’de hakkın kötüye kullanılması yasağı şeklinde bir kavram yer alsada bu durum infaz hukuku açısından hak temelli bir yaklaşım esas alındığında kabul edilemez. Öte yandan hükümlünün hangi koşullarda haklarını kötüye kullandığının kavramsal olarak muğlaklık barındırması sebebiyle öngörülebilir olmadığı ve karar mercilerine keyfilik tanıyabileceği, ceza hukuku bağlamında hakkın kötüye kullanılması şeklinde bir terminolojinin yer almadığını, yalnızca özel hukukta yer alan dürüstlük kuralının burada değerlendirilebileceğini ve bunun da isabetsiz sonuçlara ulaştıracağını kabul etmek gerekmektedir.

Bu noktada 7242 sy. Kanun değişikliği öncesinde iyi hal kavramının yarattığı muğlaklığa vurgu yapar nitelikte, iyi hal kavramı ile disiplin cezası almamanın anlaşılması gerektiği³²⁶ ve kanunda yer almayan iyi hal kavramı tanımlaması yerine CGTİHK m. 48 hükmü doğrultusunda değerlendirme yapılması gerektiği belirtilmiştir³²⁷. 7242 sy. Kanunla aynı dönemde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik’ten³²⁸ önce geçerli olan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğü’nün 134. maddesinde düzenlenen henüz kaldırılmamış disiplin cezası bulunan hükümlüler hakkında iyi hal kararı verilmeyeceği hükmü doğrultusunda iyi halin tespitinde hükümlünün disiplin cezası almamasının belki de en önemli kriter olduğu sonucuna ulaşılmalıdır³²⁹.

Değişiklik öncesinde iyi halli olma gerekliliğinin, koşullu salıverilme müessesesinin getiriliş amacına hizmet edecek biçimde incelenmediği ve amaca uygunluğa yönelik herhangi bir sağlıklı tespit yapılmaksızın otomatik olarak varlığının kabul edildiği ve varsayıldığı kabul edilen bu şartın ciddi bir denetime tabi tutulmadığı,

³²⁶ Yargıtay 7. CD, E. 2014/22848, K. 2014/20588, T. 01.12.2014; Yargıtay 9. CD, E. 2006/2732, K. 2006/4011, T. 03.07.2006.

³²⁷ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 383.

³²⁸ 29.03.2020 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³²⁹ Benzer yönde bkz. Yargıtay 9. CD., E. 2006/2732, K. 2006/4011, T. 3.7.2006; Yargıtay 3. CD., E. 2013/19717, K. 2013/27839, T. 3.7.2013.

bunun nihai sonucu olarak da koşullu salıverilmenin otomatik olarak uygulanan³³⁰ ve örtülü af³³¹ niteliğinde bir kurum olduğu ileri sürülmüştür³³².

Özellikle koşullu salıverilmenin getiriliş amacı göz önünde bulundurulduğunda, infaz kurumunda geçirilen sürede hükümlünün iyi halli olması koşulunun sıkı bir denetime tabi tutulması ve öngörülecek program neticesinde gerçekten iyi halli olduğu saptanan hükümlülerin bu müesseseden yararlanabilmesi oldukça büyük bir önem arz etmekteyken bunun ön koşulunun da yasal düzenlemelerin sarıh, öngörülebilir, sınırları net olması gerekliliğidir. Buna karşılık 7242 sy. Kanun ile değişiklik yapılmadan önce var olan düzenlemelerin bunu karşılamadığı, iyi halin tespitin yorum yoluyla infazın amacına engel olunmaması, sosyal programlara uyulması, eğitim programlarına katılma konusunda özverili olunması şeklinde uygulandığı³³³ ifade edilmelidir.

b. 7242 sy. Kanun Değişikliği Sonrasında İyi Halin Tespiti

7242 sy. Kanunun 36. maddesi ile CGTİHK m. 89 hükmü değiştirilmiş ve Geçici madde 9/2 hükmü uyarınca 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde “hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi halin belirlenmesi” başlığı ile yeniden düzenlenmiştir³³⁴. Madde metninde eski kanuni düzenlemede yer alan ve yukarıda

³³⁰ Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, s. 310.

³³¹ Siyasal iktidarların toplumsal tepkileri önlemek için af düzenlemesi yerine örtülü af niteliğinde koşullu salıverilme düzenlemeleri yaptığı yönünde değerlendirmeler için bkz. Centel, “Çağdaş Ceza İnfaz Hukukunda Özgürlüğü Bağlayıcı Cezalar ve Gelişmeler”, s. 50-51.

³³² Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları** s. 35.

³³³ Yargıtay 1. CD, E. 2016/5330, K. 2018/761, T. 26.02.2018.

³³⁴ CGTİHK m. 89 hükmü şu şekildedir:

“Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi hâlin belirlenmesi

MADDE 89 – (1) Hükümlüler, ceza infaz kurumlarında bulundukları tüm aşamalarda, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında idare ve gözlem kurulu tarafından iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere en geç altı ayda bir değerlendirmeye tabi tutulur.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılacak değerlendirmede, infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezaları dikkate alınır.

(3) Toplam on yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar ile terör suçları, örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar, kasten öldürme suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından mahkûm olanlar hakkında yapılacak açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin değerlendirmelerde idare ve gözlem

eleştirilen düzenlemeler büyük ölçüde varlığını korumakla birlikte hükümlülerin kurallara içtenlik şartı aranmadan uyup uymadığının değerlendirileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte eski düzenlemede yer almayan tekrar suç işleme olasılığı ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin de değerlendirileceği ifade edilmiştir.

Kanun değişikliği ile getirilen bir başka yenilik iyi halin tespitine yönelik değerlendirmelerin en geç altı ayda bir düzenli şekilde yapılacağı şeklindedir. Eski düzenlemeden farklı olarak yeni düzenlemede bir süre şartı getirilmesi ve bu bağlamda yapılacak değerlendirmelerin düzenli hale getirilmesi oldukça isabetlidir. Nitekim hükümlü hakkında yapılacak değerlendirmenin belirli bir sürece yayılması önemlidir.

Öte yandan gözlem ve sınıflandırma³³⁵ ile başlayan infaz rejiminde iyi halin tespitine yönelik yapılacak değerlendirmede hükümlünün katıldığı iyileştirme ve eğitim programları ile birtakım sosyal ve sportif faaliyetler, kültür ve sanat aktiviteleri, kitap okuma alışkanlığı ve nihayet kurmuş olduğu ilişkiler ve suç işlemek dolayısıyla duyduğu pişmanlık ile disiplin cezalarının dikkate alınacağı belirtilmiştir. Önceki düzenlemede hiçbir ayrıntıya yer verilmemesine karşılık 7242 sy. Kanunla getirilen bu düzenleme ile iyi halin tespitinde önem verilecek hususların kanuni temele oturtulması şüphesiz öngörülebilirliğin sağlanması ve keyfiliğin önlenmesi açısından olumlu bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Buna karşılık yalnızca cezaevi tehlikeliliğinin dikkate alınması ve fakat kriminolojik tehlikeliliğe madde metninde yer verilmemesi ise isabetsiz olmuştur.

kuruluna Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği bir Cumhuriyet savcısı başkanlık eder. Ayrıca, idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından belirlenen birer uzman kişi katılır.

(4) İdare ve gözlem kuruluna Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile izleme kurulundan katılan üyelere katıldıkları her bir toplantı günü için memur maaş katsayısının (500) rakamı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

(5) Kanunlarda iyi hâlliliğin arandığı durumlarda, hükümlülerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi bakımından bu madde hükümleri uygulanır.

(6) Açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin olarak tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri bir yılı geçemez.

(7) İdare ve gözlem kurulu tarafından yapılacak değerlendirmelere esas olacak ilkeler ve kurulun bu maddeye ilişkin çalışma usul ve esasları ile tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri yönetmelikle düzenlenir.”

³³⁵ Hükümlülerin infazının planlanması, gözlem ve sınıflandırması ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 254-266; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 135-139. Hükümlülerin suç gruplarına göre sınıflandırılması ile ilgili ayrıca bkz. İpek Özel, **Cezaevi Çalışmaları ve İskandinav Ceza İnfaz Sistemi**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 66.

CGTİHK m. 89 son fıkrasında iyi halin tespitine yönelik usul ve esasların çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiş ve bu bağlamda Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik çıkartılmıştır³³⁶. Yönetmeliğin 16. maddesinde iyi halin belirlenmesinde dikkate alınacak hususlar ele alınmış ancak ilk iki fıkrada CGTİHK m. 89 hükmüne aynen yer verilmiştir. Kanun hükmünden farklı olarak iyi halin tespitinde hükümlünün almış olduğu ödüllere de dikkat edileceği ifade edilmiştir. Burada normlar hiyerarşisine aykırı olacak biçimde kanun hükmünde yer almayan bir kriterin getirilmiş olması ve yönetmelikle kanun hükmünden ayrı bir düzenlemeye yer verilmesi isabetsiz olmuştur. Öte yandan hükümlünün infaz kurumunda geçireceği süre dikkate alınarak, altı aydan fazla infaz kurumunda kalacak hükümlüler için gelişim değerlendirme raporu, infaz kurumunda kalacağı süre altı aydan az olan hükümlüler için gözlem değerlendirme raporu tanzim edileceği belirtilmiştir. İdare ve Gözlem Kurulu tarafından en geç altı ayda bir yapılacak iyi hal değerlendirmesinde bu iki rapor ile birlikte üçüncü bir rapor türü olarak risk değerlendirme raporunun da hükümlü hakkındaki infaz dosyasındaki tüm bilgiler ile birlikte göz önünde bulundurulacağı ortaya konulmuştur³³⁷.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmeliğin 17. maddesine göre hükümlü hakkında iyi halli olmadığı kararı verilirse, altı aydan az ve bir yıldan fazla olmayacak şekilde yeniden değerlendirme tarihi de ayrıca kararlaştırılacaktır. Kanaatimizce kural olarak iyi hal tespitine yönelik değerlendirmelerin en geç altı ayda bir yapılması öngörülmüşken yeniden değerlendirme süresinin azami bir yıl olarak düzenlenmesi isabetsiz olmuştur. Bu sürenin de iyi hal tespitinde olduğu gibi altı aylık azami süre ile sınırlandırılmasının daha isabetli olacağı düşüncesindeyiz. Nitekim bu süre, hükümlünün davranışlarının tespiti ve iyi hal değerlendirilmesi bakımından yeterli bir süre niteliğini taşımaktadır.

Nihayet iyi halin tespitinde önem arz eden bir başka husus yönetmeliğin 31. maddesi uyarınca hükümlüler hakkında verilecek gelişim puanıdır. Hüküm uyarınca hükümlülerin katılım gösterdiği faaliyetler ve programların kendisi için artı puan teşkil edeceği ve alınan disiplin cezalarının ise eksi puan olarak genel değerlendirmeyi

³³⁶ 29.12.2020 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan ve 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe giren yönetmelik ile 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

³³⁷ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 37.

etkileyeceği kararlaştırılmıştır. 01.01.2022 tarihi itibarıyla başlayan hükümlülerin puanlama esasına göre değerlendirilmesi, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün “Eşik Puanlara Dayalı İyi Hal Değerlendirilmesine Başlanması” yazısı doğrultusunda hükümlülerin iyi halli olduklarının tespiti için minimum kırk beş puan elde etmeleri ve erken iyileşmenin saptanabilmesi için de asgari seksen puan almaları gerektiği ortaya konulmuştur³³⁸.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda 7242 sy. Kanunla değişiklik yapılmadan önceki halinde son derece genel ve muğlak ifadeler ile varlığı saptanmaya çalışılan ve bir anlamda otomatik olarak uygulandığı algısının haklı olarak yerleştiği iyi halin tespiti, söz konusu kanun değişikliği ile birlikte çok daha detaylı şekilde ele alınmış ve öngörülebilir bir nitelik kazanmıştır³³⁹. Her ne kadar yapılan değişikliklerin iyi halin tespitinde otomatik olarak uygulanma algısını yıkmayı amaçladığı ileri sürülse de ve bu yönüyle isabetli gözükse de infaz rejimini düzenleyen mevzuat hükümlerinde sıklıkla değişiklik yapılmasının sistemi karmaşık ve anlaşılabilir hale getirdiği³⁴⁰, bunun doğal bir sonucu olarak da hükümlülerde süreklilik arz edecek biçimde lehlerine değişiklik yapılması beklentisi yarattığı ifade edilmelidir.

Hükümlünün koşullu salıverilmesi için gerekli olan ve her bir infaz bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken³⁴¹ iyi halinin tespiti bakımından 7242 sy. Kanunla getirilen bu düzenlemelerin olumlu olmasıyla birlikte, özellikle disiplin cezalarının kaldırılması hususunda getirilen istisna bakımından ise kurumun af olarak algılanmasını güçlendirdiği ifade edilmelidir. Gerçekten de CGTİHK m. 48/3-b hükmü uyarınca hakederek salıverme tarihini geçmemek kaydıyla disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça hükümlü koşullu salıverilemez. Devam eden fıkrada da disiplin cezasının kaldırılması ve iyi halin kazanılması için gerekli süreler belirtilmiştir³⁴². Şüphesiz bu sürelerin tatbikinde, herhangi bir kusuru bulunmayan

³³⁸ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 38.

³³⁹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 384.

³⁴⁰ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 39.

³⁴¹ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 40.

³⁴² CGTİHK m. 48 hükmünün ilgili kısmı şu şekildedir:

“...*(3) Disiplin cezalarının infazı;*

b) Disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça koşullu salıverilme işlemi yapılmaz, ancak bu süre hakederek salıverme tarihini geçemez...

(4) İnfaz edildiği tarihten itibaren disiplin cezasının kaldırılmasında ve iyi hâlin kazanılmasında aşağıda belirtilen süreler esas alınır;

a) Kinama cezası onbeş gün,

b) Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası bir ay,

hükümlü hakkındaki disiplin cezasının geç infaz edilmesinin hükümlü aleyhine sonuç doğurması kabul edilmemeli, disiplin cezasının kesinleştiği tarihe öngörülen süre eklenerek disiplin cezasının infaz edilmiş sayılacağı tarih saptanmalı ve bu süre sonunda CGTİHK m. 48/4 hükmünde belirtilen süreler eklenerek hesaplama yapılmalıdır³⁴³.

Buna karşılık 7242 sy. Kanunla yapılan değişiklikle CGTİHK geçici m. 9 hükmünün ilk fıkrasında CGTİHK m. 48/3 hükmüne istisna getirilmiş ve bir kısım suçlar ayırık tutulmak suretiyle 30.3.2020 tarihinden önceki eylemler nedeniyle hükümlülere verilen disiplin cezalarının, geçmesi gereken süre ve kaldırma kararı şartları aranmaksızın, İdare ve Gözlem Kurulu tarafından verilecek iyi hal kararı üzerine kaldırılacağı ve bu doğrultuda da hükümlülerin koşullu salıverilebilecekleri düzenlenmiştir. Her ne kadar İdare ve Gözlem Kurulu tarafından verilecek iyi hal kararının gerekliliği olsa da bu yönde bir istisna getirilmesinin koşullu salıverilme müessesesi için toplumda var olan af olarak uygulandığı algısını güçlendireceği ve bunun da cezaların caydırıcılığı ile suç ve ceza politikasına zarar vereceği muhakkaktır. Kanaatimizce, kanuna eklenen geçici maddeler ile ve yalnızca uygulanacak tarihe yönelik değişiklikler yapılarak kapsamın genişletilmesi suretiyle istisnaların getirilmesi, hükümlülerin ileride de lehlerine düzenleme yapılacağı şeklinde bir beklentiye girmeleri sonucunu doğuracak ve bu da infaz kurumlarındaki düzenin sağlanması ve iyi halin tespiti açısından oldukça önemli olan disiplin cezası alınmasını önemsizleştirecektir.

İyi halin tespitinde dikkate alınması gereken ve belki de koşullu salıverilme bakımından en önemli husus, hükümlünün tehlikeliliği olarak belirtilmelidir³⁴⁴. Gerçekten de koşullu salıverilme için hükümlünün infaz kurumunda tehlikeliliğinden

c) Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezası üç ay,

d) Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama cezası üç ay,

e) Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası üç ay,

f) Hücreye koyma cezası 44 üncü maddenin ikinci fıkrasındaki hâllerde altı ay, üçüncü fıkrasındaki hâllerde bir yıl,

g) Hücre cezasına karşılık ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası, (f) bendinde belirtilen süre sonunda disiplin cezası almamak ve iyi hâlli olmak koşuluyla (a) ve (b) bentlerinde belirtilen cezalar kurum en üst amiri tarafından, diğer bentlerde belirtilen cezalar, kurumun en üst amirinin önerisi ve disiplin kurulu kararıyla kaldırılır...”

³⁴³ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 42. Benzer yönde bkz. Yargıtay 1. CD, E. 2020/4237, K. 2021/3278, T. 05.03.2021; Yargıtay 10. CD, E. 2012/16893, K. 18285, T. 10.12.2012; Yargıtay 6. CD, E. 2007/18669, K. 2009/12712, T. 01.10.2009.

³⁴⁴ Özel tehlikeli suçlular ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 320-325.

ziyade kriminolojik tehlikeliliği bilimsel psiko-sosyal testler ile saptanmalı³⁴⁵, tehlikeli suçluların özel durumu göz önünde bulundurularak bu hükümlüler bakımından farklı bir yeniden topluma kazandırma rejimi benimsenmelidir³⁴⁶. Bu noktada hükümlünün infaz kurumundaki tavır ve davranışları esasında yol gösterici olsa da bu davranışların tespiti ile yetinilmesi sağlıklı sonuçlara ulaştırmayacak³⁴⁷ ve infaz kurumunun doğası gereği hükümlünün hapsedilme sonrasında kişiliğinde gerçekleşecek değişiklikler de göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılması zarureti doğacaktır³⁴⁸. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki CGTİHK m. 89 hükmü ile Gözlem ve Sınıflandırma Yönetmeliğinin ilgili maddeleri, genellikle hükümlünün infaz kurumundaki davranışlarını ölçmek için getirilmiş olup hükümlünün kriminolojik tehlikeliliğinin tespiti için daha farklı değerlendirmeler gerekmektedir. Bu kapsamda hükümlünün genel olarak şiddete ve suça gösterdiği meyli, toplumsal kurallara uyum göstermedeki tavrı, yeniden sosyalleşmek için ortaya koyduğu çaba ve suç işlenmesi sonrasında oluşan zararın giderilmesi yönündeki istekli olma durumunu kapsayacak şekilde yeni düzenlemeler yapılması isabetli olacaktır³⁴⁹.

Nihayet iyi halin tespitinde vurgulanması gereken bir diğer sorunlu mesele de terör suçlarında iyi halin tespitinin nasıl yapılacağı ve hükümlünün örgütten ayrıldığına nasıl tespit edildiğidir³⁵⁰. Uygulamada bu hususun ciddi bir sorun olarak karşımıza çıktığı, özellikle cezanın belirlenmesinde uygulandığı şekliyle etkin pişmanlık müessesesinin iyi halin tespitinde de sert bir biçimde tatbik edildiği gözlemlenmektedir³⁵¹. Bu kapsamda örneğin terör suçundan hükümlü kişilerin örgütten bağının koptuğunun tespiti maksadıyla mahkumiyet hükmünde yer verilen deliller yönünden yeni bir denetime tabi tutuldukları, söz konusu delilleri kabul etmeyen veya başkaca örgüt üyelerinin ismini vermekten imtina eden hükümlülerin koşullu salıverilmeden yararlandırılmaması; kanaatimizce müessesenin amacı ile

³⁴⁵ Barış Erman/Erdi Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 151.

³⁴⁶ Tehlikeli suçluların yeniden topluma kazandırılması ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 279-281.

³⁴⁷ Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 151.

³⁴⁸ Mukayeseli hukukta Almanya, İsviçre, Avusturya, Birleşik Krallık ve İspanya’daki tehlikelilik değerlendirmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. **Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”**, s. 152-159.

³⁴⁹ Benzer yöndeki değerlendirmeler ve öneriler için bkz. Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 163-164.

³⁵⁰ Örgütlü suçlarda koşullu salıverilme sorunu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 436-442.

³⁵¹ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 462.

bağdaşır nitelikte değildir. Bunlardan mahkumiyet hükmünde yer alan delilin kabul edilmemesi kişinin kendi aleyhine beyanda bulunmaya zorlanmaması ilkesine aykırılık teşkil ettiği gibi örgüt elemanlarına yönelik iş birliği içerisine girmesi de kanaatimizce cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerekir ve koşullu salıverilme öncesi iyi halin tespitinde bu durumun sorgulanması söz konusu suçtan mahkum edilmiş hükümlüden katlanması beklenemeyecek bir yük yüklemektedir. Kuşkusuz özellikle terör suçlarından hüküm giymiş kişilerin iyi halin tespitinde işlemiş oldukları suçtan duydukları pişmanlık, örgüt ile bağını koparması³⁵², infaz kurumunda sergiledikleri tavır ve davranışlar oldukça büyük bir öneme sahiptir. Buna karşılık uygulamadaki yaklaşımla adeta yeni bir cezai yargılama yürütür mahiyette sürecin yürütülmesi ve iyi halin tespitinde keyfiyete varan yaklaşımlar sergilenmesi hukuk devletinde kabul edilebilir nitelikte değildir.

2. İyi Halin Tespitine Karar Verecek Mercii

a. İdare ve Gözlem Kurulu

CGTİHK m. 89 hükmünde iyi halin tespitinde dikkate alınacak hususlar ile birlikte söz konusu değerlendirmeyi yapacak merci de belirtilmiştir. Madde hükmü doğrultusunda “...*idare ve gözlem kurulu tarafından iyi halin belirlenmesine...*” ibaresi ile iyi halin tespitinin İdare ve Gözlem Kurulu tarafından yapılacağı ortaya konulmuştur³⁵³.

İdare ve Gözlem Kuruluna ilişkin ilk düzenleme Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin “Kurulların Oluşumu ve Çalışması” başlıklı dördüncü bölümü içerisindeki 22. maddesinde karşımıza çıkmaktadır³⁵⁴. Bununla birlikte Gözlem ve Sınıflandırma

³⁵² Hükümlünün örgütten ayrıldığının tespiti noktasında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 461-468.

³⁵³ Tehlikelilik değerlendirmesinin de yapıldığı söz konusu kararı alacak mercinin idari bir kurum olması yönündeki eleştiriler için bkz. Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 166-167.

³⁵⁴ Yönetmeliğin ilgili hükmü şu şekildedir:

İdare ve gözlem kurulu

Madde 22- (1) İdare ve gözlem kurulu; kurum müdürünün başkanlığında, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, bir psikolog ve psiko-sosyal yardım servisinde görevli diğer unvandan bir personel, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru ile kurum müdürü tarafından teknik personel arasından seçilen bir görevliden oluşur.

(2) Birinci fıkrada sayılan personelin tamamının kurumda bulunmaması hâlinde idare ve gözlem kurulu, mevcut olanlarla oluşturulur.

Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmeliğin üçüncü bölümünde yer alan 13 ilâ 18. maddelerinde ise Kurulun oluşumu, görevleri, toplanma usulü, inceleme ve değerlendirme esasları ve Kurul kararları yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeler uyarınca kendine özgü bir sekreteryası bulunan İdare ve Gözlem Kurulu kurum müdürünün başkanlığında, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, bir psikolog ve psiko-sosyal yardım servisinde görevli bir personel, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru ile teknik personel arasından seçilen bir görevliden oluşur. Belirtilen personelin eksik olduğu infaz kurumlarında ise kurul, var olan personellerden oluşmaktadır. CGTİHK m. 89/3 hükmü doğrultusunda kurula ayrıca katılacak personele ilişkin değerlendirmelere aşağıda yer verilecektir.

Hükümlülerin sınıflandırılması, gruplandırılması ve ilgili infaz kurumlarına ayrılmasına da karar veren merci konumundaki İdare ve Gözlem Kurulunun, hükümlülere uygulanacak infaz ve iyileştirme rejimi ile salıverilme için gerekli olan iyi halin tespitinde sahip olduğu rol sebebiyle de koşullu salıverilme müessesesinin tatbiki bakımından büyük önem taşıdığı belirtilmelidir. Kurul, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile de karar verir. Karar yeter sayısı ise hiçbir zaman üye tam sayısının üçte birinden az olamaz.

7242 sy. Kanun değişikliği sonrasında çıkartılan Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik ile İdare ve Gözlem Kurullarına tanınan yetkinin kapsamı genişletilmiş³⁵⁵ ancak yönetmeliğin 17. maddesinde belirtildiği üzere gerekçeli olarak yazılması gereken kurul kararlarına karşı, infaz hakimliğine şikayet yolu şeklindeki, başvuru yolları ve süresinin belirtileceği ifade edilmiştir. Kurul kararlarına karşı İnfaz Hakimliği tarafından bir değerlendirme yapılmasının hukuk devleti ilkesinin doğal bir yansıması olması karşısında, uygulamada bu başvuru yolunun etkili bir biçimde kullanılmadığı ve esasında iyi halin tespitinde hükümlünün tavır ve davranışlarını daha yakından gözlemlene fırsatı bulan kurulun görüşüne üstünlük tanındığı gözlemlenmektedir.

(3) (Ek:RG-12/11/2021-31657-CK-4773/9 md.) 5275 sy. Kanunun 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrası gereğince iyi hâl değerlendirmesi yapacak olan kurula, Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği Cumhuriyet savcısı başkanlık eder. Bu kurula birinci fıkrada sayılan üyelerin yanı sıra Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından görevlendirilen birer uzman da katılır.

³⁵⁵ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 36.

b. Terör Suçlarında ve On Yıldan Fazla Hapis Cezasını Gerektiren Suçlarda Durum

CGTİHK m. 89/3 hükmünde, özel kimi durumların varlığı halinde iyi halin tespitine karar verecek merci açısından farklı bir düzenleme yapılmış, fıkarda belirtilen suçlar bakımından İdare ve Gözlem Kuruluna başkanlık edecek ve ek olarak kurula katılacak üyeler belirtilmiştir.

İlgili hüküm uyarınca netice ceza bakımından toplam on yıl ve daha fazla hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilen hükümlüler; terör suçluları; örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçlarından hüküm giyenler; örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkum edilenler; kasten öldürme, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından cezalandırılmış hükümlüler hakkında yapılacak değerlendirmelerin İdare ve Gözlem Kurulunun teşekkülünde özellik arz eden durumları oluşturduğu ifade edilmelidir.

Kanunda sınırlı sayıda belirtilen suçlardan hükümlü olanlar ile netice itibariyle on yıl ve üzeri cezaya çarptırılan hükümlüler hakkında koşullu salıverilmeye yönelik yapılacak iyi halin tespitine ilişkin değerlendirmelerde, İdare ve Gözlem Kuruluna Cumhuriyet Başsavcısı ya da belirlediği bir başka Cumhuriyet Savcısı başkanlık edecektir. Öte yandan Cumhuriyet Başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il ya da ilçe müdürlükleri tarafından görevlendirilecek birer uzmanın da kurula katılacağı hüküm altına alınmıştır. Kuşkusuz kurula Cumhuriyet Başsavcısının veya belirlediği bir Cumhuriyet Savcısının başkanlık etmesi, psikolojik³⁵⁶ ve sosyolojik olarak hükümlü açısından aleyhe değerlendirilebilecek bir husustur. Kanaatimizce iyi hal değerlendirmesini yapan Kurulun, yalnızca hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içerisinde çeşitli nedenlerle karşı karşıya kaldığı infaz idaresi personelinin oluşmaması ve yargının temsili niteliğinde Cumhuriyet Savcısının kurulda bulunmasının hükümlüye güvence yarattığı kabul edilmelidir. Buna karşılık hükümlünün infaz aşamasından önceki yargılanma sürecinde iddia makamını temsil

³⁵⁶ Hükümlünün psikolojik durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 233-239; Özel, **Cezaevi Çalışmaları ve İskandinav Ceza İnfaz Sistemi**, s. 38-43; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 141 vd.

eden ve bu sebeple de hükümlünün zihinsel alt yapısında kendisinin karşısında konumlandırması ihtimali yüksek olan Cumhuriyet Savcısının, kişinin özgürlüğüne daha erken kavuşup kavuşmayacağına ilişkin en temel değerlendirmenin yapıldığı Kurula başkanlık etmesi, hukuk devleti ilkesini zedeler mahiyettedir.

Her ne kadar kanun koyucunun getirdiği yeni düzenleme ile birtakım özel suçlardan hükümlü olanlar için iyi halin tespitinde kurulun yapısını genişletmesi suç ve ceza politikası kapsamında takdir yetkisinin kullanılması bağlamında değerlendirilecekse de kanaatimizce herhangi bir bilimsel alt yapısı bulunmaksızın bazı suçlar açısından diğerlerinden farklı olarak Kurula Cumhuriyet Savcısının başkanlık etmesi yönündeki değerlendirme eleştiriye açıktır. Toplam ceza miktarında neden on yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkumiyetin esas alındığı ya da ceza miktarından bağımsız olarak neden belli suç tiplerine özel usul getirilmesinin sebebi doyurucu biçimde ortaya konulamamıştır. Örneğin işkence suçunun ya da devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarının veya mükerrerlerin neden bu kapsamda değerlendirilmediği anlaşılamamıştır.

Bu noktada koşullu salıverilme rejimi bakımından CGTİHK m. 107 kapsamında infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürelerle ilişkin oransal değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, hükmolunan cezanın 2/3 ya da 3/4'ü oranında sürenin infaz kurumunda geçirilmesi gerektiği kararlaştırılan suçlar yönünden bir değerlendirme yapılması ve en azından koşullu salıverilme rejiminde bir uyum sağlanması düşünülebilirdi. Kanun koyucunun düzenlemeyi getiriş amacını anlamlandırabilmemiz için inceleyebileceğimiz kanun madde gerekçesinde de konu ile ilgili bir izahat yapılmamış ve kanun madde metninin tekrarı ile yetinilmiştir. Bu noktada herhangi bir bilimsel temele dayanmayan ve sınırlarının neden ve nasıl çizildiği anlaşılamayan bu tür düzenlemeler getirilmesi, öngörülebilirliğin sağlanması açısından sorunlu olduğu gibi infaz rejimindeki istikrara da zarar verici mahiyettedir.

B. Cezanın Bir Kısımının İnfaz Kurumunda Çekilmiş Olması

Hükümlünün koşullu salıverilmesi için gerekli olan şartlardan hükmolunan cezanın belli bir kısmının infaz kurumunda çekilmiş olması şartı, gerek mahkumiyet hükmü kurulmuş suç tipine göre uygulanacak oranın değişmesi bakımından gerek de

hükümlü hakkında tatbik edilecek yasal düzenlemenin hangisi olduğunun tespiti bakımından önem arz etmektedir. Öte yandan özel düzenlemeler uyarınca 3713 sy. TMK kapsamında terör suçları, örgütlü suçlar, mükerrirler, çocuklar ve cezaların içtimaı bakımından da tatbik edilecek koşullu salıverilme rejiminin ayrıca ele alınması isabetli olacaktır³⁵⁷.

İnfaz kurumunda geçirilmesi gereken süreleri incelemeye geçmeden önce, bu konudaki tartışmalara değinmek faydalı olacaktır. Gerçekten de hükümlünün koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin ne kadar olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir³⁵⁸. Bu konudaki ilk görüşe göre infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre için bir alt sınır öngörülmesi isabetli değildir³⁵⁹. Önemli olan hükümlünün iyi halli olduğunu gösterecek objektif ve subjektif şartların tamamlanması olup farklı suçlar açısından ortak bir asgari süre öngörülmesi doğru değildir. Bu görüş karşısında hükümlülerin asgari olarak infaz kurumunda geçirmeleri gereken sürenin saptanması gerektiği, aksi takdirde hükümlülerin belirli süreyi geçirmeden infaz kurumundan çıkmalarının mümkün olacağı ve bunun da cezaların caydırıcılığı açısından ciddi zararlara sebebiyet vererek suç işleme oranını artıracığı ileri sürülmüştür³⁶⁰. Bu ikinci görüş taraftarlarına göre aksi halin kabulü, hapis cezasının fonksiyonunu kaybetmesi ile sonuçlanacaktır³⁶¹. Bir başka görüş taraftarları da infaz kurumunda geçirilecek sürenin suç tipine, suçun ağırlığına ve kusura göre

³⁵⁷ Mukayeseli hukukta hükmedilmiş cezanın bir kısmının infaz edilmiş olması şartı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 433-454.

³⁵⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (2003) 22 Sayılı Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Ek Tavsiye Kararı m. 5'te takdire bağlı tahliye sistemi ile zorunlum tahliye sisteminin benimsenebileceği ifade edilmiştir. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>, (E.T. 17.01.2023).

³⁵⁹ Hukukumuzda infaz kurumunda geçirilmesi gereken bir alt sınır olmayıp mukayeseli hukukta örneğin Almanya'da iki ay, Avusturya'da üç ay ve Hollanda'da dokuz ay ve Yunanistan'da ise bir yıl olacak şekilde asgari süre öngörülmüştür. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 674.

³⁶⁰ Mukayeseli hukuk kapsamında Polonya'da ve Rusya'da altı aylık asgari süre öngörüldüğü yönünde bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 528.

³⁶¹ Bu görüş taraftarlarının ileri sürdüğü şekliyle hükümlünün ne kadar iyi olduğu, kusuru, tehlikelilik derecesinin yalnızca yargılama ve cezanın belirlenmesi aşamasında dikkate alınması gerektiği yönündeki düşüncelerine katılmamız mümkün değildir. Ceza miktarının tayini bakımından TCK m. 61 ve 62 hükümleri uyarınca bu hususlar dikkate alınarak bireyselleştirme yapılması gerekliliği yanında sadece bu aşamada değerlendirilmesi ve sonrasında infaz sürecinde dikkat edilmemesi, infaz rejiminde de gözetilmesi gereken bireyselleştirmenin göz ardı edilmesi sonucunu doğuracaktır. İnfazın bireyselleştirilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 115-118.

değişmesi gerektiğini ifade etmektedirler³⁶². Nihayet bazı suçların daha ağır bir koşullu salıverilme süresine tabi tutulmasının doğru olduğu, kasten işlenen suçlar ile taksirle işlenen suçlar bakımından bir ayırım yapılması gerektiği, doğrudan açık cezaevine giren hükümlüler için ise daha makul bir süre öngörülmesinin isabetli olacağı ifade edilmiştir³⁶³.

Kanaatimizce koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre, esasında şüphelinin salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında önem arz ediyor olsa da koşullu salıverilme şartları arasında tali nitelikte değerlendirilmeli ve esas olarak oransal bir değerlendirme üzerinden tartışma yürütülmesi yerine iyi halin tespiti ile kriminolojik tehlikeliliğin değerlendirmesine üstünlük tanınmalıdır. Bu bağlamda koşullu salıverilme öncesi hazırlığa³⁶⁴ gerekli önem gösterilmelidir³⁶⁵. Öte yandan aşağıda daha detaylı olarak ele alınmakla birlikte, süre bakımından suç tipi göz önünde bulundurularak bir ayırma gidilmesi ve suç nevine göre farklı koşullu salıverilme oranlarının öngörülmesi eşitlik ilkesi³⁶⁶ ve ayrımcılık yasağına aykırılık teşkil etmektedir³⁶⁷.

1. Adi Suçlar Bakımından

a. 7242 sy. Kanun Değişikliği Öncesindeki Durum

Hükümlünün koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken süre; CGTİHK ilk halinde süreli hapis cezaları için hükmolunan

³⁶² Koşullu salıverilmede infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre bakımından çeşitli görüşler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 28-29.

³⁶³ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 29. Doğrudan açık cezaevine girecek hükümlüler bakımından koşullu salıverilme süresinin hükümlülük süresinin yarısı değil daha makul olması gerektiğini ileri süren yazarların bu görüşleri ile nasıl bir oranın daha isabetli olacağını düşündükleri anlaşılamamış olup muğlak ifadenin kullanılmasının isabetsiz olduğu değerlendirilmiştir.

³⁶⁴ Özgenç/Şahin, **İnfaz Hukuku**, s. 129-131.

³⁶⁵ CGTİHK m. 90 ve 91’de düzenlenen hükümlünün salıverilmesi öncesi hazırlık süreci, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Verdiği R (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararın 12 ilâ 15. maddelerinde ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf> (E.T. 17.01.2023).

³⁶⁶ İnfaz hukukunun temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesi ile ilgili bkz. AYM, E. 1992/43, K. 1992/49, T. 21.10.1992, RG. 06.01.1994/21810; AYM, E. 2020/53, K. 2021/55, T. 14.07.2021, RG. 20.10.2021/31634.

³⁶⁷ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Özen, **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku**, s. 35-38; Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 103-106.

cezanın üçte ikisinin, hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmedilmiş hükümlülerin otuz ve müebbet hapis cezasına hükmedilen hükümlüler için ise yirmi dört yıl olarak belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemenin, CGTİHK ile yürürlükten kalkan 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanun m. 19 düzenlemesinde yer alan infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin hükmolunan hapis cezasının yarısı olması ve Ek 2. madde hükmü uyarınca her ay için ayrıca altı (6) gün daha indirilmesi hükmü göz önünde bulundurulduğunda, hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için infaz kurumunda geçirilmeleri gereken süreyi önemli ölçüde artırdığı ifade edilmelidir.

Sonradan 671 sy. KHK ve 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenlemelerden farklı olarak, Kanunun ilk halinde suç tipine özgü bir oran tespiti yoluna gidilmemiş, tüm süreli hapis cezaları bakımından hükümlünün koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre hükmolunan hapis cezasının üçte ikisi olarak belirlenmiştir.

Buna karşılık CGTİHK m. 107/4 hükmünde özel bir düzenleme getirilmiş ve suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarda hükmolunan süreli hapis cezaları bakımından oranın dörtte üç olarak uygulanacağı ile bu suçlardan dolayı verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası için otuz altı yıl ve müebbet hapis cezası için de otuz yılın infaz kurumunda geçirilmesi sonrasında hükümlünün koşullu salıverilebileceği düzenlenmiştir. Fıkra 6008 sy. Kanun³⁶⁸ m. 9 ile eklenen düzenleme ile daha ağır bir infaz rejimi öngören söz konusu hükmün çocuklar hakkında uygulanmayacağı kararlaştırılmıştır.

Düzenlemenin ilk halinde yer alan 5. fıkra hükmünde hükümlünün koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin hesaplanmasında, on sekiz yaşını dolduruncaya kadar kurumda geçirilen bir günün iki gün olarak dikkate alınacağı belirtilmiş; 5560 sy. Kanun³⁶⁹ m. 28 hükmü ile yapılan değişiklikle bu düzenlemenin hükümlünün on beş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği süreler bakımından uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Hükümlüler hakkında aleyhe bir değişiklik öngören söz konusu düzenlemenin TCK m. 7/3 hükmü

³⁶⁸ RG. 25.07.2010/27652.

³⁶⁹ RG. 19.12.2006/26381.

doğrultusunda değerlendirilmesi ve 5560 sy. Kanun yürürlüğe girmeden önce işlenen suçlar bakımından daha lehe olan eski düzenleme tatbik edilmelidir.

CGTİHK m. 107’de yer alan ilk düzenleme sonrasında 15.8.2016 tarihli ve 671 sy. KHK³⁷⁰ m. 32³⁷¹ ile CGTİHK’ya geçici m. 6 hükmü getirilmiş³⁷² ve hükümlülerin koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirmeleri gereken sürede değişiklik yapılmıştır³⁷³. 6757 sy. Kanun³⁷⁴ m. 28 hükmü ile kanuni dayanağa kavuşan düzenleme ile yukarıda belirtilen ve süreli hapis cezalarında hükmolunan cezanın üçte ikisi olarak uygulanan oranın, ayrık tutulan suçlar hariç olmak üzere ve 01.07.2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından cezanın yarısı olarak uygulanması kararlaştırılmıştır³⁷⁵. Önceki düzenlemede süreli hapis cezalarında CGTİHK m. 107/4

³⁷⁰ RG. 17.08.2016/29804.

³⁷¹ Söz konusu madde hükmü şu şekildedir:

Madde 32- 13/12/2004 tarihli ve 5275 sy. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 6- 1/7/2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sy. Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104, 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, bu Kanunun; a) 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir yıl”lık süre “iki yıl”,

b) 107 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “üçte iki”lik oran “yarısı” olarak uygulanır.”

³⁷² Her ne kadar KHK ile getirilen düzenlemeden üç buçuk ay sonra ilgili hüküm mecliste kabul edilerek yasalaşsa da düzenlemenin ilk halinin OHAL KHK’sı ile yapılması sonrasında derhal uygulanması neticesinde hükümlüler infaz kurumundan salıverilmiştir. Her ne kadar AYM son dönemde eski içtihadını değiştirmiş olsa da (AYM, E. 2016/166, K. 2016/159, T. 12.10.2016; AYM, E. 2016/167, K. 2016/160, T. 12.10.2016; AYM, E. 2016/171, K. 2016/164, T. 02.11.2016; AYM, E. 2016/172, K. 2016/165, T. 02.11.2016); kanaatimizce isabetli olan eski içtihadında (AYM, E. 1966/7, K. 1966/46, T. 19.12.1966; AYM, E. 1977/6, K. 1977/14, T. 22.02.1977; AYM, E. 1990/31, K. 1990/24, T. 24.09.1990; AYM, E. 1992/26, K. 1992/48, T. 17.09.1992) vurguladığı üzere olağanüstü hal dönemlerinden çıkarılacak KHK’ların süre bakımından olağanüstü hal dönemiyle ve konu bakımından da yalnızca olağanüstü hal ilanını gerektiren olgu ile sınırlı olacak biçimde düzenlenmesi ve bunun kontrolünün de AYM tarafından yapılmasıdır. Buna karşılık CGTİHK’ya ek madde düzenlemesi getirerek, olağanüstü hal ilanı ile hiçbir ilgisi olmayan bir konuda ve olağanüstü hal dönemini aşacak biçimde hükümlünün koşullu salıverilebilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin düzenlenmesi isabetli değildir. Olağanüstü hal yönetimi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Bülent Tanör/Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 20. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020, s. 418-443. Öte yandan 671 sy. KHK’nın da içinde bulunduğu OHAL KHK’larının kapsamı, denetlenmesi ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. İbrahim Özden Kaboğlu/Dr. Christelle Palluel, “İnsan Hakları Avrupa Hukuku Bağlamında Türkiye’de Olağanüstü Hal”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 11, S. 1, 2018, s. 1-24.

³⁷³ 671 sy. KHK m. 32 hükmü ile CGTİHK’ya eklenen geçici m. 6 düzenlemesinin dolaylı af niteliğinde olduğu yönündeki değerlendirme için bkz. Demirbaş, “7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af”, s. 394-395.

³⁷⁴ RG. 24.11.2016/29898.

³⁷⁵ 671 sy. KHK ile getirilen düzenleme sonrası koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik süresi birlikte değerlendirildiğinde, istisnalar haricinde 4 yıla kadar hapis cezasına çarptırılan hükümlülerin en geç üç gün içinde infaz kurumundan çıkacağı ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Kerim Çakır, “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 676.

ayrık hükmü haricinde tatbik edilecek oran bakımından suç nevine göre bir ayrım gözetilmemesine karşılık, 671 sy. KHK ile getirilen düzenlemede birtakım suçlar bakımından tatbik edilecek oranın farklı değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır³⁷⁶.

b. 7242 sy. Kanun Değişikliği Sonrası Güncel Durum

671 sy. KHK ile getirilen düzenlemeden yaklaşık dört yıl sonra 7242 sy. Kanunla³⁷⁷ infaz rejiminde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiş³⁷⁸ ve koşullu salıverilme müessesesi bakımından da çeşitli yenilikler getirilmiştir³⁷⁹. Söz konusu değişiklik yapılmadan önce kamuoyunda ceza infaz kurumlarının doluluk oranının kapasitenin çok üzerinde olacak biçimde arttığı ve infaz kurumlarındaki aşırı yığılmanın doğal bir sonucu olarak geniş toplumsal kesimlerde af beklentisinin yerleştiği ifade edilmelidir³⁸⁰. Gerçekten de Adalet Bakanlığı verileri nazara alındığında, her yüz bin kişiye düşen tutuklu ve hükümlü sayısı olarak ifade edebileceğimiz, mahpuslaşma oranının³⁸¹ on yıl gibi kısa süre içinde iki katına çıktığı ve pek çok ülkeye göre daha yüksek bir orana ulaştığı ortaya konulmuştur³⁸².

³⁷⁶ Kapsam dışı bırakılan suçlar, kasten öldürme suçunun basit ve nitelikli hali; TCK m. 86/3-a, b bentlerinde düzenlenen nitelikli kasten yaralama suçları; TCK m. 87’de düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları; herhangi bir ayrım gözetilmeksizin ikinci kitap ikinci kısım ve altıncı bölümdeki cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile dokuzuncu bölümdeki özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar; uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu ile TCK’nın 302 ila 339. Maddelerinde düzenlenmiş devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, milli savunmaya, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile 3713 sy. TMK kapsamındaki suçlar şeklindedir.

³⁷⁷ RG. 15.04.2020/31100.

³⁷⁸ 7242 sy. Kanunla birlikte gerçekleştirilen değişiklikler ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. E. Eylem Aksoy Rétornaz (Editör), **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021; Galma Akdeniz/İdil Elveriş/Arca Alpan, “Salgın Fırsatıyla Ceza Politikası: İnfaz Kanunu Değişikliği, Siyasi Arka Planı ve Olası Etkileri”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 14, S. 2, 2021, s. 211-246; Demirbaş, “7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af”, s. 387-406; Osman Atalay, “7242 Sayılı Yeni İnfaz Yasasının Getirdikleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 15, S. 166, 2020, s. 1234-1248; Veli Özer Özbek, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 15, S. 42, 2020, s. 301-312; İzzet Özgenç/Adem Sözüer/Mahmut Koca, “Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi’nin Değerlendirilmesi”, [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=infaz-kanunu-degisiklik-teklifi-degerlendirmesi-\(2020.04.06\).pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=infaz-kanunu-degisiklik-teklifi-degerlendirmesi-(2020.04.06).pdf), (E.T. 29.12.2022).

³⁷⁹ 671 sy. KHK sonrası istisnalar hariç 4 yıla kadar hapis cezasına çarptırılan hükümlülerin koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik ile birlikte üç gün içinde infaz kurumundan ayrılması hususu, 7242 sy. Kanun ile 6 yıla kadar hapis cezasına çarptırılan hükümlüler için geçerli hale gelmiştir. Söz konusu düzenleme bu bakımdan cezanın caydırıcılığı amacı ile tam bir tezatlık içerisindedir.

³⁸⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. Demirbaş, “Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları”, s. 1-22.

³⁸¹ Demirbaş, “Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları”, s. 3.

³⁸² MHP’li milletvekilleri tarafından TBMM Başkanlığına verilen “*Bazı Suçlarla İlgili Ceza Sürelerinden Şartlı İndirim ile Tutuklu ve Hükümlülerin Salıverilmesine Dair Kanun Teklifi*” tarihi olan 2018 yılı Eylül ayında Türkiye’de mahpuslaşma oranının 300’ü aştığı, buna karşılık Belçika’da 2012

Bu doğrultuda 7242 sy. Kanun değişikliği ile koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreye ilişkin oran yeniden düzenlenmiş ve CGTİHK yürürlüğe girmeden önce geçerli olan ana kurala geri dönmüştür³⁸³. Nitekim CGTİHK m. 107’de 7242 sy. Kanun m. 48 hükmü doğrultusunda yapılan değişiklikle birlikte 2. fıkrada yer alan temel oran niteliğindeki üçte iki oranı, yarısı şeklinde değiştirilmiştir³⁸⁴. Buna göre süreli hapis cezasına çarptırılan hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için infaz kurumunda geçirmeleri gereken süre, hükümlülük süresinin yarısı olacak biçimde düzenlenmiştir. Öte yandan CGTİHK geçici m. 6’da değişiklik yapılmış ve gerek CGTİHK m. 105/A hükmündeki denetimli serbestlik süresi gerek de CGTİHK m. 107 hükmündeki koşullu salıverilme müesseseleri açısından birtakım önemli değişiklikler bu madde kapsamında düzenlenmiştir³⁸⁵.

yılında yapılan araştırmalarda 102, Almanya’da 2012 yılında yapılan araştırmalarda 82, Fransa’da 2014 yılında yapılan araştırmalarda 114, İngiltere’de 2012 yılında yapılan araştırmalarda 153, Japonya’da 2012 yılında yapılan araştırmalarda 53 olduğu belirlenmiştir. Türkiye’den daha yüksek orana sahip ülkeler ise 2013 yılında yapılan araştırma neticesinde 698 ile ABD ve 2014 yılında yapılan araştırmalarda ortaya konulan 471 oranı ile Rusya’dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Demirbaş, “Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları”, s. 3 vd. 2020 yılına ilişkin verilerde nüfusa oranla yüz bin kişideki mahpus oranını gösteren bu oran, Avrupa Konseyine üye ülkeler arasında en yüksek Türkiye’de 335, diğer ülkelerden Fransa’da 87, Almanya’da 69, İngiltere ve Galler’de 132, İtalya’da ise 90 şeklindedir. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405_SPACE-I_2021_FinalReport_TR.pdf, (E.T. 16.01.2023). 2022 yılı sonu itibarıyla ise oranlar Türkiye’de 374, İngiltere ve Galler’de 136, Fransa’da 106, Almanya’da 67, İtalya’da 97, Portekiz’de 120, İspanya’da 116, İsveç’te ise 74 şeklindedir. <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data> (E.T. 15.01.2023).

³⁸³ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Kazım Yiğit Akalın/Müşerref Gözde Kaya/Naci Mustafa Sayan, “7242 Sayılı Kanun ile 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’daki Açık Ceza İnfaz Kurumları, Denetimli Serbestlik Tedbiri ve Koşullu salıverilme Düzenlemeleri Üzerinde Yapılan Değişiklikler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 105-148.

³⁸⁴ CGTİHK m. 107 hükmünün 7242 sy. Kanun m. 48 hükmü ile değiştirilmiş haline çalışmanın başlangıcında yer verilmiştir.

³⁸⁵ 7242 sy. Kanun m. 52 hükmü şu şekildedir:

Madde 52 – 5275 sayılı Kanunun geçici 6 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 6 – (1) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçları, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçu (madde 87, fıkra iki, bent d), işkence suçu (madde 94 ve 95), eziyet suçu (madde 96), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir yıl”lık süre, “üç yıl” olarak uygulanır.

(2) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere;

İnfaz rejiminde temel düzenleme bu olmasına karşılık, 7242 sy. Kanun ile birlikte önemli bazı istisnalar da getirilmiştir. İki temel başlık altında toplanacak istisnaların ilk bölümünün koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçmesi gereken sürenin hükmolunan hapis cezasının üçte ikisi olduğu suçlardan meydana geldiğini, ikinci bölümünün ise uygulanacak oranın dörtte üç olarak saptandığı suçlardan oluştuğunu genel olarak belirtmek mümkündür.

İlk grup istisna olarak CGTİHK m. 107'ye eklenen cümleler uyarınca kasten öldürme (TCK m. 81), kasten öldürmenin nitelikli halleri (TCK m. 82) ve kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (TCK m. 83) suçlarından süreli hapis cezasına hükmolunması gündeme gelmektedir ve bu halde infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre hükümlülük süresinin üçte ikisi şeklindedir. Her ne kadar 671 sy. KHK ile getirilen ve daha sonra yasal zemine kavuşan düzenlemede de kasten öldürme suçları ayırık tutularak bu suçlar bakımından üçte iki oranının uygulanacağı kararlaştırılmışsa da 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenlemede daha önce istisna kapsamı dışında bırakılan ve genel rejime tabi tutulan TCK m. 83 hükmünde yer alan kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi suçu da istisnalar arasına alınarak daha ağır bir koşullu salıverilme rejimine tabi kılınmıştır.

İlk grupta yer alan diğer bir istisnai düzenleme, TCK m. 87'de düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunun ikinci fıkranın d bendinde yer alan nitelikli hali olan kasten yaralama fiili sonucunda mağdurun yüzünün sürekli değişikliğine neden olması durumunda karşımıza çıkmıştır. Kanun koyucu tarafından neden yalnızca yüzün sürekli değişikliğine neden olunması nitelikli halinin ağır bir infaz rejimine tabi tutulduğunun ve öngörülen ceza miktarı ile korunan hukuksal menfaatin aynı olduğu nitelikli haller arasında neden ayırım yapıldığının

a) Sıfır-altı yaş grubu çocuğu bulunan kadın hükümlüler ile yetmiş yaşını bitirmiş hükümlüler hakkında 105/A maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "iki yıl"lık süre, "dört yıl" olarak uygulanır.

b) Maruz kaldığı ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyen altmışbeş yaşını bitirmiş hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için ceza infaz kurumlarında geçirmeleri gereken süreler, azami süre sınırına bakılmaksızın 105/A maddesinde düzenlenen denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilebilir. Ağır hastalık, engellilik veya kocama hâli, Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca veya Adli Tıp Kurumunca düzenlenen bir raporla belgelendirilir.

(3) Birinci ve ikinci fıkra hükümleri, iyi hâlli olmak koşuluyla kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler hakkında da uygulanır.

(4) 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, tabi olduğu infaz rejimine göre belirlenen koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, üç gün; onsekiz yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır."

anlaşılamadığını, bu durumun da eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiğini ifade etmek gerekmektedir.

Koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı bir başka istisnai düzenlemenin TCK m. 94 ve 95'te yer alan işkence ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçu ile TCK m. 96'da düzenlenen eziyet suçundan süreli hapis cezasına hükmolunması olduğu ifade edilmelidir.

Yetişkinler bakımından cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilenler hariç olmak üzere TCK m. 102'de düzenlenen cinsel saldırı, TCK m. 104'te düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun birinci fıkrada düzenlenmiş basit hali ve TCK m. 105'te düzenlenen cinsel taciz suçundan mahkumiyet hükmü kurulması durumunda da koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak tatbik edilecektir. Görüldüğü üzere kanun koyucu tarafından cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların genel olarak adi suçlardan daha ağır bir infaz rejimine tabi tutulmasıyla birlikte, suçların kendi arasındaki özgü nitelikleri de göz önünde bulundurularak ağırlaştırılmış infaz rejimi içinde de bir derecelendirme öngörülerek ilk istisna kapsamında olan ve oranın üçte iki olarak uygulandığı suçlar dışındaki cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda daha da ağır bir infaz rejimi tatbik edilmiştir.

Koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı bir başka grup, TCK m. 132 ila 138 maddeleri arasında yer alan özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan hüküm giyenler ile TCK m. 326 ve 339 arasında düzenlenen devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından süreli hapis cezasına çarptırılan hükümlülerdir. 01.01.1983 tarih ve 2937 sy. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamındaki suçlardan hüküm giyenlerin koşullu salıverilmeleri için hükümlülük süresinin üçte ikisini infaz kurumunda geçirmeleri gerekmektedir. Nihayet CGTİHK m. 108/8 hükmü uyarınca, çocuğa karşı işlenen bir suç dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet ya da müebbet hapis cezasına çarptırılan hükümlünün, koşullu salıverilebilmesi için CGTİHK m. 108/1 hükmü dolayısıyla hükümlülük süresinin üçte ikisini infaz kurumunda geçirmesi gerekmektedir.

Koşullu salıverilme için belirlenen ana kuralın ikinci istisnası ise daha dar alanda karşımıza çıkmaktadır. Esasen CGTİHK m. 107 düzenlemesinde yer almayan bu düzenleme, mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbiri başlıklı 108. maddede yer almaktadır. İlk olarak 6545 sy. Kanun³⁸⁶ hükmü ile oluşturulan bu ikinci grup istisna, 7242 sy. Kanun ile de değişikliğe uğramıştır. 6545 sy. Kanunun 82. maddesi ile getirilen düzenlemede, CGTİHK m. 108 hükmüne bazı fıkralar eklenmiş ve tekerrür halinde uygulanacak koşullu salıverilme oranının; hakkından TCK m. 102/2’de yer alan vücuda organ veya sair bir cisim sokulmak suretiyle gerçekleştirilen cinsel saldırı, TCK m. 103’te düzenlenen çocukların cinsel istismarı, TCK m. 104/2 ve 3’te yer alan reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun nitelikli halleri ile TCK m. 188’de yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarının birinden mahkumiyet hükmü kurulan hükümlü bakımından da uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Buna karşılık 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenleme sonrasında, söz konusu suçların tekerrür durumundan daha ağır bir infaz rejimine tabi olduğu ve süreli hapis cezalarında koşullu salıverilme oranının dörtte üç şeklinde uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla CGTİHK m. 108/9 hükmünde yer alan suçlar bakımından koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçmesi gereken süreye ilişkin oranın, ana kuralın ikinci istisnası niteliğindeki dörtte üç oranı şeklinde tatbik edileceği sonucuna ulaşılmalıdır.

İkinci grup istisna kapsamında koşullu salıverilme oranının dörtte üç olarak uygulanacağı diğer suçlar ise 3713 sy. TMK kapsamındaki terör suçları ile TCK m. 302 ila 325. maddeler arasındaki devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine ve milli savunmaya karşı suçlar olup bu suçlar bakımından gerekli açıklamalara aşağıda yer verilecektir.

Bu bağlamda 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenlemenin özel af niteliği taşıyıp taşımadığı tartışmasının da ayrıca ele alınması gerekmektedir³⁸⁷. Yukarıda detaylıca farkları ele alındığı üzere, koşullu salıverilmenin CGTİHK m. 107’de bir infaz hukuku kurumu olarak düzenlenmesi ve hükümlünün kararlaştırılan ceza süresinden önce infaz kurumundan ayrılmasını karşısında TCK m. 65 hükmünde düzenlenen özel afta

³⁸⁶ RG. 28.06.2014/29044.

³⁸⁷ Doktrinde getirilen düzenlemenin özel af niteliğine sahipmişçesine uygulama alanı bulduğu yönündeki değerlendirmeler için bkz. Çakır, “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, s. 673.

cezanın belirli bir kısmının infaz kurumunda geçirilmesi gibi bir şart olmadığı gibi iyi hal koşulu da aranmamaktadır. Öte yandan özel affın geri alınmasından da bahsedilemez³⁸⁸. AYM tarafından da bir düzenlemenin özel af niteliği mi taşıdığı yoksa koşullu salıverilme düzenlemesi niteliğinde mi olduğu defaten değerlendirilmiş ve birtakım kriterler getirilmiştir. AYM tarafından temel kriter olarak getirilen yasal düzenlemede iyi hal koşulunun aranıp aranmadığı değerlendirilmiş; bu koşulun yokluğu durumunda bazen diğer düzenlemelerle birlikte değerlendirme yapılarak genel çerçeve çizilmeye çalışılmış³⁸⁹, bazen de bu şartın yokluğu tek başına düzenlemenin koşullu salıverilme olarak nitelendirilmesinin önünde engel olarak değerlendirilmiştir³⁹⁰.

Şüphesiz düzenlemenin koşullu salıverilmeye yönelik bir infaz hukuku düzenlemesi mi olduğu ya da bir af niteliği taşıdığı yönünde yapılacak değerlendirme, kanun yapım sürecinde aranan çoğunluk bakımından önem arz etmektedir. Gerçekten de Anayasa m. 87 hükmü uyarınca TBMM tarafından genel ve özel af ilanına karar verilmesi, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile mümkündür. 7242 sy. Kanunun beşte üç çoğunluk olan 360 milletvekilinin kabul oyu olmaksızın 279 oy³⁹¹ ile kanunlaşması karşısında, bu tartışmanın getirilen düzenlemenin niteliğinin tespiti bakımından oldukça önemli olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Bu anlamda 7242 sy. Kanunla getirilen düzenleme ile CGTİHK m. 107’de yapılan değişikliklerin koşullu salıverilmenin temel koşulları ve kararın geri alınmasına yönelik şartları ortadan kaldırmadığı, koşullu salıverilme müessesesinin esasının varlığını korumaya devam ettiği ve bu nedenle düzenlemenin özel af niteliği

³⁸⁸ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 375-376.

³⁸⁹ AYM tarafından TMK geçici m. 4/1-b hükmünün Anayasaya aykırılığı incelenmiş ve mahkeme tarafından her ne kadar hükümde iyi hal koşulu aranmasa da ve bu yönüyle düzenlemenin şartlı af niteliği taşıdığı ifade edilecekse de istemle bağlı olmadan koşullu salıverilmeden bahsedilmesi, infaz kurumunda cezanın belirli bir kısmının geçirilmesi gerektiği ve koşullu salıverilme kararının öngörülen koşulların oluşması durumunda geri alınmasının düzenlenmesi karşısında incelenen hükmün koşullu salıverilme niteliği taşıdığı belirtilmiştir. Karar metni için bkz. AYM, E. 1991/34, K. 1991/34, T. 08.10.1991, RG. 12.12.1991/21079.

³⁹⁰ Yukarıda belirtilen karardan farklı olarak kamuoyunca Rahşan Affı olarak bilinen 4616 sy. Kanunla getirilen düzenlemeyi inceleyen AYM ise; incelenen Kanunda mahkumların iyi halli olup olmadığına bakılmaksızın salıverilmeleri karşısında düzenlemenin koşullu salıverilme olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Toplam cezada on yıllık indirim öngören düzenlemenin bozucu şarta bağlı toplu ve şartlı özel af niteliğinde olduğu ve dolayısıyla nitelikli çoğunlukla kanunlaşması gerektiği yönünde bkz. AYM, E. 2002/99, K. 2002/51, T. 28.05.2022, RG. 06.11.2002/24928.

³⁹¹ <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?BirlesimSiraNo=23442&Tur=H&BaslangicSayfa=99&BitisSayfa=99>, (E.T. 16.01.2023).

taşımadığı ileri sürülmüştür³⁹². AYM tarafından yapılan değerlendirmede de getirilen düzenlemenin esasında cezanın miktarı ile ilgili yani somut cezaya ilişkin olmadığı ve infaz rejimine ilişkin olduğu, koşullu salıverilmenin denetimli serbestlik ile birlikte cezanın infaz kurumunda geçirilmesine alternatif bir ceza infaz rejimi niteliği taşıdığı ifade edilerek düzenlemede nitelikli çoğunluk aranmasının gerekli olmadığı sonucuna ulaşmıştır³⁹³.

Buna karşılık belirli bir tarih esas alınmak suretiyle, bu tarihe kadar işlenen suçlar yönünden hükümlülerin infaz kurumunda geçirmesi gereken süreyi kısaltan uygulamaların TCK m. 65/2 kapsamında af niteliği taşıdığı belirtilerek 7242 sy. Kanun ile CGTİHK geçici m. 6 ve geçici m. 9 hükmüne eklenen düzenlemelerin belirtilen tarihten önceki hükümlüler açısından infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreyi kısalttığı ve dolayısıyla nitelikli çoğunluk olan 360 kabul oyuyla kanunlaşması gerektiği ifade edilmiştir³⁹⁴. Kanaatimizce de AYM tarafından son derece dar bir yorumla, getirilen düzenlemenin af niteliği taşımadığı, koşullu salıverilmenin infaz rejimi olduğu ve inceleme konusu hükümlerin ceza ilişkisini değil, cezanın ne şekilde infaz edileceğini etkilediği yönündeki değerlendirmesine katılmak mümkün değildir.

³⁹² Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 379.

³⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. AYM, E.2020/44, K.2020/41, T. 17.07.2020, RG. 7.10.2020/31267.

“...§ 24. Dolayısıyla her ne şekilde adlandırılmış olursa olsun cezanın infazıyla bağlantılı bir düzenlemenin özel af niteliğinde olup olmadığı konusunda tespit edilmesi gereken temel husus düzenlemenin gerçekte cezanın kendisini mi etkilediği yoksa cezanın infaz şeklini mi belirlediğidir. Buna göre eğer düzenleme suç ve cezanın kapsamına ilişkin olarak cezanın ortadan kaldırılmasını, azaltılmasını veya türünü değiştirmek suretiyle hafifletilmesini öngörüyorsa bunun bir özel af düzenlemesi, suç ve cezanın kapsamına yönelik olmayıp sadece cezanın infaz şeklini düzenlemeye yönelik ise bunun bir infaz düzenlemesi olduğu söylenebilir...”

...§ 56. Bu çerçevede kuralların istisna kapsamına alınan suçlar dışında hükümlülerin denetimli serbestlik ve koşullu salıverme kurumlarından yararlandırılmak suretiyle ceza infaz kurumunda geçirecekleri süreyi önceki kanuni düzenlemeye göre kısalttığı, ancak -infaz edilecek- toplam ceza miktarında bir değişikliğe neden olmadığı anlaşılmaktadır...

...§§ 71-72. Bu açıklamalar çerçevesinde geçici 6. maddenin hükümlünün çektilmesi gereken toplam ceza miktarında bir değişikliğe neden olmadığı, ceza infaz kurumundan kendiliğinden salıverilmesine yol açmadığı, bu kapsamda hükümlünün iyi hâlli olması şartının arandığı, anılan şart gerçekleşse dahi salıverilme kararı bakımından hâkimin takdir yetkisinin bulunduğu, (1), (2) ve (3) numaralı fıkra hükümlerinden yararlanmak için ayrıca hükümlünün talebinin varlığının gerektiği, salıverilme sonrasında da devletin hükümlü üzerindeki gözetim ve denetim yetkisinin devam ettiği, bu bağlamda hükümlüye bir veya birden fazla yükümlülük yüklenebileceği, gereklerine uygun davranılmadığı veya yeniden suç işlendiği takdirde salıverilme kararının geri alınmak suretiyle hükümlünün cezasının infazına ceza infaz kurumunda devam edilebileceği gözetildiğinde geçici 6. maddenin cezanın kapsamına ilişkin bir düzenleme olmayıp cezanın infaz usulüne yönelik hükümler öngördüğü anlaşılmaktadır.

Anılan nedenlerle geçici 6. maddenin öngördüğü kurumun af niteliğinde olmadığı, bu itibarla söz konusu maddenin değiştirilmesini öngören dava konusu 52. maddeyi ihtiva eden dava konusu 7242 sayılı Kanun'un toplantı ve karar yeter sayısı bakımından Anayasa'nın 96. maddesine tabi olduğu görülmektedir...”

³⁹⁴ Demirbaş, “7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af”, s. 395-400.

Zira getirilen düzenleme neticesinde, özellikle denetimli serbestlik tedbirinin kapsamının genişletilmesi de göz önünde bulundurulduğunda, belirtilen tarihten önce işlenen suçlar bakımından altı yıla kadar hapis cezasına hükmedilenlerin infaz kurumunda kalmadan cezalarının infazına olanak tanındığı sonucuna ulaşılmaktadır.

TCK kapsamında öngörülen ceza miktarları nazara alındığında, altı yıl gibi oldukça yüksek bir cezaya hükmedilmesi sonrasında hükümlünün tek bir gün dahi infaz kurumunda geçirmeyecek olması sonucunu doğuran düzenlemenin, yalnızca cezanın infazının ne şekilde yapılacağına yönelik olduğu şeklinde değerlendirmeye itibar edilemez. Bu sebeple AİHM içtihadı da dikkate alınmak suretiyle koşullu salıverilme süresine ilişkin düzenlemelerin cezanın kapsamında yapılan bir değişiklik olduğu³⁹⁵ ve dolayısıyla söz konusu düzenlemenin hiçbir şüpheyi yer bırakmayacak biçimde infaz rejimine yönelik değil ceza ilişkisine yönelik olduğu değerlendirilmeli ve dolaylı af niteliği taşıyan düzenleme için nitelikli çoğunluk ile kanunlaşması gerektiği, bunu karşılamayan söz konusu düzenlemenin şekil bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu ifade edilmelidir³⁹⁶.

³⁹⁵ AİHM, Del Río Prada/İspanya, B. No. 42750/09, K. T. 21.10.2013, www.hudoc.echr.coe.int, (E.T. 03.01.2023).

³⁹⁶ Benzer yöndeki AYM başkan ve üyeleri Zühtü Arslan, Hasan Tahsin Gökcan, Engin Yıldırım, Hicabi Dursun, Celal Mümtaz Akıncı, M. Emin Kuz ile Yusuf Şevki Hakyemez'in karşı oyları için bkz.: "...Anayasanın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin gereği olarak devletin temel hakların korunmasını temin etmek, kamu barışını, güvenliğini, sağlığını korumak amacıyla etkin bir adalet sistemi kurma yükümlülüğü bulunmaktadır. Suçluların takibi, yargılanması ve kanunda öngörülen yaptırımlara tabi tutulması, suçların önlenmesi ve suçlunun topluma kazandırılması amaçlarına uygun bir hukuk düzeninin ve yargı sisteminin kurulması da hukuk devleti ilkesinin bir gereğini oluşturmaktadır. Kanun koyucunun suç ve yaptırımlar konusundaki politikayı belirleme ve düzenleme yönündeki geniş takdir yetkisinin bulunduğu Mahkememizin sayısız kararlarında ifade edilmiştir. Ancak bu yetkinin anayasada belirtilen ilgili kurallar doğrultusunda kullanılması gerektiği de açıktır. Af düzenlemelerine ilişkin kural da bunlardan biridir. İnfaz hukuku kurumlarını amaçlarından saptıracak, kanunlarda suçlar için öngörülen yaptırımları neredeyse şekle dönüştürebilecek düzenlemeler, doğrudan ceza miktarında veya niteliğinde değişiklik yapılmasa dahi ceza adaleti sistemini işlevsiz kılacaktır. Belirtilen türdeki düzenlemeler kanunlardaki suçlar ve yaptırımlar arasındaki dengeyi bozabilecek, suç mağdurlarının hak arama özgürlüklerini zedeleyebilecek, Anayasa ile mahkemelere verilen görev ve yetkileri anlamsız kılacaktır. Elbette Anayasa uyarınca toplumsal ihtiyaçlara bağlı olarak yasama organının belirli bir tarihe kadar işlenen suçlara özgü olarak özel af düzenlemesi yapma yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki Anayasa'da belirtilen usul izlenerek kullanılabilir. Öte yandan incelenen kuralda olduğu gibi mahkûmiyet hükmünde veya belirlenen cezada doğrudan bir değişiklik yapılmamakla birlikte cezayı neredeyse ortadan kaldıran hukuksal değişiklikler de özel af niteliği taşıyabilir. Nitekim özel affin tanımına ilişkin değinilen Mahkememiz kararlarında açıklanan ilkeler gereği, incelenen kurallar mahkûmiyet kararında hüküm altına alınan 6 ila 8 yıl miktarındaki hapis cezalarını dönüştürmekte en azından hafifletmekte ve infaz kurumunda kalma süresini ortadan kaldırarak adeta cezasızlık sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir sonucun doğrudan hapis cezası üzerinde değişiklik yapılarak veya infaz kuralları üzerinden dolaylı biçimde yapılması arasında fark gözetilmemelidir..."

"...Hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmanın doğal sonucu hükümlünün ceza infaz kurumunda tutulmasıdır. Dava konusu geçici 6. maddenin (1) numaralı fıkrası 6 yıl ve daha az hapis cezasına mahkûm edilen hükümlülerin bu cezayı doğal sonucu olan ceza infaz kurumunda hiç kalmadan infaz etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu şekilde cezaya mahkûm edilenler denetimli serbestlik tedbiri

7242 sy. Kanun ile getirilen ve pek çok suç nevi açısından temel oran niteliğindeki hükümlülük süresinin yarısının infaz kurumunda geçirilmesi şeklindeki orandan daha ağır bir infaz rejimi öngören düzenlemenin eşitlik ilkesi bağlamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Gerçekten de CGTİHK m. 107/2 düzenlemesine eklenen cümleler ile otuzdan fazla suçun daha ağır oran niteliğindeki üçte iki oranı tatbik edilmek suretiyle koşullu salıverilmeden yararlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Öte yandan bu ilk grup istisna dışında ikinci bir grup istisna da oluşturularak bu grup için de daha da ağır bir infaz rejimi benimsenmiş ve yukarıda belirtilen bazı suç tipleri açısından hükümlülük süresinin dörtte üçünün infaz kurumunda geçirilmesi sonrasında hükümlünün salıverileceği düzenlenmiştir.

Önemle ve öncelikle vurgulamak gerekir ki koşullu salıverilme süresi bakımından farklı suç tipleri için farklı oranların benimsenmesi ve hatta bazı suç tipleri açısından suç tipi içinde nitelikli hale göre ayırım yapılması³⁹⁷ şeklindeki düzenleme; uygulayıcıların tatbik edilecek kuralı doğru biçimde saptamalarını zorlaştırmakta ve esasında öngörülebilirlik açısından son derece gerekli olan infaz rejiminin sade ve anlaşılır olması gerekliliğine aykırılık teşkil etmektedir. Gerçekten de suç tipleri açısından üç farklı koşullu salıverilme oranının düzenlenmiş olması karmaşıklığı artırmış ve anlaşılması güç bir infaz rejimi meydana getirmiştir³⁹⁸.

uygulanmak suretiyle infaz imkânından yararlanabileceklerdir. Dolayısıyla bu fıkayla getirilen düzenleme gerçekte cezanın infaz şekline ziyade cezanın kendisini etkilemektedir...”

“...Her ne kadar çoğunluk kararında dava konusu geçici 6. maddenin bir infaz düzenlemesi olduğu, cezanın miktarı ve türünde bir değişiklik yapmadığı ifade ediliyorsa da bahse konu düzenlemenin bu kapsamdan başka çekilecek hapis cezasını azaltmakta veya cezanın türünü de hafifletmekte olduğunu vurgulamak gerekir. Yine ifade etmek gerekir ki modern ceza hukukunda cezaların infazı ile ilgili farklı ve yeni usuller keşfedilip uygulamaya konulmakta ise de bu alandaki cezai yaptırımlardan en caydırıcısı halen hapis yaptırımıdır. Zira hapis cezasının şahsi hürriyeti kısıtlayan boyutu onu halen en etkili ve caydırıcı cezai yaptırım olarak göstermektedir. Bunun içindir ki anayasa yargısında af kanunları denetlenirken, anayasal özerk yorum çerçevesinde üzerinde asıl odaklanılması gereken hususların içerisinde hapis cezası şeklindeki cezai yaptırımın süresinin azaltılması veya başka yaptırımlara dönüştürülmesinin söz konusu olup olmaması halen en önemli başlıklardan birisi olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda dava konusu düzenlemenin kişilerin cezaevinde kalacakları süreleri de azaltan yenilikleri bünyesinde barındırmakta olduğu dikkate alındığında bu yönüyle bahse konu kanuni düzenlemenin bir özel af kanunu niteliği taşıdığı görülmektedir...”

³⁹⁷ Örneğin neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu bakımından yalnızca ikinci fıkranın d bendinde öngörülen kasten yaralama fiili sonrası mağdurun yüzünün sürekli değişmesi nitelikli hali için üçte iki oranı benimsenmiş, diğer nitelikli haller açısından ise özel bir düzenleme yapılmayarak ana kural olan hükümlülük süresinin yarısının infaz kurumunda iyi halli olarak geçirilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Nitelikli haller arasında neden ayırım yapıldığı da kanun koyucu tarafından madde gerekçesinde ifade edilmemiştir. Benzer şekilde cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından da öncelikle genel kural olan yarı orandan ayrılarak üçte iki oran benimsenmiş ve akabinde bazı nitelikli haller için de bu oranın da üzerine çıkılarak dörtte üç oranının tatbik edileceği kararlaştırılmıştır.

³⁹⁸ Koşullu salıverilme için bazı hallerde öngörülen farklı sürelerin özel süre olarak nitelendirilmesi ve bu sürelerin cezalandırmanın amacı ile bağdaşmadığı, esas olanın hükümlünün ıslahı olduğu, yalnızca tekerrür durumunda sürenin artırılmasının kabul edileceği yönündeki değerlendirmeler ve eleştiriler ile

Her ne kadar bazı suçların ağırlıkları nedeniyle farklı bir infaz rejimine tabi tutulmasının doğru olduğu şeklinde görüşler olsa da³⁹⁹ kanaatimizce bu değerlendirme isabetli değildir. Nitekim koşullu salıverilme esasında infaz rejimine ilişkin bir müessese olup suç tipleri dikkate alınarak hükümlülerin farklı oranlar uygulanarak infaz kurumunda kalmalarının düzenlenmesi kabul edilemez. Zira koşullu salıverilmede dikkat edilmesi gereken hükümlünün tehlikeliliği, infaz kurumunda geçirdiği süre içinde iyi halli olup olmadığı, infaz kurumundaki kurallara ve sisteme uyum sağlayıp sağlamadığı, salıverildikten sonra toplumsal yaşama uyum yeteneği, infaz kurumunda kaldığı süre içindeki davranışlarını kontrol etme yeteneği ve disiplin cezası alıp almadığı vb. infaz süresi ve sonrasına ilişkin dikkate alınacak hususlar olup zaman bakımından bu sürecin çok daha öncesine denk gelecek biçimde suçun işlendiği ve/veya suçun nevine ve vasfına yönelik değerlendirmenin yapıldığı yargılama aşamasının dikkate alınması, adeta hükümlüyü geçmişteki eylemi nedeniyle bir kez daha cezalandırma niteliği taşımaktadır. Bir suçun daha ağır bir ceza ile cezalandırılması gerektiği yönünde bir kanaat oluşması durumunda, suç ve ceza politikasının tayini bakımından takdir yetkisine sahip kanun koyucu tarafından yapılacak düzenleme ile suçun yaptırımı olarak öngörülen cezanın ağırlığının artırılması ve kanunilik ilkesi doğrultusunda cezanın alt ve üst sınırlarının değiştirilmesi mümkün iken, bunun yapılması yerine infaz aşamasına ilişkin değişiklikler yapılması kabul edilemez.

Özellikle ilk olarak 671 sy. KHK ile getirilen düzenlemede ve akabinde 7242 sy. Kanunla yapılan değişikliklerde ana kuraldan istisna tutulan suç sayısının artırılmasının, kanun koyucunun toplumdan gelen tepkileri önlemek maksadıyla düzenlemelerde değişiklikler gerçekleştirdiği algısını güçlendirmektedir. Bu da koşullu salıverilme oranında yapılan iyileştirmelerin esasında toplum tarafından af olarak algılandığı düşüncesini gözler önüne sermesi bakımından önemli olup infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreyi azaltan düzenlemelere getirilen, toplumun önemli bir kesimi tarafından hassas olduğu düşünülen belirli suçlardan hükümlü kişilerin affedildiği şeklindeki, yoğun eleştirilerin önüne geçme ihtiyacı hissedilmesi fikrini ortaya koymaktadır. Buna karşılık kanun koyucunun var olan sistematığı korumayarak ve hukuk devleti ilkesini göz önünde bulundurarak adımlar atması,

ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 674-675.

³⁹⁹ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları** s. 28.

toplumsal tepkilerin önüne geçmek amacıyla ceza adalet sistemini alt üst edecek düzenlemelerden kaçınması gerekmektedir.

Bu bağlamda esasında infaz rejiminin suçu değil suçluyu ve hükmolunan cezayı esas alması gerektiği, aksi durumun kabulü halinde ise getirilen çeşitli kriterlerin objektiflikten uzak bir nitelik taşıyarak keyfiliğe varabileceği ifade edilmelidir⁴⁰⁰. Gerçekten de birtakım suçların farklı koşullu salıverilme rejimine tabi tutulması şeklindeki anlayışın kabul edilerek benimsenmesi halinde, kompozisyonu değişen kanun koyucunun her seferinde farklı suçlar açısından farklı düzenlemeler yapmasının ve dolayısıyla öngörülebilir olması mümkün olmayan bir infaz rejiminin önünün açılması ile karşı karşıya kalınacaktır.

Her ne kadar AYM tarafından 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenlemenin eşitlik ilkesi bağlamında Anayasaya aykırılığının bulunmadığı değerlendirilmiş ve getirilen ayrımın nesnel ve makul bir temele dayandığı söylenmiş ise haksız olarak ifade edilmiş ise de⁴⁰¹; Mahkeme tarafından yapılan daha önceki değerlendirmelerde cezanın çektirilmesi mahiyetindeki infaz aşamasında suç türüne bağlı kalınarak düzenleme yapılmasının isabetsiz olduğu, hedeflenen amacın suçlunun topluma uyumunun sağlanması ve topluma yeniden kazandırılması olduğu, bunun da işlenen suç türüne göre farklılık göstermeyeceği, aynı miktar ceza alan iki hükümlüden birisinin işlemiş olduğu suç türü dolayısıyla tabi olduğu infaz rejimi tatbik edilerek daha geç

⁴⁰⁰ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 379.

⁴⁰¹ AYM, E. 2020/53, K. 2021/55, T. 14.07.2021, RG. 20.10.2021/31634.

salıverilmesinin cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğuracağı⁴⁰² ve bunun da iki hükümlü arasında eşitsizliğe yol açacağı belirtilmiştir⁴⁰³.

2. Çocuklar Bakımından

Çocuk hükümlülerin koşullu salıverilmesi, daha önce de ifade edildiği üzere ayrıntılı ve daha özel bir incelemeyi gerektirdiğinden bu çalışma kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmamış olup burada yalnızca çocuklar bakımından koşullu salıverilmenin tatbik edilmesi için infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürelerle yer verilecektir.

CGTİHK’da çocukların koşullu salıverilmesi ayrı bir madde kapsamında ele alınmamış, m. 107’de birtakım suçlar bakımından çocuklara uygulanacak koşullu salıverilme oranları özel olarak belirtilmiştir. Gerçekten de çocuklar bakımından da CGTİHK m. 107/2’de belirtildiği üzere koşullu salıverilme için hükümlülük süresinin yarısının infaz kurumunda geçirilmesi gerekmektedir. Buna karşılık kanun koyucu tarafından suça sürüklenen çocukların işlediği bazı suçlar bakımından, aynı suçu işleyen yetişkinlere uygulanan infaz rejiminden daha hafif bir rejim uygulanacağı öngörülmüş ve bu doğrultuda koşullu salıverilme sürelerinin kısaltılması yoluna gidilmiştir.

⁴⁰² “...Suçlu, topluma uyum zorlukları gösteren ve uyumsuzluğunu suç işlemek- le açığa vuran kimsedir. Cezanın caydırıcılığı ve suçlunun toplumla uyum sağlayabilmesi başka bir deyişle topluma yeniden kazandırılma- sı, ceza politikasının temel ilkelerden birini oluşturur. Suçun niteliği ve toplumun buna verdiği önem, cezanın tür ve miktarına esas olur. Bu husus, devletin cezalandırma politikasına uygun olarak Yasakoyucu- nun bu konudaki değerlendirmesine ve takdirine göre belirlenir.-An- cak, cezanın infazı, suçlunun topluma uyum sağlamasını ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar. Bu amacın gerçekleştirilmesi, suça bağlı kalmadan ayrı bir programın uygulanmasını gerektirir. Tüm ça- balar, suçlunun uyumsuzluğuna neden olan psikolojik, çevresel, sosyal ve kişisel etkenlerin belirli bir infaz programı içinde giderilerek, suça yeniden yönelmesini önlemektir. Bu program, suça göre değil, suçlunun infaz süresince gösterdiği davranışlarına ve gözlenen iyi durumuna göre düzenlenecektir. Bu da infazın, mahkumların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden, aynı esaslara ve belirli bir programa göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkum arasında eşitsizliğe neden olur.- Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı cezanın yasalarla belirlenecek bir alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi ko- şuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündendir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıver- me açısından belirleyici bir niteliği yoktur.-Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkumlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa’nın 10. maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır...”
AYM, E. 1991/18, K. K. 1992/20, T. 31.03.1992, RG. 27.01.1993/21478.

⁴⁰³ Benzer yönde bkz. AYM, E. 1991/34, K. 1991/34, T. 08.10.1991, RG. 12.12.1991/21079.

İlk olarak ifade etmek gerekir ki, yetişkinler bakımından ikinci grup istisna olarak ele alınan ve koşullu salıverilme için hükümlülük süresinin dörtte üçünün infaz kurumunda geçirilmesi gerekliliğini arayan grup içerisinde çocuklar yer almamıştır. Dolayısıyla, çocuklar bakımından süreli hapis cezasına hükmolunması durumunda uygulanacak infaz rejimi kapsamında koşullu salıverilme için hükümlülük süresinin yarısının infaz kurumunda geçirilmesinin gerektiği ana kural kapsamındaki suçlar ile daha ağır suçlar bakımından kabul edilmiş olan üçte iki oranının uygulandığı ikinci grup olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği saptanmalıdır.

Bu noktada çocuklar bakımından ana kural olan koşullu salıverilme için sürenin yarısının infaz kurumunda geçirilmesinin istisnası niteliğindeki üçte iki oranının tatbik edileceği suçlar sınırlı sayıda olacak biçimde CGTİHK m. 107 hükmünde belirlenmiştir. Buna göre yetişkinler için de üçte iki oranının uygulandığı kasten öldürme (TCK m. 81, 82, 83), TCK m.87/2-d bendindeki neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunun nitelikli hali, işkence (TCK m. 94 ve 95), eziyet (TCK m. 96), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (TCK m. 132 ila 138), devletin sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları (TCK m. 326 ila 339), suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile 2937 sy. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan hükümlü olan çocuklar hakkında da koşullu salıverilmenin uygulanabilmesi için, hükümlülük süresinin üçte ikisinin infaz kurumunda geçirilmesi gerekmektedir.

Yetişkinler bakımından dörtte üç oranının uygulandığı ikinci grup istisna kapsamındaki uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları (TCK m. 188) ile 3713 sy. TMK kapsamındaki terör suçlarından hükümlü olan çocuklar açısından ise yetişkinlerden farklı olarak üçte iki oranı tatbik edilecektir. Öte yandan yine yetişkinlerden farklı olarak, herhangi bir ayırım yapılmaksızın, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan hükümlü olan çocuklar hakkında koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanacaktır.

3. 3713 sy. TMK Kapsamında Terör Suçları Bakımından

3713 sy. TMK m. 3 kapsamında düzenlenen terör suçları ile birlikte m. 4'te yer alan, suç işlemek üzere kurulan bir terör örgütünün faaliyeti kapsamında işlendiği

takdirde terör suçu sayılan suçlardan mahkum olan hükümlüler hakkında koşullu salıverilmenin nasıl tatbik edileceği 3713 sy. TMK'da özel olarak düzenlenmiştir. CGTİHK m. 107/4 hükmüne eklenen cümle doğrultusunda koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar açısından, tabi oldukları daha ağır infaz rejimi öngören koşullu salıverilme rejiminin uygulanacağı kararlaştırılmış ve bu doğrultuda koşullu salıverilmede ana kural olan hükümlülük süresinin yarısının infaz kurumunda geçirilmesinin ikinci grup istisnası niteliğindeki koşullu salıverilme oranının dörtte üç olarak uygulandığı suç tipleri arasında terör suçları da yer almıştır⁴⁰⁴.

Gerçekten de TMK m. 17⁴⁰⁵ hükmü doğrultusunda, TMK kapsamındaki terör suçları bakımından CGTİHK m. 107/4 hükmünde yer alan örgütlü suçlara ilişkin düzenleme ile CGTİHK m. 108'de yer alan mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimine ilişkin hüküm uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla esasında terör suçları önceleri ikinci istisna grup kapsamında değil, örgütlü suçlar ve mükerrirlere uygulanan koşullu salıverilme oranının tatbik edileceği tek istisnai grup içerisinde düzenlenmekteydi. Buna karşılık 7242 sy. Kanun değişikliği ile birlikte ilk olarak ana kural hafifletilerek yarı oran benimsenmiş, örgütlü suçlar ile mükerrirler bakımından ise daha önceki ana kural olan üçte iki oranı kabul edilerek iyileştirme yapılmıştır. Buna karşılık terör suçları söz konusu iyileştirme kapsamının dışında tutularak önceden geçerli olan dörtte üç oran korunmuştur⁴⁰⁶.

Terör suçları açısından koşullu salıverilme oranının tatbik edilmesinde uygulamada karşılaşılan en önemli sorunlardan birisinin, terör suçu ile birlikte işlendiği ileri sürülen TMK m. 4 kapsamındaki bir suçun cezasının TMK m. 5 hükmü doğrultusunda artırılması ve bununla birlikte yargılanan sanık hakkında ayrıca TCK m. 314 hükmü doğrultusunda terör örgütü üyeliği suçlamasından hüküm kurulmasında

⁴⁰⁴ AYM, Efendi Yıldız, B. No. 2013/1202, T. 25.03.2015.

⁴⁰⁵ 3713 sy. TMK m. 17 hükmünün ilgili kısmı şu şekildedir:

Koşullu salıverilme

Madde 17- (Değişik: 29/6/2006-5532/12 md.)

Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107 nci maddesinin dördüncü fıkrası ile 108 inci maddesi hükümleri uygulanır. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/65 md.)** Ancak, süreli hapis cezaları bakımından düzenlenen koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır.

⁴⁰⁶ 7242 sy. Kanun değişikliği öncesi terör suçları bakımından da koşullu salıverilme süresinin adi suçlar ile aynı olacak şekilde genel kural niteliğindeki üçte iki oranı uygulanarak tatbik edilmesi gerektiği yönündeki değerlendirmeler için bkz. Demirbaş, "Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları", s. 19.

karşımıza çıktığı ifade edilmelidir. İlk derece mahkemesindeki yargılama sonrasında kurulan hükme ilişkin yapılan istinaf incelemesinde TMK m. 4 kapsamında terör suçu sayılan suçun temyiz sınırının altında kalarak kesinleşmesi ve fakat TCK m. 314 kapsamındaki üyelik suçunun ise temyiz incelemesine tabi olarak kesinleşmemesi durumunda, kesinleşen ve infazına başlanması gereken ilk suçun infazının hangi koşullu salıverilme rejimi uygulanarak tatbik edilmesi gerektiği uygulamada karşımıza çıkan ciddi bir sorun olarak değerlendirilmelidir.

Örneğin terör örgütü üyeliği suçlamasıyla hakkında soruşturma başlatılan ve sahte kimlikle yakalanan bir sanık hakkında, yapılan yargılama sonrasında TCK m. 204'te düzenlenen resmi belgede sahtecilik suçu ile TCK m. 314'te düzenlenen terör örgütüne üyelik suçundan hüküm kurulduğunu varsayalım. TCK m. 204'te düzenlenen resmi belgede sahtecilik suçu, TMK m. 4'te sayılan ve suç işlemek için kurulan bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde terör suçu sayılan bir suç niteliğinde olup bu nedenle kişi hakkında alt sınırdan uzaklaşmadan verilecek iki yıl hapis cezası, TMK m. 5 hükmü doğrultusunda yarı oranında artırılacak ve kişi üç yıl hapis cezasına çarptırılacaktır. TCK m. 62/1 hükmü uyarınca takdiri indirim sebebi uygulandığı takdirde de kişi hakkında resmi belgede sahtecilik suçundan verilen sonuç ceza iki yıl altı ay hapis cezası olacaktır. Sanık hakkında TCK m. 314 hükmü dolayısıyla verilecek örgüt üyeliğinden hapis cezası hükmü ile birlikte resmi belgede sahtecilik suçundan verilen hükmün istinaf incelemesi sonrası istinaf başvurusunun esastan reddi durumunda ise resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin verilen hüküm kesinleşecek ve fakat silahlı terör örgütü üyeliği suçundan verilen hüküm ise temyiz incelemesine tabi tutulacaktır. Bu noktada resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin verilen hükmün koşullu salıverilme bakımından TMK kapsamında dörtte üç oranına tabi olduğunun kabulü ve hükmün infazına başlanması durumunda, temyiz incelemesi devam etmekte olan ve esasında resmi belgede sahtecilik suçunun cezasının artırılmasına ve dolayısıyla cezanın HAGB sınırının üzerinde kalmasına sebebiyet veren silahlı terör örgütü üyeliği suçuna ilişkin Yargıtay denetimi önemsiz hale gelecektir. Zira TCK m. 314 kapsamında verilen cezanın, sanığın beraat etmesi gerektiği gerekçesiyle, bozulması durumunda; ortada silahlı terör örgütü üyeliği suçlamasından beraat etmesi gerektiği ortaya konulan ve fakat beraat ettiği suçlama dikkate alınarak cezası artırılarak başkaca bir suçtan haksız yere infaz kurumunda daha fazla süre kalmak zorunda bırakılan bir hükümlü karşımıza çıkacaktır. Bu bakımdan

uygulamada TMK m. 5 hükmü uygulanarak cezasında artırımı gidilen her suçta, otomatik olarak TMK m. 17 hükmü kapsamında en ağır olan koşullu salıverilme rejimi uygulanmasından vazgeçilmelidir. Nihayet hukuk güvenliğinin sağlanması amacıyla, koşullu salıverilme rejiminin uygulanması bakımından birbirini etkileyecek iki hükümden birisinin temyiz yoluna açık olması durumunda diğer hükmün de temyiz incelemesinden geçirilmesi sağlanarak, temyiz incelemesi yapılmaksızın kesinleşmesi ve derhal infazının başlanması önüne geçilmelidir. Bu yönde bir düzenleme yapılmadığı takdirde ise uygulayıcıların hak kayıplarının önüne geçmesi sağlanarak TMK m. 4 kapsamında terör suçu sayılan suçlar bakımından TMK m. 17 hükmünde düzenlenen dörtte üç oranı uygulanmadan müddetname⁴⁰⁷ düzenlenmelidir.

4. Örgütlü Suçlar Bakımından

Nihayet ilk grup istisna kapsamında olan son suç tipi suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen ve CGTİHK m. 107/4 hükmünde ele alınan suçlardır⁴⁰⁸. Bu suçlar için de süreli hapis cezasına hükmolunması durumunda, kararlaştırılan cezanın üçte ikisinin infaz kurumunda geçirilmesi sonrasında hükümlüler koşullu salıverilebilirler⁴⁰⁹.

⁴⁰⁷ Süre belgesi olarak da ifade edilen (Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 72-75) müddetname ile ilgili 7242 sy. Kanun öncesi ve sonrası için ayrı ayrı olmak üzere ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Levent İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 391-397.

⁴⁰⁸ Suç örgütünün sistematik olacak biçimde suç işleme hedefiyle irade birliği içerisinde bir araya gelen, amaçlanan suçları işlemeye objektif olarak yeterli nitelik ve niceliğe sahip, aralarında hiyerarşik ilişki bulunan en az üç kişiden oluşan örgüt olduğu yönünde TCK m. 220 gerekçesi şu şekildedir: “...Örgüt, soyut bir birleşme değildir, bünyesinde hiyerarşik bir ilişki hâkimdir. Bu hiyerarşik ilişki, bazı örgüt yapılanmalarında gevşek bir nitelik taşıyabilir. Bu ilişki dolayısıyla örgüt, mensupları üzerinde hâkimiyet tesis eden bir güç kaynağı niteliğini kazanmaktadır.

Örgütün varlığı için suç işlemek amacı etrafındaki fiili birleşme yeterlidir.

Örgüt, niteliği itibarıyla, devamlılık arz eder. Bu itibarla, kişilerin belli bir suçu işlemek için bir araya gelmesi hâlinde, örgüt değil, iştirak ilişkisi mevcuttur. İştirak ilişkisinden bahsedebilmek için, suç ortakları nezdinde suçun, konu veya mağdur bakımından somutlaşması gerekir. Buna karşılık, örgüt yapılanmasında, işlenmesi amaçlanan suçların konu veya mağdur itibarıyla somutlaştırılması zorunlu değildir.

Madde metninde, suç işlemek amacına yönelik örgütün varlığı için asgari üye sayısı belirlenmemiştir. Suç işlemek için örgüt kurulması bir somut tehlike suçudur. Her ne kadar en az iki kişinin belli amaç etrafında suç işlemek üzere devamlı surette fiilen birleşmesi suretiyle örgüt meydana gelebilirse de kurulan örgüt, güdülen amaç bakımından somut bir tehlike oluşturmaz. Bu nedenle, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından, amaçlanan suçları işlemeye elverişli olması aranmalıdır. Bu bakımdan, örneğin sadece üç kişinin bir araya gelmesi, devletin ülke bütünlüğünü bozmaya yönelik suçları işleme açısından somut bir tehlike taşımayabilir; buna karşılık, ekonomik çıkar sağlamaya yönelik suçlar açısından elverişli olabilir...”

⁴⁰⁹ YCGK, E. 2016/1177, K. 2018/495, T. 01.11.2018; Yargıtay 8. CD, E. 2009/13120, K. 2009/12722, T. 14.10.2009.

Sürelî hapis cezaları bakımından CGTİHK m. 107 hükmünün ilk haline göre daha lehe bir düzenleme öngören ve fakat söz konusu suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet ya da müebbet hapis cezası verilmesi durumunda geçirilmesi gereken süreyi değiştirmeyen bu düzenlemeye 7242 sy. Kanun ile bir ekleme yapılmış ve eğer bu kapsamda işlenen bir suç için, infaz rejimi bakımından daha yüksek oranda bir koşullu salıverilme oranı öngörülmüşse, yüksek olan oranın tatbik edilerek koşullu salıverilme tarihinin saptanacağı belirtilmiştir⁴¹⁰.

Örgütlü suçlar⁴¹¹ bakımından hükmolunan sürelî hapis cezası bakımından ana kuraldan ayrılarak daha ağır bir oran niteliğindeki üçte iki oranının belirlenmesiyle birlikte, birden fazla mahkumiyet hükmünün olması durumunda uygulanacak en fazla sürenin tatbikinde de ana kuraldan daha ağır bir düzenleme getirilmiştir. Bununla birlikte CGTİHK uygulandığı ilk dönemde örgütlü suçlar için geçerli olan dörtte üç oranının, 7242 sy. Kanun değişikliği ile üçte iki olarak iyileştirilmesine rağmen, birden fazla mahkumiyet durumunda kararlaştırılacak azami sürelerin değiştirilmemesi kanaatimizce isabetsiz olup kanun koyucunun takdirinin tutarsız ve yanlış olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Örgütlü suçlar bakımından kanun koyucunun çocuklar hakkında söz konusu suçlardan sürelî hapis cezasına hükmolunması durumunu özensiz biçimde düzenlediğini ifade etmek gerekmektedir. CGTİHK m. 107/4 hükmünün tarihsel değişimi incelendiğinde, ilk olarak CGTİHK ilk döneminde geçerli olan ana kural niteliğindeki üçte iki oranından daha ağır olacak biçimde örgütlü suçlar açısından koşullu salıverilme oranının dörtte üç olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Maddeye 6008 sy. Kanun⁴¹² m. 9 hükmü ile eklenen düzenleme ile, dördüncü fıkra hükümlerinin çocuklar hakkında uygulanmayacağı kararlaştırılmıştır. Bu düzenleme ile birlikte çocuklar hakkında örgütlü suçlar bakımından uygulanacak oranın ana kural olan üçte iki oranı şeklinde uygulanacağı belirtilmiştir. Daha sonra 7242 sy. Kanun m. 48 hükmü ile koşullu salıverilme için genel olarak kabul edilen ana kural hükümlülük süresinin yarısı olarak değiştirilmiş, dördüncü fıkra yapılan değişiklikle de örgütlü suçlar

⁴¹⁰ AYM, Muhamed Sıraç Bozkurt, B. No. 2016/7271, T. 24.10.2019; AYM, Mehmet Demirci, B. No. 2016/6828, T. 15.01.2020; AYM, Orkun Çakar, B. No. 2016/6830, T. 17.06.2020.

⁴¹¹ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Vesile Sonay Evik, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 19, S. 2, 2013, s. 667-697.

⁴¹² RG. 25.07.2010/27652.

bakımından koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte örgütlü suçlardan hüküm giyen olan çocuklar için uygulanacak koşullu salıverilme oranı CGTİHK m. 107/2 hükmüne eklenen düzenlemede yer almış ve örgütlü suçlar bakımından çocuklar hakkında uygulanacak oran da üçte iki olarak yetişkinlerle aynı olacak biçimde değerlendirilmiştir. Örgütlü suçlar bakımından çocukların tabi olduğu CGTİHK m.107/2'deki düzenleme ile aynı mahiyetteki CGTİHK m. 107/4 hükmünün, dördüncü fıkranın sonunda yer alan düzenleme doğrultusunda, çocuklar hakkında uygulanmayacak olması kuralının neden korunduğu anlaşılamamıştır. Yetişkinler ve çocuklar bakımından aynı oranın benimsenmesi karşısında, örgütlü suçlara ilişkin özel düzenleme niteliğindeki dördüncü fıkra hükmünün çocuklar hakkında uygulanmaması yalnızca örgütlü suçlarda cezaların toplanmasında kendisini gösterecektir. Buna karşılık kanaatimizce önceki düzenlemede örgütlü suçlar için öngörülen dörtte üç oranının çocuklar bakımından üçte iki şeklinde uygulanması karşısında, 7242 sy. Kanun değişikliği ile birlikte örgütlü suçlarda koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanması karşısında çocuklar için daha hafif bir infaz rejimi öngörecektir şekilde ve önceki düzenlemede olduğu gibi ana oranla uyumlu olarak hükümlülük süresinin yarısı şeklinde düzenleme yapılmasının daha isabetli olacağını söylemek mümkündür.

5. Mükerrirler Bakımından

Suç işleyip hakkında mahkumiyet hükmü kurulduktan sonra kişinin yeniden suç işlemesi olarak ifade edilebilecek⁴¹³ ve sözlük anlamı da “tekrarlanma”⁴¹⁴ olan tekerrürün⁴¹⁵; kimi yazarlar tarafından kanunda düzenlendiği yer gerekçe gösterilerek bir güvenlik tedbiri niteliği taşıdığı ifade edilmiş⁴¹⁶, diğer bir görüşe göre ise müessesenin bir infaz kurumu olduğu ileri sürülmüştür⁴¹⁷. Ayrıca doktrinde tekerrürün, maddi ceza hukuku ve aynı zamanda infaz hukukunu ilgilendiren karma

⁴¹³ Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 614.

⁴¹⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 04.01.2023).

⁴¹⁵ Ceza hukukunda tekerrür ve mükerrirlere özgü infaz rejimi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Dönmezer/Erman, C. III, s. 325-349; Furkan Ali Şimşek, “Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 13, S. 2, 2020, s. 527-570; Mehmet Sinan Altunç, **Ceza Hukukunda Tekerrür**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010; Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 612-623; İçel, **Ceza Hukuku genel Hükümler**, s. 764-776; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 299-322; Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1018-1048.

⁴¹⁶ Artuk/Gökçen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1023.

⁴¹⁷ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 657.

bir nitelik taşıdığını öne süren görüşler de bulunmaktadır⁴¹⁸. Benimsenen sisteme göre, tekerrür mevzu bahis olduğunda failin cezasının artırılması yoluna gidilebildiği gibi⁴¹⁹, mükerrirlere özel olarak farklı bir infaz sistemi tatbik edilerek çektirilen cezanın koşullarının zorlaştırılması ve infazın sona ermesinin ardından birtakım tedbirlere hükmedilmesi mümkün olabilecektir⁴²⁰.

Koşullu salıverilmenin onarıcı adalet anlayışı⁴²¹ ve hükümlülerin toplumsal hayata uyumunun sağlanması hedefleri çerçevesinde yeniden suç işlenmesini önleyici etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, bu kurumun mükerrirler bakımından özel bir incelemeye tabi tutulması gerektiği ifade edilmelidir. Mükerrirlere özgü infaz rejimi ve koşullu salıverilme sürelerinin incelenmesine geçilmeden önce, hükmün düzenleniş yerinin incelenmesi faydalı olacaktır. Gerçekten de bazı özel suç failleri ile birlikte mükerrirlere özgü infaz rejimi, koşullu salıverilmenin düzenlendiği CGTİHK m. 107’de değil, ayrı bir madde olarak CGTİHK m. 108’de⁴²² düzenlenmiştir.

⁴¹⁸ Altunç, **Ceza Hukukunda Tekerrür**, s. 69.

⁴¹⁹ 765 sy. TCK’da benimsenen sistemin bu olduğu ve tekerrür söz konusu olduğunda failin cezasının artırıldığı, dolayısıyla ceza belirlenirken uygulanan sistemin kabul edildiği ifade edilmelidir.

⁴²⁰ İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 764; Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 612.

⁴²¹ Onarıcı adalet anlayışı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Mualla Buket Soygüt Arslan, “Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi- Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Özel S.1-Uzlaşma, 2010, s. 283-311.

⁴²² CGTİHK m. 108 hükmü şu şekildedir:

Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbiri

Madde 108- (1) Tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan;

- a) Ağırlandırılmış müebbet hapis cezasının otuzdokuz yılının,
- b) Müebbet hapis cezasının otuz üç yılının,
- c) **(Ek:14/4/2020-7242/49 md.)**Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuziki yılının,
- d) Süreli hapis cezasının üçte ikisinin,

İnfaz kurumunda iyi hâlli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.)** Ancak, koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır.

(2) Tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamaz.

(3) İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.)** Hükümlü hakkında ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanacağı hükümde belirtilir.

(4) İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirler.

(5) Tekerrür dolayısıyla belirlenen denetim süresinde, koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler uygulanır.

(6) İnfaz hâkimi, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılmasına karar verebilir. Denetim süresi en fazla beş yıla kadar uzatılabilir.

(7) **(Ek: 18/6/2014-6545/82 md.)** Cezanın infazı tamamlandıktan sonra devam eden denetim süresi içinde, bu madde hükümlerine göre kendilerine yüklenen yükümlülüklerle ve yasaklara aykırı hareket eden mükerrirler, infaz hâkimi kararı ile disiplin hapsine tabi tutulur. Disiplin hapsinin süresi on beş günden az ve üç aydan fazla olamaz.

Tekerrüre bağlanan sonuçlar bakımından en önemli düzenlemenin koşullu salıverilmenin gecikmesi olması karşısında, mükerrirlere özgü infaz rejiminin ayrı bir maddede değil, koşullu salıverilmenin düzenlendiği maddede ayrı bir fıkrada düzenlenmesinin daha isabetli olacağı düşüncesindeyiz.

5237 sy. TCK'nın kabul edilmesi ile birlikte mükerrirlerin daha ağır bir infaz rejimine tabi tutulacağı ve gerek süreli hapis cezalarında gerek de müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında ana kural olarak benimsenen süreden daha fazla süre geçtikten sonra salıverilecekleri kararlaştırılmıştır⁴²³. 7242 sy. Kanun ile koşullu salıverilmeye infaz kurumunda geçmesi gereken süre bakımından benimsenen ana oranda değişiklik yapıldığı gibi tekerrür söz konusu olduğunda tatbik edilecek infaz rejimine yönelik de değişiklik yapılarak tekerrür durumunda koşullu salıverilme için infaz kurumunda daha uzun süre kalınmasını sağlayan oran, üçte iki olarak düzenlenmiştir. Kanaatimizce kanun değişikliği ile mükerrirlerin koşullu salıverilmeleri için infaz kurumunda geçirecekleri süreye ilişkin oranın dörtte üçten üçte ikiye indirilmiş olması isabetlidir. Gerçekten de benimsenen çağdaş infaz sistemlerinde öncelikle hükümlülerin yeniden topluma kazandırılmasının sağlanması ile kanunlara daha saygılı bireyler haline getirilmeleri hedeflenmektedir. İnfaz

(8) **(Ek: 18/6/2014-6545/82 md.)** Çocuğa karşı işlenen bir suçtan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde birinci fıkradaki koşullu salıverilme süreleri uygulanır.

(9) **(Ek: 18/6/2014-6545/82 md.)** Birinci fıkradaki koşullu salıverme süreleri, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin ikinci fıkrasında tanımlanan cinsel saldırı suçundan, 103 üncü maddesinde tanımlanan çocukların cinsel istismarı suçundan, 104 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında tanımlanan reşit olmayanla cinsel ilişki suçundan, 188 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında da uygulanır. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/49 md.)** Ancak, süreli hapis cezaları bakımından koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır. 188 inci madde hariç olmak üzere bu suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında, cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içinde, aşağıdaki tedavi veya yükümlülüklerden bir veya birkaçına infaz hâkimi tarafından karar verilir:

- a) Tıbbi tedaviye tabi tutulmak
- b) Tedavi amaçlı programlara katılmak
- c) Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak
- d) Mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşımdan yasaklanmak
- e) Çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanmak
- f) Çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmak

(10) **(Ek:18/6/2014-6545/82 md.)** Dokuzuncu fıkra hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.

(11) **(Ek:18/6/2014-6545/82 md.)** Bu maddenin dokuzuncu fıkrasının uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Sağlık Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

⁴²³ Yargıtay 1. CD, E. 2015/4206, K. 2015/4690, T. 05.10.2015.

kurumunda geçen süre içerisinde söz konusu amaçlara ulaşılmasından sonra, kişinin daha uzun bir süre özgürlüğünden mahrum kalmasını sağlayan hapis cezasının katı bir biçimde uygulanmasına devam etmesinin faydalı olmadığı belirtilmeli ve bu doğrultuda mükerrirlerin infaz kurumunda geçirmesi gereken süreyi düşüren düzenlemenin isabetli olduğu ifade edilmelidir⁴²⁴.

7242 sy. Kanun ile CGTİHK m. 108/1 hükmüne yapılan ekleme ile, tıpkı örgütlü suçlar bakımından olduğu gibi, koşullu salıverilme oranının üçte ikiden daha yüksek olduğu suçlardan tekerrür mevzu bahis olduğunda, üçte ikilik oran değil daha ağır olan oranın uygulanacağı ifade edilmiştir. Bir başka önemli husus tekerrür nedeniyle daha ağır oran niteliğindeki üçte iki oranın uygulanmasıyla birlikte, bu oran uygulanmasaydı uygulanacak olan yarı oranının üzerine eklenen miktarın, CGTİHK m. 108/2 hükmü dolayısıyla tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından daha fazla olamayacağıdır. Gerçekten de tekerrür mevzu bahis olduğunda koşullu salıverilmeye eklenen sürenin, esas alınan cezadan daha yüksek olması durumu ceza adaleti ile bağdaşmayacaktır. Doktrinde Bu hükmün sadece hapis cezaları bakımından tatbik edilebileceği ve daha önce kişinin adli para cezasına mahkum edilmesi söz konusu olduğunda ne yapılacağına ilişkin olarak ise kanunda açık bir düzenlemenin yer almadığı görüşü⁴²⁵ bulunmakla birlikte, tekerrür için göz önünde bulundurulacak önceki suçta kişinin adli para cezasına çarptırılması durumunda TCK m. 63 düzenlemesi doğrultusunda değerlendirme yapılabileceği de belirtilmiştir⁴²⁶. Bu doğrultuda, kişinin birden fazla mahkûmiyet hükmüne çarptırılması durumunda, tekerrür açısından hangi hüküm fıkrasının değerlendirmeye alınacağının açıkça belirtilmesi, yapılacak değerlendirmeyi daha sağlıklı ve isabetli hale getirecektir⁴²⁷.

⁴²⁴ Şimşek, “Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi”, s. 566-567.

⁴²⁵ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 795 vd.

⁴²⁶ TCK m. 63 hükmü doğrultusunda 1 gün = 100 TL olacak şekilde hesaplama yapılabileceği ve bu hesaplama sonrasında meydana çıkan gün sayısının da CGTİHK m. 108/2 kapsamında değerlendirilebileceği yönünde bkz. Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 994 vd.

⁴²⁷ “...5275 sayılı Yasanın 108/2. maddesi uyarınca tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktarın, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamayacağının belirtilmesi, Mahkemece mükerrirlik uygulamasına esas alınan Sarıyer Asliye Ceza Mahkemesinin 2000/1052-1422 sayılı kararında, sanığın birden fazla yakınana karşı işlemiş olduğu eylemler nedeniyle ayrı ayrı cezalandırılmasına karar verildiği, aynı ilam içerisinde farklı kişilere karşı işlenen eylemler nedeniyle hükmolunan cezaların her birinin, birbirinden bağımsız ve ayrı bir hüküm olduğu, 5237 sayılı TCY’nin 58. maddesindeki düzenlemenin sonuçları infaz hukukunu ilgilendirse bile, anılan düzenlemenin infazla ilgili bir hüküm olmadığı, bu nedenle de infaz aşamasında dikkate alınmasının olanaklı bulunmadığının anlaşılması karşı- sında; tekerrüre esas alınan ilamdaki hangi hüküm fıkrasının mükerrirlik uygulamasına esas alındığının gösterilmesi zorunluluğuna uyulmaması...” (Yargıtay 6. CD, E. 2010/24987, K. 2011/428, T. 25.01.2011).

Yapılan değerlendirmelerle birlikte tekerrürün en önemli sonucunun, mükerrirlerin koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin diğer hükümlülere göre uzun olması ve mükerrirlerin infaz kurumundan daha geç salıverilmesi olduğunu bir kez daha vurgulanması gerekmektedir. Buna karşılık onarıcı adalet yaklaşımına⁴²⁸ aykırılık teşkil edecek biçimde sadece kişilerin özgürlüklerinden daha uzun süre mahrum bırakılmalarını sağlayan hukuki düzenlemeler ve bunun dışında bu kişilerin neden tekrar suç işlediği üzerine çalışmaların yapılmadığı, tekrar suç işleme eğilimlerini ortaya koyan bu hükümlülerin yeniden suç işlemelerinin önlenmesi için farklı uygulamaların benimsenmediği bir infaz rejiminin isabetsiz olduğu belirtilmelidir. Ayrıca mükerrir tarafından işlenen ilk suç ve kendisinin mükerrir olması sonucunu doğuran ikinci suç arasında bir ilişki kurulmayıp işlenen farklı suçların mahiyeti ve uygulanacak ceza miktarı dikkate alınmadan sadece kişinin tekrar suç işlemesinin daha fazla özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğurması, nihayet cezasının infazını tamamlayan hükümlülerin tekrar suç işlemelerinin önüne geçilmesi için devletin yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmemesinin sonuçlarının yalnızca hükümlüye yükletilmesi, hem koşullu salıverilme hem de tekerrür müesseselerinin hedefleri ile bağdaşmamaktadır⁴²⁹. Bu noktada mukayeseli hukuktaki örneklerden de yola çıkarak işlenen suçun mahiyeti ve verilen ceza miktarının dikkate alınması sonrasında alternatifli bir tekerrür ve koşullu salıverilme rejimi benimsenmesi kurumun amacıyla daha çok örtüşecektir⁴³⁰.

6. Cezaların İctimai Bakımından

Koşullu salıverilme tarihi bakımından oldukça büyük bir öneme sahip olan ve özensiz bir şekilde sıkça mevzuat hükümlerinin değiştirilmesi sebebiyle uygulamada

⁴²⁸ İskandinav ceza infaz sistemindeki cezalandırıcı değil onarıcı adalet yaklaşımı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Özel, **Cezaevi Çalışmaları ve İskandinav Ceza İnfaz Sistemi**, s. 126-132.

⁴²⁹ Şimşek, “Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi”, s. 566.

⁴³⁰ Bu sistemin uygulandığı ülkelere Fransa örnek olarak gösterilebilir. Fransa’da benimsenen prosedür ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Stefani/Levasseur /Boulloc, **Droit Pénal Général**, s. 583-588; <http://codes.droit.org/CodV3/penal.pdf> (E.T. 04.01.2023); Altunç, **Ceza Hukukunda Tekerrür**, s. 21-29.

ciddi hataların yapıldığı⁴³¹ ve sorunlarla karşılaşılana⁴³² cezaların içtimai⁴³³ 765 sy. TCK'dan farklı olarak 5237 sy. TCK'de yer almamış ve CGTİHK'de bir toplama işlemi şeklinde, infaz aşamasında dikkate alınacak bir durum olarak düzenlenmiştir⁴³⁴. Kural olarak cezaların toplanması kabul edilmemekle birlikte istisna olarak CGTİHK m. 99 hükmünde birden fazla hükümdeki cezaların nasıl toplanacağı kararlaştırılmıştır⁴³⁵.

Bu kapsamda CGTİHK m. 107/3 hükmünde birden fazla mahkumiyet hükmünün bulunması durumunda koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçmesi gereken azami süreler gösterilmiş, CGTİHK m. 107/4 hükmünde de suç örgütleri kapsamında değerlendirilen infaz rejiminde uygulanacak içtima hükümleri durumunda infaz kurumunda kalınacak en yüksek süre belirtilmiştir.

7242 sy. Kanunla değişiklik yapılmadan önce CGTİHK m. 99 hükmü doğrultusunda cezaların toplanmasına ilişkin kararda görevli mahkeme CGTİHK m. 99 ve 101⁴³⁶ hükümleri uyarınca en fazla cezayı veren mahkemeyken, 7242 sy. Kanun

⁴³¹ Konuyu değerlendiren Mahmutoglu ve Ağkuş'un makalelerinin sonuç kısmında yer verdikleri ifadeler, meselenin göz ardı edilen önemini gözler önüne sermektedir: "...Son olarak bir itiraf ve tespit ile bu raporu tamamlayalım. Biz- ce, infaz hukukunun ve bu bağlamda koşullu salıverilmenin temel ilkeleriyle bütünüyle çelişen, son derece karmaşık bir biçimde kaleme alınan bu kanun ve buna bağlı ilgili yönetmelik geniş anlamda ceza hukukunun birçok temel ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Gerçekten de günlerce uğraşmamıza rağmen çeşitli olasılıkları gözeterek yaptığımız infaz sürelerinin hesaplanmasında her defasında hatalar tespit ettik. Durum böyle olunca kanun koyucunun bu özensizliğinin kayda geçirilmesi maalesef akademik bir vazife olarak karşımıza çıkmıştır. Üzülerek belirtmeliyim ki bu değişiklikler, infaz hukukunda yapılan en özensiz düzenlemelerden biri olarak hukuk tarihimizdeki yerini almıştır. Yukarıdaki hesaplamalarda mevcut olan olası hatalar nedeniyle peşinen özür dileriz, elimizden gelen budur." Fatih Selami Mahmutoglu/Kazım Furkan Ağkuş, "Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması", **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 15, S. 2, 2022, s. 210.

⁴³² Cezaların içtimaiine ilişkin sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Sağiroğlu, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, s. 63-73.

⁴³³ İçtima ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, s. 60-101; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 151-176; Mecit, **İnfaz Hukuku**, s. 283-296.

⁴³⁴ 5237 sy. TCK sonrasında pek fazla önemi kalmasa da cezaların birleşmesi olarak ifade edilebilecek cezaların içtimaiine ilişkin erime, hukuki birleşme ve toplama sistemi olmak üzere üç farklı sistemin var olduğuna yönelik ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 315-316.

⁴³⁵ CGTİHK m. 99 hükmü şu şekildedir:

Birden fazla hükümdeki cezaların toplanması

Madde 99- (1) Bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar. Ancak, bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise, 107 nci maddenin uygulanabilmesi yönünden infaz hâkimliğinden bir toplama kararı istenir. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/42 md.)** Adli para cezasından çevrilen ve ceza infaz kurumunda infaz edilme aşamasına gelen hapis cezaları da toplama kararına dahil edilir.

⁴³⁶ CGTİHK m. 101 hükmü şu şekildedir:

İnfaz sırasında verilecek kararların mercii ve usulü

Madde 101- (1) Cezanın infazı sırasında, 98 ilâ 100 üncü maddeler gereğince mahkemeden veya infaz hâkimliğinden alınması gereken kararlar duruşma yapılmaksızın verilir. Karar verilmeden önce Cumhuriyet savcısı ve hükümlünün görüşlerini yazılı olarak bildirmeleri istenebilir.

değişikliği sonrasında toplanma kararının en fazla cezaya hükmeden mahkemenin bulunduğu yer İnfaz Hakimliği tarafından verileceği kararlaştırılmıştır⁴³⁷.

Uygulamada cezaların içtimaya ilişkin yapılacak hesaplamalarda sorun çıkmasının en temel nedenlerinden birisinin, gerek 671 sy. KHK ile getirilen düzenleme ve gerek de sonrasında 7242 sy. Kanun doğrultusunda uygulanacak hükümler ile birlikte söz konusu düzenlemelerin pek çok istisnasının da düzenlenmiş olmasıdır. Bu kapsamda özellikle farklı denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme oranlarının tatbik ediliyor olması durumunda CGTİHK m. 99 hükmü dolayısıyla yapılacak toplama işleminin de güçleştiği vurgulanmalıdır.

Bu noktada ilk olarak cezaların içtimayı bakımından temelde iki görüş bulunduğu ve bunların CGTİHK m. 99 hükmü uyarınca toplanması ile aynı maddede bulunan her bir cezanın ayrı ayrı infazı şeklinde ifade edilebilecek cezaların bağımsız infaz edilmesi olduğu ifade edilmelidir⁴³⁸. Yapılacak incelemeler sonrasında cezaların içtimayı noktasında dört farklı değerlendirme yapılabileceği ve bu değerlendirmeler sonucunda da infaz kurumunda geçirilecek süreler ve bu sürelerin açık ya da kapalı infaz kurumunda geçirilmesini etkileyecek dört farklı sonucuna ulaşılması mümkündür⁴³⁹. Bu kapsamda örneğin aynı koşullu salıverilme oranı ve aynı denetimli

(2) **(Değişik:14/4/2020-7242/44 md.)** 99 uncu madde gereğince cezaların toplanması gerektiğinde bu hususta hüküm verme yetkisi, en fazla cezaya hükmetmiş bulunan mahkemenin bulunduğu yer infaz hâkimliğine, bu durumda birden çok infaz hâkimliği yetkili ise son hükmü vermiş olan mahkemenin bulunduğu yer infaz hâkimliğine aittir. En fazla cezanın;

- a) Yargıtay tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilmesi hâlinde Ankara infaz hâkimliğince,
 - b) Bölge adliye mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilmesi hâlinde bölge adliye mahkemesinin bulunduğu il infaz hâkimliğince,
 - c) Bölge adliye mahkemesi tarafından duruşma açmak suretiyle verilmesi hâlinde ise hükmü kaldırılan ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer infaz hâkimliğince,
- bu hususta karar verilir.

(3) **(Değişik:20/7/2017-7035/24 md.)** Bu madde uyarınca verilen kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

⁴³⁷ 7242 sy. Kanun m. 7 hükmü ile 4675 sy. İnfaz Hakimliği Kanununa geçici m. 2 hükmü eklenmiş ve söz konusu düzenlemenin 01.09.2020 tarihinden sonra uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Burada ortaya çıkan bir sorunun daha evvel görevli mahkeme tarafından toplama kararı verilmesi ve 01.09.2020 tarihinden sonra ise çözülme kararı verilmesi gereken hallerde hangi mahkemenin görevli olacağıdır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 170-171.

⁴³⁸ CGTİHK m. 99 hükmü uyarınca toplama işlemi yapılması durumunda hangi koşullu salıverilme oranının uygulanacağı, denetimli serbestlik tedbirinin ne kadar süre uygulanacağı ve açık ceza infaz kurumuna ayrılma bakımından hangi sürenin esas alınacağı noktasında tereddütler bulunduğu ve bununla birlikte cezaların birbirinden bağımsız infaz edilmesi durumunda ise infaz edilecek ikinci cezanın hangi aşamada başlayacağı sorunun ortaya çıktığı yönündeki değerlendirmeler için bkz. Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 202.

⁴³⁹ Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 203. Dört farklı sonuca ulaşılmasını sağlayan değerlendirmeler şunlardır: Birinci ihtimalde cezalar toplanması ve seçenekler

serbestlik tedbiri öngörülen birden fazla cezanın içtimasında hükümlüler açısından en lehe değerlendirmenin denetimli serbestlik süreleri de dikkate alınarak cezaların ayrı ayrı değerlendirilmesi olacakken, hükümlülerin en az lehine olan değerlendirmenin ise cezaların ayrı ayrı değerlendirilmesi ve fakat denetimli serbestlik tedbirinin nazara alınmamasında karşımıza çıktığı belirtilmeli⁴⁴⁰ ve benimsenen görüşün ne kadar önemli olduğu ortaya konulmalıdır⁴⁴¹.

Öte yandan aralarında katalog kapsamında yer almayan veya CGTİHK geçici m. 6 hükmünde yer alan TCK m. 86/3-a ve b bentlerinde yer alan üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama suçunun da yer aldığı birden fazla cezanın içtiması bakımından aynı koşullu salıverilme oranı ve farklı denetimli serbestlik süresi öngörülen birden fazla hükümdeki cezaların toplanması söz konusu olacak, burada cezaların toplanması ve bağımsız değerlendirilmesi farklı sonuçlara ulaştıracak, cezaların toplanması durumunda uygulanacak denetimli serbestlik tedbirinin hangisi olduğuna göre de infaz kurumunda geçirilecek süre farklılık arz edecektir⁴⁴².

arasındaki en yüksek koşullu salıverilme oranı ile en düşük denetimli serbestlik süresinin uygulanması, ikinci olarak yine cezaların toplanması ve fakat bu sefer en düşük koşullu salıverilme oranı ile en yüksek denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması söz konusu olacaktır. Cezaların toplanmadan ayrı ayrı bağımsız şekilde hesaplanması durumunu ele alan üçüncü ve dördüncü ihtimallerde ise ikinci cezanın infazının ilk cezanın koşullu salıverilme tarihinden itibaren başlaması ve ikinci cezanın ilk cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulandığı tarihte başlaması mümkün olabilecektir. Tüm bu ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda farklı sonuçlara ulaşılabilecek ve dolayısıyla kişinin özgürlüğüne ne zaman kavuşacağı sorunu ortaya çıkacaktır.

⁴⁴⁰ Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 205.

⁴⁴¹ Konunun daha iyi anlaşılması için farklı ihtimalleri bir örnek üzerinden ifade etmek gerekirse 30.03.2020 tarihinden önce işlenen ve tekrür hükümlerinin uygulanmadığı, dolayısıyla koşullu salıverilme oranının temel kural olan hükümlülük süresinin yarısı ve denetimli serbestlik tedbirinin de üç yıl olacak şekilde uyguladığımızda, örneğin bir hükümlünün 30.03.2020 tarihinden önce işlediği nitelikli kasten yaralama (TCK m. 86/3-e) suçundan üç yıl, nitelikli dolandırıcılık (TCK m. 158) suçundan üç yıl ve resmi belgede sahtecilik (TCK m. 205) suçundan iki yıl hapis cezası aldığını varsayalım. Söz konusu cezalar CGTİHK m. 99 hükmü uyarınca toplandığında 8 yıl hapis cezasına ulaşılacak, bunun yarısı infaz kurumunda çekilecek ve üç yıl denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır. Dolayısıyla hükümlü bir yıl infaz kurumunda kalacak, bunun da yalnızca bir ayı kapalı infaz kurumunda geçecektir. CGTİHK m. 99 hükmünde yer alan cezaların varlıklarını ayrı ayrı korumaları dikkate alınarak hesaplama yapıldığı takdirde ve ikinci cezanın infazına ilk ceza için denetimli serbestlik tedbiri uygulandığında başladığı kabul edilirse tüm suçlar bakımından hükümlü doğrudan denetimli serbestlikten yararlanacaktır. Buna karşılık ikinci cezanın ilk cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazında değil koşullu salıverilme aşamasında başladığı ve denetimli serbestlik tarihinin göz önünde bulundurulmayacağı görüşü benimsenirse bu sefer resmi belgede sahtecilik suçundan bir yıl ve nitelikli dolandırıcılık suçundan ise bir yıl altı ay cezası infaz edilecek ve CGTİHK m. 14 hükmü dolayısıyla kasten yaralama suçundan verilen mahkumiyet hükmü doğrudan açık infaz kurumunda çektirilecektir. Dolayısıyla bu olasılıkta ise hükümlü iki yıl altı ay boyunca kapalı infaz kurumunda kalacaktır. Nihayet aynı suç tipi ve ceza miktarı bakımından kabul edilen görüş uyarınca hükümlü doğrudan denetimli serbestlik tedbirinden faydalanabileceği gibi, bir yıl kapalı on bir ay açık ceza infaz kurumunda ya da iki yıl altı ay kapalı infaz kurumunda cezasını çekebilecektir.

⁴⁴² TCK m. 91/1 hükmü dolayısıyla organ veya doku ticareti suçu kapsamında verilen sekiz yıl, TCK m. 86/3-a kapsamında nitelikli kasten yaralama suçundan verilen üç yıl ve TCK m. 125/4 kapsamında

Bununla birlikte içtimai kapsamında değerlendirilecek suçların cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar olması durumunda ise farklı koşullu salıverilme oranı ve aynı denetimli serbestlik süresi öngörülen birden fazla hükümdeki cezaların içtimai gündeme gelecektir. Bu kapsamda da kabul edilecek görüşe göre infaz kurumunda geçirilecek süreler farklılaşacaktır⁴⁴³.

Nihayet üç farklı koşullu salıverilme oranı, iki farklı denetimli serbestlik tedbiri süresi ve üç farklı açık infaz kurumuna geçme⁴⁴⁴ rejiminin öngörüldüğü bir durumda, cezaların toplanması ve en yüksek koşullu salıverilme oranı uygulandığında infaz kurumunda çektirilecek ceza ve açık infaz kurumuna geçiş süreci ile cezaların toplanması ve fakat en düşük koşullu salıverilme oranının uygulanması durumunda farklı iki süre karşımıza çıkacaktır. Benzer şekilde cezaların toplanmayıp bağımsız değerlendirilmesi durumunda ise daha farklı bir neticeye ulaşılabilecektir⁴⁴⁵.

Söz konusu değerlendirmelerle birlikte koşullu salıverilme süresinin hesaplanması bakımından cezaların içtimai gündeme geldiğinde lehe kanun değerlendirilmesinin nasıl yapılacağı da önem arz etmektedir. Gerçekten de birden fazla işlenen suçun farklı koşullu salıverilme süreleri tatbik edilen dönemde işlendiği durumda, her suç için ayrı ayrı olacak biçimde lehe kanun değerlendirilmesi yapılacaktır ve her suç için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre ile denetim süresi ayrı ayrı hesaplanacak, söz konusu sürelerin toplanması ile de içtima işlemi yapılacaktır⁴⁴⁶.

Tüm bu değerlendirmeler sonrasında, kanaatimizce de CGTİHK m. 99/1 hükmü dolayısıyla birden fazla hükmün birbirinden ayrı şekilde değerlendirilmesinin isabetli

nitelikli hakaret suçundan verilen iki yıl hapis cezasının içtimai ile ilgili ayrıntılı hesaplama ve değerlendirme için bkz. Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 206.

⁴⁴³ Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından açık ceza infaz kurumuna ayrılma yönünden de değerlendirildiği ayrıntılı bilgi ve değerlendirme ile koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı TCK m. 102/1 hükmündeki cinsel saldırı suçundan verilen altı yıl hapis cezası ile koşullu salıverilme oranının dörtte üç olarak uygulandığı TCK m. 103 kapsamındaki cinsel istismar suçundan verilen dokuz yıl hapis cezasının içtimai ile ilgili hesaplama için bkz. **Ibid.**

⁴⁴⁴ Açık ceza infaz kurumuna ayrılma ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 207-230; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 323-336.

⁴⁴⁵ Örneğin TMK kapsamında işlenen ve on iki yıl hapis cezasına çarptırılan bir suç, TCK m. 102/1 hükmü uyarınca koşullu salıverilme oranının üçte iki olarak uygulanacağı cinsel saldırı suçu kapsamında altı yıl ve nitelikli hakaret suçu kapsamında iki yıl hapis cezasına çarptırılan hükümlünün cezalarının içtimai ile ilgili hesaplama örneği için bkz. Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 208-209.

⁴⁴⁶ Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 149.

olmadığı yönündeki görüşe itibar edilmesi gerekmektedir⁴⁴⁷. Her ne kadar hükmedilen hapis cezaları bağımsızlıklarını koruyacak olsalar da esasında cezaların içtimaı durumunda tüm mahkumiyet kararları için tek bir koşullu salıverilme ve bihakkın tahliye tarihi belirlenmesi yoluna gidilecektir⁴⁴⁸. Öte yandan farklı koşullu salıverilme oranı ve denetimli serbestlik sürelerinin varlığı durumunda içtima işleminin nasıl yapılacağı hususunda yasal boşluk olduğu ve bu doğrultuda öncelikle yasal düzenleme yapılarak boşluğun doldurulması ve düzenleme yapılarına kadar amaca en uygun yorum yapılmak suretiyle söz konusu boşluğun doldurulması gerektiği ifade edilmektedir. Farklı koşullu salıverilme oranları ve denetimli serbestlik tedbirinin varlığı halinde hali hazırda benimsenen uygulamanın en ağır koşullu salıverilme oranı ve en kısa denetimli serbestlik tedbiri süresinin uygulanması şeklinde olduğunu, bu uygulamanın doğru olduğu yönünde de görüşler bulunduğu belirtilmelidir. Söz konusu görüşü savunan yazarlar her ne kadar tekerrür hükümleri uygulanmasa da birden fazla suç işleyen hükümlünün tehlikelilik halinin daha fazla olduğunu ve bu kapsamda kusurun ağırlığı doğrultusunda ağır infaz rejimine tabi tutulması gerektiğini, aksi durum olan en düşük koşullu salıverilme oranı ve en uzun denetimli serbestlik tedbiri süresinin kabulünün tek bir suç işlendiği ihtimalinden daha az sürenin infaz kurumunda geçirilmesini sonuçlayacağını ve bunun da adil olmadığını ifade etmektedirler⁴⁴⁹.

Kanaatimizce tekerrür kapsamında değerlendirilmeyen birden fazla suç işleyen hükümlülerin kusurlarının daha ağır ve daha tehlikeli oldukları değerlendirmesine katılmak mümkün gözükmemektedir ve bu kapsamdaki değerlendirmenin somut olaya özgü yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda uygulamada hükümlünün en aleyhine olacak biçimde benimsenen en yüksek koşullu salıverilme oranı ve en düşük denetimli serbestlik tedbiri uygulamasının isabetli olmadığı belirtilmelidir. Nitekim tekerrür kapsamında değerlendirilmeyecek bir suçun salt içtima ilişkisi içinde toplama yapılıyor olması sebebiyle mükerrirlere özgü infaz rejiminden daha ağır bir infaz rejimine tabi tutulmasını sonuçlayabilecek söz konusu yorumun adaletli olduğu söylenemez. Dolayısıyla söz konusu boşluğun kanun koyucu tarafından yapılacak bir düzenleme ile ivedi bir şekilde doldurulması ve arasında çok farklı sonuçlar bulunan iki ihtimalden birinin seçiminin uygulayıcılara bırakılmaması gerekmektedir.

⁴⁴⁷ Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 209.

⁴⁴⁸ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 173.

⁴⁴⁹ Mahmutoglu/Ağkuş, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, s. 210.

7. Uygulanacak Oranın Belirlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Zaman Bakımından Uygulama

Tüm bu açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde koşullu salıverilme oranının hesaplanmasında dikkate alınacak hususların⁴⁵⁰ ve koşullu salıverilme oranına ilişkin düzenlemelerin zaman bakımından nasıl uygulanacağını ortaya konulması gerekmektedir.

Öncelikle koşullu salıverilme hükümlerinin zaman bakımından uygulama prensibinin ne olduğunun ortaya konulması bu bakımdan isabetli olacaktır⁴⁵¹. Bu husus TCK m. 7/3'te açıkça düzenlenmiş olup ceza hukukundaki temel prensipten farklı olarak infaz rejimine ilişkin kurallarda derhal uygulanma prensibi geçerlidir⁴⁵². Bununla birlikte söz konusu hükümde temel kuralın istisnaları da gösterilmiş ve koşullu salıverilmeye ilişkin düzenlemelerin bu temel düzenlemeden ayrık tutulduğu ortaya konulmuştur⁴⁵³. Dolayısıyla koşullu salıverilme hükümlerinin zaman bakımından uygulanmasında derhal uygulanma prensibi geçerli olmayacak ve hükümlünün lehine olan kanun değerlendirilerek bu kanun uygulama alanı bulacaktır⁴⁵⁴.

Koşullu salıverilme oranının belirlenmesi yönünden ise karşımıza üç temel tarih çıkmaktadır. Bu tarihler CGTİHK'nın yürürlüğe girdiği 01.06.2005, 671 sy. KHK'da belirtilen 01.07.2016 ve 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenlemede ortaya konulan 30.03.2020 tarihleridir. Bu noktada özet olarak belirtmek gerekirse 01.06.2005 tarihinden önce işlenen suçlarda koşullu salıverilme oranı hükümlülük süresinin yarısı

⁴⁵⁰ Sürenin hesaplanması ile ilgili ayrıntılı bilgi, değerlendirme ve örnekler için bkz. Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, s. 172-194; İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, s. 382-388.

⁴⁵¹ Yargıtay 1. CD, E. 2009/8695, K. 2009/6715, T. 09.11.2009; Yargıtay 1. CD, E. 2008/10365, K. 2008/7864, T. 15.12.2008.

⁴⁵² Ceza kanunlarının zaman yönünden uygulanması ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 97-117; İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 151-158.

⁴⁵³ Zaman bakımından uygulama başlıklı TCK m. 7/3 hükmü şu şekildedir:

“...(3) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/2 md.)** Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır...”

⁴⁵⁴ 5252 sy. Kanun m. 9 hükmü uyarınca lehe kanun uygulamasında esas kural eski ve yeni kanun hükümlerinin olaya bir bütün olarak uygulanması ve hangi kanunun lehe olduğunun bütün halinde uygulama sonucunda belirlenmesi olduğundan infaz aşamasında lehe kanun belirlenmesinde kanun hükümlerinin karma uygulanması söz konusu olamaz. Aynı yönde bkz. YCGK, E. 2007/1-122, K. 2007/153, T. 19.06.2007.

olup ayrıca her ay için de altı gün indirim yapılması söz konusudur. 01.06.2005 tarihinden sonra işlenen suçlar bakımından ise koşullu salıverilme oranı hükümlülük süresinin üçte ikisi olup denetimli serbestlik süresi ise bir yıldır. 671 sy. KHK ile getirilen düzenleme sonrasında 01.07.2016 tarihinden önce işlenen suçlarda, düzenlemede öngörülen istisnalar hariç olmak üzere, koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçmesi gereken süre hükümlülük süresinin yarısı olup denetimli serbestlik süresi ise iki yıldır. 01.07.2016 tarihinden sonra işlenen suçlarda ise koşullu salıverilme bakımından uygulanacak ana oran üçte iki şeklindedir. Nihayet 7242 sy. Kanun ile getirilen düzenleme sonrasında 30.03.2020 tarihinden önce işlenen suçlarda, belirtilen istisnalar hariç olmak üzere, koşullu salıverilme oranı hükümlülük süresinin yarısı ve denetimli serbestlik süresi ise üç yıldır. 30.03.2020 tarihinden sonra işlenen suçlar bakımından ise koşullu salıverilme oranı yine hükümlülük süresinin yarısı olmakla birlikte denetimli serbestlik süresi ise bir yıldır. Bununla birlikte son ihtimalde pek çok istisnai düzenlemenin yer aldığını ve çoğu suç bakımından üçte iki ya da dörtte üç oranında koşullu salıverilme oranının uygulanacağı ifade edilmelidir.

Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında dikkat edilecek bir diğer husus, CGTİHK m. 107/5 hükmü uyarınca hükümlünün on beş yaşına kadar geçirdiği bir günün iki gün olarak dikkate alınması ve salıverilme gününün bu doğrultuda yapılacak hesaplama ile belirlenmesi gerekliliğidir⁴⁵⁵.

Nihayet koşullu salıverilme tarihinin ne şekilde belirleneceği de ifade edilmelidir⁴⁵⁶. Öncelikle tüm cezaların güne çevrilmesi⁴⁵⁷ ve sonra da suç tarihine göre uygulanacak koşullu salıverilme indirim oranının belirlenmesi gerekecektir. Söz konusu indirim oranına göre hesaplama yapılarak indirilecek gün miktarı gün olarak belirlenecek⁴⁵⁸ ve mahsup edilecek toplam süre bulunacaktır⁴⁵⁹. Burada TCK m. 63

⁴⁵⁵ Yargıtay 1. CD, E. 2015/949, K. 2015/4368, T. 08.07.2015.

⁴⁵⁶ Bu kapsamda koşullu salıverilme süresi hesaplanırken bir yıllık sürenin takvim yılı olarak mı yoksa 365 gün olarak mı ele alınması gerektiği yönündeki değerlendirmeler için bkz. Osman Atalay, **İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı**, 2. Baskı, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2021, s. 123.

⁴⁵⁷ Yargıtay uygulamasında artık yılın hesaba alınmaması ve bir yılın standart olacak biçimde 365 gün olarak uygulanması yönünde bkz. Yargıtay 1. CD, E. 2015/3630, K. 2015/6107, T. 10.12.2015; Yargıtay 1. CD, E. 2011/7864, K. 2011/8174, T. 21.12.2011; Yargıtay 5. CD, E. 2009/8612, K. 2009/7885, T. 22.06.2009. Bununla birlikte uygulamada artık UYAP üzerinden hesaplanan müddetname hesaplamalarında artık yılın dikkate alındığı yönündeki değerlendirmeler için bkz. Atalay, **İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı**, s. 125.

⁴⁵⁸ Mahsup ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, s. 101-135; Yerdelen, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, s. 200-210; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 177-196.

⁴⁵⁹ Yargıtay 10. CD, E. 2015/2899, K. 2015/31782, T. 15.06.2015.

hükmü uyarınca hükmün kesinleşmesinden önce kişi özgürlüğünü sınırlandıran tüm haller⁴⁶⁰ dikkate alınarak indirim gerçekleşecektir⁴⁶¹. Nihayet koşullu salıverilme indirim oranının düşülmesiyle kararlaştırılan toplam ceza süresinden, mahsup edilecek tüm sürelerin toplanmasıyla elde edilecek toplam mahsup süresi çıkarılacak ve nihai koşullu salıverilme tarihi saptanacaktır⁴⁶².

C. Koşullu Salıverilme Yasağının Bulunmaması

İnfaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin geçirilmesi ve hükümlünün iyi halli olduğunun tespiti dışında, hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı verilebilmesi için, hükümlünün mahkum edildiği suç bakımından ya da başkaca bir özel durumu nedeniyle koşullu salıverilme yasağının bulunmaması gerekmektedir.

Bu kapsamda öncelikle CGTİHK m. 107/16’da düzenlenen ve fıkra da belirtilen suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılması, CGTİHK geçici m. 2/1 hükmü kapsamında getirilen düzenleme kapsamındaki hükümlüler, TMK m.17/2-3 kapsamında kalan hükümlüler, hakkında ikinci kez tekerrür hükümlerinin uygulanmasına karar verilen hükümlüler, 5411 sy. Bankacılık Kanunu m. 160’taki zimmet suçundan hükümlü olanlar ve nihayet koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlüler açısından koşullu salıverilme yasağının düzenlendiğini ve bu hükümlülerin koşullu salıverilmeden yararlanamayacağını ifade etmek gerekmektedir.

Öte yandan, CGTİHK m. 110 kapsamında hakkında özel infaz usulleri⁴⁶³ uygulanan hükümlüler açısından, 7242 sy. Kanun ile değişiklik yapılmadan önceki

⁴⁶⁰ Tutuklu kalan sürenin koşullu salıverilme tarihinden bihakkın tahliye tarihine kadar olan kısmının bir başka suçtan hükmolunan cezadan mahsup edilmemesinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlali niteliğinde olduğu yönünde bkz. AYM, Ercan Bucak (2), B. No. 2014/11651, T. 16.02.2017.

⁴⁶¹ Mahsup uygulamasının nasıl yapılması gerektiği yönünde bkz. YİBK, 5/68, T. 06.03.1940; YCGK, E. 2006/1-4, K. 2006/47, T. 31.01.2006; Yargıtay 1. CD, E. 1994/3293, K. 1994/2484, T. 18.07.1994; Yargıtay 6. CD, E. 2006/19542, K. 2007/2075, T. 26.02.2007.

⁴⁶² Atalay, **İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı**, s. 122-134.

⁴⁶³ Özel infaz usulleri ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 95-99; Zeki Yıldırım, “Türk İnfaz Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 13, S. 38, 2018, s. 147-192; Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 642-649. Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 232-241; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 349-356. 7242 sy. Kanun ile getirilen değişiklik sonrası özel infaz usulleri ile ilgil ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Duygu Çağlar Doğan, “Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri Hakkında 7242 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler Üzerine Değerlendirmeler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 171-185.

halinde koşullu salıverilmenin uygulanamadığı ifade edilmelidir. 7242 sy. Kanun m. 50 hükmü ile CGTİHK m. 110⁴⁶⁴ hükmü yeniden düzenlenmiş ve hafta sonu, geceleri ya da konutta olmak üzere cezaları özel infaz usulüne göre çektirilen hükümlüler bakımından uygulanan koşullu salıverilme yasağı kaldırılarak bu hükümlüler açısından da koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanması mümkün kılınmıştır⁴⁶⁵. Bu durum 4773 sy. Cumhurbaşkanlığı Kararı⁴⁶⁶ ile yürürlüğe konulan “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” m. 16 hükmü ile Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik⁴⁶⁷ m. 40/5’te de değişiklik yapılmak suretiyle düzenlenerek yönetmelik hükmü kanun maddesi ile uyumlu hale getirilmiştir⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ CGTİHK m. 110/5 hükmü şu şekildedir:

Özel infaz usulleri

Madde 110- (Değişik:14/4/2020-7242/50 md.)

“... (5) Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler hakkında tabi oldukları infaz rejimine göre koşullu salıverilme hükümleri uygulanır. Ancak, 105/A maddesi hükümleri uygulanmaz...”

⁴⁶⁵ Kanaatimizce özel infaz usullerinin tatbik edildiği durumlarda esasen hükümlünün iyi halli olduğunun tespiti oldukça zor olduğu ve teknik olarak özel infaz usulü uygulanan pek çok durumda koşullu salıverilmenin oldukça dar bir uygulama alanı bulduğu ifade edilmelidir. Özel infaz usullerinin uygulandığı hallerde hükümlü hakkında koşullu salıverilmenin nasıl olacağı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, s. 225-236.

⁴⁶⁶ RG. 12.11.2021/31657.

⁴⁶⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Duygu Çağlar Doğan, “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 187-197.

⁴⁶⁸ Söz konusu düzenlemenin 7242 sy. Kanunun kabul edilmiş tarihinden yaklaşık iki hafta önce 29.03.2020 tarihli RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin ilk halinde değil de kanun değişikliğinden neredeyse iki yıl sonra yapılmasının infaz mevzuatında genel olarak varlığı yadsınamayacak özensizliğin bir başka göstergisi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. TBMM’de komisyon ve genel kurulda görüşmelerine başlanan kanun değişikliği beklenmeksizin Yönetmelik hükümlerinin yayımlanması ve akabinde kanun değişikliği sonrasında gerekli değişiklikler için iki yıla yakın süre beklenmesi demokratik bir hukuk devleti ciddiyeti ile bağdaşır mahiyette değildir.

1. Devletin Güvenliğine, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine, Milli Savunmaya Karşı Suçların Örgüt Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi Dolayısıyla Haklarında Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası Verilen Hükümlüler

Koşullu salıverilme yasağının bulunduğu ilk grup olarak karşımıza CGTİHK m. 107/16 hükmünde düzenlenen ve fıkra da belirtilen suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılan hükümlüler çıkmaktadır. Gerçekten de CGTİHK m. 107/16 hükmüne göre TCK m. 302 ila 325 arasında düzenlenen suçlardan birinin örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunan hükümlü koşullu salıverilemez.

Bu noktada koşullu salıverilme yasağının uygulanması için, sınırlı sayıda olacak biçimde sayılan söz konusu suçlardan birisinin örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi ve bu suç dolayısıyla yargılanan sanık hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunması gerektiği ifade edilmelidir. Bu kapsamda, hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmayacak hükümlünün durumu ve bu düzenlemeye ilişkin değerlendirmelerimiz, aşağıda tüm koşullu salıverilme yasakları bağlamında salıverilmeyi umut etme hakkı çerçevesinde ele alınacaktır.

2. CGTİHK Geçici m. 2 Kapsamındaki Hükümlüler

Koşullu salıverilme yasağı kapsamında değerlendirilmesi gereken bir diğer grup hükümlü, CGTİHK geçici m. 2 kapsamındaki hükümlüler olarak ifade edilmelidir⁴⁶⁹. CGTİHK geçici m. 2 hükmü, ölüm cezasının kaldırılmasının ardından⁴⁷⁰, bu cezaya çarptırılan hükümlülerin cezalarının infazının nasıl gerçekleştirileceğinin düzenlenmesi bakımından önemlidir.

⁴⁶⁹ CGTİHK geçici m. 2 hükmü şu şekildedir:

Geçici Madde 2- (1) 14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3.8.2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla; ölüm cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası, hayatı boyunca devam eder.

⁴⁷⁰ İdam cezası olarak ifade edilen ölüm cezası ülkemizde 5170 sy. Kanun ile Anayasa'nın ilgili hükümlerinde değişiklik yapılarak öncelikle Anayasa'dan çıkarılmış, 5218 sy. Kanun ile TCK'da yapılan değişiklikler ile de tamamen kaldırılmıştır.

Söz konusu hükme göre, haklarında verilmiş olan ölüm cezası müebbet ya da ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezasından dönüştürülmemekle birlikte hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası verilen terör suçluları hakkında koşullu salıverilme hükümleri tatbik edilerek erkenden infaz kurumundan ayrılmaları mümkün değildir. Dolayısıyla söz konusu suçlardan hüküm giyenlerin salıverilmeleri mümkün olmayacak bu hükümlülerin cezalarının infazı hayatları boyunca devam eder.

3. 3713 sy. TMK Kapsamında Koşullu Salıverilme Yasakları

Koşullu salıverilme yasakları arasında 3713 sy. TMK kapsamında birtakım düzenlemeler de yer almaktadır. Bu bakımdan terör suçları⁴⁷¹ açısından koşullu salıverilme rejimini özel olarak düzenleyen TMK m. 17 kapsamında özellikli bazı durumlar için koşullu salıverilme yasağı öngörülmüştür. Gerçekten de TMK m.17/2, 3 ve 4 düzenlemesinde terör suçları bakımından hangi durumlarda hükümlülerin koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamayacakları ortaya konulmuştur⁴⁷².

Bu noktada TMK kapsamında koşullu salıverilme yasağının uygulandığı ilk hal, tutuklu veya hükümlü iken firar⁴⁷³ veya ayaklanma suçundan⁴⁷⁴ mahkum edilenler

⁴⁷¹ Terör suçları ve terör örgütü kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Faruk Turinay, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, **TBB Dergisi**, S. 116, 2016, s. 39-84.

⁴⁷² 3713 sy. TMK m. 17 hükmünün ilgili kısmı şu şekildedir:

Koşullu salıverilme

Madde 17- (Değişik: 29/6/2006-5532/12 md.)

...

Tutuklu veya hükümlü iken firar veya ayaklanma suçundan mahkûm edilmiş bulunanlar ile disiplin cezası olarak üç defa hücre hapsi cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar, hükümlerinin kesinleşme tarihinden sonra bu Kanunun kapsamına giren bir suç işlemeleri halinde, şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Ölüm cezaları, 14/7/2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3/8/2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder.

⁴⁷³ Firar ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 371-373.

⁴⁷⁴ Her ne kadar TMK’da firar suçundan bahsedilmişse de söz konusu suç TCK m. 292’de hükümlü veya tutuklunun kaçması başlığı altında, ayaklanma ise TCK m. 296’da şu şekilde düzenlenmiştir:

“Hükümlü veya tutuklunun kaçması

Madde 292- (1) Tutukevinden, ceza infaz kurumundan veya gözetimi altında bulunduğu görevlilerin elinden kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur...”

“Hükümlü veya tutukluların ayaklanması

bakımından geçerli olacaktır⁴⁷⁵. Öte yandan üç defa hücre hapsi cezası alan hükümlüler⁴⁷⁶ de bu disiplin cezalarının kaldırılmasına karar verilse dahi, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamazlar⁴⁷⁷. Her ne kadar bir hükümlünün üç defa en ağır disiplin cezası niteliğindeki hücreye koyulma disiplin cezası alması dikkat çekecek bir durum olsa da kanaatimizce bu durumun koşullu salıverilmenin bir başka şartı olan iyi halin tespitinde dikkate alınması ve kategorik olarak bu hükümlüler için koşullu salıverilme yasağı düzenlenmesinden kaçınılması gerekmektedir.

TMK bakımından koşullu salıverilme yasağının uygulanacağı bir başka grup hükümlü ise, terör suçundan hakkında verilen hükmün kesinleşmesi tarihinden sonra TMK kapsamına girecek ayrı bir suç işleyen hükümlüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada her ne kadar kanun metninin kaleme alınışından hangi suça ilişkin cezanın infazında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanmayacağı netleştirilemese de kanaatimizce burada koşullu salıverilme yasağı ilk hükmün kesinleşmesinden sonra işlenen ikinci suç bakımından geçerli olacaktır. Kanun metninin kaleme alınışında getirilmesi gereken bir diğer eleştiri de kanun koyucunun terminolojik bütünlüğü sağlamak konusunda gösterdiği özensizlik sebebiyle, söz konusu düzenlemenin yer aldığı TMK m. 17/3 hükmünde “koşullu salıverilme” terimine değil “şartla salıverilme” terimine yer verilmesidir. Bu noktada uygulamada karşılaşılan sorunlardan birisinin ise, özellikle silahlı terör örgütü üyeliği suçlaması ile yürütülen soruşturmalarda verilen mahkumiyet kararı sonrası, aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz ilkesi olarak ifade edilen non bis in idem ilkesi göz ardı edilerek⁴⁷⁸, mahkumiyet hükmünde yer almayan ve fakat gerekçeli kararda suç tarihi olarak gösterilen tarihten önceki bir olaya ilişkin elde edilen bazı yeni delillere dayanılarak yeniden kişi hakkında silahlı terör örgütü üyeliği suçlaması ile soruşturma başlatılması ve akabinde yürütülen kovuşturma neticesinde de mahkumiyet hükmü kurulması olduğu ifade edilmelidir. Özellikle iddianamelerde ve gerekçeli kararlarda suç

Madde 296- (1) Hükümlü veya tutukluların toplu olarak ayaklanması halinde, her biri hakkında altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Hükümlü veya tutuklu sayısının üçten fazla olmaması halinde, bu suçtan dolayı cezaya hükmedilmez...”

⁴⁷⁵ Yargıtay 2. CD, E. 2006/10172, K. 2007/3415, T. 07.03.2007.

⁴⁷⁶ Yargıtay 9. CD, E. 2013/8995, K. 2013/14476, T. 28.11.2013.

⁴⁷⁷ CGTİHK m. 44’te düzenlenen hükümlüler hakkında uygulanacak hücreye koyma disiplin cezası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 118-119; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 248-256; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 386-389; Akbulut/Demirkol/Turan, **İnfaz Hukuku**, s. 368-373.

⁴⁷⁸ Non bis in idem ilkesi ve kesin hükmün etkisi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. İbrahim Şahbaz, **Aynı Fiilden Bir Kez Yargılanma**, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2020; Asiye Selcen Ataç, **Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükmün Önleme Etkisi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

tarihinin belirlenmesinde gerekli özenin gösterilmemesi dolayısıyla, örgüt üyeliği suçunun mütemadi suçlar kapsamında olmasının zorluğunun da eklenmesiyle, non bis in idem ilkesine aykırılık teşkil edecek mahiyette mahkumiyet hükümleri kurulmakta ve bu kapsamda TMK m. 17/3 hükmündeki koşullu salıverilme yasağı karşımıza çıkmaktadır. Uygulayıcıların bu hususta hassas davranması bu açıdan önem arz etmektedir.

Nihayet TMK kapsamındaki koşullu salıverilme yasaklarının sonuncusu, yukarıda ele alınan CGTİHK geçici m. 2 hükmü ile paralel olarak düzenlenen TMK m.17/4 hükmünde karşımıza çıkmaktadır. Aynı düzenlemenin iki farklı yerde yer alması sebebi ile bu husus hakkında yukarıda yer verilen açıklamaların yeterli olacağı kanaatindeyiz.

4. İkinci Kez Mükerrir Olanlar

Koşullu salıverilme yasağı kapsamında incelenmesi gereken bir diğer durum, CGTİHK m. 108/3 hükmü doğrultusunda tekerrürün tekerrürü mevzu bahis olduğu durumda, bu durum içerisindeki hükümlüler açısından, koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanmaması ve ikinci kez mükerrir olan bu hükümlülerin koşullu salıverilme imkanından yararlanamayacak olmasıdır.

Özellikle konuya ilişkin veriler dikkatli bir biçimde incelendiğinde, hükümlüler arasında mükerrirlerin oranının oldukça yüksek olması karşısında, hükümlüleri yeniden suç işlemekten caydırmak maksadıyla getirilen söz konusu koşullu salıverilme yasağına ilişkin düzenlemenin amacına ulaşamadığı, bu sebeple de kesin bir yasaklama anlayışı ile doğru bir suç ve ceza politikası benimsenmediği ifade edilmelidir.

Önemle belirtmek gerekir ki suçluları kanunlara daha saygılı bireyler haline getirmek ve bu noktada cezasının infazını tamamlayan hükümlülerin yeniden suç işlemelerinin önüne geçmek ceza ve infaz siyasetinin amaçlarından birisidir ve bunun sağlanması için tekrar suç işleyen kişilerin ilk kez suç işleyen kişilere nazaran daha ağır bir ceza infaz rejimine tabi tutulması gayet makuldür. Bununla birlikte infazın bireyselleştirilmesi gerekliliğine aykırı biçimde somut olaya özgü koşullar dikkate

alınmadan toptancı bir yaklaşımın sonucu olarak bir hükümlünün ikinci kez mükerrir olması durumunda mutlak bir biçimde koşullu salıverilme yasağına tabi tutulması sonucunu doğuran bu düzenleme isabetli değildir. Hakkında ikinci kez tekerrür hükümleri uygulanan hükümlünün, kanunlara uymamakta ısrar ettiği kabul edilerek daha ağır sonuçlara maruz bırakılması kabul edilebilecek olsa da mutlak bir yasaklama ile herhangi bir özel durum değerlendirmesi yapılmasına imkan vermeyen ve esneklik barındırmayan koşullu salıverilme yasağına ilişkin düzenlemenin, her bir olay özelinde tüm koşullar dikkate alınacak ve de koşullu salıverilme için gerekli olan diğer şartlarla birlikte değerlendirme yapılacak şekilde yeniden ele alınması daha isabetli olacaktır⁴⁷⁹.

5. 5411 sy. Bankacılık Kanununda Düzenlenen Zimmet Suçu Kapsamındaki Hükümlüler

Koşullu salıverilme yasağının uygulandığı bir başka durum olarak karşımıza 5411 sy. Bankacılık Kanunu m. 160'ta yer alan özel düzenleme çıkmaktadır. Söz konusu düzenleme TCK m. 247'de düzenlenen ve kamu görevlisi tarafından işlenen zimmet suçundan ayrılarak daha özel bir nitelik taşımaktadır. Bu kapsamda fail açısından özgü bir nitelik taşıyan düzenleme ile suçun banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ya da diğer mensupları tarafından işlenebileceği ortaya konulmuş ve TCK'da düzenlenen zimmet suçundan farklı olarak bu suç için öngörülen cezaya ilişkin alt sınır daha yüksek tayin edilmiştir.

Bu noktada m. 160'ta düzenlenen zimmet suçuna ilişkin koşullu salıverilme yasağının nasıl uygulanacağı ise aynı Kanun m. 167'de düzenlenmiştir⁴⁸⁰. Bu noktada özel zimmet suçundan hakkında mahkumiyet hükmü kurulan tüm kişiler açısından değil ve yalnızca söz konusu suçtan mahkum olup Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna veya hazineye olan borçlarını ve tazminatlarını ödemeyen ya da bu borçları tahsil edilemeyen kişiler hakkında koşullu salıverilme yasağı uygulanacaktır.

⁴⁷⁹ Şimşek, "Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi", s. 565-566.

⁴⁸⁰ 5411 sy. Kanun m. 167 hükmü şu şekildedir:

İnfaz

Madde 167 — 160 ıncı maddede yazılı suçlardan dolayı mahkûm olanlar, Fona veya Hazineye olan borçları ve tazminatları ödemediği veya bu borçlar ve tazminatlar malvarlıklarından tahsil olunamadığı sürece, bunlar hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

Bu noktada koşullu salıverilme yasağı olarak getirilen bu düzenlemenin gerek düzenleniş yeri bakımından gerek de koşullu salıverilme müessesesi ile ilişkisi bulunmayan şartlara bağlanıyor olması sebebiyle son derece isabetsiz olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Zira hükümlünün koşullu salıverilmeden yararlanmasını ortaya çıkan zararın karşılanması şartına bağlayan bir ana düzenleme yer almadığından, bu kapsamda 5411 sy. Kanun m. 160'ta düzenlenen suçu işleyen kişiler bakımından da borçların ya da tazminatın ödenmemesi dolayısıyla koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanmaması kanımızca isabetli değildir. Kanun koyucunun suç ve ceza politikasını belirlerken sahip olduğu takdir yetkisini kabul etmekle birlikte, bu politikanın tayininde koşullu salıverilmenin var oluş amacına hizmet etmeyen ve hatta bu amaçla ters düşer nitelikte, eşitlik ilkesi ile de bağdaşmayacak özel düzenlemelerin getirilmesi; toplumun koşullu salıverilme müessesesine bakışını olumsuz etkilediği gibi infaz rejimi içerisinde de sorunlara yol açacaktır.

6. Koşullu Salıverilme Kararı Geri Alınanlar

Hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmayacak bir diğer grup hükümlü ise, daha önce koşullu salıverilme tatbik edilerek salıverilen ancak bu kararı geri alınan hükümlülerdir. Bu durum CGTİHK m. 107/13 son cümlede ele alınmıştır.

Gerçekten de daha önce hakkında koşullu salıverilme müessesesi tatbik edilen hükümlü, aşağıda detaylıca ele alınacak olan, koşullu salıverilmenin geri alınmasını gerektiren bir eylem içerisinde olursa ve gerekli usuli işlemler sonrasında hakkında verilen koşullu salıverilme kararı geri alınırsa, bu takdirde artık hükümlünün koşullu salıverilmesi mümkün değildir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, koşullu salıverilme yasağının aynı hüküm açısından geçerli olacağı ve söz konusu yasak kapsamında hükümlünün koşullu salıverilme kararı geri alınan hükmün infazı sırasında yeniden koşullu salıverilmeyeceğidir. Dolayısıyla daha önce hakkında verilen koşullu salıverilme kararı geri alınan bir hükümlünün, başka bir suç işlediği durumda, söz konusu ikinci suç kapsamındaki hükmün infazında koşullu salıverilme yasağı mevzu bahis olmayacak ve hükümlü gerekli diğer şartları yerine getirdiği takdirde koşullu salıverilmeden yararlanabilecektir.

7. Koşullu Salıverilme Yasaklarının Salıverilmeyi Umut Etme Hakkı Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıda detaylı olarak ele alınan koşullu salıverilme yasaklarının, özellikle hiçbir şekilde salıverilmeyecek ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasından hükümlü olanlar bakımından, hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir⁴⁸¹. Umut hakkı olarak da ifade edilebilen⁴⁸² salıverilmeyi umut etme hakkı, esasında hukukumuzda yer almayan ve fakat AİHM içtihatları⁴⁸³ ile değerlendirilmesi gereken, Alman Anayasa Mahkemesi tarafından da “Her hüküm yeniden özgürlüğe kavuşma şansı içermelidir”⁴⁸⁴ şeklinde belirtilen bir hak olarak ifade edilmektedir⁴⁸⁵.

Ömür boyu hapis cezasına çarptırılan bir hükümlünün, hapis cezasının infazı sırasında birtakım usuli güvenceler eşliğinde söz konusu cezasının indirilip indirilmeyeceğine yönelik bir değerlendirme yapılması ve koşulları uygun ise cezasının indirilmesi ve bu bağlamda salıverilme olanağına kavuşması⁴⁸⁶ olarak ifade edilebilecek⁴⁸⁷ hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkındaki değerlendirmeye

⁴⁸¹ Söz konusu hakkın ilk olarak 1977 yılında Alman Anayasa Mahkemesi tarafından verilen *Life Imprisonment* adlı davada ele alındığı ve sonrasında Alman Federal Anayasa Mahkemesi tarafından verilen 1986 tarihli *War Criminal* davasında da incelendiği, mahkumların infaz kurumlarındaki gelişimlerini tamamen göz ardı eden ve mahkumların özgür kalma umudunun tamamen elinden alan devletin insan onuruna ağır bir darbe vurduğu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Fahrettin Kızıllı, “Cezalandırmanın Amacı ve ‘Umut Hakkı’ Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 138, 2018, s. 60-61.

⁴⁸² Erdi Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 77-102.

⁴⁸³ Hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında AİHM içtihadı için bkz. AİHM, *Iorgov v. Bulgaristan*, B. No. 36295/02, T. 02.09.2010; AİHM *Harkins ve Edwards v. Birleşik Krallık*, B. No. 9146/07 ve 32650/07, T. 17.01.2012; AİHM, *Öcalan v. Türkiye (2)*, B. No. 24069/03, 197/4, 6201/6 ve 10464/07, T. 18.03.2014; AİHM, *Trabelsi v. Belçika*, B. No. 140/10, T. 04.09.2014; AİHM, *Kaytan v. Türkiye*, B. No. 27422/05, T. 15.09.2015; AİHM, *Gurban v. Türkiye*, B. No. 4947/04, T. 15.12.2015; AİHM, *Boltan v. Türkiye*, B. No. 33056/16, T. 12.02.2019.

⁴⁸⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 102, dn. 174.

⁴⁸⁵ E. Eylem Aksoy Rétornaz, “Hükümlünün Salıverilmeyi Umut Etme Hakkı”, **Güncel Hukuk Dergisi**, 5-125, Mayıs 2014, s. 12-13; <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/159296-uluslararası-hukukta-omur-boyu-hapis>, (E.T. 16.01.2023).

⁴⁸⁶ Yetkin tarafından umut hakkının cezanın süreli hapse çevrilmesini de kapsadığı ve bu sebeple cezanın indirilmesi teriminin kullanılmasına karşılık kanaatimizce yalnızca cezanın indirilmesinden bahsedilemeyeceğinden hükümlünün salıverilme olanağına kavuşması terimi kullanılmıştır.

⁴⁸⁷ Erdi Yetkin, “Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık Davasından Günümüze İndirilemez Müebbet Hapis Cezası ve Umut Hakkı”, **İzmir Barosu Dergisi (Av. Güney Dinç Armağanı)**, 84/3, 2019, s. 213; Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, s. 80; Kızıllı, “Cezalandırmanın Amacı ve ‘Umut Hakkı’ Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları”, s. 60.

geçmeden önce, esasında kişinin müebbet hapis cezasına çarptırılmasının⁴⁸⁸ AİHS'e aykırılık teşkil edip etmediğine değinilmesi isabetli olacaktır. AİHM tarafından yapılan değerlendirmelerde, müebbet hapis cezasının AİHS m. 3'e⁴⁸⁹ aykırılık teşkil edebileceği ve fakat ömür boyu hapis cezasının bir cezai seçenek olarak tek başına varlığının ise sözleşmeye aykırılık teşkil etmediğini ortaya koymuştur⁴⁹⁰.

Ömür boyu hapis cezasına çarptırılan hükümlünün durumunun sözleşmeye ne zaman aykırılık teşkil edeceği ise hükümlünün salıverilme ihtimaline göre değerlendirilecek ve şayet hükümlünün salıverilme olanağı mevcut ise bir ihlalden söz edilemeyecek ve fakat hiçbir şekilde söz konusu imkandan yararlanma ihtimali yoksa bu kapsamda sözleşmenin ihlali gündeme gelecektir⁴⁹¹. İlerleyen dönemde ise AİHM tarafından *Vinter v. Birleşik Krallık* başvurusu⁴⁹² ile içtihat geliştirilmiş ve hükümlünün ömür boyu hapis cezasına çarptırıldığı tarihte söz konusu cezanın, cezanın amaçları arasında gözetilmesi gereken dengenin geçen uzun zaman içinde değişebileceği nedeniyle, gözden geçirilerek yeniden değerlendirilmesine yönelik normatif düzenlemeler bulunmayışının, başlı başına *jus cogens* niteliğini haiz AİHS m. 3 kapsamında ihlal niteliği taşıdığı ortaya konulmuştur⁴⁹³. Bu kapsamda hükümlünün durumunun yeniden değerlendirilerek infaz mevzuatında yer alan kimi müesseselerin⁴⁹⁴ uygulanması ya da hükümlünün cezasında indirim yapılması olasılığının müdahalenin kötü muamele yasağına aykırılığı önleyeceği ifade edilmiştir.

Vinter v. Birleşik Krallık kararının bir devrim olarak nitelendirilmesi karşısında, doktrinde karşı devrim olarak *Hutchinson v. Birleşik Krallık*⁴⁹⁵ kararının geliştiğini

⁴⁸⁸ Uzun süreli hükümlülüğün hükümlü üzerindeki psikolojik etkilerine yönelik ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 239-241.

⁴⁸⁹ AİHS m. 3'te yer alan işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Rhona K. M. Smith, **International Human Rights**, 6th Edition, Oxford: Online Resource Centre, s. 235-250; David Harris/Michael O'Boyle, **Law of The European Convention on Human Rights**, 3th Edition, Oxford University Press, 2014, s. 235-278.

⁴⁹⁰ AİHM, *Einhorn v. Fransa*, B. No. 71555/01, T. 16.10.2001; AİHM, *Leger v. Fransa*, B. No. 19324/02, T. 11.04.2006.

⁴⁹¹ AİHM, *Kafkaris v. Kıbrıs*, B. No. 21906/04, T. 12.02.2008.

⁴⁹² Söz konusu karar bağlamında salıverilmeyi umut etme hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Yetkin, "Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık Davasından Günümüze İndirilemez Müebbet Hapis Cezası ve Umut Hakkı", s. 209-265; Mehmet Öncü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 115, 2014, s. 13-36.

⁴⁹³ AİHM, *Vinter v. Birleşik Krallık*, B. No. 66069/09, 130/10 ve 3896/10, T. 09.07.2013.

⁴⁹⁴ Söz konusu kurumlara cezanın infazına ara verilmesi, infazın geri bırakılması, hükümlünün koşullu salıverilmesi ya da affedilmesi örnek olarak gösterilebilir. Aksoy Rétornaz, "Hükümlünün Salıverilmeyi Umut Etme Hakkı", s. 12.

⁴⁹⁵ AİHM, *Hutchinson v. Birleşik Krallık*, B. No. 57592/08, T. 05.01.2015.

belirtilmektedir⁴⁹⁶. Bu kararında ise AİHM *Vinter* kararında belirttiği üç hukuktaki ömür boyu hapis cezası için belirsizliğin giderildiğini ve artık belirsizliğin ortadan kalkmasıyla AİHS m. 3 hükmünün ihlal edilmediğini ortaya koymaktadır. Müebbet hapis cezasının indirilebilir nitelikte olduğunu saptayan Mahkeme ve söz konusu kararı onayan Büyük Daire⁴⁹⁷, bu gerekçelerle başvuruyu reddetmiştir⁴⁹⁸.

AİHM yaptığı değerlendirmede hükümlünün ömür boyu hapis cezasına çarptırılması durumunda koşullu salıverilme olanağının bulunmamasını AİHS m. 3 kapsamında işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı kapsamında incelemiş ve nihai olarak sözleşmecî devletlere ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılan hükümlüleri mutlak bir şekilde salıvermeleri gibi bir yükümlülük yüklenemeyeceğini, zira tehlikelilik hali devam eden hükümlünün salıverilmesinin uygun olmayacağını ve fakat verilen ceza ile salıverilmeye ilişkin durumun belirli bir aşamadan sonra⁴⁹⁹ gözden geçirilmesi gerektiğini, aksi durumun sözleşmenin ihlali niteliğini taşıyacağını ortaya koymuştur. Nitekim hükümlünün hiçbir şekilde topluma geri dönem ihtimalinin kalmaması, modern infaz sisteminde kabul edilen ve ömür boyu hapis cezaları için de geçerli olduğu kabul edilen, yeniden topluma kazandırma amacına ters düşeceği gibi insan onuruyla da bağdaşmayacaktır⁵⁰⁰.

Bu kapsamda salıverilmeyi umut hakkının en önemli niteliğinin hukuken⁵⁰¹ (*de jure*) ya da fiilen⁵⁰² (*de facto*) verilen ömür boyu hapis cezasının indirilebilir olması, bu kapsamda hükümlünün bir gün salıverilme umudunun diri tutulması olduğu ifade edilmeli, aksi takdirde hükümlünün ölünceye kadar infaz kurumunda kalacağını

⁴⁹⁶ Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 623.

⁴⁹⁷ Söz konusu karar 17.01.2017 tarihinde Büyük Daire tarafından onaylanmıştır.

⁴⁹⁸ Ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, s. 623-625.

⁴⁹⁹ Söz konusu sürenin ne olması gerektiği hususunda net bir yanıt bulunmamakla birlikte söz konusu değerlendirmenin de en geç yirmi beş yıl sonra ilk kez değerlendirilmesi ve daha sonra rutin bir değerlendirmeye tabi tutulmaları gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Uzun Süreli Mahkumların İyileştirilmesine Yönelik R (76) 2 tavsiye kararında ise ömür boyu hapis cezasına çarptırılan hükümlülerin sekiz ila on dört yıl içinde durumlarının gözden geçirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

⁵⁰⁰ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (2003) 22 Sayılı Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Ek Tavsiye Kararı m. 4/a'da müebbet hapis cezasına çarptırılan hükümlüler dahil tüm hükümlülerin kanunen koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi gerektiği ifade edilmiştir. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>, (E.T. 17.01.2023).

⁵⁰¹ Hukuken ömür boyu hapis cezasının AİHS m. 3 hükmünün ihlali niteliğinde olduğu yönünde bkz. AİHM, *Harakchiev ve Tolumov v. Bulgaristan*, B. No. 15018/11 ve 61199/12, T. 08.07.2014.

⁵⁰² Fiili ömür boyu hapis cezasının AİHS m. 3 hükmünün ihlali niteliği olduğu yönünde bkz. AİHM, *Murray v. Hollanda*, B. No. 10511/10, T. 26.04.2016.

bilerek cezanın infaz edilmesinin cezalandırmanın ıslah, resosyalizasyon ve rehabilitasyon⁵⁰³ amaçlarına aykırılık teşkil edeceği vurgulanmalıdır⁵⁰⁴. Bu bağlamda nihai olarak hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı kapsamında iç hukukta yapılacak düzenlemelerin, cezanın hukuken ve fiilen indirilebilir olması, infazının hükümlünün topluma yeniden uyumunun sağlanması ile tehlikeliliğinin sona ermesine elverişli olması, hükmedilen cezanın süreç içerisinde gözden geçirilmesi sırasında usuli güvencelerin yer alması şartlarını karşılaması gerektiği ortaya konulmuştur⁵⁰⁵. Öte yandan salıverilmeyi umut etme hakkının suçluların iadesi bakımından da büyük bir öneme sahip olduğu ifade edilmelidir⁵⁰⁶.

AIHM içtihadı ile ortaya konulan ve esasında BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m. 10/3 hükmü uyarınca ceza infazının amaçlarına hizmet edecek salıverilmeyi umut hakkının mevzuatımızda yer alması gerektiği ifade edilmiş⁵⁰⁷, buna karşılık infaz mevzuatında pek çok değişiklik yapılmasına karşılık söz konusu hak normatif bir zemine oturtulamamıştır⁵⁰⁸. Bu kapsamda öncelikle kategorik bir biçimde ve özellikle de devlet aleyhine işlenen suçlar ile terör suçları bakımından önem arz eden koşullu salıverilme yasaklarının uygulanması bakımından, hâlihazırdaki infaz mevzuatımızın, salıverilmeyi umut hakkı kapsamındaki şartlardan cezanın hukuken indirilebilir olması ve resosyalizasyonun sağlanması ile tehlikelilik halini sonlandırması şartlarıyla bağdaşmadığı ifade edilmelidir⁵⁰⁹.

Hukukumuzda normatif olarak düzenlenmeyen salıverilmeyi umut etme hakkının, 7242 sy. Kanunla getirilen değişiklikler bağlamında da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Şüphesiz 7242 sy. Kanun değişikliği öncesinde de var olan ve söz konusu kanunda da korunan koşullu salıverilmenin suçlu değil suç esaslı ele alınması yaklaşımının umut hakkı ile uyumlu olmadığı belirtilmelidir. Öte yandan

⁵⁰³ İnfaz kurumlarındaki rehabilitasyon programları ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Özel, **Cezaevi Çalışmaları ve İskandinav Ceza İnfaz Sistemi**, s. 81-83.

⁵⁰⁴ Öncü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları”, s. 19-21.

⁵⁰⁵ Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, s. 82-84;

⁵⁰⁶ Salıverilmeyi umut etme hakkının suçluların iadesi yönünden değerlendirilmesi için bkz. Kıdıl, “‘Cezalandırmanın Amacı ve ‘Umut Hakkı’ Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları”, s. 69-74.

⁵⁰⁷ Aksoy Rétornaz, “Hükümlünün Salıverilmeyi Umut Etme Hakkı”, s. 13; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 535-536.

⁵⁰⁸ Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, s. 77.

⁵⁰⁹ Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, s. 85-86.

salıverilmeyi umut etme hakkının toplum tarafından mutlak bir biçimde uygulanacak bir salıverilme gerekliliği gibi anlaşılması da hakkın uygulanmasını zorlaştırmaktadır⁵¹⁰. Kanaatimizce özellikle terör suçları ve devlete karşı işlenen suçlar bakımından uygulanan koşullu salıverilme yasakları göz önünde bulundurulduğunda, şahsi olarak da terör örgütü kurucusu ve yöneticisi olan kişilerin durumunun kararlara yansması dolayısıyla, başvuruçular şahsında yapılacak bir iyileştirme gibi algılanma ihtimali de salıverilmeyi umut etme hakkı kapsamında atılması gereken adımları engeller mahiyettedir.

Tüm bu açıklamalar bağlamında koşullu salıverilme yasaklarının özel olarak salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında ve genel olarak da cezalandırmanın amacı bakımından isabetli olmadığı ifade edilmelidir. Koşullu salıverilme yasaklarının mutlak ve nispi salıverilme yasağı olmak üzere ikiye ayrılması ve hükümlünün hiç salıverilmemesi sonucunu doğuracak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarındaki yasakların mutlak, buna karşılık hükümlünün bihakkın tahliye gününde salıverilmesi ve fakat bu tarihten önce infaz kurumundan çıkamaması yönündeki yasakların ise nispi olarak nitelendirilmesi mümkündür. Bu doğrultuda nispi olduğu değerlendirilebilecek yasakların esasında cezanın ağırlaştırılması hedefiyle getirildiği ve bunun da cezalandırmanın amacına uygun düşmediği belirtilmelidir. Mutlak bir biçimde hükümlünün ömür boyu infaz kurumunda kalmasını sonuçlayan koşullu salıverilme yasaklarının ise devlete karşı işlenen suçlar ile terör suçları bakımından karşımıza çıktığını, bunların ise yasal düzenlemelerdeki eksiklikler nedeniyle hükümlünün bir gün salıverilmeyi umut etmesini engellediğini ve bu nedenle de AİHS m. 3 kapsamında ihlal niteliği taşıdığı ifade edilmelidir. Bu doğrultuda özel ve bireyselleştirilen değerlendirmeler bir kenara bırakılarak hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı ivedi şekilde normatif bir düzenlemeye kavuşturulmalı ve AİHM içtihatları ile uyumlu olacak biçimde en azından cezanın infazına başladıktan yirmi beş yıl sonra hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içindeki tutum ve davranışları değerlendirilerek kategorik koşullu salıverilme yasağı uygulamasından vazgeçilmelidir.

⁵¹⁰ Yetkin, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, s. 88-89.

II. KOŞULLU SALİVERİLME KARARI

A. Kararı Verecek Mercî

Kural olarak koşullu salıverilme kararını verme yetkisinin⁵¹¹ adli makamlara ait olduğu, genellikle de mahkumiyet hükmünü veren veya mahkumiyet hükmüne yönelik cezanın infaz edildiği yer mahkemesinin⁵¹² bu yetkiyi kullanacağı kararlaştırılmıştır⁵¹³. Adli sistem olarak kabul edilen bu sistemin Anglo-Sakson hukukunda da geçerli olduğu ve koşullu salıverilmeye, bu iş için özel olarak oluşturulan adli makam niteliğindeki kurullarca karar verileceği hüküm altına alınmıştır⁵¹⁶.

Koşullu salıverilmeye karar verecek mercîin adli makamlar olduğunu kabul eden ve adli sistemi benimseyen ülkeler olmakla birlikte kimi ülkelerde ise idari sistemin benimsendiği karşımıza çıkmaktadır. Adli organın görüşü alındıktan sonra idari makamların karar verdiği bu sistemde, belirli ağırlıktaki suçlar için idari makam olarak Adalet Bakanının koşullu salıverilmeye karar verme yetkisi bulunduğu kabul edilmiştir⁵¹⁷.

Koşullu salıverilmeye karar verecek mercî, CGTİHK m. 107/11’de düzenlenmiştir. Söz konusu hükmün ilk halinde koşullu salıverilme kararı verme yetkisinin hükmü veren mahkeme ya da hükümlü başka bir yerde bulunuyor ise o

⁵¹¹ Koşullu salıverilme kararının verilmesi bakımından yetkili mercî konusunda üç sistemin benimsendiği ve bu sistemlerin idari, adli ve karma sistemler olduğu yönündeki değerlendirmeler için bkz. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 540.

⁵¹² Ör. 1950 tarihli Yunan Ceza Kanunu m. 110.

⁵¹³ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 20-21.

⁵¹⁴ 647 sayılı CİK m. 19/4’te “...Şartla salıvermeyi gerektirir mahiyette ceza evi idaresi tarafından verilecek gerekçeli mütalaa hükümlünün bulunduğu yerdeki hükmü veren mahkeme derecesinde bulunan mahkemeye tevdi edilir...” hükmüne yer verilerek koşullu salıverilmeye karar verecek mahkemenin hangi mahkeme olduğu düzenlenmiştir.

⁵¹⁵ Fransız Ceza Usul Kanununun (Code de procédure pénale) 730. maddesine göre verilen hapis cezası on yıl veya daha az olması veya başlangıçta verilen ceza ne olursa olsun, infaz edilecek tutukluluk süresinin üç yıl veya daha az olması durumunda, hüküm hakimi tarafından 712-6. maddede belirtilen prosedürlere uygun olarak şartlı salıverilme kararı verilir. Diğer durumlarda ise, infaz mahkemesi tarafından 712-7. maddede öngörülen usullere uygun olarak şartlı salıverilme kararı verilir (https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006138144?isSuggest=true&anchor=LEGIARTI000029371049#LEGIARTI000029371049, E.T. 03.01.2023).

⁵¹⁶ James B. Jacobs, “Criminal Law, Criminal Procedure and Criminal Justice”, **Fundamentals of American Law**, New York University School of Law, New York, 1996, s. 327 vd.

⁵¹⁷ Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 21.

yerdeki aynı derecedeki mahkeme olduğu belirtilmiştir⁵¹⁸. Hükümde 7035 sy. Kanun m. 25 hükmü ile bir değişiklik yapılmış ve hükümlerden birinin Bölge Adliye Mahkemesi ya da Yargıtay tarafından verilmesi durumunda CGTİHK m. 101/2 hükmü uyarınca belirlenecek ilk derece mahkemesinin de yetkili mahkemelerden olduğu saptanmıştır⁵¹⁹. Bununla birlikte CGTİHK m. 107’de 7242 sy. Kanunla yapılan değişiklik sonrası artık hükümlünün koşullu salıverilmesine yalnızca infaz işlemlerinin yapıldığı infaz hakimi tarafından karar verileceği hüküm altına alınmıştır⁵²⁰.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki, madde düzenlemesinden anlaşıldığı üzere, koşullu salıverilmeye ilişkin karar verilebilmesi hükümlünün talebine bağlı olmadığı gibi⁵²¹ hükümlü hakkında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanabilmesi için rızası da aranmaz⁵²². Vurgulanması gereken bir diğer husus ise koşullu salıverilme kararını verecek merciin bu değerlendirmesinin keyfi olmadığı olup AİHM tarafından yapılan değerlendirmelerde koşullu salıverilme kararının reddedilmesi gerekçesinin ne olduğunun kurumun amaçları ile bağdaşır nitelikte olup olmadığının değerlendirileceği ve bu kapsamda AİHS m. 5 kapsamında kişi özgürlüğü ve güvenliği yönünden bir değerlendirme yapılacağı belirtilmektedir⁵²³.

Koşullu salıverilme konusunda karar verecek olan mahkemeye, hükümlünün bulunduğu infaz kurumu idaresi tarafından oluşturulan gerekçeli rapor gönderilir ve

⁵¹⁸ Koşullu salıverilmeye karar verecek merciin düzenlendiği CGTİHK m. 107/11 hükmünün ilk hali şu şekildedir: “...(11) Bir hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, hükmü veren mahkemeye; hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemeye verilir. Mahkeme, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir. Mahkeme, raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.”

⁵¹⁹ 7035 sy. Kanun m. 25 hükmü ile yapılan değişiklik sonrası uygulanan hüküm şu şekildedir:

“... (11) Bir hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, hükmü veren mahkemeye; hüküm veya hükümlerden biri bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından verilmiş ise 101 inci maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen ilk derece mahkemesine; hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemeye verilir. Mahkeme, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir. Mahkeme, raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.”

⁵²⁰ 7242 sy. Kanunla getirilen değişiklikler ile İnfaz Hakimliğinde gerçekleştirilen yeni düzenlemeler ile ilgili ayrıntılı bilgilendirme için bkz. M. Sinan Altunç, “7242 Sayılı Kanunda Yer Alan İnfaz Hakimliği ile İlgili Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 35-54.

⁵²¹ 647 sy. Cezaların İnfazı Hakkında Kanun yürürlüğe girmeden önce koşullu salıverilmeden yararlanılması için hükümlünün bu yönde talebi gerekmektedir.

⁵²² Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 385.

⁵²³ Aksoy Rétornaz, **La Sauvegarde des Droits de l’Homme dans l’Exécution de la Peine Privative de Liberté, notamment en Suisse et en Turquie**, s. 129.

yetkili infaz hakimi tarafından raporun uygun görülmesi durumunda hükümlünün koşullu salıverilmesine karar verilir⁵²⁴. İnfaz hakimliği tarafından yapılacak incelemenin dosya üzerinden yapılması bu kapsamda eleştiriye açıktır. Zira infaz hakimi tarafından yalnızca infaz idaresi tarafından oluşturulan dosya üzerinden inceleme yapılması, ceza yargılamasında geçerli olan sözlülük ilkesinin kıyasen değerlendirilmesinde hükümlü aleyhine bir durum oluşturacağı gibi, hakim tarafından yapılacak değerlendirmenin de sınırlarını daraltacaktır. Bu sebeple söz konusu değerlendirmenin duruşmalı olarak yapılması ve hükümlü ile müdafinin Cumhuriyet Savcısı ile birlikte dinlenildikten sonra koşullu salıverilmeye ilişkin kararın verilmesi kanaatimizce daha isabetli olacaktır.

Öte yandan incelemeyi yapan İnfaz Hakimliği tarafından koşullu salıverilme kararı verilmediği takdirde bunun gerekçesi de kararda gösterileceği ve söz konusu karara karşı da itiraz kanun yoluna başvurulabileceği ifade edilmelidir⁵²⁵. Her ne kadar koşullu salıverilmeye ilişkin kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvuru imkanı söz konusu olsa da uygulamada bu yolun etkili bir biçimde kullanılmadığı ve itiraz mercileri tarafından gerekli ve yeterli inceleme yapılmadan itirazın reddine sıklıkla karar verildiği gözlemlenmektedir. Bu noktada esasında ülkenizde adli sistemin benimsendiğini kabul etmekle birlikte, İnfaz Hakimliği tarafından verilecek kararın büyük ölçüde infaz kurumu idaresinin görüşlerine dayandırıldığı ve bir anlamda söz konusu kararın fiili olarak uygulamada, infaz idaresi tarafından verildiğinin söylenmesi isabetsiz olmayacaktır.

B. Kararlaştırılan Denetim Süresi ve Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirleri

Koşullu salıverilme kararı ile birlikte, hükümlü hakkındaki bir denetim süresi de kararlaştırılır ve bu denetim süresi içinde uygulanacak birtakım denetimli serbestlik tedbirlerine hükmedilir⁵²⁶. Kararlaştırılacak denetim süresi, 7242 sy. Kanun değişikliği

⁵²⁴ İnfaz hakiminin iyi halin değerlendirilmesine yönelik rapor ile bağlı olmadığı ve rapor olumlu olsa dahi koşullu salıverilme kararı vermeyebileceği yönünde, kanaatimizce isabetsiz nitelikteki Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 1. CD, E. 2016/5330, K. 2018/761, T. 26.02.2018.

⁵²⁵ Koşullu salıverilme kararına karşı başvurulacak kanun yolu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverme Müessesesi**, s. 292-301.

⁵²⁶ Esasında koşullu salıverilme sonrası benimsenen rejimin klasik sistem ve gözetim sistemi olarak ikiye ayrıldığını ifade etmek mümkündür. Klasik sistemde denetim süresinde ayrıca bir gözetim öngörülmezken gözetim sisteminde ise denetim süresi içinde hükümlüye birtakım yükümlülüklerle

öncesinde CGTİHK m. 107/6 hükmü uyarınca infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadar iken, 7242 sy. Kanun değişikliği sonrası bu sürenin tamamı olarak belirtilmiştir. Kanaatimizce özellikle koşullu salıverilme bakımından uygulanacak ana oranın düşürülmesi sonrasında denetim süresinin artırılmasını öngören düzenlemenin isabetli olduğu ifade edilmelidir. Nitekim koşullu salıverilme sonrası salıverilen hükümlünün denetim altında tutularak topluma uyumunun daha sistematik bir şekilde gözlemlenebilir olması koşullu salıverilme müessesesinin amacına da uygunluk gösterecektir.

Bu bağlamda örneğin koşullu salıverilme oranı bakımından hükümlülük süresinin yarısının uygulanacağı suçlardan nitelikli yağma suçundan on yıl hapis cezasına mahkum edilen hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken süre beş yıl olduğundan, uygulanacak denetim süresi de beş yıl olacaktır. Bu noktada ana oranın uygulandığı suçlar bakımından denetim süresinin, süreli hapis cezaları açısından geri kalan ceza miktarına eşit olduğu ve bihakkın tahliye tarihine kadar denetim süresinin uygulanacağı belirtilmelidir⁵²⁷.

Bununla birlikte özellikle koşullu salıverilme oranının ana orandan ayrıldığı istisnai suç tiplerini ilgilendirecek şekilde, CGTİHK m. 107/6 hükmünün son cümlesinde süreli hapis cezalarında kararlaştırılan denetim süresinin hak ederek yani bihakkın tahliye süresini geçemeyeceği kararlaştırılmıştır⁵²⁸. Gerçekten de örneğin silahlı terör örgütü yöneticiliği suçlaması ile hakkında on iki yıl hapis cezası alan bir hükümlünün infaz kurumunda geçirmesi gereken süre, TMK m. 17 hükmü dolayısıyla dokuz yıl olacağından denetim süresinin de dokuz yıl olması gerekmektedir. Buna

yüklenmesi söz konusudur. Hukukumuzda 5275 sy. CGTİHK kabul edilmeden önceki sistemde klasik sistem benimsenerek herhangi bir yükümlülük öngörülmemişken CGTİHK ile benimsenen sistemde hükümlünün denetim süresi içinde birtakım yükümlülükler uyması gerektiği kararlaştırılarak gözetim sistemi benimsenmiştir. Mukayeseli hukuk bakımından Almanya'da iki ila beş yıl arasında denetim süresi öngörülmekte ve bu süre içinde de çeşitli yükümlülükler yüklenmektedir. Hollanda'da cezanın geriye kalan kısmından bir yıl daha uzun süre, Avusturya'da ise bir ila üç yıllık denetim süresi öngörülmekte ve her iki ülkede de gözetim sistemi uygulanmaktadır. Öte yandan Yunanistan'da süreli hapis cezalarında üç yıl, müebbet hapis cezalarında ise on yıllık bir denetim süresi kararlaştırılmaktadır. Bulgaristan'da geriye kalan ceza süresi denetim süresi olarak kabul edilmekte, Arjantin'de ise süreli hapis cezalarında cezasın sonuna kadar ve müebbet hapis cezalarında ise beş yıllık denetim süresi öngörülmektedir. Arjantin'de yine belli yerlere gitmemek, alkol yasağı gibi yükümlülüklerin kararlaştırılması mümkündür. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 682-684; Yenidünya, **Şartla Salıverme**, s. 168 vd.

⁵²⁷ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 387.

⁵²⁸ Hak ederek tahliye olarak da ifade edilen bihakkın tahliye süresinin hesaplanması ile ilgili bkz. İnce, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, s. 388-391.

karşılık bihakkın tahliye süresinin aşılması dolayısıyla üç yıl sonrasında kararlaştırılan denetimli serbestlik tedbirine devam edilmesi kabul edilemeyeceğinden, belirtilen hükümlü hakkında kararlaştırılacak denetim süresi üç yıl olacaktır.

Kararlaştırılan denetim süresi ile birlikte, infaz hakimi tarafından, CGTİHK m. 107/10 hükmü uyarınca hükümlünün denetim süresini nasıl geçireceği de kararlaştırılacaktır. Söz konusu hüküm doğrultusunda karar verirken öncelikle infaz hakimi tarafından hükümlünün kişiliğinin ve yeniden topluma uyum yeteneğinin göz önünde bulundurulacaktır. Şüphesiz ki bu değerlendirme infaz kurumu tarafından oluşturulan dosya içeriği doğrultusunda yapılacaktır. Yapılan değerlendirme sonrasında infaz hakimi hükümlünün denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulmasını⁵²⁹ ya da belirli yükümlülükleri gerçekleştirmesini kararlaştırabilir. Bu iki durumun bir arada gerçekleştirilmesi ya da ikisinin de gerekli görülmemesi de söz konusu olabilecektir. Nihayet başlangıçta infaz hakimi tarafından uygulanması kararlaştırılan denetimli serbestlik tedbirinin ya da yerine getirilen yükümlülüğün denetim süresi içinde artık gerekli kalmadığının öngörülmesi sonrasında tamamen kaldırılması da mümkündür.

Koşullu salıverilen hükümlü hakkında infaz hakimi tarafından yukarıda belirtilen ihtimallerden son ikisine karar verilmesi dolayısıyla hükümlüye ya başlangıçta hiç yükümlülük yüklenmemesi ya da daha sonra bunun kaldırılması durumunda, esasında ortada bir denetim süresinden bahsedilemeyeceği, zira hükümlünün aslında denetime tabi tutulmadığı ifade edilmelidir. Bu kapsamda, hükümlüye eşlik edecek uzman kişi görevlendirmesi ile birlikte, denetimli serbestlik tedbiri ya da yüklenecek yükümlülüğün uygulanmasının infaz hakiminin takdirine bırakılması, haklı bir biçimde, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini zorlaştırması ve koşullu salıverilmenin toplum tarafından af olarak algılanmasını güçlendirdiği gerekçesiyle eleştirilmiş ve mutlaka hükümlünün denetime tabi tutulması gerektiği ifade edilmiştir⁵³⁰.

⁵²⁹ Denetimli serbestlik kurumu, mukayeseli hukuktaki düzenleniş biçimi, Avrupa Konseyi tavsiye kararları, Birleşmiş Milletler Tavsiye Kararları ve standartları ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Necati Nursal/Selcen Ataç, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006; Yerdelen, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, s. 579-642; Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 615-656.

⁵³⁰ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 387.

1. Uzman Kişi Görevlendirilmesi

CGTİHK m. 107/9 hükmü uyarınca infaz hakimi tarafından denetim süresi içinde hükümlüye rehberlik etmesi için bir uzman kişi⁵³¹ görevlendirilmesi mümkündür⁵³². Görevlendirilen ve hükümlüye eşlik edecek olan uzman kişi tarafından hükümlünün topluma uyumunun ve yeniden sosyalleşmesinin sağlanması için faydalı olacak adımlar atılacaktır⁵³³.

Söz konusu düzenlemenin koşullu salıverilmenin amacına uygun bir biçimde uygulanması için oldukça büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmekle birlikte öncelikle uygulanmasının infaz hakiminin takdirine bırakılmasını eleştirmek gerekmektedir. Gerçekten de hükümlü hakkında uygulanacak denetimli serbestlik tedbiri ya da yüklenecek yükümlülüklerin de etkili bir biçimde uygulanması ve kontrol edilmesi için uzman kişi görevlendirmesinin bir zorunluluk olduğu ve aksi durumun denetimin işlevselliğini kaybettireceği ifade edilmelidir⁵³⁴.

Öte yandan kanun metninin kaleme alınışının da isabetli olmadığını, kullanılan terminolojinin muğlaklığının doğru olmadığını belirtmek gerekmektedir. Nitekim “kötü alışkanlıklar edinilecek çevrelerden uzak kalınması” ya da “sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürülmesi” gibi farklı yorumlanmaya açık ve belirsiz kavramların kullanılması kanun yapma tekniği açısından doğru değildir. Ayrıca görevlendirilen kişinin hükümlüye “öğütte bulunması” da son derece isabetsiz bir biçimde hükümlü ile uzman arasındaki ilişkinin neredeyse hiyerarşik bir ilişkiye evrilmesi gibi sonuçlara götürebilecek, esasında hükümlünün topluma yeniden kazandırılması için oldukça faydalı olacak biçimde yararlanacağı uzman kişi ile arasına mesafe koymasına ve bunun sonucunda da hükümlünün yalnız kalmasına

⁵³¹ Görevlendirilecek uzman kişilerin işe alınması, eğitimleri, nitelikleri, taşımaları gereken özellikler ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Nursal/Ataç, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, s. 55-58, s. 430-434.

⁵³² CGTİHK m. 107/9 hükmünün ilgili kısmı şu şekildedir:

“...(9) İnfaz hâkimi, denetim süresinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir. Bu kişi, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya yanında çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek infaz hâkimine verir...”

⁵³³ Salıverilen hükümlünün dış dünyadaki durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Özgenç, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, s. 301-328.

⁵³⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 387.

sebebiyet verecektir. Nitekim hükümlünün öğüt verilmesi gereken bir kişi olarak görülmesi de oldukça yanlış ve modern infaz anlayışıyla bağdaşmayan bir bakış açısının tezahürü niteliğindedir.

İnfaz hakimi tarafından görevlendirilecek uzman kişi, hükümlünün tavır ve davranışlarını gözlemleyerek, yeniden sosyalleşmesi ve topluma uyumu ile ilgili gelişimini üçer aylık sürelerle rapor halinde düzenleyecek ve infaz hakimine verecektir. Şüphesiz hükümlüye eşlik eden bu görevli tarafından tanzim edilen rapor hükümlü açısından oldukça önemli olmakla beraber, söz konusu raporun etkisinin ne olacağının belirtilmemesi ve de raporun daha kısa aralıklarla değil de üçer aylık periyotlarla düzenlenmesi eleştirilmelidir.

2. Denetim Süresinde Uygulanacak Tedbirler, Öngörülebilir Yükümlülükler ve İnfazı

Koşullu salıverilen hükümlü hakkında infaz hakimi tarafından birtakım tedbirlerin uygulanmasına karar verildiği takdirde, uygulanacak yükümlülüklerin neler olduğu, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği⁵³⁵ m. 89 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir⁵³⁶.

Bu kapsamda ilk olarak m. 89’da koşullu salıvermede⁵³⁷ denetim altına alma başlığı altında uygulanacak denetim sürecinde gözetilecek genel prensipler ortaya konulmuş ve bu durum da esasında hükümlünün denetim altına alınması kavramı ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Maddenin son fıkrasında ise koşullu salıverilme kararının geri alınmasına yönelik düzenleme yapılmıştır.

Bununla birlikte devam eden maddelerde sırasıyla uygulanacak yükümlülüklerle yer verilmiş, bu kapsamda m. 90’da CGTİHK m. 107/7 hükmü ile paralel olacak biçimde infaz kurumunda veya denetimli serbestlik sürecinde öğrenilen meslek veya sanatın icrası kapsamında gözetim altında ücret karşılığında çalıştırılma yükümlülüğü,

⁵³⁵ RG. 10.11.2021/31655.

⁵³⁶ Koşullu salıverilen hükümlüler hakkında uygulanacak denetimli serbestlik tedbirleri ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. Nursal/Ataç, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, 396-399; Dönmezer/Erman, **C. III**, s. 230.

⁵³⁷ CGTİHK’de “koşullu salıverilme” kavramına yer verilmişken söz konusu madde başlığında isabetsiz bir biçimde “koşullu salıverme” terminolojisi kullanılmıştır.

m. 91’de CGTİHK m. 107/8 hükmü ile uyumlu olacak şekilde on sekiz yaşından küçük hükümlüler için eğitime devam etme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Yönetmelik m. 92’de salıverilen hükümlünün iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması maksadıyla uygulanan rehberlik çalışmalarına katılma yükümlülüğü ortaya konulmuş ve nihayet m. 93’te CGTİHK m. 107/9 hükmüne eklenen cümleler ile uyum gösterecek şekilde belirlenebilecek diğer yükümlülükler saptanmıştır. Özel bir infaz rejimine tabi olan mükerrirler ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan hükümlü olanlar hakkında uygulanacak denetimli serbestlik tedbirleri ise m. 94’te ayrıca ele alınmıştır.

Bu kapsamda doktrinde haklı olarak koşullu salıverilen hükümlünün bazı özel durumlarda kendisinin yararı için ya da toplumsal güvenlik maksadıyla, mukayeseli hukukta da pek çok ülkede yer verilen; belirli yerlere gitmeme, belirli kişilerle görüşmeme veya belirli bir bölgede ikamet ederek o bölgeden çıkmama şeklinde yükümlülükler yer verilmemesi eleştirilmiştir⁵³⁸. Bu eleştirilerin haklılık payı kanun koyucu tarafından da fark edilmiş olacak ki 7242 sy. Kanun ile CGTİHK m. 107/9 hükmüne ek cümleler getirilerek söz konusu düzenleme hayata geçirilmiştir⁵³⁹. Bu kapsamda eleştirilmesi gereken bir husus olarak infaz hakimi tarafından bu yükümlülüklerin iki yılı aşmayacak şekilde kararlaştırılabileceği şeklindeki düzenlemenin vurgulanması gerekmektedir. Bu şekilde bir süre sınırı olmaksızın, CGTİHK m. 107/6 hükmü uyarınca saptanacak denetim süresinin tamamında söz konusu yükümlülükler devam edilmesinin kararlaştırılabileceğinin düzenlenmesi daha isabetli olacaktır.

Kanaatimizce söz konusu yükümlülüklerin hükümlünün kişiliği, topluma uyum göstermesi, ekonomik olarak toplumsal hayatta ayakta kalabilmesi için gerekli hususları göz önünde bulundurularak saptanması koşullu salıverilme müessesesinin doğru işleyebilmesi adına oldukça önemlidir. Nitekim koşullu salıverilen hükümlünün

⁵³⁸ Nursal/Ataç, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, s. 398.

⁵³⁹ CGTİHK m. 107/9 hükmüne 7242 sy. Kanun m. 48 hükmü ile eklenen cümleler şu şekildedir:

“...İnfaz hâkimi ayrıca, iki yılı geçmemek üzere denetim süresi içinde hükümlünün denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenecek yükümlülükler tabi tutulmasına karar verebilir. Bu karar gereğince denetimli serbestlik müdürlüğü, risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak hükümlüyü;

a) Belirli bir bölgede denetim ve gözetim altında bulundurma,
b) Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,
c) Belirlenen programlara katılma,

yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutar. Denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlünün risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak yükümlülükleri değiştirebilir...”

yeniden infaz kurumuna dönmesinin önüne geçilmesi ve bu kapsamda yeniden suç işlenmesinin önlenbilmesinin en önemli yolu, kişinin bihakkın tahliye günü gelene kadar ortaya koyduğu davranışlarının net bir biçimde gözlenebilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılması olarak ifade edilmelidir. Söz konusu denetim süresinin etkili bir biçimde geçirilmemesi ve bir anlamda hiçbir “koşul” olmaksızın hükümlünün erkenden infaz kurumundan ayrılması sonucu doğuracak bir süreçten kaçınılması gerekmektedir. Aksi durumda hükümlülerin gözetim altında tutulmaması yeniden suç işleme oranını artıracak ve bu kapsamda infaz kurumlarındaki doluluğun yeniden artması sonucunu doğuracaktır.

C. Koşullu Salıverilme Kararının Sonucu

Koşullu salıverilme sonrası hükümlünün durumunun ne olacağı ve söz konusu kararın ne sonuç doğuracağı CGTİHK m. 107/14’te düzenlenmiş olup söz konusu hüküm uyarınca denetim süresinde kararlaştırılan yükümlülüklerle uygun hareket eden ve bu süreyi iyi halli olarak geçiren hükümlü hakkında verilen ceza infaz edilmiş olacaktır⁵⁴⁰.

Bu bağlamda kanaatimizce eleştirilmesi gereken husus, cezanın infaz edilmiş sayılması için, denetim süresi içinde yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile birlikte bir de hükümlünün söz konusu süreyi iyi halli olarak geçirmesi gerektiği düzenlemesidir. Nitekim iyi hal değerlendirmesi esasında CGTİHK m. 89 kapsamında koşullu salıverilme öncesi hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içindeki tavır ve davranışları göz önünde bulundurularak yapılacak bir değerlendirme olup hükümlünün denetim süresini nasıl geçirdiği farklı bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu noktada aslında “iyi hal” kavramının esnekliği ve geniş yorumlanmaya müsait olmasının yarattığı olumsuz sonucun karşımıza çıktığı belirtilmelidir.

⁵⁴⁰ 5352 sy. Adli Sicil Kanununa göre kesinleşmiş mahkumiyet hükümlerinin yerine getirilmesine ilişkin değerlendirmeler 07.09.2005 tarih ve 25929 sy. RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren Adli Sicil Yönetmeliğinde gösterilen usul doğrultusunda yerine getirilir. Bu kapsamda cezanın infaz edilmesi sonrasında, hürriyeti bağlayıcı cezalar ile para cezalarının infaz edildiğini bildiren fiş mahiyetindeki yerine getirme fişi düzenlenir. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 851-852.

III. KOŞULLU SALIVERİLME KARARININ GERİ ALINMASI

A. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararı Verilmesini Gerektiren Sebepler

Koşullu salıverilen hükümlünün, söz konusu salıverilme kararının hangi durumlarda geri alınacağı CGTİHK m. 107/12 hükmünde düzenlenmiştir⁵⁴¹. Bu kapsamda koşullu salıverilme kararının geri alınmasını gerektiren sebeplerin⁵⁴² iki şekilde karşımıza çıkacağı, bunlardan ilkinin denetim süresi içinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlenmesi olduğu ifade edilmelidir⁵⁴³. Diğer geri alma sebebi ise denetim süresi için kararlaştırılan yükümlülükler hükümlünün uymaması, bu konuda infaz hakimi tarafından uyarılması ve fakat yükümlülükler uymamakta ısrarlı davranmasıdır. Kanaatimizce denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi ile birlikte öngörülen yükümlülükler uyulmamasının sonucu olarak koşullu salıverilme kararının geri alınması, gerek kurumun varoluş mantığına hizmet etmesi ve erkenden özgürlüğe kavuşmayı sağlayan salıverilmenin bir koşula bağlanmış olması gerek de kurumun daha işlevsel uygulanması ve toplum tarafından af olarak algılanmamasına hizmet etmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu kapsamda koşullu salıverilmenin geri alınması kararı verilmesini gerektiren ilk hal olarak denetim süresi içinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlenmesi olduğu⁵⁴⁴, dolayısıyla taksirli şekilde işlenen suçların ve adli para cezasını gerektiren

⁵⁴¹ CGTİHK m. 107/12 hükmü şu şekildedir:

“... (12) Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülükler, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır...”

⁵⁴² Mukayeseli hukukta koşullu salıverilme kararının geri alınması sebebi olarak Almanya’da denetim süresi içinde suç işlemek, talimat ve yükümlülükler aykırı davranmak, denetim görevlisinin gözetiminden kaçarak suç işleyeceği yönünde şüphe uyandırmak gösterilmiştir. Avusturya’da suç işlenmesi durumunda koşullu salıverilme kararı geri alınabileceği beş yıla kadar uzatılması da mümkün olup benzer şekilde yükümlülükler uyarılara rağmen kötü niyetle riayet etmemek de geri alma sebebidir. Hollanda’da süre içinde yükümlülükler aykırı hareket durumunda geri alınabileceği gibi ihlal tehdidi durumunda ise ara verilmesi mümkündür. Öte yandan Yunanistan’da kötü yaşam sürmek, Arjantin’de tekrar suç işleme ya da belirli yerde ikamet şartına uyulmaması da geri alma sebebi olarak düzenlenmiştir. Bulgaristan’da kasıtlı suç işlenmesi durumunda karar geri alınacakken taksirle işlenen suçlarda ise geri alma konusunda mahkemeye takdir yetkisi tanınmıştır. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 686-687.

⁵⁴³ Bu durumda AY ile koruma altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edilmediği yönünde bkz. AYM, Şaban Dal, B. No. 2014/2891, T. 16.02.2017, RG. 17.03.2017; AYM, Mehmet Kök, B. No. 2015/5738, T. 09.01.2019; AYM, Tahir Canan (2), B. No. 2013/839, T. 05.11.2014, RG. 30.01.2015.

⁵⁴⁴ Yargıtay 1. CD, E. 2019/3089, K. 2020/1922, T. 21.09.2020.

suçların kapsam dışında kaldığı ve dolayısıyla böyle bir durumda koşullu salıverilme kararının geri alınmayacağı ifade edilmelidir. Burada tartışılması gereken nokta, denetim süresi içinde işlenen kasıtlı suça ilişkin değerlendirmenin yapılacağı hususudur. Şüphesiz denetim süresi içinde bir suçun işlendiği iddiasıyla soruşturma başlatılması, kamu davası açılması ve hatta mahkumiyet hükmü verilmesi yeterli kabul edilmeyerek söz konusu mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi gerekmektedir. Nitekim söz konusu çelişki CGTİHK m. 107/12 ve 107/15 arasında da ortaya konulmuş, CGTİHK m. 107/12’de hapis cezası gerektiren suç işlenmesi yeterli görülmüşken, CGTİHK m. 107/15’te ise bu yönde bir mahkumiyet kararı verilmesi aranmıştır. Bu noktada hükümlü lehine olan CGTİHK m. 107/15 hükmünün dikkate alınması daha isabetli olacaktır⁵⁴⁵. Aksi durumun kabulünün ceza hukukunun temel ve evrensel ilkelerinden suçsuzluk karinesi⁵⁴⁶ ile bağdaşmayacağı ifade edilmelidir⁵⁴⁷. Dolayısıyla ülkemizdeki yargılama hızı göz önünde bulundurulduğunda, hükmün kesinleşmesi için geçmesi gereken sürelerin oldukça uzun olması karşısında, hükümlünün denetim süresi geçtikten ve cezası infaz edilmiş sayıldıktan sonra denetim süresi içinde kasten işlediği ve hapis cezasını çarptırıldığı suçun kesinleşmesinin koşullu salıverilmeye etkisi tartışılmalıdır. Söz konusu ikinci suçun kesinleşmesi sonrasında koşullu salıverilme kararı geri alınacak ve hükümlünün kalan bakiye cezayı infaz kurumunda geçirmesi sağlanacaktır⁵⁴⁸.

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasını gerektiren bir diğer sebep ise hükümlünün denetim süresi içinde kendisi hakkında kararlaştırılan yükümlülüklerle uymaması, bu konuda infaz hakimi tarafından uyarılması ve yine de söz konusu yükümlülüklerle uymamakta ısrar etmesidir. Burada kanun maddesinde yer alan uyumsuzluk bakımından, CGTİHK m. 107/15’te yükümlülüklerin yerine getirilmemesi koşullu salıverilme kararının geri alınması için sebep olarak gösterilmişken, CGTİHK m.107/12’de ise yükümlülüklerle uymamakta ısrar edilmesi sebep olarak zikredilmiştir. Kanaatimizce 15. fıkra esas olarak geri alınma kararını

⁵⁴⁵ Yargıtay içtihadı da benzer yöndedir: Yargıtay 1. CD, 2019/3773, K. 2020/1919, T. 21.09.2020.

⁵⁴⁶ Terminolojik olarak suçsuzluk karinesi ifadesinin kullanılması ile ilgili bkz. Metin Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 48, S. 1, 1999, s.135-163; Yenisey/Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 85.

⁵⁴⁷ AY m. 38/4’te “...Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz...” hükmüyle ifade edilen suçsuzluk karinesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Yenisey/Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 85-86.

⁵⁴⁸ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Ersan Şen, “Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestliğin Hapis Cezası ile Bozulması”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 8, S. 23, 2013, s.7 vd.

verecek merci düzenlenmiş olduğundan 12. fıkra esas alınmalı ve koşullu salıverilme kararının geri alınması için hükümlünün yükümlülüklerine uymamakta ısrar etmesi şartı aranmalıdır. Bununla birlikte kanun koyucunun özensizliği ve aynı maddede çelişen düzenlemeler getirilmesi bir kez daha eleştirilmelidir.

Bu noktada izaha ihtiyaç duyulan bir başka husus ise hükümlünün infaz hakimi tarafından uyarılmasının mahiyeti ile yükümlülüklerle uymamakta ısrardan tam olarak neyin kastedildiğinin anlaşılması gerektiğidir. Kanaatimizce hükümlünün yükümlülüklerle uymadığının gerek hükümlüye rehberlik edecek uzman görevli tarafından sunulan raporlardan anlaşılması gerek de denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından bildirilmesi sonrası hükümlüye infaz hakimi tarafından sarıh bir biçimde izah edilmesi ve bu kapsamda yazılı bir uyarı yerine sözlü bir biçimde yapmış olduğu hareketin sonuçlarının anlatılması gerekmektedir. Öte yandan söz konusu uyarı sonrasında hükümlünün yükümlülüklerine uymadığının tespit edildiği ilk anda da kanaatimizce uzman görevli tarafından üç aylık süre beklenmeden durum infaz hakimine bildirilmeli, aynı şekilde denetimli serbestlik müdürlüğünce de durum iletilmelidir. Bunun sonrasında artık hükümlünün yükümlülüklerle uymamakta ısrar ettiği sonucuna ulaşılması mümkün olup koşullu salıverilme kararının da geri alınması gerekmektedir.

B. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararını Verecek Merci

Koşullu salıverilmenin geri alınması kararını verecek merci CGTİHK m. 107/15'te⁵⁴⁹ düzenlenmiş ve bu kapsamda ilk olarak hükümlü hakkında hüküm kuran ilk derece mahkemesinin bulunduğu yerdeki infaz hakimliğinin yetkili olduğu belirtilmiştir. Hükümlü hakkında cezaların toplanması ya da hükmün Bölge Adliye Mahkemesi ya da Yargıtay'ca verilmesi durumu söz konusu olduğu takdirde ise CGTİHK m. 101/2 hükmü uyarınca belirlenecek İnfaz Hakimliğince koşullu salıverilmenin geri alınması kararı verilecektir.

⁵⁴⁹ CGTİHK m. 107/15 hükmü şu şekildedir:

“... (15) Hükümlü, geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilirse ya da bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmezse hükmü veren ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer infaz hâkimliği, cezaların toplandığı hâller ile hükmün bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından verilmiş olması hâlinde ise 101 inci maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen infaz hâkimliği tarafından koşullu salıverilme kararının geri alınmasına dosya üzerinden karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır.

Koşullu salıverilme kararı verildiğinde olduğu gibi koşullu salıverilmenin geri alınması kararında da yetkili merci keyfi hareket edemeyecek ve AİHM tarafından belirtildiği üzere geri alınma kararının gerekçesi özenli bir şekilde incelenerek amaçlarla bağdaşır mahiyette olmadığı tespit edilen kararların kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal eder nitelik taşıdığı ortaya konulacaktır⁵⁵⁰.

Bu noktada koşullu salıverilme kararını vermeye yetkili merci CGTİHK m. 107/11 hükmü uyarınca infaz işlemlerinin yapıldığı yer İnfaz Hakimliği olmasına karşılık koşullu salıverilmenin geri alınması bakımından kanun koyucu tarafından farklı merci yetkili kılınmıştır. 7035 sy. Kanun m. 25 hükmü ile CGTİHK m. 107/11 ve 107/15 hükmünün değiştirilmiş olması, sonrasında ise 7242 sy. Kanun ile yalnızca CGTİHK m. 107/11 hükmünün değiştirilmesi ve fakat m. 107/15 hükmünün ise aynı tutulması kanaatimizce isabetli olmamıştır. Bu kapsamda koşullu salıverilme kararını veren hakimliğin geri alma bakımından da yetkili kılınması kanaatimizce daha isabetli olacaktır.

CGTİHK m. 107/15 hükmü uyarınca yetkili kılınan İnfaz Hakimliği tarafından yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan koşullu salıverilmenin geri alınmasını gerektiren durumların varlığının saptanması durumunda, dosya üzerinden inceleme yapılarak karar verilecek ve bu karara karşı da itiraz kanun yoluna başvurulabilecektir. Her ne kadar hükümlünün denetim süresi içinde hapis cezasını gerektiren bir suçu kasten işlemesi hakimın takdir yetkisini kullanabileceği bir durum olmasa da, özellikle yükümlülüklere uyulmamasında ısrar edilmesi dolayısıyla koşullu salıverilme kararının geri alınması durumları bakımından, ceza muhakemesinde geçerli olan sözlülük ilkesine önem verilerek incelemenin dosya üzerinden yapılmasının önüne geçilmeli ve hakimın hükümlüyü dinledikten sonra karar verilmesine yönelik düzenleme yapılmalıdır.

⁵⁵⁰ Aksoy Rétornaz, *La Sauvegarde des Droits de l'Homme dans l'Exécution de la Peine Privative de Liberté, notamment en Suisse et en Turquie*, s. 129.

C. Koşullu Salıverilmenin Geri Alınması Kararının Sonuçları

Koşullu salıverilme kararının yetkili İnfaz Hakimliği tarafından geri alınmasına karar verilmesi sonrasında sonuçlarının ne olacağı CGTİHK m. 107/13 hükmünde düzenlenmiştir⁵⁵¹. Bu kapsamda ilk sonuç olarak infaz kurumunda belirli bir süre daha cezanın çektirilmesinin söz konusu olduğu ve fakat geri alınma sebebine bağlı olarak bu sürenin hesaplanmasının farklılık arz ettiğini söylemek mümkündür. Diğer bir sonuç ise daha önce koşullu salıverilme yasaklarında ele alındığı üzere koşullu salıverilme kararının geri alınması sonrasında, aynı hükmün infazında yeni bir koşullu salıverilemeyeceği ve dolayısıyla bu hükümlülerin bir kez daha koşullu salıverilmeden yararlanamayacağıdır.

Koşullu salıverilme kararı hükümlünün denetim süresi içinde hapis cezasını gerektiren kasti bir suç işlemesi dolayısıyla kaldırılmış ise, bu durumda hükümlünün sonradan işlediği suç tarihinden başlamak üzere her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin infaz kurumunda çektirilmesi söz konusu olacaktır⁵⁵². Burada söz konusu cezanın çektirilmesinde bihakkın tahliye gününün geçirilmemesi koşulunun yer aldığı ifade edilmelidir. 7242 sy. Kanun değişikliği öncesinde söz konusu süre kalan cezanın aynen çektirilmesi şeklinde belirlenmişken, kanun değişikliği sonrasında bu husus salıverilme sonrası işlenen her bir suç için kararlaştırılan hapis cezasının iki katı sürenin infaz kurumunda infaz edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasının yükümlülükler uymamasında ısrar

⁵⁵¹ Karşılaştırmalı hukukta koşullu salıverilme kararı geri alındıktan sonra çekilecek ceza noktasında benimsenen çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan Avusturya’da kalan ceza süresinin çektirilmesine karar verilebileceği gibi denetim süresinin beş yıla kadar uzatılması da mümkündür. Hollanda’da koşullu salıverilmede geçen sürenin cezadan mahsup edilmeyeceği benimsenmiştir. Yunanistan’da geri alma sebebine göre farklı düzenlemeler getirilmiş ve geri alma yükümlülükler uymamaktan kaynaklanıyorsa infaz kurumu dışında geçen sürenin cezadan mahsup edilmeyeceği ve fakat geri alma kasıtlı suç işlemekten kaynaklanıyor ise de üç aydan daha fazla hapis cezası ile cezalandırılması durumunda geriye kalan cezanın tamamının çektirilmesi kararlaştırılmıştır. Bulgaristan’da kasten işlenen suçlar yönünden cezanın henüz infaz edilmeyen kısmının infaz edileceği, Arjantin’de geri alma sebebine göre suç işlenmesi ya da belirli yerde ikamet etme yükümlülüğüne aykırı davranılması durumunda cezadan mahsup olmayacak ve fakat diğer yükümlülükler uyarınca geri alma gerçekleştirildiyse bu sefer mahsup hususunda mahkeme karar verecektir. Nihayet Japonya’da da geri alma durumunda infaz kurumu dışında geçirilen sürenin mahsubu söz konusu olmayacaktır. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, s. 689-690.

⁵⁵² Koşullu salıverilme sonrası denetim süresinde yeni bir suç işlenmesi durumunda verilen ceza miktarının, koşullu salıverilmenin kaldırılması kararı sonrası hiçbir subjektif değerlendirme yapılmadan ve hükümlünün koşullu salıverilmedeki tutumu, tavır ve davranışları ile işlediği yeni suçun mahiyeti gözetilmeden otomatik olarak aynı miktarda ya da iki katı kadar süre gibi mekanik bir hesaba yapılmasına yönelik haklı eleştiriler için bkz. Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 263.

edilmesine dayanıyor olması durumunda infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre ise, yükümlülüklere aykırı davranılan tarih ile bihakkın tahliye arasındaki süreyi geçmeyecek şekilde İnfaz Hakimi tarafından takdir edilecektir.

7242 sy. Kanun değişikliği öncesi, salıverilme sonrasında işlenen suçun niteliği ya da hükmolunan cezanın miktarı dikkate alınmaksızın otomatik olarak kalan cezanın tamamının çektirilmesi hususunda çeşitli eleştiriler getirilmiş, bu kapsamda özellikle ikinci suçun cezasının az olması ve fakat salıverilen suçta kalan sürenin yüksek olması durumunun adaletsizliğe yol açtığı ifade edilmiştir. Buna karşılık doktrinde koşullu salıverilen hükümlünün topluma bir taahhüt verdiği, yeniden suç işlenmemesine yönelik kamu otoriteleri ile hükümlü arasında bir sözleşmenin var olduğu, suç işlediği takdirde hükümlünün tekrar infaz kurumuna gireceğini bildiği ifade edilerek öngörülebilirliği konusunda da şüphe bulunmayan söz konusu düzenlemenin hükümlünün davranışlarını kontrol altında tutmak için getirildiği ve salıverilen hükümlünün de bu bilinçle hareket etmesi gerektiği de ileri sürülmüştür⁵⁵³. Kanaatimizce 7242 sy. Kanun değişikliği öncesi yürürlükte olan düzenlemenin adaletsiz sonuçlara yol açma ihtimalinin varlığı karşısında, örneğin kasten işlediği suç nedeniyle altı ay hapis cezasına çarptırılan hükümlünün eski işlediği suçtan dolayı koşullu salıverilme sonrası bihakkın tahliyesine sekiz yıl kalmış olması durumunun adil olduğunun ve hükümlünün bunu öngörerek hareket etmesi gerektiğinin kabulü mümkün değildir. Bu sebeple 7242 sy. Kanun değişikliği ile infaz kurumunda geçirilecek süreye bir üst sınır getirilmiş olması isabetlidir.

⁵⁵³ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları** s. 158-159.

SONUÇ

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün bundan tam yüz yıl önce, TBMM 4. yasama yılı açılış konuşmasında belirtmiş olduğu cezaevi sorunu⁵⁵⁴, aradan geçen zamana ve mevzuatta yapılan pek çok değişikliğe rağmen günümüzde de geçerliliğini koruyan bir sorun olup esasında sorunun çözümüne yönelik ileriye götürecek adımlar atılması yerine, günümüzde devlet tarafından belirli sayıda mahpus garantisi verilen infaz kurumlarının inşasının gündeme geldiği görülmektedir. Bu kapsamda kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması sonucunu doğuran cezalandırmanın amacının ne olduğu üzerinde kapsamlı şekilde durulması ile modern infaz rejiminde artık hükümlülerin son derece sınırlı yönlerden özgür insanlardan ayrıldığı ve hiçbir şüpheye yer bırakmayacak biçimde hükümlülerin de insan haklarının öznesi olduğunun kabulü gerekmektedir.

İnşa edilecek infaz rejiminde *Hans Fallada* tarafından ifade edilen “*İçeri girmek, dışarı çıkmaktan kolaydır.*” prensibinin göz önünde bulundurulması bu bakımdan oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Zira herkesin bir gün suç işleyerek hükümlü olabileceğinin kabulü toplumsal olarak hükümlülere bakışı da değiştirecek, bu kişilerin de toplumun bir parçası olduğu gerçeğinin bir bilinç olarak insanlarda yerleşmesine hizmet edecektir. Bu kapsamda suç ve ceza politikasının diğer parçaları gibi koşullu salıverilme müessesesinin de çok önemli bir toplumsal yönünün olduğu unutulmamalı ve bu yön göz ardı edilerek atılacak adımlarla pozitif sonuçlara ulaşılamayacağı kabul edilmelidir.

Cezanın tamamen infaz kurumunda çektirilmesi ile hükümlünün yeniden topluma kazandırılmasının etkili bir biçimde sağlanmadığı kabul edilerek cezanın bireyselleştirilmesinin aracı olarak koşullu salıverilme müessesesi ortaya çıkmıştır.

⁵⁵⁴ Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1923 tarihli TBMM 4. Yasama Yılı açılış konuşmasında şu sözlere yer vermiştir: “Efendiler, cezaevleri sorunu çok önemlidir. Kişisel özgürlüğü kaldırılan vatan evladının ceza süresi sonunda topluma yararlı olacak bir eleman olarak yetiştirilmesi gereklidir.”

Şüphesiz koşullu salıverilmenin ortaya çıkışında da sadece cezalandırmanın amacı yönünden yapılan idealist ve yenilikçi düşünceler değil, infaz kurumlarındaki doluluk ve bu doluluğun kamu maliyesine yüklediği ekstra yük etkili olmuştur. Kanaatimizce günümüzde modern infaz rejiminin benimsediği amaçlarla birlikte, koşullu salıverilme müessesesinin tarihsel olarak da arka planında yatan bu fiili durumların etkisi göz ardı edilmemelidir. Nitekim kamu idaresi tarafından infaz kurumlarındaki doluluk arttıkça koşullu salıverilmenin daha kolay uygulanması için getirilen düzenlemeler, koşullu salıverilme ile af kurumunun birlikte zikredilmesini sağlamış, bu da koşullu salıverilmenin toplum tarafından af olarak yorumlanması şeklinde son derece hatalı bir sonuca ulaştırmıştır. AİHM içtihatları ile de ortaya konulduğu şekliyle somut olarak çekilecek cezada değişiklik yapan düzenlemelerin esasında af niteliği taşıdığı kabul edilmeli ve bu yöndeki düzenlemelerden kaçınılmalıdır.

Cezalandırmanın amaçlarından hükümlünün topluma yeniden kazandırılması amacının koşullu salıverilme müessesesinin kapsam ve mahiyetinin anlaşılması açısından oldukça önemli olduğu ifade edilmelidir. Nitekim günümüzde cezanın yalnızca adaletin sağlanması ya da genel veya özel önlemin gerçekleştirilmesi için verilmediği, hükümlünün resosyalizasyonu ile rehabilitasyonun gerçekleştirilmesinin cezalandırma ile hedeflenen amaçlardan olduğu vurgulanmalıdır. Bu kapsamda her ne kadar CGTİHK’da yer alan düzenlemelerin neredeyse üçte birinde hükümlünün iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılmasına dayalı hükümler yer alması isabetli olsa da gerek uygulayıcılar tarafından bu amaçların tam olarak benimsenmediğinin yadsınamaz bir gerçek olması gerek de getirilen yasal düzenlemelerin bu amaçlara hizmet etmekten çok infaz kurumlarının boşaltılması amacıyla getirildiğinin haklı olarak düşünülmesi çeşitli sorunlar doğurmaktadır.

Öte yandan koşullu salıverilmeye ilişkin yasal düzenlemelerde, maddi ceza hukukundan farklı olarak infaz hukukunda suçun değil suçlunun ve cezanın miktarının esas alınması gerekliliğinin göz ardı edildiği belirtilmelidir. Cezanın bireyselleştirilmesinin yadsınamaz önemi ile birlikte esasında infazın bireyselleştirilmesinin de çok önemli olduğu ve hükümlülerin işledikleri suçlara göre değil sahip oldukları suçlu kişiliklerine göre ayrıma tabi tutulması gerektiği ifade edilmelidir. Bu kapsamda getirilen yasal düzenlemelerde suçlunun değil suçun esas

alınması gerektiğini ortaya koyan ve infazın amaçları ile uyumlu olmayan yaklaşımın bir an önce terk edilmesi, suça dayanan koşullu salıverilme rejiminin benimsenmesine son verilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda esasında daha sağlıklı bir koşullu salıverilme rejiminin uygulanabilmesinin ilk koşulunun hükümlünün infaz kurumuna girdiği ilk andan itibaren sağlıklı bir şekilde gözlem ve sınıflandırmaya tabi tutulması ile başlaması, hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içindeki tavır ve davranışlarının göstermelik raporlar ile değil gerçek verilere dayanan ve hükümlünün öznel durumunu göz önünde bulunduran değerlendirmeler içeren, bilimsel temellere dayanan bir yaklaşım ile alınması gerektiği kabul edilmelidir. Şüphesiz bu durum infaz kurumunda istihdam edilecek personelin nicelik olarak artırılması ve niteliklerinin geliştirilmesini gerekli kılmakta olup devletin bu yükümlülüklerini yerine getirmesi sağlanmalıdır. Öte yandan hükümlünün koşullu salıverilmesi için infaz kurumunda geçirdiği sürede iyi halli olması yönündeki düzenleme, muğlaklık barındırması ve yalnızca infaz kurumunda geçirilen süreyi esas alması sebebiyle eleştirilmeli ve söz konusu hüküm *“Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için hükümlünün infaz kurumunda geçirdiği süre içerisinde kurumun düzen ve işleyişini bozar eylemler içerisinde olmaması, alınacak psiko-sosyal raporlar doğrultusunda kriminolojik tehlikeliliğinin devam etmediğinin ve yeniden topluma uyum sağlamada başarılı olduğunun ortaya konulması gerekir.”* şeklinde yeniden düzenlenmelidir.

Koşullu salıverilme için suçlunun değil suçun temel alındığı yaklaşımı ile birlikte bir diğer yanlış yaklaşım da koşullu salıverilmenin infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreye indirgenmesidir. Şüphesiz hükümlünün tavır ve davranışlarının gözlemlenmesi, ıslah edilmesinin ve işlemiş olduğu suçtan pişmanlık duyması için infaz kurumunda geçirmesi gereken süre oldukça önemlidir. Buna karşılık esas değerlendirme sürenin nasıl geçirildiği ve süre geçtikten sonra hükümlünün topluma nasıl hazırlandığıdır. Hükümlünün topluma uyumu için hiçbir özel gayret sarf edilmeyen bir sistemde hükümlü cezasının tamamını infaz kurumunda geçirirse dahi cezalandırmanın amacına hizmet edilmiş olmaz.

Koşullu salıverilmenin süreye indirgenmesi yaklaşımının yanlış olduğunun ifade edilmesi ile birlikte dikkat edilmesi gereken esas hususun hükümlünün tehlikeliliği

olduğu ortaya konulmalıdır. Bu kapsamda kastedilen hükümlünün yalnızca infaz kurumunda geçirdiği süre bakımından tehlikeli olup olmaması değil yeniden suç işleyip işlemeyeceği değerlendirmesi bakımından kriminolojik tehlikeliliktir. Bu kapsamda hükümlünün psiko-sosyal testlere tabi tutularak gelişimi incelenmeli ve uygulanacak infaz rejiminde bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Tehlikelilik değerlendirmesi bakımından koşullu salıverilme rejiminde özel tehlikeli suçlu kategorisi üzerinde önemle durulmalıdır. Bu kapsamda mükerrirler, itiyadi suçlular, örgüt mensuplarının özel bir rehabilitasyon sürecine tabi tutulması sağlanmalı, infaz rejimine yerleştirilecek rehabilitasyon merkezleri ile bu durum aşılmalıdır.

Koşullu salıverilme rejiminin benimsenmesinde, kanun koyucunun toplumsal tepkileri bastırma amacıyla istisnalar oluşturduğu ana kuralın istisnası niteliğindeki suç gruplarının kabulüne son verilmesi bu bakımdan ele alınması gereken bir diğer husustur. Gerek infaz hukukunda suçun değil suçlunun esas alınıyor olması gerek de Anayasa m. 10 bağlamında eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmesi sebebiyle, hiçbir bilimsel altyapısı olmayan ve neye göre saptandığı da belirlenemeyen farklı koşullu salıverilme oranı uygulanması sonlandırılmalıdır. Toplumun bazı suçlar yönünden daha hassas olduğu gerekçesiyle bu suçları işleyen hükümlerin infaz kurumunda daha uzun süre kalmasının sağlanması, söz konusu suçluların topluma daha iyi uyum sağlayacağını ve resosyalizasyonun daha iyi sağlanacağını göstermemektedir. Bu durum cezanın önleme amacı ile bağdaşır nitelikte değildir.

Koşullu salıverilme yasaklarının cezalandırmanın amacı ve salıverilmeyi umut etme hakkı bağlamında ele alınması bu bakımdan kanaatimizce önem arz etmektedir. Toptancı bir şekilde koşullu salıverilme yasağı düzenlemesi getirilmesi, devlete karşı işlenen suçlarda hükümlülerin usuli güvencelere sahip olmadan ve hiçbir şekilde salıverilme ihtimalleri olmadıkları bilinciyle cezalarının infazı, modern infaz sistemiyle bağdaşır nitelikte değildir. Öte yandan belirli suçlara ve durumlara yüklenen özel anlam sebebiyle de koşullu salıverilmenin uygulanmayarak bihakkın tahliye gününe kadar hükümlülerin infaz kurumunda tutulması kabul edilemez. Bu bakımdan kategorik yasaklardan kaçınılmalı, hükümlünün salıverilmeyi umut etme hakkı

bağlamında usuli güvenceler getirilmeli ve her bir hükümlünün durumu işlemiş olduğu suç ve içinde bulunduğu özel durumdan bağımsız şekilde ele alınmalıdır.

Benimsenecek koşullu salıverilme sisteminde istatistik biliminden faydalanılması da oldukça büyük bir öneme sahiptir. Zira hükümlülerin tekrar suç işleme eğiliminin araştırılması, salıverilen hükümlülerin takibinin sağlanması ve bu kişilerin topluma yeniden karışmasının ne ölçüde gerçekleştirildiğinin ortaya konulması önemlidir. Şüphesiz bu şekilde infazın bireyselleştirilmesi bakımından kıymetli adımlar atılabilecek, toptancı bir uygulama ile hükümlülerin işledikleri suç yönünden değil bireysel olarak değerlendirilmesinin önüne geçilecektir.

Son olarak koşullu salıverilme sistemine getirilecek bir diğer eleştiri sık mevzuat değişiklikleri ve suçlar bakımından farklı oranların benimsenmesi ile, denetimli serbestlik süresi bakımından da benzer sorunların varlığı birlikte değerlendirildiğinde, oldukça karmaşık ve anlaşılması güç bir rejimin uygulanmaya çalışılmasıdır. Gerçekten de CGTİHK m. 107 hükmü kendi içinde dahi bir sistematığı barındırmayan, fıkralar arasındaki geçişin kolay anlaşılabilir olmadığı gerek düzenleme yeri gerek de kanun yapma sistematığı açısından isabetsiz bir hüküm niteliğindedir. Bu kapsamda CGTİHK m. 108 hükmünde mükerrirlerle birlikte hiçbir ilgisi bulunmayan birtakım özel suç faillerine de yer verilmesi, CGTİHK m. 99 hükmünün yarattığı belirsizlik nedeniyle uygulamada cezaların içtimai meselesinin içinden çıkılmaz ve karmaşık bir yapıya bürünmesi suç ve ceza politikası açısından isabetsizdir.

Kanunlara uyumlu bir yaşam sergileyen bireylerin oluşturduğu bir toplum hedefine ulaşılabilmesi için, öncelikle söz konusu kanunların toplumun hemen hemen tüm kesimleri tarafından anlaşılabilir, yalın ve kolay takip edilebilir olması gerekmektedir. İnfaz mevzuatının sıklıkla değişmesi bu alanda çalışan kıymetli hukukçu meslektaşlarımızın bile düzenlemeleri takip etmesini zorlaştırmaktayken ayrıca ceza hukuku profesörleri tarafından dahi tam olarak anlaşılamadığı itiraf edilen oran ve süreler içeren düzenlemeler getirilmesi kabul edilemez. Bilimsellikten uzak bir biçimde, toplumsal eleştirileri bastırmak ve çeşitli toplumsal kesimleri mutlu etmek amacıyla kanun yapmanın başka bir sonuç getirmeyeceği acı bir gerçektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akbulut Berrin/Demirkol Neslihan/Turan Taha Yasin, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Aksoy Rétornaz E. Eylem, **La Sauvegarde des Droits de l'Homme dans l'Exécution de la Peine Privative de Liberté, notamment en Suisse et en Turquie**, Genève: Schulthess, éditions romandes, 2011.

Aksoy Rétornaz E. Eylem (Ed.), **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.

Aral Vecdi, **Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine**, 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Aras Bahattin/Güvercin Sezgin, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Artuk Emin/Gökçen Ahmet vd., **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2022.

Atalay Osman, **İnfaz Hukuku ve İlamların İnfazı**, 2. Baskı, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2021.

Aybay Rona/Çelik Demirhan Burak, **İnsan Hakları Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2021.

Batum Süheyl/Yılmaz Didem/Köybaşı Serkan, **Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Genel Esaslar**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Beccaria Cesare, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çev. Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi, 2019.

Bozdağ Ahmet, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2021.

Callison Herbert G., **Introduction to Community-Based Corrections**, New York, 1983.

Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.

Centel Nur/Zafer Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 21. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022.

Cole George F./Smith Christopher E./DeJong Christiana, **Criminal Justice in America**, 8th. Edition, Boston: Cengage Learning, 2014.

Demirbaş Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Demirbaş Timur, **İnfaz Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Devellioğlu Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 11. Baskı, Ankara, 1993.

Doğan Duygu Çağlar, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Donay Süheyl, **Türk Ceza İnfaz Hukuku**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014.

Donay Süheyl, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılama Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015.

Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I**, (Haz. Köksal Bayraktar/Serap Keskin Kızıroğlu/Hamide Zafer vd.), 14. Baskı, İstanbul: DER Yayınları, 2016.

Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt III**, (Haz. Köksal Bayraktar/Timur Demirbaş/Serap Keskin Kızıroğlu vd.), 14. Baskı, İstanbul: DER Yayınları, 2020.

Erdoğan Oktay, **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Foucault Michel, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1992.

Gökçen Ahmet/Balcı Murat vd., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Günay Erhan, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.

Hakeri Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 27. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Harris David/O'Boyle Michael, **Law of The European Convention on Human Rights**, 3th Edition, Oxford University Press, 2014.

İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsun/Özgenç İzzet vd., **Yaptırım Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000.

İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsün/Özgenç İzzet vd., **İçel Suç Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000.

İnce Levent, **Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.

İnce Levent, **Uygulamadan Yazışma Örnekleri ile Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestlikle Tahliye**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

İçel Kayıhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.

Koca Mahmut/Üzülmez İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Kumbasar Enver, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.

Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000.

Mecit Kemal, **İnfaz Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Mengüç Ali Rıza, **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, 2. Baskı, İstanbul, 1975.

Nuhoğlu Ayşe, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara: Adil Yayınevi, 1997.

Nursal Necati/Ataç Selcen, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.

Özbek Veli Özer/ Doğan Koray/Bacaksız Pınar, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Özbek Veli Özer, **İnfaz Hukuku**, 15. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Özel İpek, **Cezaevi Çalışmaları ve İskandinav Ceza İnfaz Sistemi**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Özen Mustafa, **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Özkavalcı Nimet, **5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Uygulaması**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

Özgenç İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Özgenç İzzet/Şahin Cumhur (Ed.), **İnfaz Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Özgenç Nuri Berkay, **Türk Hukukunda Şartla Salıverilme Müessesesi**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 22. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Öztürk Mustafa/Bilgin Akgün, **Antikçağdan Günümüze İnfaz Hukuku Tarihi**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022

Pradel Jean, **Droit Pénal Comparé**, 2ème édition Paris: Dalloz, 2002.

Sanıvar Ramadan, **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

Sağiroğlu Mustafa, **Geçmişten Bugüne ve Tüm Yönleriyle Ceza İnfaz Sistemi**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Selçuk Sami, “Doğululaşan Batılı Kurum: Şartlı Salıverme”, **Çürütmeler**, 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1999.

Smith Rhona K. M., **International Human Rights**, 6th Edition, Oxford: Online Resource Centre, s. 235-250.

Soyaslan Doğan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.

Soyaslan Doğan, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Stefani Gaston/Levasseur Georges/Bouloc Bernard, **Droit Pénal Général**, 18e édition, Paris: Dalloz, 2003.

Şahbaz İbrahim, **Aynı Fiilden Bir Kez Yargılanma**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.

Şahin Cumhuriyet/Göktürk Neslihan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Şen Ersan/Başer Berkün Beyza, **Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Şener Esat, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 2001.

Tanör Bülent/Yüzbaşıoğlu Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 20. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.

Toroslul Nevzat/Feyzioğlu Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2013.

Uygun Oktay, **1982 Anayasası’nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi**, İstanbul: Kazancı, 1992.

Uygun Oktay, **Kamu Hukuku İncelemeleri-İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik**, 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

Ünver Yener/Hakeri Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Yenidünya Ahmet Caner, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme**, İstanbul: Legal, 2002.

Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Yerdelen Erdal, **Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Yılmaz Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.

Zafer Hamide, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.

Makaleler

Akalın Kazım Yiğit/Kaya Müşerref Gözde/Sayan Naci Mustafa, “7242 Sayılı Kanun ile 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’daki Açık Ceza İnfaz Kurumları, Denetimli Serbestlik Tedbiri ve Koşullu salıverilme Düzenlemeleri Üzerinde Yapılan Değişiklikler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 105-148.

Akbulut İlhan, “Şartla Tahliye”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 55, S. 1-2, 1995-1996, İstanbul, 1996, s. 173-182.

Akdeniz Galma/Elveriş İdil/Alpan Arca, “Salgın Fırsatıyla Ceza Politikası: İnfaz Kanunu Değişikliği, Siyasi Arka Planı ve Olası Etkileri”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 14, S. 2, 2021, s. 211-246.

Akkaş Ahmet Hulusi, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 1-2, 2008, s. 305-335.

Aksoy Rétornaz E. Eylem, “Özürlü Hükümlünün Cezasının İnfazı ve İnsan Hakları”, **GSÜHFD**, S. 2009/2, 2009, s. 57.

Aksoy Rétornaz E. Eylem, “Beccaria’nın Hapis Cezasına Bakışı Üzerine Bir Değerlendirme”, **TBB Dergisi**, S. 112, 2014, s. 99-103.

Aksoy Rétornaz E. Eylem, “Hükümlünün Salıverilmeyi Umut Etme Hakkı”, **Güncel Hukuk Dergisi**, 5-125, Mayıs 2014, s. 12-13.

Altunç M. Sinan, “7242 Sayılı Kanunda Yer Alan İnfaz Hakimliği ile İlgili Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan**

Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 35-54.

Armağan Servet, “Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 347-362.

Artuk Mehmet Emin/Yenidünya Ahmet Caner, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Erteleme Müessesesi”, **Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan**, İstanbul, 1999, s. 55 vd.

Artuk Mehmet Emin; “Emniyet Tedbirleri”, **Ceza Hukuku Makaleleri**, İstanbul, 2002, s. 152-158.

Atalay Osman, “7242 Sayılı Yeni İnfaz Yasasının Getirdikleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 15, S. 166, 2020, s. 1234-1248.

Bacaksız Pınar, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, 2014, s. 4917-4941.

Centel Nur, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan**, İzmir, 2001, s.337-372.

Centel Nur, “Çağdaş Ceza İnfaz Hukukunda Özgürlüğü Bağlayıcı Cezalar ve Gelişmeler”, **Prof. Dr. Aydın Aybay’a Armağan**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004, s. 31-51.

Çakır Kerim, “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 669-698.

Demirbaş Timur, “Af Tartışmaları ve 4616 Sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 78-97.

Demirbaş Timur, “Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları”, **Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan**, İzmir, 2001, s. 391-408.

Demirbaş Timur, “Ceza İnfaz Kurumlarında Doluluk Sorunu ve Af Tartışmaları”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 12, S. 1, 2019, s. 1-22.

Demirbaş Timur, “7242 Sayılı Kanun ve Dolaylı Af”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 13, S. 2, 2020, s. 387-406.

Doğan Duygu Çağlar, “Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri Hakkında 7242 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler Üzerine Değerlendirmeler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 171-185.

Doğan Duygu Çağlar, “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 187-197.

Erman Barış/Yetkin Erdi, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 149-170.

Evik Vesile Sonay, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 2, 2013, s. 667-697.

Feyzioğlu Metin, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 48, S. 1, 1999, s.135-163.

Gözler Kemal, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 298-329.

Işıқтаç Yasemin, “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, S. 1, 2013, s. 625-638.

İçel Kayıhan, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönde Değerlendirilmesi”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu** (22-26 Mart 1976), İstanbul: 1977, s. 321 vd.

Jacobs James B., “Criminal Law, Criminal Procedure and Criminal Justice”, **Fundamentals of American Law**, New York University School of Law, New York, 1996, s. 327 vd.

Kaboğlu İbrahim Özden/Palluel Christelle, “İnsan Hakları Avrupa Hukuku Bağlamında Türkiye’de Olağanüstü Hal”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 11, S. 1, 2018, s. 1-24.

Kıdıl Fahrettin, “Cezalandırmanın Amacı ve ‘Umut Hakkı’ Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 138, 2018, s. 39-78.

Kuçuradi Ioanna, “Felsefe ve İnsan Hakları”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri**, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 1996, s. 43 vd.

Maden Mehmet, “Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 633-651.

- Mahmutoğlu Fatih Selami/Ağkuş Kazım Furkan, “Birden Fazla Hükümdeki Cezaların Toplanması”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 15, S. 2, 2022, s. 197-216.
- Memiş Kartal Pınar, “Cezanın İnfazının Ertelenmesi Sebeplerinin Güncel Gelişmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 14, S. 1, 2021, s. 1-24.
- O’Brien Patricia, “The Prison on The Continent, Europe, 1865-1965”, **From Oxford History Of The Prison: The Practice Of Punishment In Western Society**, Ed. Norval Morris, David J. Rothman, New York-Oxford, 1998, s. 189 vd.
- Odyakmaz Zehra, “1982 Anayasası Açısından Bireyin Aftan Yararlanmayı Reddetme Hakkı”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 364-377.
- Öncü Mehmet, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları”, **TBB Dergisi**, s. 115, 2014, s. 13-36.
- Özbek Veli Özer, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 15, S. 42, 2020, s. 301-312.
- Sağlam Yılmaz, “İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, **TBB Dergisi**, S. 4, 1995, s. 578-591.
- Sancar Türkan Yalçın, “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun’un Hukuksal Niteliği ve Sonuçları”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 149-195.
- Sami Selçuk, “Cezanın Çektirilmesinin Değişmezleri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 2000, s. 27 vd.
- Sokullu Akıncı Füsun, “Adalet Reformu ve Alternatif Ceza Yaptırımları”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul, 1998, s. 338-339.
- Soyaslan Doğan, “Af”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 412-436.
- Soygüt Arslan Mualla Buket, “Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Özel S.1-Uzlaşma, 2010, s. 283-311.
- Sözüer Adem, “Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin anayasaya Uygunluğu Sorunu”, **Anayasa Yargısı**, S.:18, Anayasa Mahkemesi’nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara, 2001, s. 219-252.

Şen Ersan, “Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestliğin Hapis Cezası ile Bozulması”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 8, S. 23, 2013, s.7 vd.

Şenol Talay, **İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008, s. 17-21.

Şimşek Furkan Ali, “Ceza Hukukunda Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi”, **Suç ve Ceza Dergisi**, C. 13, S. 2, 2020, s. 527-570.

Turinay Faruk, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, **TBB Dergisi**, S. 116, 2016, s. 39-84.

Yenidünya Ahmet Caner, “Şartla Salıvermenin Hukuki Niteliği”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 1, S. 1, Ocak 2003.

Yetkin Erdi, “İnfaz Hukukundaki Değişikliklerde Kendisine Yer Bulamayan Bir Hak: Umut Hakkı”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler**, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021, s. 77-102.

Yetkin Erdi, “Vinter ve Diğerleri v. Birleşik Krallık Davasından Günümüze İndirilemez Müebbet Hapis Cezası ve Umut Hakkı”, **İzmir Barosu Dergisi (Av. Güney Dinç Armağanı)**, 84/3, 2019, s. 209-265;

Yıldırım Zeki, “Türk İnfaz Hukukund Kısa Süreli Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 13, S. 38, 2018, s. 147-192.

Yokuş Sevik Handan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi”, **AÜEHFD**, C. VII, S. 3-4, 2003, s. 335-384.

Uygun Oktay, “İnsan Hakları Kuramı”, **İnsan Hakları**, YKY, İstanbul, 2000, s. 13 vd.

Tezler

Altunç Mehmet Sinan, **Ceza Hukukunda Tekerrür**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Ataç Asiye Selcen, **Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükümün Önleme Etkisi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Avcı Mustafa, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994.

İnternet Kaynakları

<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf>

<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F32562>

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006138144?isSuggest=true&anchor=LEGIARTI000029371049#LEGIARTI000029371049

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c001/dm__02001026ss0044.pdf

<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?BirlesimSiraNo=23442&Tur=H&BaslangicSayfa=99&BitisSayfa=99>

<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/159296-uluslararası-hukukta-omur-boyu-hapis>

<https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf

https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405_SPACE-I_2021_FinalReport_TR.pdf

<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>

İzzet Özgenç/Adem Sözüer/Mahmut Koca, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi’nin Değerlendirilmesi”, [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=infaz-kanunu-degisiklik-teklifi-degerlendirmesi-\(2020.04.06\).pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=infaz-kanunu-degisiklik-teklifi-degerlendirmesi-(2020.04.06).pdf).

Kararlar

AİHM, Golder v. Birleşik Krallık, B. No: 4451/70, T. 21.02.1975, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Campbell ve Fell v. Birleşik Krallık, B. No: 7819/77; 7878/77, T. 28.06.1984, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Einhorn v. Fransa, B. No. 71555/01, T. 16.10.2001, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Leger v. Fransa, B. No. 19324/02, T. 11.04.2006, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Kafkaris v. Kıbrıs, B. No. 21906/04, T. 12.02.2008, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Iorgov v. Bulgaristan, B. No. 36295/02, T. 02.09.2010, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM Harkins ve Edwards v. Birleşik Krallık, B. No. 9146/07 ve 32650/07, T. 17.01.2012, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Vinter v. Birleşik Krallık, B. No. 66069/09, 130/10 ve 3896/10, T. 09.07.2013, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Del Río Prada/İspanya, B. No: 42750/09, K. T. 21.10.2013, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Öcalan v. Türkiye (2), B. No. 24069/03,197/4, 6201/6 ve 10464/07, T. 18.03.2014, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Harakchiev ve Tolumov v. Bulgaristan, B. No. 15018/11 ve 61199/12, T. 08.07.2014, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Trabelsi v. Belçika, B. No. 140/10, T. 04.09.2014, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Hutchinson v. Birleşik Krallık, B. No. 57592/08, T. 05.01.2015, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Kaytan v. Türkiye, B. No. 27422/05, T. 15.09.2015, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Gurban v. Türkiye, B. No. 4947/04, T. 15.12.2015, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Murray v. Hollanda, B. No. 10511/10, T. 26.04.2016, www.hudoc.echr.coe.int.

AİHM, Boltan v. Türkiye, B. No. 33056/16, T. 12.02.2019, www.hudoc.echr.coe.int.

AYM, E. 1963/86, K. 1965/63, T. 21.12.1965, RG. 09.04.1966/12270.

AYM, E. 1966/7, K. 1966/46, T. 19.12.1966, RG. 29.01.1968/12812.

AYM, E. 1977/6, K. 1977/14, T. 22.02.1977, RG. 28.03.1977/15892.

AYM, E. 1984/9, K. 1985/4, T. 18.2.1985, RG. 26.06.1985/18793.

AYM, E. 1985/32, K. 1986/9, T. 11.03.1986, RG. 09.05.1986/19102.

AYM, E. 1989/35, K. 1990/22, T. 19.07.1990, RG. 21.03.1991/20821.

AYM, E. 1990/31, K. 1990/24, T. 24.09.1990, RG. 22.01.1991/20763.

AYM, E. 1991/15, K. 1991/22, T. 19.07.1991, RG. 31.07.1991/20946.

AYM, E. 1991/18, K. 1992/20, T. 31.03.1992, RG. 27.01.1993/21478.

AYM, E. 1991/34, K. 1991/34, T. 08.10.1991, RG. 12.12.1991/21079.

AYM, E. 1992/26, K. 1992/48, T. 17.09.1992, RG. 29.11.1992/21420.

AYM, E. 1992/43, K. 1992/49, T. 21.10.1992, RG. 06.01.1994/21810.

AYM, E. 2001/4, K. 2001/332, T. 18.07.2001, RG. 27.10.2001/24566.

AYM, E. 2002/99, K. 2002/51, T. 28.5.2002, RG. 06.11.2002/24928.

- AYM, E. 2007/14, K. 2009/48, T. 12.03.2009, RG. 25.06.2009/27269.
- AYM, Günay Okan, B. No: 2013/8114, T. 17.09.2014.
- AYM, Tahir Canan (2), B. No. 2013/839, T. 05.11.2014.
- AYM, Efendi Yıldız, B. No. 2013/1202, T. 25.03.2015.
- AYM, E. 2016/166, K. 2016/159, T. 12.10.2016, RG. 04.11.2016/29878.
- AYM, E. 2016/167, K. 2016/160, T. 12.10.2016, RG. 04.11.2016/29878.
- AYM, E. 2016/171, K. 2016/164, T. 02.11.2016, RG. 08.11.2016/29882.
- AYM, E. 2016/172, K. 2016/165, T. 02.11.2016, RG. 08.11.2016/29882.
- AYM, Ercan Bucak (2), B. No. 2014/11651, T. 16.02.2017.
- AYM, Şaban Dal, B. No. 2014/2891, T. 16.02.2017.
- AYM, Mehmet Kök, B. No. 2015/5738, T. 09.01.2019.
- AYM, Muhamed Sıraç Bozkurt, B. No. 2016/7271, T. 24.10.2019.
- AYM, Mehmet Demirci, B. No. 2016/6828, T. 15.01.2020.
- AYM, Orkun Çakar, B. No. 2016/6830, T. 17.06.2020.
- AYM, E.2020/44, K.2020/41, T. 17.07.2020, RG. 07.10.2020/31267.
- AYM, E. 2020/53, K. 2021/55, T. 14.07.2021, RG. 20.10.2021/31634.
- AYM, E.2021/121, K.2022/88, T. 20.07.2022, RG. 23.09.2022/31962.
- YİBK, 5/68, T. 06.03.1940.
- YCGK, E. 1989/117, K. 1989/214, T. 05.06.1989.
- YCGK, E. 2001/4-25, K. 2001/33, T. 27.02.2001.
- YCGK, E. 2006/1-4, K. 2006/47, T. 31.01.2006.
- YCGK, E. 2007/1-122, K. 2007/153, T. 19.06.2007.
- YCGK, E. 2007/169, K. 2007/170, T. 17.07.2007.
- YCGK, E. 2009/230, K. 2010/32, T. 23.02.2010.
- YCGK, E. 2016/1177, K. 2018/495, T. 01.11.2018.
- Yargıtay 1. CD, E. 1994/3293, K. 1994/2484, T. 18.07.1994.

- Yargıtay 9. CD, E. 2006/2732, K. 2006/4011, T. 03.07.2006.
- Yargıtay 6. CD, E. 2006/19542, K. 2007/2075, T. 26.02.2007.
- Yargıtay 2. CD, E. 2006/10172, K. 2007/3415, T. 07.03.2007.
- Yargıtay 1. CD, E. 2008/10365, K. 2008/7864, T. 15.12.2008.
- Yargıtay 5. CD, E. 2009/8612, K. 2009/7885, T. 22.06.2009.
- Yargıtay 6. CD, E. 2007/18669, K. 2009/12712, T. 01.10.2009.
- Yargıtay 8. CD, E. 2009/13120, K. 2009/12722, T. 14.10.2009.
- Yargıtay 1. CD, E. 2009/8695, K. 2009/6715, T. 09.11.2009.
- Yargıtay 6. CD, E. 2010/24987, K. 2011/428, T. 25.01.2011.
- Yargıtay 1. CD, E. 2011/7864, K. 2011/8174, T. 21.12.2011.
- Yargıtay 10. CD, E. 2012/16893, K. 18285, T. 10.12.2012.
- Yargıtay 3. CD, E. 2013/19717, K. 2013/27839, T. 03.07.2013.
- Yargıtay 9. CD, E. 2013/8995, K. 2013/14476, T. 28.11.2013.
- Yargıtay 10. CD, E. 2014/2577, K. 2014/2611, T. 14.04.2014.
- Yargıtay 7. CD, E. 2014/22848, K. 2014/20588, T. 01.12.2014.
- Yargıtay 10. CD, E. 2015/2899, K. 2015/31782, T. 15.06.2015.
- Yargıtay 1. CD, E. 2015/949, K. 2015/4368, T. 08.07.2015.
- Yargıtay 1. CD, E. 2015/4206, K. 2015/4690, T. 05.10.2015.
- Yargıtay 1. CD, E. 2015/3630, K. 2015/6107, T. 10.12.2015.
- Yargıtay 14. CD, E. 2015/8232, K. 2015//11584, T. 10.12.2015.
- Yargıtay 1. CD, E. 2016/5330, K. 2018/761, T. 26.02.2018.
- Yargıtay 1. CD, E. 2016/6276, K. 2018/3757, T. 01.10.2018.
- Yargıtay 1. CD, 2019/3773, K. 2020/1919, T. 21.09.2020.
- Yargıtay 1. CD, E. 2019/3089, K. 2020/1922, T. 21.09.2020.
- Yargıtay 1. CD, E. 2020/4237, K. 2021/3278, T. 05.03.2021.

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Furkan Ali ŞİMŞEK
Tez Başlığı : Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme
Savunma Tarihi : 09/03/2023
Danışman : Prof. Dr. E. Eylem AKSOY RETORNAZ

JÜRİ ÜYELERİ:

Unvan, Ad-Soyadı

İmza

Prof. Dr. E. Eylem AKSOY RETORNAZ

Prof. Dr. Pınar KARTAL

Dr. Öğr. Üyesi A. Selcen ATAÇ

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü